

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SERMAYE PİYASASI VE BORSA ANABİLİM DALI**

**FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNİN
32 VE 39 NO'LU ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA
STANDARTLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN : PROF. DR. NİYAZİ BERK

HAZIRLAYAN : TİMUÇİN BOZKURT

İSTANBUL – 2006

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SERMAYE PİYASASI VE BORSA ANABİLİM DALI**

**FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNİN
32 VE 39 NO'LU ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA
STANDARTLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN : TİMUÇİN BOZKURT

İSTANBUL – 2006

ÖNSÖZ

Finansal piyasalarda işlem gören temel finansal araçlara ek olarak özellikle işletmelerin faaliyetlerini sürdürürken maruz kaldıkları fiyat, kur ve faiz risklerini azaltmak ya da tamamen devre dışı bırakmak için geliştirilen türev araçlar işletmelerde risk yönetimini kolaylaştırmış bunun yanısıra dünya finans piyasalarının büyümesine ve likiditesine önemli katkıda bulunmuştur.

Hızla kullanım alanı genişleyen ve işletmelerin vazgeçemedikleri finansal araçlar haline dönüşen türev araçların farklı yapılarından ötürü işletmelerin finansal tablolarında tam anlamıyla yer alamaması sebebiyle çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların başında bu araçların finansal tablolarda nasıl gösterileceğine ilişkin kuralların belirlenmesi gelmektedir. Bu doğrultuda dünya genelinde çeşitli kuruluşlar çalışmalarda bulunmuşlar ve kendi ihtiyaçlarına yönelik muhasebe standartları geliştirmişlerdir. Geliştirilen standartlara bakıldığında iki kuruluşun yayınladığı muhasebe standartları öne çıkmaktadır. Bunlar A.B.D.'de FASB'in yayınladığı 52, 80, 133 no'lu türev araçlara yönelik standartlar ile IASB'nin yayınladığı 32 ve 39 no'lu Finansal Araçlar ile ilgili standartlardır.

Bu tez çalışması işletmeler tarafından son yıllarda sıklıkla kullanılan türev araç sözleşme türlerinin tanıtılması ve 32 ve 39 no'lu Uluslararası Muhasebe Standartları kapsamında türev araçların muhasebeleştirilme esaslarının incelenerek muhasebe uygulamalarının belirlemesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmada temel türev araç türlerinin anlatılmış, bunların finansal tablolarda gösterilmesi ile ilgili olarak dünyada ve Türkiye'de mevcut olan standartlar incelenmiş, 32 ve 39 no'lu Uluslararası Muhasebe Standartları kapsamında türev araçların muhasebeleştirilmesi ilkeleri gözden geçirilerek uygulamalara yer verilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımları için değerli hocam Prof. Dr. Niyazi Berk'e ve yaşamım boyunca beni her konuda destekleyen aileme teşekkür ederim.

İstanbul, Ocak 2006

Timuçin BOZKURT

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
İÇİNDEKİLER	IV
TABLOLAR LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1
1. BİRİNCİ BÖLÜM: FİNANSAL PİYASALAR VE TÜREV	
ARAÇLAR	4
1.1. FİNANSAL PİYASALAR	4
1.2. TÜREV ARAÇLAR KAVRAMI	6
1.3. TÜREV ARAÇLARIN KULLANIM AMAÇLARI	7
1.4. TÜREV ARAÇLARIN TÜRLERİ	8
1.4.1. Forward Sözleşmeler	8
1.4.1.1. Ticari Mal Forward Sözleşmeleri	10
1.4.1.2. Döviz Forward Sözleşmeleri	11
1.4.1.3. Faiz Forward Sözleşmeleri	13
1.4.2. Futures Sözleşmeler	14
1.4.2.1. Ticari Mal Futures Sözleşmeleri	17
1.4.2.2. Döviz Futures Sözleşmeleri	19
1.4.2.3. Faiz Oranı Futures Sözleşmeleri	20
1.4.2.4. Hisse Senedi Endeksi Futures Sözleşmeleri	21
1.4.3. Swap Sözleşmeleri	23
1.4.3.1. Ticari Mal Swap Sözleşmeleri	24
1.4.3.2. Döviz Swap Sözleşmeleri	26
1.4.3.3. Faiz Swap Sözleşmeleri	30

1.4.4. Opsiyon Sözleşmeleri	34
1.4.4.1. Döviz Opsiyon Sözleşmeleri	37
1.4.4.2. Faiz Opsiyon Sözleşmeleri	39
1.4.4.3. Hisse Senedi Opsiyon Sözleşmeleri	40
1.4.4.4. Borsa Endeks Opsiyon Sözleşmeleri	41
1.4.4.5. Futures Opsiyon Sözleşmeleri	42
1.4.5. Yeni Türev Araçlar	43
1.4.5.1. Faiz Tavanları	43
1.4.5.2. Faiz Tabanları	45
1.4.5.3. Faiz Kuşakları	46
1.4.5.4. Faiz Koridorları	46
2. İKİNCİ BÖLÜM: TÜREV ARAÇLAR İLE İLGİLİ MUHASEBE	
STANDARTLARI	48
2.1. TÜREV ARAÇLAR İLE İLGİLİ TEMEL MUHASEBE	
SORUNLARI	48
2.1.1. Türev Araçların Muhasebe Kayıtlarına Alınması İle İlgili	
Sorunlar	49
2.1.2. Türev Araçların Değerleme Sorunları	49
2.1.3. Türev Araçların Finansal Raporlarda Gösterilmesinde	
Karşılaşılan Sorunlar	50
2.2. ABD'DE MUHASEBE STANDARTLARI İLE İLGİLİ	
YAPILAN ÇALIŞMALAR	51
2.2.1. Finansal Muhasebe Standartları Kurulu	52
2.2.2. Finansal Muhasebe Standartları Kurulu'nun Türev Araçlar	
İle İlgili Yayınladığı Standartlar	53
2.2.2.1. SFAS 52 Yabancı Para Çevrimleri	56
2.2.2.2. SFAS 80 Futures Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi	58
2.2.2.3. SFAS 105 Bilanço Dışı Risk ve Kredi Riski Taşıyan	
Finansal Araçlar Hakkındaki Bilgilerin Açıklanması	60

2.2.2.4. SFAS 107 Finansal Araçların Makul Değeri Hakkında Açıklamalar	61
2.2.2.5. SFAS 115 Borçlanma ve Sermaye Menkul Kıymetlerindeki Kesin Yatırımların Muhasebeleştirilmesi	62
2.2.2.6. SFAS 119 Türev Finansal Araçlar ve Finansal Araçların Makul Değerleri Hakkında Açıklama	63
2.2.2.7. SFAS 133 Türev Araçların Muhasebesi ve Korunma Faaliyetleri	64
2.3. ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI KURULU'NUN ÇALIŞMALARI	69
2.3.1. Uluslararası Muhasebe Standartlarından Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Geçiş	70
2.3.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun Türev Araçlar İle İlgili Yayınladığı Standartlar	71
2.3.2.1. UMS 32 Finansal Araçlar: Açıklama ve Sunum	72
2.3.2.2. UMS 39 Finansal Araçlar: Tanımlama ve Ölçüm	72
2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MUHASEBE STANDARTLARI ÇALIŞMALARI	73
2.5. DİĞER KURULUŞLARIN MUHASEBE STANDARTLARI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI	74
2.5.1. Resmi Kuruluşlar	75
2.5.1.1. Birleşmiş Milletler	75
2.5.1.2. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü	76
2.5.1.3. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu	76
2.5.2. Özel Kuruluşlar	76
2.5.2.1. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonu Örgütü	76
2.5.2.2. Basel Bankacılık Denetim ve Gözetim Komitesi	77
2.6. TÜRKİYE'DE MUHASEBE STANDARTLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	79
2.6.1. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'nun Yayınladığı Standartlar	80

2.6.2. Sermaye Piyasası Kurulu'nun Yayınladığı Standartlar	81
2.6.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Yayınladığı Standartlar	86
2.6.4. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun Yayınladığı Standartlar	95
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : TÜREVARAÇLARIN UMS 32 VE UMS 39 KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI	96
3.1. UMS 32 FİNANSAL ARAÇLAR: AÇIKLAMA VE SUNUM	96
3.1.1. Finansal Araçlar ile İlgili Çeşitli Kavramlar	97
3.1.2. Finansal Araçların Finansal Tablolarda Sunumu	99
3.1.2.1. Borç ve Özkaynak Ayrımı	99
3.1.2.2. Birleşik Araçların Sınıflandırılması	100
3.1.2.3. Geri Alınan Hisse Senetleri	101
3.1.2.4. İşletmenin Kendi Hisselerine Dayalı Türev Araçlar	101
3.1.2.5. Faiz, Temettü, Kazançlar ve Kayıplar	102
3.1.2.6. Bir Finansal Varlık İle Bir Finansal Borcun Netleştirilmesi	103
3.1.3. Finansal Araçlar İle İlgili Finansal Tablolarda Yapılacak Açıklamalar	103
3.1.3.1. Risk Yönetim Politikalarının Açıklanması	104
3.1.3.2. Muhasebe Politikalarının Açıklanması	105
3.1.3.3. Faiz Oranı Riski İle İlgili Açıklamalar	106
3.1.3.4. Kredi Riski İle İlgili Açıklamalar	107
3.1.3.5. Makul Değer İle İlgili Açıklamalar	108
3.1.3.6. Beklenen Gelecek İşlemlerin Korunması İle İlgili Açıklamalar	110
3.1.3.7. Dipnotlarda Yapılacak Diğer Açıklamalar	110

3.2. UMS 39 FİNANSAL ARAÇLAR: KAYDA ALMA VE	
ÖLÇÜM	111
3.2.1. Finansal Araçlar İle İlgili Çeşitli Kavramlar	111
3.2.2. Finansal Araçların Kayıtlara Alınması.....	115
3.2.2.1. Finansal Araçların İlk Defa Finansal Tablolara	
Alınması	115
3.2.2.2. İşlem Tarihi ve Hesaplaşma (Teslim) Tarihi	116
3.2.2.3. Finansal Araçların Kayıtdışı Bırakılması	117
3.2.2.3.1. Bir Finansal Varlığın Kayıtdışı Bırakılması	117
3.2.2.3.2. Bir Finansal Borcun Kayıtdışı Bırakılması	118
3.2.3. Finansal Araçların Değerlemesi	120
3.2.3.1. Finansal Varlık ve Finansal Borcun İlk Değerlemesi	120
3.2.3.2. Finansal Varlıkların Sonraki Değerlemesi	120
3.2.3.3. Finansal Borçların Sonraki Değerlemesi	122
3.2.3.4. Makul Değerin Ölçülmesi	122
3.2.3.5. Makul Değer İle Yeniden Değerlenmesinde Kazanç	
ve Kayıplar	123
3.2.3.6. Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü ve Tahsil	
Edilememe	123
3.2.3.7. Riskten Korunma	124
3.2.3.7.1. Riskten Korunma Araçları	124
3.2.3.7.2. Riskten Korunan Kalemler	125
3.2.3.7.3. Riskten Korunma Muhasebesi	127
3.2.3.7.4. Riskten Korunma Etkinliğinin Değerlendirilmesi	129
3.2.3.7.5. Makul Değerin Riskten Korunması	131
3.2.3.7.6. Nakit Akışlarının Riskten Korunması	132
3.2.3.7.7. Yabancı Bir İşletmedeki Net Yatırımın Riskten	
Korunması	134
3.2.3.7.8. Korunma Muhasebesi İçin Gerekli Koşulları	
Taşımayan Durumlar	134
3.2.4. Dipnotlarda Yapılacak Açıklamalar	135

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : TÜREV ARAÇLARIN 32 VE 39 NO'LU ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE MUHASEBE UYGULAMALARI	138
4.1. TÜREV ARAÇLARIN 32 VE 39 NO'LU ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE MUHASEBE İŞLEMLERİ	138
4.1.1. Forward Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri	142
4.1.2. Futures Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri	144
4.1.3. Swap Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri	146
4.1.4. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri	147
4.2. TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMALAR	149
4.2.1. Forward Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi	149
4.2.2. Futures Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi	152
4.2.3. Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	159
4.2.4. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	165
SONUÇ	173
EKLER	180
KAYNAKÇA	188

TABLÖLÄR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo – 1 Seçilmiş Mal Grupları İçin Sözleşme Süreleri ve Miktarları	18
Tablo – 2 Bazı Döviz Futures Sözleşme Tipleri ve İşlem Gördükleri Borsalar	19
Tablo – 3 Faiz Futures Sözleşme Tipleri ve İşlem Gördüğü Borsalar	21
Tablo – 4 Döviz Swap İşlemi Sonucu İşletmelerin Kazanç Durumu	30
Tablo – 5 Faiz Swap İşlemi Sonucu İşletmelerin Net Faiz Yüğü	34
Tablo – 6 Karda, Başabaşta ve Zararda Opsiyonlar	36
Tablo – 7 Sermaye Piyasası Kurulu'nun Türev Araçlar İle İlgili Tebliğı	82-85
Tablo – 8 BDDK'nın Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Tebliğı	87-94

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil – 1 Spot Piyasa İşlemleri ile Birlikte Ticari Mal Swap İşlemi	26
Şekil – 2 Piyasalardan Borçlanma ve Borçlanılan Anaparaların Değişimi	28
Şekil – 3 Borçların Faiz Ödemeleri ve Swap İşleminde Kaynaklanan Ödemeler	29
Şekil – 4 Değiştirilen Anaparaların ve Borçların Geri Ödenmesi	29
Şekil – 5 Anaparaların Piyasadan Borçlanması	32
Şekil – 6 Borçların Faiz Ödemeleri ve Swap İşleminde Kaynaklanan Ödemeler	32
Şekil – 7 Anaparaların Piyasaya Geri Ödenmesi	33

KISALTMALAR LİSTESİ

AICPA	: American Institute of Certified Accountants (Amerikan Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
FAF	: Financial Accounting Foundation (Finansal Muhasebe Vakfı)
FASB	: Financial Accounting Standards Board (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu)
FRA	: Forward Rate Agreement (Faiz Forward Sözleşmesi)
IFAC	: International Federation of Accountants (Uluslar arası Muhasebeciler Federasyonu)
IAS	: International Accounting Standards (Uluslar arası Muhasebe Standartları)
IASC	: International Accounting Standards Committee (Uluslar arası Muhasebe Standartları Komitesi)
IFRS	: International Financial Reporting Standards (Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları)
IMF	: International Monetary Found (Uluslar arası Para Fonu)
IOSCO	: International Organization of Securities Commissions (Uluslar arası Menkul Kıymetler Komisyonu Örgütü)
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletme
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development (Uluslar arası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
SEC	: Securities Exchange Commission (Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu)
SIC	: Standard Interpretation Committee (Standart Yorumlama Komitesi)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu

TMSK : Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK : Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
UFRS : Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları
UMS : Uluslar arası Muhasebe Standartları

GİRİŞ

Değişen ekonomik ve siyasal koşullar neticesinde mal, hizmet ve sermaye akımları ulusal boyuttan çıkıp uluslararası boyuta taşınmıştır. Küreselleşme olarak adlandırılan bu yeni durum ile dünya artık tek bir pazar haline gelmiştir. Bu gelişmeler dünya finans piyasalarında da etkilerini göstermiştir. Bilgi teknolojilerinde kaydedilen gelişmeler ve bunlara ek olarak piyasaların serbestleşmesi uluslararası sermaye akımlarını arttırarak dünya üzerinde farklı ülkelerdeki finansal piyasaları birbiriyle bütünleştirmiştir.

Sabit kur sisteminin yıkılmasından sonra mal fiyatları, döviz kurları ve faiz oranlarında meydana gelen büyük dalgalanmalar sonucunda, küreselleşmenin getirdiği zorlu rekabet şartlarında işletmeler faaliyetlerinin devam etmesi için maruz kaldıkları riskleri önleyebilmek için geleneksel finansal araçlara alternatif olabilecek yeni finansal araçlara ihtiyaç duymuşlardır. Finans dünyasında risk yönetim anlayışının gelişmesi ile bunun etkin biçimde yapılmasına olanak sağlayacak finansal araçlar geliştirilmiştir. Bu yeni finansal araçlar, geleneksel finansal araçlardan türetilerek işletmelerin maruz kaldıkları risklere karşı kullanılan, organize veya tezgahüstü piyasalarda işlem gören türev araçlardır. Türev araçların en yaygın olarak kullanılanları forward tabanlı sözleşmeler olarak nitelendirilen forward, futures ve swap sözleşmeleri ile opsiyon sözleşmeleridir. Bu araçlar yasal, finansal, muhasebe ve denetim açılarından oldukça karmaşık yapıda olmalarına rağmen işletmelerin risk yönetim stratejilerinin önemli bir parçası olmuşlar bunun yanısıra daha farklı türleri geliştirilerek kullanımları giderek artmıştır.

Finansal piyasalarda bir çok ihtiyaca cevap veren türev araçlar bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda bu araçların muhasebe kayıtlarına alınmasında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu finansal araçları kullanan işletmeler için bunların finansal tablolarda nasıl raporlanacağı, hangi değerlendirme ölçüsünün kullanılacağı, bu araçlardan doğan kazanç ve kayıpların finansal tablolara ne zaman ve nasıl aktarılacağı, son derece önemli konuları oluşturmaktadır. Uluslararası düzeyde özellikle türev

araçların yoğun olarak kullanıldığı gelişmiş ülkelerde bu araçların muhasebeleştirilmesi ile ilgili standartlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Türev araçların muhasebeleştirilmesinde yayınlanan standartlar gözünde bulundurulduğunda iki kuruluşun öne çıktığı görülmektedir. Bunlar A.B.D.'de Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ile dünya genelinde muhasebe standartları geliştirmek amacıyla kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)'dir. FASB türev araçlar ile ilgili çalışmalara uzun zaman önce başlayarak ortaya çıkan muhasebe sorunlarına karşı çeşitli standartlar geliştirmiştir. Son olarak 1998 yılında yayınladığı standart ile tüm türev araçların makul değerleri ile finansal tablolara kaydedilmesini ve riskten korunma için kullanılan bu araçların özel muhasebe uygulamaları ile muhasebeleştirilmesini gerekli görmüştür. FASB, yaşanan deneyimler sonucunda türev araçların finansal tablolarda gösterilmesi gerektiğine ve yeterli bilgilerin finansal tabloların dipnotlarında kamuya açıklanmasına karar vermiştir. Bu standart ile tüm türev araçlar için aynı uygulama getirilmiştir. IASB ise aynı konuda çalışmalar başlatmış ve türev araçların da dahil olduğu tüm finansal araçlar için muhasebe kuralları getiren iki adet standart yayınlamıştır. Bu standartlar kapsamında bilançodışı araçlar olarak nitelendirilen türev araçların da finansal tablolarda makul değerleri ile gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Dünyada yaşanan tüm bu gelişmelere paralel olarak Türkiye'de çeşitli kuruluşlar da kendi alanları dahilinde türev araçların muhasebeleştirilmesine yönelik standartlar yayınlamışlardır. Bunların başında gelen Sermaye Piyasası Kurulu'nun ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun yayınladıkları standartlar son yıllarda dünya çapında tek bir muhasebe standartları seti olma yolunda ilerleyen Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumludurlar.

Bu tez çalışmasında türev araçlardan en yaygın olarak kullanılanlar forward, futures, swap ve opsiyon sözleşmeleri ve türleri ele alınmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde temel türev araç sözleşmelerinin türleri ve bunların özellikleri anlatılarak bu sözleşmelerin nasıl kullanıldığını gösteren örneklere yer verilmiştir.

İkinci bölümde öncelikle türev araçlarla ilgili temel muhasebe sorunları ele alınmıştır. Daha sonra muhasebe standartları ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Buna göre ilk olarak ABD’de yapılan çalışmalar ele alınmış ve bu çalışmalarda öne çıkan kuruluş olan FASB’ın türev araçlarla ilgili yayınladığı 52, 80, 105,107, 115, 119 ve 133 no’lu standartlarının içerdiği hususlar özet olarak belirtilmiştir. Daha sonra Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun yayınladığı 32 ve 39 no’lu standartlarla ilgili genel bilgi verilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği’nde yapılan çalışmalar ile dünya genelinde bu konu üzerinde çalışan resmi ve özel kuruluşların yaptığı çalışmalara değinilmiştir. Son olarak da Türkiye’de yapılan çalışmalar ele alınmış ve bu bağlamda Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu’nun, Sermaye Piyasası Kurulu’nun, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun türev araçların muhasebeleştirilmesine yönelik yayınladığı standartlar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun finansal araçların muhasebeleştirilmesi ile ilgili 32 ve 39 no’lu standartları detaylı olarak incelenerek, bu standartların türev araçların finansal raporlarda gösterilmesine ilişkin ilkeleri üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde, 32 ve 39 no’lu standartların türev araçlarla ilgili ilkeleri türev araç sözleşme çeşitlerine göre ayrı ayrı ele alınmış ve türev araç sözleşmelerinden forward, futures, swap ve opsiyonlar ile ilgili uygulamalara yer verilmiştir.

Tez çalışması genel bir değerlendirme ile son bulmuştur. Ayrıca tezin ekler bölümünde Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun çıkardığı uluslararası muhasebe standartları ve uluslararası finansal raporlama standartları tablo olarak verilmiştir. Bunun yanında Türkiye’de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun çıkardığı standartlar da tablolarda gösterilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASALAR VE TÜREV ARAÇLAR

1.1. FİNANSAL PİYASALAR

Ülke ekonomisinin genelinde hatta işletme düzeyinde finansman kaynaklarının niceliği ve niteliği ekonomik yapının sağlamlığını ve gelişme potansiyelini belirleyen en önemli öğelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹

İhtiyaçları için kaynak arayışında olan yatırımcıların nitelikleri ve boyutları değişen iş dünyasında ürün maliyetlerini indirebilmek, fiyat ve kalite yönünden rekabete edebilmek, yakalanan maliyet, fiyat ve kalite gibi avantajların gelecekte de güvenli bir şekilde sürdürebilmek için geçmişe oranla farklı yaklaşımlar içinde olmaları gerekiyor. Tasarruf sahipleri ise değişen ekonomik şartlar sonucunda birikimleri için en fazla getiriye elde edebilecek alanlara ve araçlara yatırım yapmanın yollarını arıyorlar. Bu noktada karşımıza kaynak arayışındaki yatırımcılarla birikimleri karşılığında belirli bir getiri elde etmek isteyen tasarruf sahiplerini bir noktada buluşturan finansal piyasalar ortaya çıkıyor.

Finansal piyasalar, menkul kıymetlerin değişime uğradığı yerler olarak tanımlanabilir. Finansal piyasalarda değişime konu olan menkul kıymetler arz edenlerden talep edenlere transfer edilir. Finansal piyasaların çeşitli fonksiyonları vardır. Bunlar fonların arz edenlerden talep edenlere akışının sağlanması, menkul kıymetlerin likide çevrilmesi, menkul kıymetlerin fiyatlarının oluşturulması, fonların ve ekonomik kaynakların tahsis edilmesi olarak özetlenebilir.

---

¹ TANÖR, Reha, **Türk Sermaye Piyasası – Taraflar (1.Cilt)**, Beta Basım Yayım Dağıtım Yayın No:907 İşletme-Ekonomi Dizisi:89, 2.Bası, İstanbul, 1999, s.1.

Finansal piyasaları vade ve yapılarına göre yedi başlık altında incelemek mümkündür.²

- i. Para Piyasaları,
- ii. Sermaye Piyasaları,
- iii. Altın Piyasaları,
- iv. Döviz Piyasaları
- v. Forward Piyasalar
- vi. Futures Piyasalar
- vii. Opsiyon Piyasaları.

Finansal piyasaları bu şekilde gruplandırırken bu piyasalarda işlem gören finansal araçlara da değinmek yerinde olacaktır. İşletmeler günümüz ekonomisinde finansal risklerin ve faaliyet risklerinin çeşitli türleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu risklere karşılık pek çok yeni ve karmaşık finansal araç işletmelerin risklerini yönetmek veya azaltmak için ortaya çıkmıştır. Bu araçlardan bir kısmı riske duyarlı özellikler eklenen geleneksel borçlanma araçları ile hisse senetleri ve bu senetlerden türetilen araçlarını içerirken, diğerleri ise işletmeleri belirli risklere karşı korunmaya olanak tanıyan ismarlama yapılan araçlardır. Finansal araçlar çeşitli özelliklerine göre beş ana başlığa ayrılabilir.³

- i. Hisse Senetleri ve Bu Senetlerden Türetilen Menkul Kıymetler,
- ii. Borçlanma Amaçlı Menkul Kıymetler,
- iii. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler,
- iv. Türev Araçlar,
- v. Melez Araçlar.⁴

---

² CEYLAN, Ali – KORKMAZ, Turhan, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi Finansal Kurumlar, Finansal Araçlar, Portföy Yönetimi, Türev Ürünler, Riskin Değeri, Menkulleştirme**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000, s.5.

³ TROMBLEY, Mark A., **Accounting for Derivatives and Hedging**, McGraw-Hill/Irwin, USA, 2003, s.1-2.

⁴ “Hybrid Instruments” olarak adlandırılmaktadır.

Finans piyasalarında ticari işletmelerin, kamu işletmelerinin, bankaların, şirketlerin ve şahısların kullandığı çeşitli finansal araçlar mevcuttur. Tez çalışmamızda finansal araçlar içinde son yıllarda giderek önem kazanan türev araçlar ve türleri üzerinde durulacaktır.

1.2. TÜREV ARAÇLAR KAVRAMI

İşletmeler finansman sağlamak konusunda yakın zamanlara kadar temel finansal araçlardan yararlanırlarken, özellikle 1970 sonrası dönemde öncelikle Bretton-Woods sisteminin çökmesi⁵ daha sonra petrol krizinin ülke ekonomilerinde çeşitli olumsuzluklara neden olması, ortaya çıkan riskleri önlemeye ve azaltmaya yönelik bazı yeni finansal araçların ortaya çıkmasını da gerekli kılmıştır.

Ortaya çıkan yeni finansal araçlar, temel finansal araçlardan türetildikleri için türev finansal araçlar olarak adlandırılmaktadırlar. Türev araçlar, fiyatları bir başka ürünün fiyatına bağlı olan araçlardır. Daha açık bir ifade ile türev araç, vade sonundaki veya vade içerisindeki değeri sözleşmeye konu olan varlığın fiyatı tarafından belirlenen bir finansal varlıktır.⁶

Türev araçlar, belirli standartlara sahiptirler ve farklı piyasalarda işlem görürler.⁷ Sözleşmeler belirlenen standartlar ile oluşturuluyorsa bunlar organize borsalarda işlem görür. Ancak sözleşmeler işlemi yapan tarafların ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanıyor ise tezgahüstü piyasalarda (over the counter) işlem görürler.

Temel amacı riske karşı etkin bir şekilde korunmak olmakla birlikte spekülasyon amaçlı olarak da kullanılan bu araçları dört ana gruba ayırabiliriz. Bunlar; forward sözleşmeler, futures sözleşmeler, opsiyon sözleşmeleri ve swap sözleşmeleridir. Ayrıca daha sonra piyasalarda işlem yapan yatırımcıların talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda

---

⁵ SHAPIRO, Alan C., **Multinational Financial Management**, Sixth Edition, John Wiley&Sons Inc., U.S.A., 1999, s.85.

⁶ CEYLAN – KORKMAZ, a.g.e., s.178.

⁷ PARLAKKAYA, Raif, **Finansal Türev Ürünler İle Mali Risk Yönetimi Ve Muhasebe Uygulamaları**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, s.107.

bu araçlardan türetilmiş caps, floors, collars, corridors sözleşmeler ve diğer melez türev araçlar da piyasalarda işlem görmektedirler. Bu tez çalışmasında temel türev araçlar olan forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmeler ile swap ve opsiyon sözleşmelerinin birleştirilmesinden meydana gelen caps, floors, collars, corridors gibi sözleşmeler üzerinde durulacaktır.

1.3. TÜREV ARAÇLARIN KULLANIM AMAÇLARI

Döviz kurlarında, faiz oranlarında ticari ürün ve hisse senedi fiyatlarındaki değişkenliğin gözardı edilemeyecek boyutlara ulaşması neticesinde işletmeler için yalnızca gelişmiş üretim olanaklarına sahip olmak, ucuz işgücünü bulmak veya pazarlama yöntemlerinde etkinliği sağlamak yeterli olmamaktadır. Fiyatlarda meydana gelen değişimler işletmelerin durumlarını güçleştirmektedir. Bu nedenle günümüzde işletmeler mali risk kavramına daha fazla önem verir hale gelmişlerdir.⁸

Mali risk yönetimi, döviz kurları, faiz oranları, ticari ürün ve hisse senedi fiyatlarında görülebilecek beklenmedik değişimlerin neden olduğu kayıpları azaltmak veya tamamıyla ortadan kaldırmaktır.⁹ Bu noktada karşımıza türev araçlar çıkmaktadır. Türev araçlar riskleri ortadan kaldıracak ve azaltacak araçlara olan talep sonucu ortaya çıkmıştır. Türev araçların kullanım amaçlarını şu şekilde özetleyebiliriz:¹⁰

- Aktif ve pasif değerlerde meydana gelen istenmeyen fiyat hareketlerine karşı korunma,
- Piyasa fiyatı ya da kur oranlarındaki değişiklikleri önceden tahmin ederek kar elde etme amacıyla risk alma yani spekülasyon yapmak,
- Daha uygun şartlarda fon elde etmek.

---

⁸ PARLAKKAYA, a.g.e., s. 93.

⁹ FROOT, Kenneth A- SCHARFSTEIN, David S.- STEIN, Jeremy C., **Risk Management: Coordinating Corporate Investment and Financing Policies**, The Journal of Finance, Vol:XLVIII, No:5, December 1993, s. 1629-1631.

¹⁰ KAYGUSUZ, Sait Yüksel, **Finansal Türev Ürünlerinde Muhasebe Esasları**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:113, Şubat 1998, s.11.

Riskten korunma amacını gerçekleştirmek üzere ortaya çıkan türev araçları kullananları “**hedger**”lar ve “**trader**”lar olarak iki gruba ayırmak mümkündür.¹¹ Hedger’lar kendilerini mal veya finansal kıymetlerin gelecekteki fiyat değişikliklerinden kendilerini korumayı amaçlayanlardır. Bunlar genellikle belli başlı bazı ürünlerin üreticisi ve kullanıcısı olan taraflardır. Trader’lar ise fiyat hareketlerinden kazanç sağlamayı amaçlayanlardır. Trader’ları da “**spekülatör**”ler ve “**arbitrajcı**”lar olmak ikiye ayırmak mümkündür. Spekülatörler, türev piyasalara kar sağlamak amacıyla girerler ve bu nedenle riski üstlenirler. Arbitrajcılar ise türev piyasalarda kullanılan araçlar arasındaki geçici fiyat farklarından yararlanarak kar sağlamaya çalışırlar. Bunlar herhangi bir risk üstlenmezler.

1.4. TÜREV ARAÇLARIN TÜRLERİ

1.4.1. Forward Sözleşmeler

Forward sözleşmeler vadeli sözleşmelerin en basit biçimidir. Forward sözleşmeler, cinsi ve nitelikleri taraflar arasındaki anlaşma ile belirlenen herhangi bir malın veya hizmetin herhangi bir miktarının, tarafların tespit edeceği herhangi bir yer ve zamanda, üzerinde anlaştıkları bir fiyattan teslimini içeren, mekan ve zaman sınırlamasının bulunmadığı sözleşmelere denir.¹² Forward sözleşmeler önceden belirlenmiş standart sözleşmeler değildir. Bu nedenle bu sözleşmeler borsa dışında tezgahüstü piyasalarda işlem görmektedir. Forward sözleşmelerde vade ve tutar taraflar arasında serbestçe belirlenmektedir. Vade genellikle 30, 60, 90 gün veya 3, 6, 9, 12 ay olabilmektedir.¹³

Vadeli işlem sözleşmelerinin fiyatlaması Taşıma Maliyeti Modeli’ne dayanır. Model ürünün veya finansal varlığın nakit fiyatı ile vadeli fiyatı arasındaki ilişkinin düzeyini ölçmektedir. Bu model şu şekilde formüle edilebilir.¹⁴

---

¹¹ PARLAKKAYA, a.g.e., s.108.

¹² ERDEM, Yusuf, **Vadeli İşlem Piyasaları ve Türkiye’de Oluşumunun Ekonomik Şartları**, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 1993, s.2.

¹³ DELİKANLI, İhsan Uğur, **Forward Döviz Swap İşlemleri Vasıtasıyla Mevduat Faiz Gelirinin Peçelenmesi**, Vergi Dünyası Dergisi Sayı:200, Nisan 1998, s.115.

¹⁴ CEYLAN – KORKMAZ, a.g.e., s.180.

Vadeli Fiyat = Nakit Fiyat + Birim Finansman Maliyeti + Birim Stoklama Maliyeti

Taşıma maliyeti, ürünü satın alırken kullanılan finansman kaynağının faiz maliyeti, ürünü saklama maliyeti, sigorta maliyeti, navlun ücreti ve saklama döneminde meydana gelebilecek diğer maliyet unsurlarından oluşur. Bu veriler ışığında bir ürünün vadeli fiyatı şu şekilde formüle edilir.

$$F_{ct} = S_t + S_t * R_t * (T-t) / 365 + G_t$$

F_{ct} = T tarihinde teslimatı yapılmak üzere, t tarihindeki sözleşmenin vadeli Fiyatı.

S_t = Sözleşmeye konu olan ürünün, t tarihindeki nakit fiyatı.

R_t = T-t dönemi için, t tarihinde borçlanılan risksiz faiz oranı.

G_t = T-t döneminde saklaması yapılacak ürünün saklama maliyeti.

Forward sözleşmelerde vade sonunda gerçekleşen cari fiyat, sözleşmede belirlenmiş olan fiyattan yüksek ise sözleşme sahibi kar eder buna **prim** denir. Ancak vade sonunda gerçekleşen cari fiyat düşük ve sözleşme fiyatı yüksek ise sözleşme sahibi zarar eder. Buna da **iskonto** denir.¹⁵ Sözleşmeyi satan taraf için ise tam tersi durum söz konusu olmaktadır.

Alıcı tarafı forward sözleşme yapmaya iten neden sözleşmeye konu varlığın fiyatında meydana gelebilecek yükselme beklentisidir. Satıcı taraf ise fiyatlarda meydana gelebilecek düşme riskine karşı korunma sağlama amacı taşımaktadır. Ancak her iki taraf belirli bir geliri koruma altına alabilmek için fiyatlarda kendi lehlerine olabilecek gelişmelere bağlı olarak elde edilecek kazançlardan da vazgeçmektedirler. Başlangıçta veya sözleşme devam ederken taraflar arasında herhangi bir nakit akışı söz konusu değildir. Bütün nakit akışı vade sonunda ortaya çıkar.

---

¹⁵ SELVİ, Yakup, **Finansal Araçlardan Türev Ürünler; Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye’de Uygulanmasına Yönelik Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe-Denetim Doktora Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1998, s.8-9.

Forward sözleşmelerde arada herhangi bir aracı kurumun olmaması bu sözleşmelerin devrini zorlaştırmakta ve ikincil piyasasının oluşumuna engel olmaktadır.¹⁶ Bunun yanı sıra vade sonunda her iki taraf da yükümlülüklerin yerine getirmek zorundadır. Vade sonunda taraflardan birinin yükümlülüğünü yerine getirmemesi olarak tanımlanan kredi riski açısından bu sözleşmeler yüksek risk derecesine sahip sözleşmelerdir.

Forward sözleşmeler her türlü mal ve hizmet için düzenlenebilmesine rağmen ağırlıklı olarak ticari mal, döviz ve faiz oranları için kullanılmaktadır.

1.4.1.1.Ticari Mal Forward Sözleşmeleri

Ticari mal forward sözleşmeleri sahibini, taraflarca sözleşme tarihinde belirlenen bir malı, gelecekteki bir tarihte, sözleşme tarihinde saptanan belirli bir fiyattan almaya ya da satmaya mecbur tutan sözleşmelerdir.¹⁷

Sözleşmeye taraf olan alıcı, çeşitli nedenlerden dolayı gelecekte fiyat artış riskine karşı korumak istemekte, satıcı ise aksine gelecekte fiyatların düşmesi riskine karşı önlem almaktadır. Sözleşmenin vadesi geldiğinde spot piyasadaki fiyata göre taraflar açısından kar veya zararın oluşup oluşmadığı anlaşılır. Burada taraflardan birinin karı diğerinin zararı olmaktadır.

Ticari mal forward sözleşmelerinin işleyişi aşağıdaki örnekte gösterilmiştir. Örnek: Bir çiftçi ekim ayında tarlasına mısır ekiyor. Çiftçinin ton başına maliyeti \$80 dolardır. Spot piyasada mısırın fiyatı \$97 dolardır. Ancak çiftçi hasat zamanında mısırın fiyatının düşmesinden endişe ettiği için kasım ayında bir tüccar ile anlaşılıyor ve haziran ayında ödenmek üzere mısırın tonunu \$97 dolardan satıyor. Tüccar burada haziran ayında mısır fiyatlarının artacağını düşündüğünden bu sözleşmeye taraf oluyor. Burada çiftçi kendi kazancını koruma altına alırken tüccar da riski üstleniyor. Bu noktada karşımıza iki olasılık çıkıyor.

---

¹⁶ AICPA, **Derivatives-Current Accounting and Auditing Literature**, American Institute of Certified Public Accountants Inc., New York, 1994, s.8.

¹⁷ SELVİ, a.g.e., s.15.

Birinci olasılık durumunda haziran ayında mısırın spot piyasadaki fiyatının \$115 dolar olduğunu varsayalım. Çiftçi, fiyat düşüşüne karşı korunmak için fiyatı \$97 dolarda sabitlediğinden fiyatların beklentisinin tersine artması nedeniyle \$16 dolar zarar etmiştir. Tüccar ise beklentileri doğrultusunda burada ton başına \$16 dolar kar etmiştir.

İkinci olasılık durumunda, haziran ayında spot piyasada mısırın tonunun \$94 dolar olduğunu varsayalım. Çiftçi, fiyat düşüşünü tahmin edip forward sözleşme ile kazancını garanti altına almıştır. Burada ton başına \$3 dolarlık bir kar söz konusudur. Tüccar ise tahminlerinde yanıldığından spot piyasada mısırı \$94 dolardan alabileceken forward anlaşmasına taraf olduğu için ton başına \$97 dolar ödemiştir.

1.4.1.2. Döviz Forward Sözleşmeleri

Yabancı para piyasaları büyük hacimli ve karmaşık bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu piyasalar fiziksel bir yer olmayıp, işlevleri yabancı para alıcı ve satıcılarını biraraya getirmek olan bankaların, brokerların ya da dealerların birbiri ile elektronik olarak bağlantılı olduğu bir ağı ifade etmektedir. Yabancı para piyasalarında spot ve forward işlemler yapılmaktadır.

Bir döviz forward sözleşmesi, belirli bir miktardaki yabancı paranın ulusal para karşılığında, gelecekte belirli bir tarihte teslimi şartı ile alımı veya satımı için yapılan hak ve yükümlülük sözleşmesidir. Organize olmayan piyasalarda standart nitelik taşımayan, devri mümkün olmayan sözleşmelerdir.¹⁸ Döviz kuru sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlendiği için vade sonuna kadar olan süre içinde meydana gelen kur değişimleri sözleşmeden önce belirlenen kuru etkilememekte ve döviz alım satımı işlemi vade bitiminde önceden belirlenmiş olan kur üzerinden gerçekleşmektedir.¹⁹ Döviz forward sözleşmelerinin yapılmasındaki amaç, döviz kuru ve değişmelerine karşı korunmak (hedging) veya spekülasyon yapmaktır. Forward sözleşmelerin vadeleri genellikle haftalık veya 1, 2, 3, 6, 9 ve 12 aylık olmakla birlikte, bankalar müşterilerinin ihtiyaçları doğrultusunda başka vadelerde de forward sözleşmeler yapabilirler.²⁰

---

¹⁸ CEYLAN, Ali, **Finansal Teknikler**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1998, s.222.

¹⁹ SELVİ, a.g.e., s.10.

²⁰ SHAPIRO, a.g.e., s.161.

Forward yani gelecekte gerçekleşmesini “tahmin ettiğimiz” kurlar, spot kurlardan farklı olarak belirlenir. Spot kurlar genelde para piyasasında arz ve talep tarafından belirlenir. Oysa forward kurlar tamamen faiz oranlarındaki farklılıklara bağlı olarak ortaya çıkar.²¹ Forward işlemlerde fiyatı etkileyen temel unsurlar ise, spot kurlar ile faiz oranlarıdır. Forward kurlar swap oranından hareketle hesaplanır. Swap oranı, vadeli yani gelecekteki kurlar ile spot kurlar arasındaki farktır.²²

Forward kurunun saptanması için şu formül kullanılır:²³

Forward Kur = Spot Kur +/- Swap Primi(İskontosu)

Swap Primi (İskontosu) = Spot Kur x (Her İki Dövizin Faiz Farkı x Süre)

Swap Primi (İskontosu) = $\frac{\text{Spot Kur} \times (\text{Faiz Farkı}) \times \text{Gün}}{360}$

Forward kurların hesaplanmasını şu örnek ile açıklayabiliriz.

Örnek: Amerika’daki Y işletmesinin üç ay sonrası için sterline ihtiyacı bulunmaktadır. Bunun için Alfa Bankası’ndan üç aylık forward kur üzerinden sterlin almak istemektedir. Sterlinin spot kuru şu anda \$1.60’tır. Üç aylık Sterlin faiz oranı ise %10’dur. Dolar faiz oranı ise %7.5’tir. Sterlin için 3 aylık forward kur şu şekilde hesaplanacaktır.

$$\begin{aligned}\text{Swap Primi(İskontosu)} &= \frac{1.60 \times (\text{ABD Faizi} - \text{Sterlin Faizi}) \times 90}{360} \\ &= \frac{1.60 \times (0.075 - 0.10) \times 90}{360}\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\text{Swap İskontosu} &= -0.1 \\ \text{Forward Kur} &= 1.60 - 0.1 \\ &= \$1.59 \text{’dir.}\end{aligned}$$

Alfa Bankası, yapılan döviz forward sözleşmesi ile Y İşletmesine üç ay sonra \$1.59 dolar fiyat ile sterlin satmayı taahhüt etmektedir.

²¹ UZUNOĞLU, Sadi, **Yeni Finansman Teknikleri**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Strata Yayınları, İstanbul, 1998, s.52.

²² UZUNOĞLU, **Yeni Finansman Teknikleri**, s.54.

²³ YÜCEL, Göksel, **Vadeli Döviz İşlemlerinde Finansal Raporlama Sorunları**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:22, Sayı:1, Nisan 1993, s.90-91.

1.4.1.3. Faiz Forward Sözleşmeleri

Faiz forward sözleşmeleri (FRA-Forward Rate Agreements), gelecekteki hesaplaşma tarihinde sözleşmenin vadesi sonuna kadarki taraflarca belirlenmiş bir dönem için, taraflarca belirlenmiş bir tutara, vade sonundaki faiz oranı ile hesaplaşma tarihindeki faiz oranı arasındaki farktan hesaplanacak faiz tutarının taraflar arasında el değiştirmesine yönelik sözleşmelerdir.²⁴ Burada sözleşmeye taraf olanların amacı gelecekte oluşabilecek faiz oranı değişikliklerine karşı kendilerini korumaktır. Diğer bir ifade ile sözleşmeyi satan taraf faiz oranlarındaki düşme nedeni ile oluşacak zararlardan, sözleşmeyi alan taraf ise faiz oranlarında meydana gelebilecek artıştan dolayı oluşacak zararlardan kendilerini korumayı amaçlamaktadırlar.

Bu sözleşmelerde tarafların herhangi birinin anaparayı almak veya vermek gibi bir yükümlülüğü bulunmadığı gibi; mutabakat, taraflardan birinin diğerine bir telafi ödemesi sayesinde sabit faiz garantisi ile sağlanabilmektedir.²⁵

Faiz forward sözleşmeleri şu formül ile hesaplanmaktadır:²⁶

$$\text{Faiz Ödemesi} = \frac{\text{Anapara} \times (\text{GFO} - \text{FFO}) \times (\text{Kalan Gün Sayısı} / 360)}{1 + \text{GFO} \times (\text{Kalan Gün Sayısı} / 360)}$$

GFO = Gerçekleşen Faiz Oranı

FFO = Forward faiz Oranı

Faiz forward sözleşmelerinin işleyişi aşağıdaki örnekte gösterilmiştir.

Örnek: Avrasya şirketinin iki ay sonrası için 6 ay vadeli 50 milyon dolar krediye ihtiyacı vardır. Ancak şirket şimdiden ödeyeceği faiz oranını sabit tutmak için Gama Bankası'ndan 2 aya 6 aylık LIBOR %6.5'ten 50 milyon dolar tutarlı bir forward faiz sözleşmesi satın almıştır. Bu aynı zamanda banka açısından 2 aylık bir forward sözleşmeye 6 aylık LIBOR'dan dahil olma anlamına gelmektedir. Bu sözleşmeye göre

²⁴ SELVİ, a.g.e., s.13.

²⁵ GÜNDÜZ, Lokman – TUTAL, Mehmet, **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 193, İstanbul, 1995, s.5.

²⁶ SHAPIRO, a.g.e., s.573.

iki ay sonra altı aylık LIBOR %6.5'i aşar ise banka Avrasya şirketine aradaki farkı ödeyecektir. Ancak 6 aylık LIBOR %6.5'ten daha düşük bir seviyeye iner ise Avrasya şirketi aradaki farkı bankaya ödeyecektir.

İki ay sonra altı aylık LIBOR'un %7.2 olduğunu düşünelim. Bu oran %6.5'i aştığı için banka Avrasya şirketine aradaki farkı ödeyecektir. Bunu formül ile gösterecek olursak;

$$\begin{aligned}\text{Faiz Ödemesi} &= \frac{\$50.000.000 \times (0.072 - 0.065) \times (182 / 360)}{1 + 0.072 \times (182 / 360)} \\ &= \$170.730\end{aligned}$$

Avrasya şirketi, yapılan forward sözleşmeye göre bankadan 170.730 dolarlık bir ödeme alacaktır.

1.4.2. Futures Sözleşmeleri

Futures piyasaları, belli bir spot ürünün fiyatının bugünden sabitlenmesi suretiyle ileri bir tarihte teslim edilmesi ya da teslim alınması taahhütlerini içeren sözleşmelerin alınıp satıldığı borsalar olarak tanımlanıyor.²⁷ Buradan hareketle futures sözleşmeleri; belli nitelikteki ve belli miktardaki bir malın veya döviz, faiz, tahvil, bono gibi bir mali enstrümanın gelecekteki önceden belirlenmiş herhangi bir tarihte teslimini öngören standart sözleşmeler olarak ifade edilmektedir.

Futures sözleşmeler, forward sözleşmelerin aksine organize borsalarda işlem görürler.²⁸ Çünkü sözleşme büyüklükleri ve vadeler standarttır. Alıcıların ve satıcıların işlemlerini gerçekleştirmelerini sağlayan, alım ve satım işlemlerinin tabi olduğu kuralları oluşturan, sözleşme koşullarının herkes tarafından yerine getirilip getirilmediğini denetleyen kanuni nitelikteki borsanın varlığı; piyasa güvenilirliği

---

²⁷ UZUNOĞLU, **Yeni Finansman Teknikleri**, s.59.

²⁸ ERSAN, İhsan, **Finansal Türevler Futures & Options & Swaps**, 3. Basım, Literatür Yayınları No:18, İstanbul, Ocak 2003, s.7.

açısından çok önemlidir. Sözleşmelerin standart olmaları ve bu sözleşmelerin borsaya kote olmaları, futures sözleşmelerin kolayca devredilebilmelerini mümkün kılmaktadır.

Futures sözleşme satın almak veya satmak isteyenler öncelikle aracı kurumlara hesap açtırmaları gerekmektedir.²⁹ Futures sözleşmelerinin hem alıcısı hem de satıcısı işlemlerini gerçekleştirmek için sözleşmenin yapıldığı tarihte aldığı pozisyona göre nakit veya nakit benzeri varlığı yatırırlar. Yatırılan bu tutara **başlangıç marjı** (initial margin) denir.³⁰ Bu marj genellikle sözleşme tutarının belirli bir yüzdesidir. Örnek olarak hazine bonolarına dayalı futures sözleşmelerde başlangıç marjı %0.04 olurken, borsa endeksine dayalı sözleşmelerde bu oran %6 ile %15 arasında değişebilmektedir.³¹ Her sözleşme için belirlenen bir teminat alt limiti vardır. Bu limit başlangıç marjının %75'i kadar olmaktadır. Bu limite **sürdürme marjı** (maintenance margin) adı verilir. Başlangıç marjının bu limitin altına düştüğünde durumlarda aracı kurum sözleşme sahibinin marjı, nakit veya nakit benzeri bir finansal varlık ile bu tutara tamamlamasını ister. Buna **marj çağrısı** (margin call) denir. Başlangıç marjına ek olarak marj çağrısı üzerine yatırılan tutara da **değişim marjı** (variation margin) denir.³²

Futures sözleşmeler her gün piyasa fiyatı ile değerlendirilmektedir. Buna sözleşmenin **pazara uyarlanması** (making to market) denir. Elinde alım veya satım sözleşmesi bulunanların bu sözleşmeleri alış veya satış fiyatı ile piyasa kapanış fiyatı arasındaki fark her gün sonunda karşılaştırılır. Bu yeni fiyata göre sözleşmenin bir önceki günkü fiyatı ile arasında olumlu bir fark olur ise bu sözleşme sahibinin hesabına alacak olarak, olumsuz bir fark olması durumunda ise borç olarak kaydedilir.³³ Alım satım işlemlerinin mantıklı fiyat aralıkları içinde yapılması amacıyla futures borsalarınca her mal grubu için farklı olacak şekilde futures sözleşmelere **minimum fiyat değişikliği** sınırlaması getirilmektedir. Bu fiyat değişiklikleri **tik** (tick) olarak ifade edilmektedir.

---

²⁹ PARLAKKAYA, a.g.e., s.119.

³⁰ KARAN, Mehmet Baha, **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001, s.569.

³¹ CEYLAN – KORKMAZ, a.g.e., s.187.

³² ERSAN, a.g.e., s.22-24.

³³ SELVİ, a.g.e., s.17.

Piyasada işlem gören sözleşmeler günlük fiyat sınırlamalarına tabidirler. Bu sınırlar ilgili futures borsası tarafından belirlenir. Bu sınırlara **günlük fiyat limiti** adı verilir. Fiyatlar saptanan alt ve üst sınırlara ulaşırsa borsa alım ve satımları durdurur. Yeni limitler tayin edildikten sonra tekrar işleme başlanır.

Futures sözleşmelerin fiyatlandırılmasında en yaygın kullanılan yaklaşım taşıma maliyeti modelidir. Model şu şekilde formüle edilir.³⁴

$$F = C (1 + r_{t,T} + S_{t,T} + I_{t,T})$$

C = Spot Fiyat

R = Finansman Faizi

t,T = Spot Tarihten Futures Sözleşmelerinin Teslimat Tarihine Kadar Geçen Süre

S = Depolama Maliyeti

I = Sigorta

Futures borsalarında takas odaları tüm işlemlerin yürütüldüğü ve kaydedildiği merkezdir.³⁵ Takas odasının en önemli işlevi piyasanın sağlıklı biçimde işlemesine olanak sağlamak ve yükümlülüklerin yerine getirilememesi riskine karşı garantörlük üstlenmektir. Bunun yanında sözleşmeleri pazara uyarlamak, marj hesabını izlemek ve buna göre ek marj çağrısında bulunmak da diğer işlevleri arasındadır. Takas odaları ilgili borsaya bağlı bir kuruluş olabileceği gibi borsadan bağımsız bir kuruluş da olabilir.

Futures sözleşmelerinde taraflar hesaplarını kapatıp sözleşmeyi sona erdirmek için vade sonuna kadar beklemek zorunda değildir. Futures sözleşmelerde alınan pozisyonun tasfiyesi fiziki teslim ile, ters bir pozisyon olarak dengeleme ya da nakdi teslim olarak üç şekilde gerçekleştirilebilmektedir.³⁶

---

³⁴ AKSEL, H. Ayşe Eyüboğlu, **Risk Yönetim Aracı Olarak Futures Piyasaları**, İstanbul, SPK Yayın No:21, 1995, s.53.

³⁵ EROL, Ümit, **Vadeli İşlem Piyasaları Teori ve Pratik**, İMKB Yayınları, Mayıs 1999, s.14.

³⁶ ERSAN, a.g.e., s.32.

Futures piyasalarda sözleşmelerin çoğu mal teslimine gerek kalmadan vadesinden önce satılarak kapatılır. Ancak bazı durumlarda sözleşme sahibi mal teslimi ya da mal alımı yapmak isteyebilir.³⁷ Genel olarak mal teslimi sözleşme ayında yapılmaktadır. Bu durumda sözleşme sahibi ilgili borsanın açıkladığı **haber verme günleri**'nde borsaya başvurarak mal alımı veya teslimi yapma isteğini bildirir. Takas odası haber verme günlerinin sonuna kadar tüm istekleri toplar ve bu istekler tasnif edilir. Sonrada alım ve satım sözleşmeleri eşleştirilerek mal teslimi ya da alımı sağlanmış olur. Genel kural en eski alım sözleşmesi en eski satış sözleşmesi ile eşleştirilir. Mal teslimi sorunsuz yapıldıktan sonra durum takas odasına bildirilir ve bu kişiler takas listesinden düşülür. Alış sözleşmeleri satış sözleşmelerinden fazla olur ise kalanların isteği takas odası tarafından karşılanır. Diğer bir mal teslim süreci ise tarafların takas odası yerine kendi aralarında mal teslimi konusunda anlaşmalarını **alternatif mal teslim süreci**'dir. Bu yöntemin diğerinden farkı mal tesliminin sözleşme ayından sonra da yapılmasına olanak tanımasıdır.

Uygulamada çok çeşitli amaçlar için futures sözleşmeler düzenlenirken, en yaygın olarak kullanılanları dört başlık altında toplayabiliriz.

- i. Ticari Mal Futures Sözleşmeleri
- ii. Döviz Futures Sözleşmeleri
- iii. Faiz Oranı Futures Sözleşmeleri
- iv. Hisse Senedi Endeksi Futures Sözleşmeleri.

1.4.2.1. Ticari Mal Futures Sözleşmeleri

İlk olarak tarım ürünleri üzerine 19. yüzyılın ortasında ABD'de işlem görmeye başlayan ticari mal futures sözleşmeleri, geçen zaman içinde gelişerek daha farklı mal grupları üzerine de işlem görmeye başlamıştır. Bir ticari mal futures sözleşmesi, sözleşmeyi satın alan tarafa belli bir malı gelecekteki belli bir tarihte, sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenen bir fiyattan satın almaya mecbur tutan sözleşmelerdir.³⁸

---

³⁷ EROL, a.g.e., s.19-20.

³⁸ SELVİ, a.g.e., s.24.

Futures sözleşmeleri tarımsal ürünler, enerji ve değerli madenler olmak üzere üç temel gruba ayırabiliriz.³⁹ Futures piyasaların başlangıcında daha çok tarım ürünleri üzerine sözleşmeler yapılırken günümüzde donmuş tavuk, tereyağ, domuz, kereste, altın, ham petrol, bakır gibi çok çeşitli mallar üzerine de sözleşmeler bulunmaktadır. Futures sözleşmelere konu olan ticari malların her biri ilgili futures borsasında miktar olarak önceden belirlenmiş standart sözleşme büyüklükleri, standart kalite sınıfları ve standart sözleşme vadeleri vardır. Tablo-1’de organize borsalarda işlem gören bazı mal cinsleri ve sözleşme büyüklükleri görülmektedir.

Tablo-1: Seçilmiş Mal Grupları için Sözleşme Süreleri ve Miktarları

MAL CİNSİ	SÖZLEŞME AYLARI	SÖZLEŞME MİKTARI
Buğday	Mart, Temmuz, Eylül, Aralık	5.000 Bushel
Mısır	Mart, Temmuz, Eylül, Aralık	5.000 Bushel
Soya	Her ay	5.000 Bushel
Kakao	Mart, Temmuz, Eylül, Aralık	10 ton
Kahve	Mart, Temmuz, Eylül, Aralık	37.500 pound
Pamuk	Mart, Mayıs, Temmuz	50.000 pound
Şeker	Mart, Mayıs, Temmuz	112.000 pound
Altın	Her ay	100 ons
Ham Petrol	Her ay	1.000 varil

Kaynak: Ümit Erol, *Vadeli İşlem Piyasaları Teori ve Pratik*, İMKB Yayınları, İstanbul, 1999, s.25.

Ticari mal futures sözleşmelerinin kullanımını daha iyi anlayabilmek için şöyle bir örnek verebiliriz.

Örnek: Bir yatırımcı iki ay sonra gelecek \$165.000 dolarlık fonunu altına yatırmayı planlamakta fakat altın fiyatlarının artmasından endişe duymaktadır. Bu riski yok etmek için 1 Nisan’da piyasada spot fiyatı 1 ons altın=\$328.81 iken futures fiyatı 1 ons altın=\$330 dolar olan 5 adet futures sözleşmesini ($330 \times 100 \times 5$) \$165.000 dolardan satın alır. Vade tarihini olan 31 Mayıs’ta 1 ons altın \$366.62 dolar’dır. Bu durumda sözleşmenin sahibi ons başına ($366.62 - 330$) \$36.62 dolar kar elde etmiştir. Alıcının toplam karı ise (36.62×500) \$18.310 olmuştur.

³⁹ ERSAN, a.g.e., s.35-44.

1.4.2.2. Döviz Futures Sözleşmeleri

Dünya ülkeleri Bretton-Woods anlaşmasının fiilen sona ermesi ile birlikte esnek kur sistemine geçmeye başladılar. Döviz arz ve talebine göre belirlenen kurlardaki dalgalanmalar ile faiz dalgalanmalarının getirdiği riskten korunma ihtiyacı duyulması ile 1972 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yedi yabancı para birimi için düzenlenen döviz futures sözleşmelerinin işlem göreceği bir piyasa (IMM – Uluslar arası Para Piyasası) kuruldu.⁴⁰ Döviz futures sözleşmeleri, hak sahibine gelecekte belirli bir tarihte önceden belirlenmiş bir kur üzerinden belirli bir tutarda döviz alma ya da satma yükümlülüğü getiren standart sözleşmelerdir.⁴¹

Döviz futures sözleşmeleri standart sözleşmeler olduğundan diğer futures sözleşmeler gibi borsada işlem görürler. Sözleşmeler birim ya da lot olarak işleme tabi tutulurlar ve yabancı paranın yerel para birimine göre ifade edildiği Amerikan tipi kotasyonla uygulanırlar.⁴² Döviz alıcısına sözleşme sonunda ödeme döviz olarak değil ulusal para cinsinden yapılır. Tablo-2'de döviz futures sözleşme tipleri gösterilmiştir.

Tablo-2: Bazı Döviz Futures Sözleşme Tipleri ve İşlem Gördüğü Borsalar

Sözleşmeye Konu olan Döviz Cinsi	Standart Miktar	İşlem Gördüğü Borsa ⁴³	Minimum Fiyat Aralıkları (TİK)	Günlük Fiyat Limiti
İngiliz Sterlini	25.000 BP	CME, LIFFE	\$2,50	
İngiliz Sterlini	12.500 BP	MACE	\$2,50	
İngiliz Sterlini	62.500 BP	IMM	\$12,50	yok
Kanada Doları	100.000 CD	CME, IMM	\$10	400pt
Kanada Doları	50.000 CD	MACE	\$5	100pt
Japon Yeni	12.500.000 JY	CME, SIMEX, LIFFE	\$12,50	yok
İsviçre Frangı	125.000 SF	CME, LIFFE	\$12,50	150pt
Avustralya Doları	100.000 AD	CME	\$12,50	500pt
Euro	125.000	CME	\$12,50	150pt
Amerikan Dolar Endeks	500xİNDEKS	FINEX		150pt

Kaynak: Saim Önce, **Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:192, Eskişehir 1995, s.16.

⁴⁰ İMKB, **Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu**, 18. Basım, İMKB Yayınları, İstanbul, Ağustos 2003, s.471.

⁴¹ AKGÜÇ, Öztin, **Finansal Yönetim**, Yenilenmiş 7. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1998, s.728.

⁴² ERSAN, a.g.e., s.46.

⁴³ **CME** (Chicago Mercantile Exchange), **LIFFE** (London International Financial Futures Exchange), **MACE** (Mid-America Commodity Exchange), **IMM** (International Money Market), **SIMEX** (Singapore International Monetary Exchange), **FINEX** (Financial Instruments Exchange).

Döviz futures sözleşmesini şöyle bir örnek ile açıklayabiliriz:

Örnek: Bir Amerikan İşletmesi bir İsviçre işletmesinden nisan ayında SFR250.000 tutarında mal ithalatı yapmış ve ödemenin Eylül ayında SFR cinsinden yapılması konusunda anlaşmıştır. Şu anda spot kur 1 SFR = 0.8159 \$ 'dır. Eylül futures sözleşmesinin fiyatı ise \$0.8274 olarak verilmektedir. Bu durumda işletme 2 adet Eylül SFR sözleşmesi satın almıştır. Bu durumda işletme SFR 250.000'ini \$206.850 ödeyerek satın alabilecektir. 15 Eylül'de spot kur \$0.8315 seviyesinde gerçekleşmiştir. Böylece işletme bu tarihte \$207.875 (0.8315×250.000) ödemek yerine daha önceden futures döviz sözleşmesini \$206.850'dan aldığı için \$1025 ($207.875 - 206.850$) bir kar elde etmiştir.

1.4.2.3. Faiz Oranı Futures Sözleşmeleri

Faiz oranı futures sözleşmeleri finansal piyasalarda artan ihtiyaçları karşılamak üzere ilk olarak 1975 tarihinde GNMA sertifikaları üzerine dayalı olarak ABD'de işleme sunulmuştur.⁴⁴ Faiz oranı futures sözleşmeleri hak sahibine faiz sağlayan veya taşıyan belli tutarda varlığı önceden saptanmış fiyat üzerinden gelecekte belli bir tarihte alma veya satma taahhüdü getiren standart sözleşmeler olarak tanımlanırlar.⁴⁵

Faiz oranı futures sözleşmesi üzerine yapılan işlemler standart özelliklere sahip para piyasası araçları olarak biliniyor. Bu sözleşmeleri satın alan taraf sabit fiyat ile para piyasası aracı içeren bir forward sözleşme satın almış ve sabit bir getiri sağlamış oluyor.⁴⁶ Faiz oranı futures sözleşmeleri, sabit gelirli finansal araçlar için düzenlendiklerinden kısa dönem faiz futures sözleşmeleri ve uzun dönem faiz oranı futures sözleşmeleri olarak iki grupta toplanabilir.⁴⁷

Hazine bonoları, finansman bonoları, Eurodollar ve Eurosterling teminat sözleşmeleri kısa dönem faiz oranı futures sözleşmelerine konu olan borçlanma araçlarıdır. Bu tip sözleşmelerde fiyat, endeks esasına dayanır ve endeks rakamı faiz

---

⁴⁴ İMKB, a.g.e., s.471.

⁴⁵ AKGÜÇ, a.g.e., s.730.

⁴⁶ UZUNOĞLU, Sadi, **Para ve Döviz Piyasaları**, 1. Basım, Strata Training & Consulting, İstanbul, 2000, s.99.

⁴⁷ SELVİ, a.g.e., s.23.

oranının 100'den çıkarılması ile elde edilir.⁴⁸ Uzun vadeli faiz oranı futures sözleşmelere, bir yıldan daha uzun süreli devlet tahvili ve bonoları gibi finansal araçlar konu olmaktadır. Bu sözleşmeler de para piyasalarında olduğu gibi iskonto esasına göre fiyatlandırılmaktadır. Tablo-3'de işlem gören faiz futures sözleşme tipleri gösterilmiştir.

Tablo-3: Faiz Futures Sözleşme Tipleri ve İşlem Gördüğü Borsalar.

Sözleşme	Sözleşme Büyüklüğü	İşlem Gördüğü Borsa
Eurodollar	\$1.000.000	CME
Eurodollar	\$1.000.000	LIFFE
Eurodollar	\$1.000.000	SIMEX
US T-Bill	\$1.000.000	CME
US T-Bond	\$1.000.000	CBOT
US T-Note	\$1.000.000	CBOT
3 Aylık Sterlin	BP 500.000	LIFFE
Long Gilt	BP 50.000	LIFFE
Fransız Devlet Tahvili	FFR 500.000	MATIF
Japon Devlet Tahvili	JY 100.000.000	TSE

Kaynak: Sudi Apak, *Uluslar arası Finansal Teknikler*, 2.Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1995.

Faiz futures sözleşmelerini şöyle bir örnek ile açıklayabiliriz:

Örnek: M İşletmesi \$1.000.000 dolar nominal değerli %11.50 faizli ve iki adet Mart Hazine bonusu sözleşmesini 88.50'den IMM'den satın almıştır. 10 gün sonra faizlerin düşmesi ile birlikte sözleşmeleri 88.72'den satmıştır. Bu durumda;

Her bir sözleşme kazancı = 22 tik (88.72 – 88.50)

Kar = 22 tik x \$25 x 2 adet sözleşme = \$1.100'dır.

1.4.2.4. Hisse Senedi Endeksi Futures Sözleşmeleri

Hisse senedi endeksi futures sözleşmeleri, mal, döviz ve faize dayalı sözleşmelerden sonra 1982 yılında ilk kez A.B.D.'de Kansas City Borsası'nda Value Line endeksi üstüne işleme açılmıştır.⁴⁹

⁴⁸ TINNER, John I. – CONNEELY, Joe M., *Accounting For Treasury Products – A Practical Guide to Accounting, Tax and Risk Control*, 2. Edition, Woodhead-Faulkner, Cambridge, U.K., 1989., a.g.e., s.16.

⁴⁹ EROL, a.g.e., s.181.

Hisse senedi endeksi futures sözleşmeleri, belirli bir endeks tarafından temsil edilen hisse senedi paketinin, gelecekteki bir tarihte ve fiyatı bugünden belirlenmek koşulu ile alınıp satılmasını içeren sözleşmelerdir.⁵⁰ Sözleşme konusu olan hisse senedi endeksi belirli bir fiziksel varlığı temsil etmediği için vade sonunda fiziki olarak el değiştirme olanağı yoktur. Sözleşme süresince günlük olarak piyasa fiyatı ile değerlendirilen bu sözleşmelere ait kazanç ve kayıplar hesaplanarak yatırımcının hesabına yansıtılmaktadır.

Hisse senedi endeksi futures sözleşmelerinde vadeler Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarının üçüncü cuma gününde sona erer. Futures sözleşmelerin diğer çeşitlerinin aksine fiziksel bir mal tesliminin olmadığı hisse senedi endeksi futures sözleşmelerinde vade gününde ödemeler nakit olarak yapılır.⁵¹

Hisse senedi endeks futures sözleşmeleri çeşitli borsa endekslerine dayanır. Bunlardan başlıcaları Dow Jones Sanayi Ortalaması, S&P 500 Hisse Senedi Endeksi, S&P Midcap 400 Endeksi, Russell 2000 Endeksi, Value Line Endeksi, Nikkei 225 Hisse Senedi Ortalaması, FT- SE 100 Hisse Endeksi ve Major Market Endeksi olarak sayılabilir.

Endeks futures sözleşmelerin işleyişini şu örnek ile açıklayabiliriz.

Örnek: Bir yatırımcı, 14 Mayıs tarihinde 147.25'den işlem gören Eylül S&P 500 Endeks futures sözleşmesinden 10 adet satın alır. Daha sonra 20 Mayıs tarihinde fiyatın 149.10'a çıkması neticesinde 10 adet sözleşme satarak pozisyonun kapatır. Bu yatırımcının kazancı şu şekilde olmuştur.

$$\text{Fiyat Değişimi} = 149.10 - 147.25 = 1.85$$

$$= 1.85 / 0.05 = 37 \text{ tik}$$

$$\text{Kazanç} = 37 \text{ tik} \times \$25 \times 10 \text{ adet kontrat}$$

$$= \$9.250' \text{ dir.}$$

---

⁵⁰ SELVİ, a.g.e., s.26.

⁵¹ ERSAN, a.g.e., s.69.

1.3.3. Swap Sözleşmeleri

Dünya para sisteminin yıkılması ve 1973’de sanayileşmiş ülkelerin dalgalı kur sistemine geçmesiyle birlikte para ve sermaye piyasalarında önemli gelişmeler oldu. Faizler, döviz kurları ve menkul kıymet fiyatlarındaki dalgalanmalar tehlikeli boyutlara ulaştı. Bu gelişmeler bankaları ve diğer kurumları kur, faiz ve menkul kıymet fiyatlarındaki belirsizliklerin yarattığı riskleri kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla iş dünyasının gereksinimlerini, piyasa koşullarını ve beklentilerini göz önüne alarak yeni koruma teknikleri geliştirmeye yöneltti. Bu tekniklerden biri de günümüzde sıkça kullanılan swap tekniğidir.

Swap, kelime anlamı olarak değiş tokuş, trampa demektir. Genel olarak swap, iki tarafın, ödemelerini belirlenmiş esaslar ve kurallar çerçevesinde karşılıklı olarak değiştirmeleridir. Diğer bir ifadeyle swap, iki tarafın belirli bir süre zarfında ödeme akımlarının karşılıklı olarak değişiminde anlaştıkları finansal işlemdir.⁵² Swap sözleşmelerinde taraflar belirli bir finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışını değiştirmektedir. Swap işleminin temelinde, farklı işletmelerin farklı finansal piyasalardaki kredi değerliliklerine bağlı olarak farklı kredi koşulları ile karşılaşmaları sonucu bu farklılıkları işletmelerin kendi çıkarlarına uyacak şekilde kullanmaları yatar. Swap sözleşmelerine taraf olanlar işletmelerin aktif getiri oranlarını yükseltmek, kaynak kullanım maliyetlerini düşürmek, daha etkili risk yönetimi, arbitraj ve alım-satım amacını taşırlar.⁵³

Swap sözleşmelerine taraf olan katılımcılar fon kullanıcılar ve aracılar olmak üzere iki gruba ayrılır.⁵⁴ Fon kullanıcılar ki bunlar arasında işletmeler, bankalar, sigorta şirketleri, devlet kurumları, uluslar arası finansa kuruluşları olabilir, ekonomik ve mali nedenlerle faiz ve döviz riskini azaltmak amacındadırlar. Aracılar ise -bunlar **swap dealer**, **piyasa yapıcı** veya **swap bankası** olarak adlandırılabilirler⁵⁵ - komisyon ücreti almak veya kar elde etmek amacı ile swap sözleşmelerine katılırlar.

---

⁵² AKGÜÇ, a.g.e., s.696.

⁵³ UZUNOĞLU, **Yeni Finansman Teknikleri**, s.83.

⁵⁴ GÜMÜŞELİ, Saniye, **Döviz Kuru ve Faiz Oranı Risklerinden Korunma Teknikleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:179, Ankara, 1994, s.69-70.

⁵⁵ MARSHALL, John F. – KAPNER, Kenneth R., **Understanding Swaps**, John Wiley&Sons, Inc., USA, 1993, s.29.

Swap sözleşmeleri organize olmayan piyasalarda pazarlık sonucu oluşurlar ve organize borsalarda işlem görmezler. Bu neden ile swap sözleşmeler futures sözleşmeler kadar kolay el değiştiremez ve ikincil pazarları çok etkin değildir.⁵⁶

Swap sözleşmelerinin yaygın olarak kullanılanları faiz ve döviz swap sözleşmeleri olmakla birlikte uygulamada ticari mal swap sözleşmeleri de vardır. Son yıllarda değişik swap sözleşmeler de ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları, swaption olarak adlandırılan swap ve opsiyon sözleşmelerinin bir arada kullanıldığı sözleşmeler ile hisse senedi endeksine dayalı swaplardır.

1.4.3.1. Ticari Mal Swap Sözleşmeleri

Çeşitli malların işlem gördüğü organize borsalarda kısa vadeli korunma araçlarının olmasına rağmen uzun dönemde mal arzı garantisi ve fiyat dalgalanmalarına karşı korunma ihtiyacı ticari mal swap sözleşmelerini ortaya çıkardı.⁵⁷ Ticari mal swap sözleşmeleri iki taraf arasında belirli miktar ve kalitedeki varsayımsal bir ticari malın sabit ve değişken fiyatlarını belirli bir zaman süresi içinde takas edilmesine olanak sağlayan sözleşmelerdir.⁵⁸

Ticari mal swap sözleşmeleri organize olmayan piyasalarda işlem görmektedirler. Özellikle petrole dayalı olarak yapılan bu sözleşmeler, altın bakır, alüminyum, nikel gibi kıymetli madenler için de kullanılmaktadır. Örneğin Chase Manhattan bankası yıllardır enerji swap sözleşmelerinde aktif bir piyasa yapıcı olarak bulunurken İngiltere’de de elektrik swapları üzerine aktif bir piyasa mevcuttur.⁵⁹

Ticari mal swap sözleşmelerinde ticari malın üreticisi fiyatlardaki düşme riskine karşılık, üretip satacağı malın pazar fiyatına bağlı bir endekse dayalı değişken fiyatı ödemeyi taahhüt ederek sabit fiyat karşılığı değişken fiyattan bu sözleşmeye taraf olmaktadır. Diğer taraf ise fiyatların belirli bir düzeyin üzerine çıkma riskine karşılık

---

⁵⁶ SELVİ, a.g.e., s.27.

⁵⁷ UZUNOĞLU, **Yeni Finansman Teknikleri**, s.87.

⁵⁸ SELVİ, a.g.e., s.34.

⁵⁹ WALMSLEY, Julian, **New Financial Instruments**, 2. Edition, John Wiley&Sons, Inc., U.S.A., 1998, s.131.

satın aldığı malın pazar fiyatına bağlı bir endekse dayalı değişken fiyatı garanti ederken sabit ödemelerde bulunmaktadır. Üretici malın spot fiyatı sabit fiyatın üzerine çıktığında aradaki farkı karşı tarafa öder. Tüketiciler malın fiyatının artması durumunda kar elde ederken, spot fiyatlar düşerken kar fırsatı ortadan kalkar.

Ticari mal swap sözleşmelerini aşağıdaki örnek ile daha net anlayabiliriz.⁶⁰

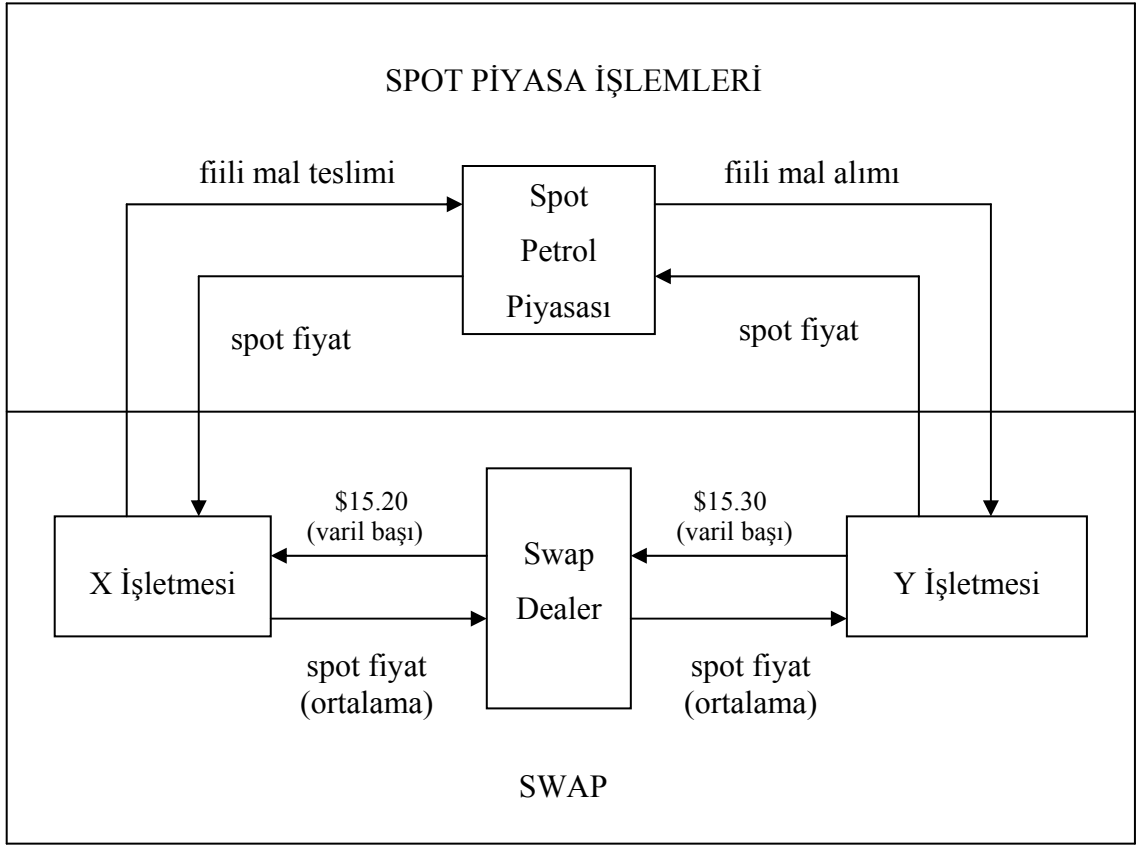
Örnek: Bir ham petrol üreticisi olan X işletmesi beş yıllık bir süre için aldığı fiyatları sabitlemek istemektedir. Bu üreticinin aylık üretim kapasitesi ortalama 8.000 varildir. Aynı anda Bir kimyasallar üreten fabrika sahibi Y, beş yıllık süre için petrole ödediği parayı sabitlemek istiyor. Bu fabrikanın aylık petrol ihtiyacı ise ortalama 12.000 varildir. İstenen çıktılar almak için swap dealer ile swap işlemine giren X ve Y, diğer taraftan da spot piyasalarda kendi işlemlerine devam etmektedirler.

Her iki son kullanıcı bu swap işlemine taraf olduğunda, ticari mal swap dealer'ı ham petrolü kendine mal ettiği fiyatı varil başına \$15.25'dir. Y, swap dealer'a aylık varil başına \$15.30 ödemeyi kabul ederken, swap dealer da Y'ye önde gelen ay boyunca petrolün ortalama günlük fiyatından ödeme yapmayı kabul etti. Aynı anda X ise swap dealer'a günlük spot fiyattan günlük ödemeyi kabul ederken, swap dealer'dan varil başına \$15.20 ödeme almayı garantilemiştir. Şekil-1'de görüleceği gibi bu ödemeler hem üretici hem de fabrika sahibi için petrol fiyatlarını sabitleme etkisini göstermektedir.

Bu örnekte kavramsal miktarlar arasındaki farklılık ilginç bir noktayı ortaya çıkardı. X ve Y birbirleri ile doğrudan bir swap işlemine girselerdi, bu başarısızlıkla sonuçlanırdı. Çünkü iki tarafın da farklı miktarlarda ihtiyaçları vardı. Ancak swap dealer kullanarak her iki swap da uygulanabilir hale gelmiştir. Swap dealer 4.000 varil için sabit ödeme yapacak bir üçüncü taraf bularak bu eşleşme sorunundan kaynaklanan riski dengeleyebilir. Ayrıca üçüncü bir taraf bulunana kadar swap dealer petrol futures sözleşmeleri ile korunma sağlayabilir.

---

⁶⁰ MARSHALL – KAPNER, a.g.e., s.39-40.

Şekil-1: Spot Piyasa İşlemleri ile Birlikte Ticari Mal Swap İşlemi
(Kaynak: John F. Marshall – Kenneth R. Kapner, *Understanding Swaps*, John Wiley&Sons, Inc., U.S.A., 1993, s. 39)

1.4.3.2. Döviz Swap Sözleşmeleri

Swap piyasalarındaki gelişim ilk olarak döviz swap'larının ortaya çıkışı ile başlamıştır. Döviz swap'ının temelinde ise paralel ve karşılıklı krediler vardır. Paralel kredilerde kredi işlemi ana işletmeler arasında değil diğer tarafın bağlı işletmesi ile yapılırken, karşılıklı kredilerde ise iki ana işletme aynı tutardaki iki farklı döviz cinsini aynı vade ile birbirine ödünç olarak vermektedir.⁶¹

Döviz swap sözleşmelerinde taraflar belirli bir süre boyunca anlaştıkları bir kur ve faiz oranı üzerinden belirli tutardaki farklı döviz cinsindeki borçlarına ait

⁶¹ ÖNCE, Saime, **Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirilme Şekilleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:192, İstanbul, 1995., s.27-28. – ERSAN, a.g.e., s.171-172.

yükümlülükleri takas etmektedirler.⁶² Swap sözleşmesinde taraflar birbirlerine hem faiz hem de anapara ödemesi yapmaktadırlar.

Döviz swap sözleşmelerinin yapılmasında başlıca iki etken sözkonusudur. Bunlardan birincisi, istenen döviz cinsinden kaynak bulunmaması halinde başka döviz cinsinden kaynağın bulunup istenen döviz cinsine dönüştürülmesi, diğeri ise istenen döviz cinsi yerine daha düşük faizli başka döviz cinsinden kredi sağlanarak istenilen döviz cinsine çevirmek sureti ile kaynak maliyetinin azaltılmasıdır.⁶³ Döviz swap sözleşmelerinde vadeler genel olarak 2-10 yıl arasında değişir.

Döviz swap sözleşmeleri üç aşamada gerçekleştirilir. Birinci aşamada taraflar sözleşmenin yapıldığı tarihte farklı döviz cinsine ait anaparaları anlaştıkları kur üzerinden (genellikle spot kur) değiştirirler. İkinci aşamada taraflar kullandıkları paralar karşılığında birbirlerine faiz öderler. Üçüncü aşamada ise yani döviz swap sözleşmesinin sona ermesi ile birlikte taraflar anaparaları birbirlerine geri verirler. Vade sonunda anaparaları birbirine iade eden taraflar bu takası gerçekleştirirken geçerli olacak döviz kuru swap işleminin başlangıcında geçerli olan döviz kurudur.⁶⁴

Döviz swap'ları üç türlü olmaktadır.⁶⁵ Birinci türde faizler her iki taraf içinde sabit olduğundan buna **sabitten sabite döviz swap**'ı adı verilir. İkinci tür taraflardan birinin sabit faizle borçlanıp diğer tarafın değişken faiz ile borçlanmasını neticesinde **sabitten değişkene döviz swap**'ı olarak adlandırılır. Sonuncusu ise tarafların her ikisinin de değişken faizli borçlanmıştı. Buna da **değişkenden değişkene döviz swap**'ı denir.

Döviz swap sözleşmelerinin nasıl gerçekleştirildiği aşağıda sunulan örnek ile daha iyi anlaşılabilir.⁶⁶ Bu örnekte sabitten değişkene döviz swap sözleşmesinin işleyişi anlatılmıştır.

---

⁶² SHAPIRO, a.g.e, s.561.

⁶³ AKGÜÇ, a.g.e., s.707.

⁶⁴ HENREY, Robert J. E., **Taxation in Major Countries, Swap Finance Volume 1**, Edited by ANTL., Euromoney Pub., London, 1986, s.137.

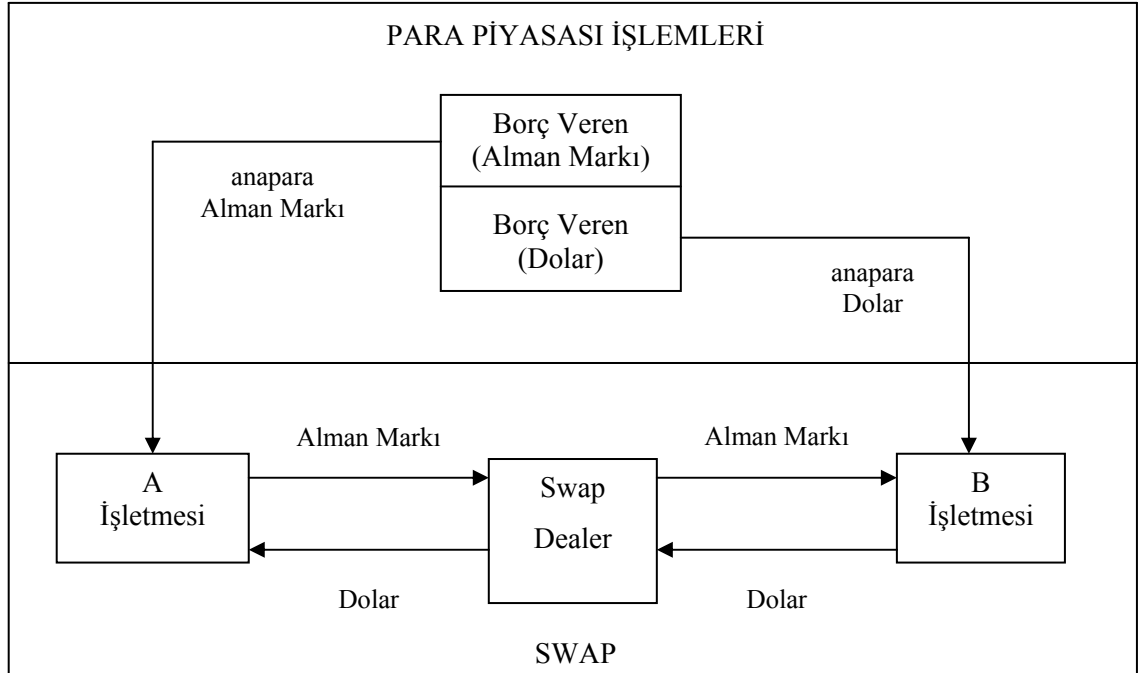
⁶⁵ GÜMÜŞELİ, a.g.e., s.70-73. – ERSAN, a.g.e., s.173-177.

⁶⁶ MARSHALL – KAPNER, a.g.e., s.35-38.

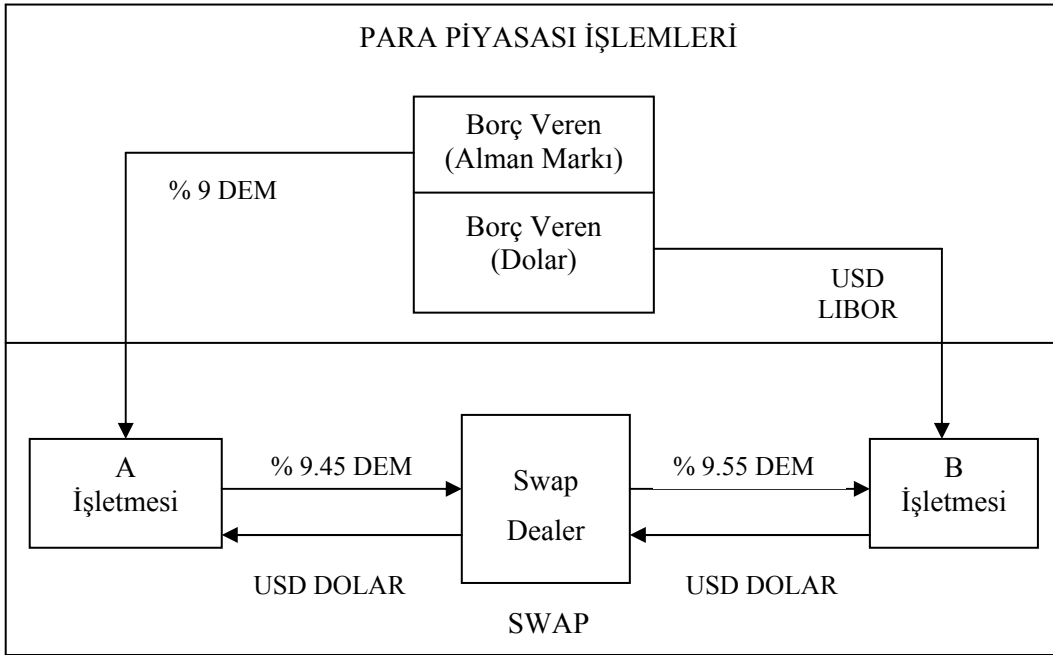

Örnek: A İşletmesi 7 yıl vadeli Alman markı cinsinden krediyi %9 sabit faiz ile alabilirken, 7 yıl vadeli Amerikan doları cinsinden krediyi ise değişken faizden(LIBOR) borçlanabilmektedir. Diğer taraftan B İşletmesi ise 7 yıl vadeli Alman Markı cinsinden krediyi %10.1 sabit faiz ile borçlanabilirken, 7 yıl vadeli Amerikan Doları cinsinden krediyi değişken faizden borçlanabilmektedir. A İşletmesinin faaliyetleri için değişken faizli Amerikan Doları cinsinden kredi, B İşletmesinin de sabit faizli Alman Markı cinsinden kredi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Her iki taraf da bir swap dealer ile swap işlemine girmişlerdir.

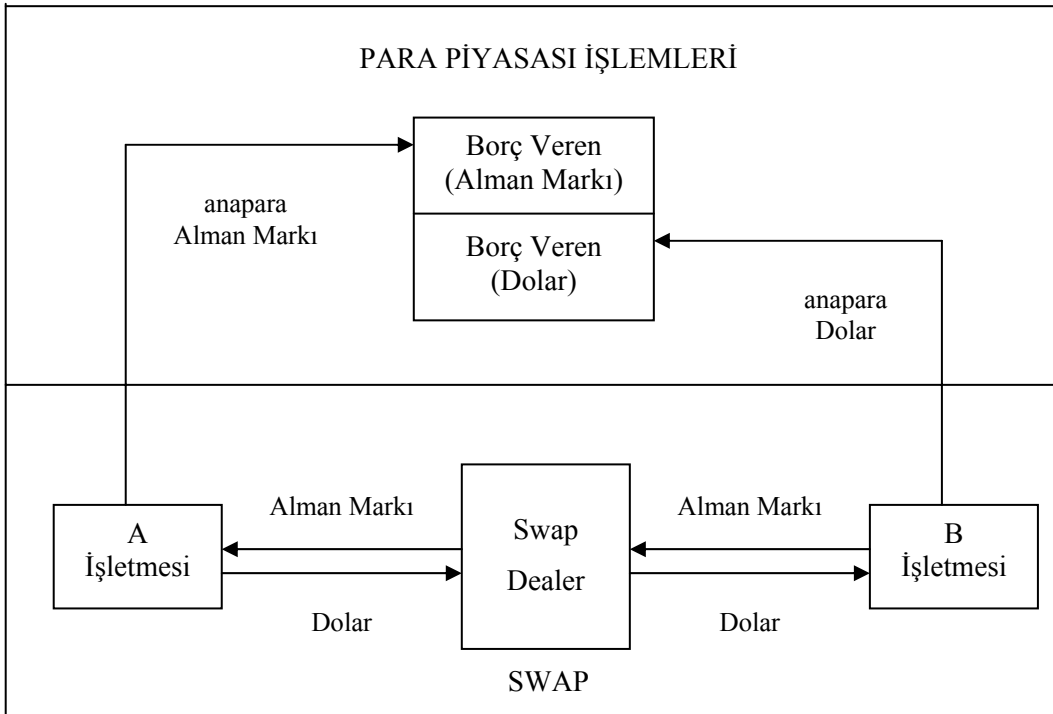
Swap dealer yıllık LIBOR karşılığında %9.45 sabit faiz ödemeli ve %9.55 sabit faize yıllık LIBOR ödemeli bir anlaşma hazırlıyor. Taraflar para piyasalarından borçlandıkları tutarları -A İşletmesi sabit faizli Alman markı ve B İşletmesi değişken faizli Amerikan doları borçlanmıştır- swap dealer aracılığı ile değiştiriyorlar. Şekil-2’de para piyasalarından borçlanma ve bunların değiştirilmesi gösterilmiştir. Şekil-3’de ise para piyasalarına yapılan ödemeler ile swap üzerinden faiz ödemelerinin değiştirilmesi gösterilmiştir. Şekil-4’de de swap işlemine konu anaparaların iade edilmesi ve alınan kredilerin geri ödemeleri gösterilmiştir.

Şekil-2: Piyasalardan Borçlanma ve Borçlanılan Anaparaların Değişimi.
(Kaynak: JohnF. Marshall – Kenneth R. Kapner, **Understanding Swaps**, John Wiley&Sons, Inc., U.S.A., 1993, s. 36.)

Şekil-3: Borçların Faiz Ödemeleri ve Swap İşleminin Kaynaklanan Ödemeler. (Kaynak: John F. Marshall – Kenneth R. Kapner, **Understanding Swaps**, John Wiley & Sons, Inc., U.S.A., 1993, s. 37.)

Şekil-4: Değiştirilen Anaparaların ve Borçların Geri Ödenmesi. (Kaynak: John F. Marshall – Kenneth R. Kapner, **Understanding Swaps**, John Wiley & Sons, Inc., U.S.A., 1993, s. 38.)

A İşletmesi swap dealer'dan Alman markı için %9.45 sabit faiz ödemesi alırken, aynı anda dolar için LIBOR üzerinden faiz ödemesi yapmaktadır. B İşletmesi ise swap dealer'dan dolar için LIBOR üzerinden faiz ödemesi alırken, alman markı için % 9.55 sabit faizden ödeme yapmaktadır. Doğrudan borçlanmak yerine swap işlemine girmekle A İşletmesi 45 bps'lik, B İşletmesi ise 55 bps'lik avantaj elde etmiştir. Her iki işletmenin yaptığı işlemler ve kazançları aşağıda Tablo-4'de özetlenmiştir.

Tablo-4: Döviz Swap İşlemi Sonucu İşletmelerin Kazanç Durumu.

	A İŞLETMESİ	B İŞLETMESİ
MEVCUT DURUM		
Vade	7 yıl	7 yıl
Faiz	Sabit Faiz %9.00 DEM Değişken Faiz LIBOR USD	Sabit Faiz %10.1 DEM Değişken Faiz LIBOR USD
HEDEF		
Vade	7 yıl	7 yıl
Faiz	Değişken Faiz USD	Sabit Faiz DEM
STRATEJİ		
Borçlanma	Sabit Faiz %9.00 DEM	Değişken Faiz LIBOR USD
Swap Ödemesi	Değişken Faiz LIBOR USD	Sabit Faiz %9.55 DEM
Swap Alacağı	Sabit Faiz %9.45 DEM	Değişken Faiz LIBOR USD
Maliyet	%9.00 DEM + LIBOR – %9.45 DEM = LIBOR (USD) – 45 bps (DEM)	LIBOR + %9.55 DEM – LIBOR = %9.55 DEM
KAZANÇ	45 bps DEM	55 bps DEM

1.4.3.3. Faiz Swap Sözleşmeleri

Faiz swap sözleşmeleri, taraflar arasında belirli bir dönem için, belirli bir anapara tutarına uygulanacak faiz oranlarının değiştirilmesi amacı ile yapılan sözleşmelerdir⁶⁷. Faiz swap sözleşmeleri genel olarak farklı piyasalarda farklı kredi değerliliği olan taraflar arasında yapılmaktadır. Faiz swap sözleşmelerinde taraflar, değişik kaynaklardan elde ettikleri kredilerin faizlerini karşılıklı olarak değiştiriyorlar. Bu nedenle swap sözleşmesine konu olan anapara kavramsal bir tutar olup sözleşmenin başında veya vade sonunda taraflar arasında el değiştirmiyor.⁶⁸

⁶⁷ SHAPIRO, a.g.e., s.557.

⁶⁸ MARSHALL – KAPNER, a.g.e., s.30-31.

Uygulamada swap'ları iki temel türe ayırabiliriz.⁶⁹ Bunlar; kupon (coupon) swap ve baz (basis) swap'tır. Kupon swap sözleşmelerinde taraflardan biri değişken faizli ödemeyi alıp sabit faizli ödeme yaparken, diğer taraf da sabit faizli ödemeyi alıp değişken faizli ödemeyi yapar.⁷⁰ Baz swap'ta ise sözleşmeye dahil iki tarafın da faizi değişken olmakta ancak bu faiz oranları farklı bazlara dayanmaktadır.⁷¹

Faiz swap'ları faiz oranlarındaki değişimlerden doğabilecek riski yönetilebilir hale getiren önemli araçlardır. Swap yapan her iki taraf da bu işlem ile kredi maliyetlerini azaltabilme imkanı bulur.

Klasik bir faiz swap'ının işleyişi aşağıdaki örnekte gösterilmiştir.⁷²

Örnek: Alfa işletmesinin 10 yıl süreli bir borçlanma ihtiyacı vardır. Alfa işletmesinin değişken faiz ile daha ucuz borçlanabilme imkanı var ancak işletme sabit faiz ile borçlanmak istiyor. Alfa işletmesi 6 aylık değişken LIBOR + %1/2 (50 basis points) ile borçlanabilirken 6 aylık sabit faiz ile %11.50'den borçlanabilir. Aynı anda Beta işletmesinin de on yıl süreli bir borca ihtiyacı vardır. Beta işletmesi sabit faiz ile daha ucuza borçlanabilirken, değişken faiz ile borçlanmak istemektedir. Beta işletmesi 6 aylık %10.50 sabit faizden borç bulabilirken, değişken faizden altı aylık LIBOR üzerinden borçlanabilmektedir. Her iki işletmede ihtiyaçları doğrultusunda bir swap dealer ile swap işlemine girmişlerdir. Swap dealer burada hem sabit faiz ödeyip değişken faizden alacak hem de değişken faizden ödeyip sabit faizden alacaktır. Swap dealer altı aylık %10.70 sabit faizden ödeme yaparken karşılığında altı aylık LIBOR alacak, aynı zamanda altı aylık %10.75'den kendisine ödeme yapılırken swap dealer da altı aylık LIBOR üzerinden ödeme yapacak. Alfa işletmesi swap dealer'a sabit faizden ödeme yaparken, Beta işletmesi de dealer'dan sabit faizli ödeme alacaktır. Aşağıdaki şekillerde bu durum ayrıntılarıyla gösterilmiştir. Şekil-5'te para piyasalarından yapılan borçlanma görülmektedir. Şekil-6'da piyasalara yapılan ödemeler ile swap dealer ile olan nakit akışları görülmektedir. Şekil-7'de ise anaparaların piyasalara geri ödenmesi gösterilmektedir.

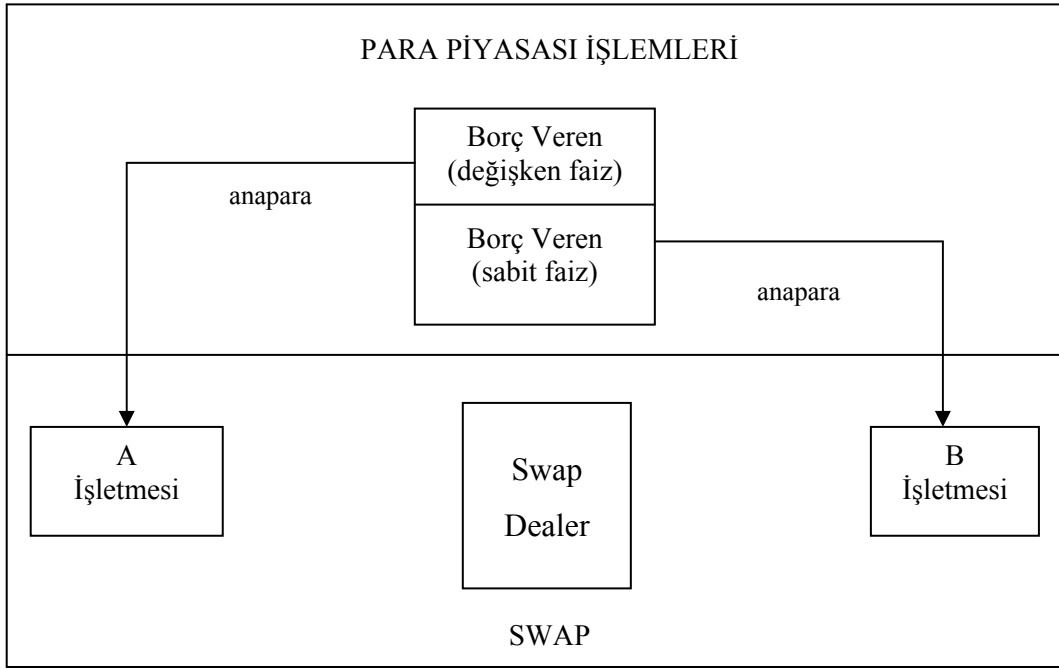
---

⁶⁹ SHAPIRO, a.g.e., s.557.

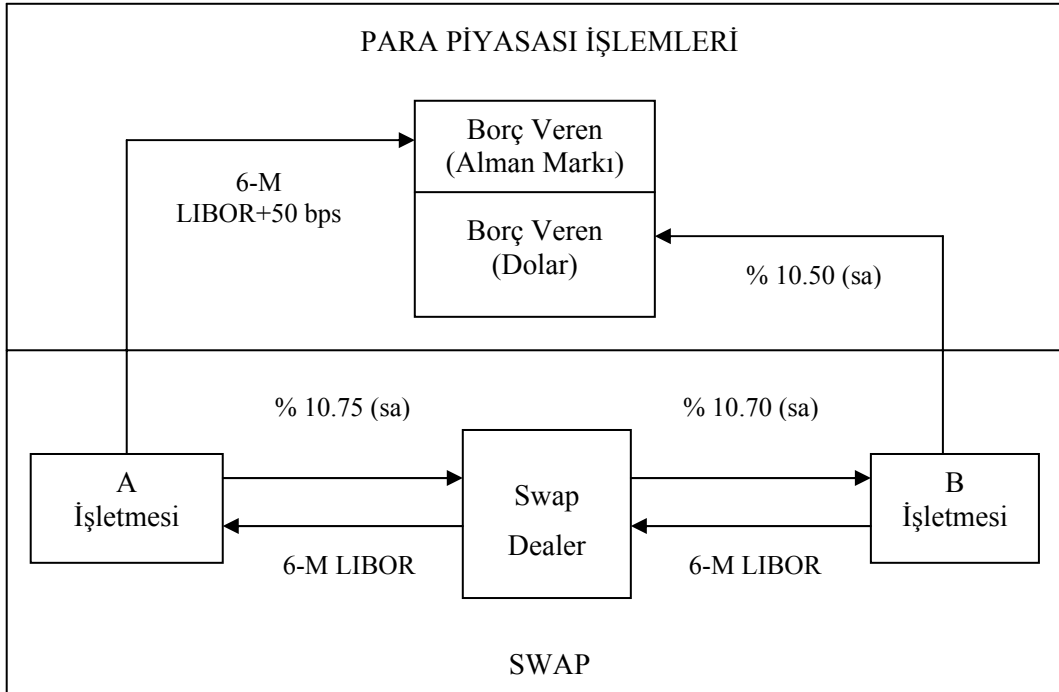
⁷⁰ O'BRIEN, Thomas J., **Global Financial Management**, John Wiley&Sons, Inc., USA, 1996, s.189.

⁷¹ UZUNOĞLU, **Yeni Finansman Teknikleri**, s.83.

⁷² MARSHALL – KAPNER, a.g.e., s.31-35.

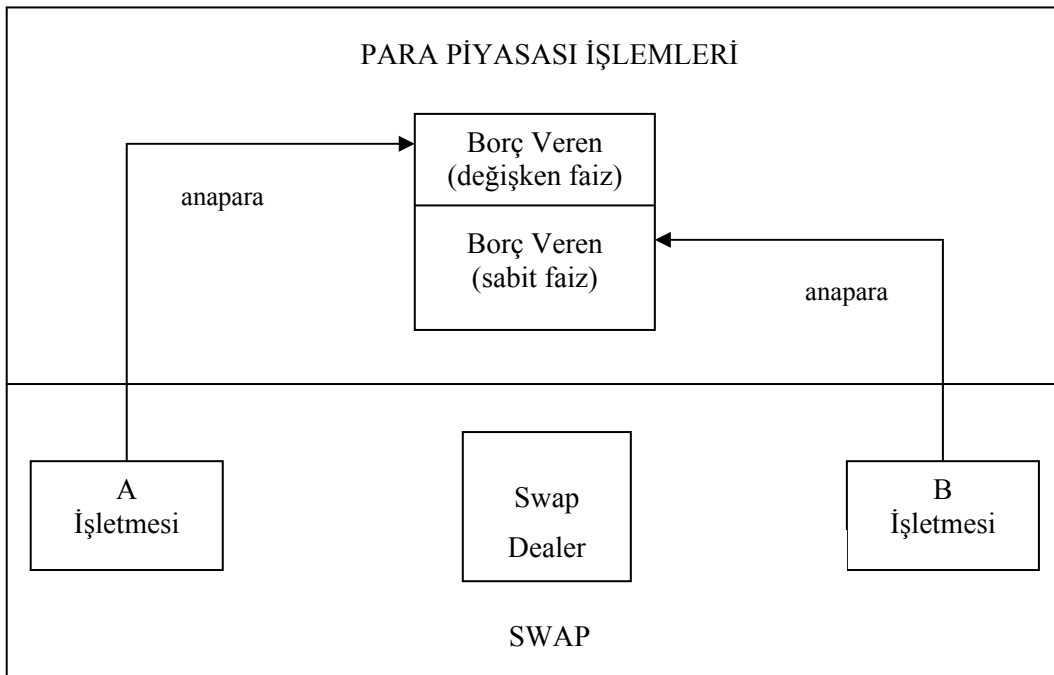
Şekil-5: Anaparaların Piyasadan Borçlanılması.
(Kaynak: John F. Marshall – Kenneth R. Kapner, **Understanding Swaps**, John Wiley & Sons, Inc., U.S.A., 1993, s. 32.)

Şekil-6: Borçların Faiz Ödemeleri ve Swap İşleminde Kaynaklanan Ödemeler.
(Kaynak: John F. Marshall – Kenneth R. Kapner, **Understanding Swaps**, John Wiley & Sons, Inc., U.S.A., 1993, s. 33.)

Şekil-6'da görüldüğü gibi Alfa işletmesi piyasaya LIBOR + 50 bps'den ödeme yaparken swap dealer'dan LIBOR'dan faiz ödemesi almaktadır. Bu nedenle bu ödemelerin LIBOR kısımları birbirini dengelemektedir. Alfa işletmesinin diğer bir yükümlülüğü ise dealer'a %10.75'den ödeme yapmaktır. Para piyasası ve tahvil piyasası bazlı tahsilatların günlerinin düzeltilmesi ile Alfa işletmesinin borçlanma maliyeti altı aylık %11.257 olmuştur. Buradan da anlaşılıyor ki doğrudan piyasadaki sabit faiz ile borçlansaydı %11.50 maliyeti olacak iken swap işlemine girmekle 24.3'lük bir avantaj elde etmiştir.

Beta işletmesi para piyasasına %10.50 sabit faiz öderken, swap dealer'dan %10.70 oranından faiz ödemesi almaktadır. Bu sebeple Beta işletmesi 20 bps'lik bir artışı sözkonusudur. Buna müteakip Beta işletmesi swap dealer'a LIBOR'dan ödeme yapmaktadır. Para piyasası ve tahvil piyasası arasındaki farklar düzeltildikten sonra Beta işletmesinin nihai borç maliyeti LIBOR – 19.7 bps olmaktadır. Beta işletmesi doğrudan değişken faiz ile borçlanmayarak 19.7 bps'lik avantaj elde etmiştir.

Şekil-7: Anaparaların Piyasaya Geri Ödenmesi.

(Kaynak: John F. Marshall – Kenneth R. Kapner, **Understanding Swaps**, John Wiley & Sons, Inc., U.S.A., 1993, s. 34.)

Bu swap işleminde swap dealer da yaptığı hizmetlerin karşılığında 5 bps’lik bir kazanç elde etmiştir. Bu 5 bps’lik fark Alfa işletmesinden alınan ödeme ile Beta işletmesine yapılan ödeme arasındaki farktır. Her iki işletmenin de swap işlemi sonucu oluşan net faiz yükü Tablo-5’de özet olarak gösterilmiştir.

Tablo-5: Faiz Swap İşlemi Sonucunda İşletmelerin Net Faiz Yükü.

	ALFA İŞLETMESİ	BETA İŞLETMESİ
Piyasaya Ödenen	LIBOR + 50 bps	%10.50 (6 aylık)
Alınan Faiz	LIBOR	%10.70 (6 aylık)
Net Fark	50 bps (para piyasası bazlı)	-20 bps (tahvil bazlı)
Düzeltilme	$50 \times 365 / 360 = 50.7$ (tahvil bazlı)	$-20 \times 360 / 365 = -19.7$ bps (para piyasası)
Ödenen Faiz	%10.75	LIBOR
Net Faiz Yükü	%11.257	LIBOR (6 aylık) – 19.7 bps

Tablo-5’de görüldüğü gibi işletmeler faiz swap sözleşmelerine taraf olmakla ödeyecekleri kredi faiz oranlarını bir miktar düşürerek kaynak maliyetlerini azaltma imkanına sahip olmuşlardır.

1.3.4. Opsiyon Sözleşmeleri

Modern anlamda opsiyon sözleşmeleri, ilk olarak 19. yüzyılda tezgah üstü piyasalarda hisse senetleri üzerine alım ve satım hakkı sağlamak üzere düzenlenmiştir.⁷³ Daha sonra mal üzerinde dünyanın en eski ve en büyük borsası olan Chicago Ticaret Kurulu hisse senedi opsiyonlarının işlem göreceği ilk organize opsiyon borsasını Chicago Opsiyon Borsası Kurulu olarak 1973 yılında kurdu. Borsadaki ilk işlemler 16 hisse senedi için düzenlenen alım opsiyonları ile başladı. 1977 yılında da satım opsiyonları işleme sunuldu.

⁷³ İMKB, a.g.e., s.471.

Latince bir terim olan opsiyon, tercih, seçim anlamına geliyor. Finans dilinde ise mal, döviz, menkul kıymet, gibi bir varlığı belirli bir sürede, sabit bir fiyattan satın alma ve satma hakkı veren araçlar olarak tanımlanırlar⁷⁴. Opsiyon sahibi belli bir prim karşılığında satın aldığı opsiyon sözleşmesini, sözleşmede belirlenen süre içinde veya sonunda kullanma hakkına sahip oluyor. Vade sonunda opsiyon sahibinin opsiyonu kullanma zorunluluğu bulunmuyor. Opsiyon alıcısı bu hakkını vade sonunda kullanmaktan vazgeçebiliyor. Ancak bu durumda ödediği primi karşı taraftan talep edemiyor. Kısaca alıcı ödemiş olduğu bu primle riskten korunmuş olmaktadır. Alıcının kendisine tanınan bu hakkı kullanmaması durumunda tek kaybı ödemiş olduğu primle sınırlı iken teorik olarak da sınırsız bir gelir elde etme olasılığına sahiptir. Diğer taraftan satıcının geliri primle sınırlı olmakta iken teorik olarak zararı sınırsız olmaktadır.⁷⁵

Opsiyonlar özelliklerine göre çeşitli türlere ayrılmaktadır.⁷⁶ Tüm opsiyonlar öncelikle satın alma (call option) opsiyonları ve satma (put option) opsiyonları olarak ikiye ayrılırlar. **Satın alma opsiyonu**, alıcısına belirli bir ürünün belirli bir miktarını önceden belirlenmiş olan kullanma fiyatı üzerinden gelecekte bir tarihte satın alma hakkı verir. **Satma opsiyonu** ise alıcısına belirli bir ürünün belirli bir miktarını önceden belirlenmiş olan kullanma fiyatından gelecekte satma hakkı verir. Her iki opsiyon türünde de satıcı için opsiyonu yerine getirmek bir zorunluluktur.

Opsiyon sözleşmeleri yerine getirilme tarihleri açısından ise ikiye ayrılırlar.⁷⁷ **Avrupa Opsiyonu**, sadece vadesinde yerine getirilebilirken, **Amerikan Opsiyonu** vadesinden önce herhangi bir tarihte yerine getirilebilir.

Opsiyon primi **gerçek değer** ve **zaman değeri** olmak üzere iki faktörden oluşur.⁷⁸ Gerçek değer opsiyonun üzerine yazıldığı cari fiyat ile kullanım fiyatı arasındaki farkı tanımlamaktadır. Gerçek değer varlığın cari fiyatının kullanım fiyatından büyük olması durumunda opsiyon **karda** (in the money) durumdadır. Varlığın cari fiyatının kullanım fiyatına eşit olması durumlarında **başabaş** (at the money)

---

⁷⁴ UZUNOĞLU, **Yeni Finansman Teknikleri**, s.73.

⁷⁵ GIDDY, Ian H., **Foreign Exchange Options**, The Journal of Futures Markets, Vol:3, No:2, 1983, s.146-147.

⁷⁶ ÖNCE, a.g.e., s.35.

⁷⁷ UZUNOĞLU, **Para ve Döviz Piyasaları**, s.41.

⁷⁸ ÖNCE, a.g.e., s.37-39.

olacaktır. Varlığın cari fiyatı ile kullanım fiyatı arasındaki fark sıfırdan küçük ise opsiyon **zararda** (out of money)'dır. Bu durum Tablo-6'da daha açık olarak görülebilir. Zaman değeri ise opsiyonun primi ile gerçek değeri arasındaki farktır. Opsiyon vade sonuna geldiğinde opsiyonun zaman değeri sıfıra yaklaşır. Opsiyon primi vade sonunda gerçek değerden oluşur.

Tablo-6: Karda, Başabaşta ve zararda opsiyonlar.

OPSİYON TÜRLERİ	Piyasa Fiyatı > Kullanım Fiyatı	Piyasa Fiyatı = Kullanım Fiyatı	Piyasa Fiyatı < Kullanım Fiyatı
SATIN ALMA OPSİYONU	KARDA Gerçek Değer > 0	BAŞABAŞ Gerçek Değer = 0	ZARARDA Gerçek Değer < 0
SATMA OPSİYONU	ZARARDA Gerçek Değer < 0	BAŞABAŞ Gerçek Değer = 0	KARDA Gerçek Değer > 0

Opsiyonların fiyatlamasında çeşitli modeller kullanılmaktadır. Bunlardan ilki 1973 yılında geliştirilen **Black & Scholes Opsiyon Fiyatlama Modeli**dir. Bu formülle varantların fiyatlarının yanısıra satın alım opsiyonlarının fiyatının tespitinin yapılacağı da belirtilmiştir.⁷⁹ Bu model Avrupa tipi opsiyonlar sözleşmeleri ile sınırlı iken Cox, Ross ve Rubinstein tarafından 1979 yılında **Binomial Opsiyon Fiyatlama Modeli** geliştirilmiştir. Daha sonra Emanuel Derman ve Iraj Kani tarafından 1994 yılında **Yorumlanmış Ağaç Modeli** adı verilen model geliştirilmiştir. Ancak bu modelin sadece Avrupa tipi opsiyonlara uygulanabilmesi yaygın olarak kullanılmasına engel teşkil etmektedir. Bu modelin 1996 yılında A. Christ tarafından geliştirilmesiyle model Avrupa ve Amerika tipi opsiyonlara uygulanabilme özelliğine kavuşmuştur.

Opsiyon sözleşmeleri günümüzde hem organize borsalarda hem de tezgahüstü piyasalarda işlem görürler. Bu piyasalarda işleyiş açısından bazı farklılıklar olmaktadır. Organize borsalarda parasal tutarlar, kullanım fiyatları, işlem limitleri ve işlem tarihleri, prim tutarları standart hale getirilmiş opsiyonların alım satımı yapılır. Tezgahüstü piyasalarda ise opsiyon sözleşmelerinin kullanım fiyatları, vadeleri, primler karşılıklı

⁷⁹ CEYLAN – KORKMAZ, a.g.e., s.210.

anlaşmalarla belirlenmektedir. Bu piyasada işlem gören sözleşmelerin tutarları da borsadakilere oranla daha yüksektir. Tezgaüstü piyasaların organize borsalara göre dezavantajı ise riske açık olmalarıdır.⁸⁰

Uygulamada çok çeşitli araçlar için opsiyon sözleşmeleri düzenlenmektedir. Ancak en yaygın olarak kullanılanlar döviz, faiz, hisse senetleri, borsa endeksi ve futures sözleşmeler üzerine düzenlenen opsiyon sözleşmeleridir.

1.4.4.1. Döviz Opsiyon Sözleşmeleri

Döviz opsiyon sözleşmesi, belirli bir para biriminden belirli bir miktarı, belirli bir tarihte önceden belirlenmiş döviz kurundan alma veya satma hakkı veren sözleşmedir.⁸¹ Döviz opsiyonlarına, ithalat ve ihracat ile uğraşan işletmeler, döviz yükümlülüğü bulunanlar için döviz kuru risklerinden korunmak amacıyla taraf olurlarken, spekülörler de kaldıraç etkinden yararlanarak döviz kuru değişikliklerinden kar elde etmek için bu sözleşmelere taraf olurlar.

Döviz opsiyon sözleşmeleri, hem organize borsalarda hem de borsa dışında işlem görebilirler.⁸² Borsada işlem gören opsiyon sözleşmelerinde vadeler ve sözleşme büyüklükleri, işlem tarihleri belirli bir standarda bağlı iken, Borsa dışında işlem gören döviz opsiyon sözleşmelerinde miktar, fiyat, haklar, dövizin cinsi ve ödeme günleri taraflar arasında belirlenir.

Döviz opsiyon sözleşmesini şu örnek ile açıklayabiliriz.⁸³

Örnek: Bir İngiliz ithalatçının ABD Doları cinsinden \$1.600.000'lık borcu vardır. İthalatçı bu borcunu vadesinde gerekli doları miktarını satın alarak ödeyecektir. Ancak ithalatçı kur riskine karşı kendini korumak istemektedir. Bu sebeple spot döviz kurunun BP/\$ 1.60 olduğu tarihte, BP/\$ 1.60 kullanma fiyatından bir sterlin satma opsiyonu satın

---

⁸⁰ SEYİDZADE, Samir, **Türev Ürünlerine Dayalı İşlemler ve Tek Düzen Hesap Planına Göre Muhasebeleştirilmesi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s.24-25.

⁸¹ UZUNOĞLU, **Para ve Döviz Piyasaları**, s.73-75.

⁸² YÜKÇÜ, Süleyman – YÜCEL, Tülay, **Bankacılıkta Türev Ürünlerinin Muhasebeleştirilmesi, Bugünkü Durum ve Yapılması Gerekenler**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:191. İzmir, 1995, s.13.

⁸³ ÖNCE, a.g.e., s.41-42.

alır (bu aynı zamanda sterlin karşılığı dolar satın alma anlamına gelmektedir). İthalatçı, spot kur BP/\$1.60'ın altına düştüğü zaman opsiyonu kullanacak ancak spot kur BP/\$1.60'ın üzerinde gerçekleşir ise opsiyonu kullanmaktan vazgeçecektir. İthalatçı BP/\$1.60 kullanma fiyatından satın aldığı satma opsiyonu ile \$1.600.000 dolar için BP1.000.000 sterlin satacaktır. İthalatçının opsiyon karşılığı ödediği prim ise sterlin başına 2.5 centten toplam \$25.000 sterlidir. İngiliz ithalatçı için bu opsiyonun maliyetidir. Bu nedenle ithalatçı kurlardaki hareketin en az primi karşılayacak şekilde olmasını bekler.

Sterlinin değer kazandığı durumda spot döviz kuru BP/\$1.75 olsun. Bu durumda ithalatçı spot piyasadan \$1.600.000 doları BP914.286'dan alabilecektir. Bu nedenle opsiyonu uygulamaktan vazgeçecek ve spot piyasada işlemi yapacaktır. İthalatçının ödediği prim nedeni ile sınırlı bir zararı olsa da spot piyasada yaptığı işlemle kar sağlayacaktır. Bu durumda;

\$1.600.000	\$1.60 =	BP 1.000.000
\$1.600.000	\$1.75 =	BP 914.286 (Spot piyasada)
Spot Piyasa İşlem Karı	BP	85.714
(-) Ödenen Opsiyon Primi	BP	25.000
KAR		60.714

Sterlinin dolar karşısında değer yitirdiği durumda spot kur BP/\$1.40 olsun. Bu durumda ithalatçı \$1.600.000 dolar satın almak için BP1.142.857 sterlin ödemek zorunda kalacaktır. Bu nedenle ithalatçı opsiyonu kullanacaktır. Bu durumda;

\$1.600.000	\$1.60 =	BP 1.000.000
\$1.600.000	\$1.40 =	BP 1.142.857 (Spot piyasada)
Opsiyon Karı	BP	142.857
(-) Ödenen Opsiyon Primi	BP	25.000
NET KAR	BP	117.857

1.4.4.2. Faiz Opsiyon Sözleşmeleri

Faiz opsiyon sözleşmeleri sahibine herhangi bir tarihte veya belli bir süre içinde belirli bir faiz oranı üzerinden borçlanma veya borç verme hakkı veren opsiyonlardır.⁸⁴ Faiz opsiyonları, faiz dalgalanmalarından kaynaklanan risklerden korunmayı veya kar elde etmeyi sağlayan araçlardır. Bu opsiyon sözleşmeleri organize borsalarda işlem gördüğü gibi borsa dışında da işlem görmektedirler. Rekabet avantajı yaratması nedeni ile bankaların sıklıkla kullandığı bir opsiyon sözleşme türüdür.⁸⁵

Bu tip opsiyon sözleşmeleri, faiz içeren menkul değerler olan devlet tahvilleri, hazine bonoları ve Eurodollar futures kontratlar üzerine yapılmaktadır. Faiz opsiyonlarının vadeleri Mart, Haziran Eylül ve Aralık aylarıdır. Bu aylar içinde herhangi bir iş günü içinde işlem yapılabilir ve teslim de işlemin yapıldığı günden sonra gerçekleşir.⁸⁶

Faiz opsiyonları Avrupa tipi opsiyonlar olduklarından sadece vadede uygulanabilirler. Bu opsiyonlar vade sonunda nakit olarak kapatılırlar. Sözleşme alıcı tarafından uygulandığı takdirde herhangi bir menkul kıymetin el değiştirmesi söz konusu değildir.⁸⁷

Faiz opsiyon sözleşmelerini işleyişi aşağıda sunulmuştur.

Örnek: 30 yıl vadeli devlet tahvillerinin faizleri %6.25'dir. Bu tahvillere dayalı 3 aylık opsiyon kullanım fiyatı ise $62 \frac{1}{2}$ 'dir. Tahvil veriminde artış olacağını düşünen bir yatırımcı 5 adet satın alma opsiyonunu \$750 ($1 \frac{1}{2}$ prim x \$100 x 5) prim ödeyerek satın alır. Opsiyon dayandığı varlık fiyatı başabaş fiyat olan 64'ün ($62 \frac{1}{2}$ kullanım fiyatı + $1 \frac{1}{2}$ prim) üzerine çıkarsa bir kazanç elde edecektir (bu %6.4'lük cari verime tekabül etmektedir).

30 yıl vadeli tahvillerin verimi artar ve bu tahvillere dayalı opsiyonların teslim değeri vadede 67.50 olur ise bu opsiyon yatırımcı tarafından uygulanacaktır.

---

⁸⁴ PARLAKKAYA, a.g.e., s.149.

⁸⁵ BAŞOĞLU, Ufuk – CEYLAN Ali – PARASIZ, İlker, **Finansal Teori Kurum Uygulama**, Etkin Kitabevi, Bursa, 2001, s.37.

⁸⁶ SEYİTZADE, a.g.e., s.27-28.

⁸⁷ ERSAN, a.g.e., s.138.

Teslim Değeri - Kullanım Fiyatı = $67 \frac{1}{2} - 62 \frac{1}{2} = 5$
Toplam Kazanç = $(5 \times \$100 \times 5 \text{ sözleşme}) = \$2.500$
Opsiyon Maliyeti = \$750
Net Kazanç = \$1.750 olur.

1.4.4.3. Hisse Senedi Opsiyon Sözleşmeleri

Hisse senedi opsiyon sözleşmeleri, belirli miktardaki bir hisse senedini, bugünden belirlenmiş bir fiyat üzerinden, gelecekte belirli bir tarihte veya bu tarihten önce satın alma veya satma hakkı veren finansal araçtır.⁸⁸ Hisse senedi opsiyonları borsada işlem görürler. Bir opsiyon sözleşmesine konu olan hisse senedi opsiyon sözleşmelerinde bir adet olarak değil 100 adet şeklinde olmaktadır.

Yatırımcı, bir hisse senedi opsiyon sözleşmesi satın alma hakkı aldığında sözleşmeye konu hisse senedini satın almıyor, sadece bunu belirli bir tarihe kadar satın alma hakkını elde ediyor. Bu nedenle sözleşme konusu hisse senedinden kaynaklanan bazı haklar (oy kullanma, kar payı elde etme gibi), opsiyonlarda söz konusu değildir.

Organize borsalarda işlem gören opsiyonlarda vade ve uygulama fiyatları standart hale getirilmiştir. Hisse senedi opsiyonlarında vadeler, Ocak-Nisan-Temmuz-Ekim, Şubat-Mayıs-Ağustos-Kasım, Mart-Haziran-Eylül-Aralık döngülerini takip eder. Ayrıca her hisse senedinin kendine ait bir döngüsü vardır.⁸⁹

Hisse senedi opsiyonlarını aşağıdaki örnek ile daha iyi anlayabiliriz.⁹⁰
Örnek: Bir yatırımcı, ABC şirketi ile ilgili 10 lot Call opsiyonu satın almıştır (1000 adet hisse senedi). Başlangıçta piyasa fiyatı hisse senedi başına \$55 dolar'dı. Opsiyonun belirlenen uygulama fiyatı ise \$60 dolar'dır. Yatırımcı bu opsiyon karşılığında opsiyon yazıcısına \$750 prim ödemiştir. Bu opsiyon ile ilgili yatırımcının önünde üç olasılık vardır. Bunlar opsiyonun vadesinde kullanılması, opsiyonun vadesinden önce kullanılması ve opsiyonun kullanılmamasıdır.

⁸⁸ SELVİ, a.g.e., s.44.

⁸⁹ EROL, a.g.e., s.353.

⁹⁰ UZUNOĞLU, **Para ve Döviz Piyasaları**, s.44.

Birinci olasılık durumunda hisse senedinin opsiyonun vadesi sonunda \$65'a yükselir ise yatırımcı bu artıştan \$5.000 dolar elde eder. Elde edilen bu miktardan opsiyon primi düşülür ise yatırımcının net karı \$4.250 dolar olur. Ancak vade sonunda hisse senedi fiyatı \$60 dolar olur ise bu durumda opsiyon uygulanmaz ve opsiyon alıcısı \$750 dolarlık prim ödemesi nedeni ile zarara uğrar.

İkinci olasılık durumunda hisse senedinin fiyatı \$62 dolara yükseldiğinde yatırımcı opsiyonu vadesinden önce uygular ise bu durumda \$2.000 dolarlık bir gelir elde eder. Bu gelirden opsiyon primi düşülür ise yatırımcının net karı \$.1250 dolar olur. Ancak yatırımcı hisse fiyatı \$60.5 dolara yükseldiğinde opsiyonu uygular ise artıştan gelen fark \$500 dolar olur ve bundan \$750 dolarlık opsiyon primi düşüldüğünde \$250 dolarlık bir zarar ile karşılaşır.

Üçüncü olasılık durumunda hisse senedi fiyatının \$45 dolara düşmüştür. Bu durumda yatırımcı opsiyonu kullanmaktan vazgeçer ve ödediği \$750 dolarlık prim maliyeti zararına katlanır.

1.4.4.4. Borsa Endeks Opsiyon Sözleşmeleri

Borsa endeks opsiyon sözleşmeleri borsalardaki fiyat hareketlerinden yararlanmak amacıyla ilk olarak 1983 yılında Chicago Ticaret Odası bünyesinde kurulan Opsiyon Borsası'nda (CBOE) işlem görmeye başlamıştır.⁹¹

Endeks opsiyonlarında satın alma veya satma durumlarında alıcının prim ödeme zorunluluğu dışında herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Endeks opsiyonlarında prim değeri sözleşmenin üstüne yazıldığı endeksin sözleşme çarpanına bağlıdır. Her endeksin kendine göre bir çarpanı vardır. Bu opsiyon sözleşmelerinde, sözleşme konusu bir endeks olduğu için vade sonunda herhangi bir fiziki teslimat söz konusu olmamaktadır. Vade sonunda nakit olarak mutabakat sağlanmaktadır.⁹²

---

⁹¹ EROL, a.g.e., s.399.

⁹² ERSAN, a.g.e., s.124.

Endeks opsiyon sözleşmeleri hem korunma amaçlı hem de spekülasyon amaçlı olarak kullanılabilirler. Endeks opsiyon sözleşmelerini şu örnek ile açıklayabiliriz.

Örnek: Bir yatırımcı endeksin yükseleceğini düşünerek 15 Mart'ta S&P 100 endeksi üzerine yazılı 510 uygulama fiyatlı Nisan satın alma opsiyonunu almıştır. Bu endeksin sözleşme çarpanı 100 olduğu ve Nisan satın alma opsiyonu primi 10.5'den kote edildiği için yatırımcı toplam $(10.5 \times 100 = 1050)$ dolar prim ödemiştir. Yatırımcının beklentisi 20 Mart'ta gerçekleşir. Endeks 525 değerine çıktığından yatırımcı opsiyonu uygulamaya koyar ve bunun sonucunda $(525-510) \times 100 = 1500$ dolar para alır. Yatırımcının prim için ödediği 1050 dolar düşüldükten sonra net kazancı \$450 dolar olmuştur.

1.4.4.5. Futures Opsiyon Sözleşmeleri

Gerek opsiyon gerekse futures piyasaların hızla gelişimi ile 1980'lerde piyasalar iki sözleşme tipinin birleşimi olan futures opsiyon sözleşmeleri ile tanıştı. Bugün işlem gören her tip futures sözleşmesi üzerine opsiyon yazılabilmektedir.⁹³

Bu sözleşmeleri, kullanıldıkları zaman üzerine yazılı oldukları futures sözleşmelerin teslimini gerektiren sözleşmeler olarak niteleyebiliriz. Futures opsiyonları satın alma tipinde ise uygulandığı zaman bir futures sözleşme üstünde alıcı olma (long) hakkı verirken, satma tipinde oldukları zaman uygulandıklarında bir futures sözleşmede satıcı olma (short) hakkını verir.⁹⁴ Satın alma futures opsiyon sözleşmesi uygulandığı takdirde cari futures ve kullanım fiyatı arasındaki farkı nakdi olarak tahsil eder. Satma futures opsiyon sözleşmesi uygulandığı zaman kullanım ile cari futures fiyatları arasındaki fark kadar nakde sahip olmaktadır.

Futures opsiyon sözleşmelerini, döviz futures opsiyon sözleşmeleri ile ilgili bir örnek vererek açıklayalım.⁹⁵

Örnek: Bir yatırımcı CME'de Haziran vadeli \$1.2500 kullanım fiyatlı sterlin satın alma opsiyonunu 3 cent prim ödeyerek satın almıştır. Bu satın alma opsiyonu ile yatırımcı,

---

⁹³ EROL, a.g.e., s.402.

⁹⁴ ERSAN, a.g.e., s.144.

⁹⁵ ERSAN, a.g.e., s.153.

satın alma tarihi ile Haziran ayı arasında \$1.2500 fiyatla sterling futures kontratında uzun pozisyon almaktadır. Bu sözleşmeye taraf olmanın maliyeti ise (62.500×0.03) \$1.875'lik primdir. Opsiyon uygulandığı taktirde yatırımcı için \$1.2500'den uzun futures pozisyonu oluşturulacak ve pazara uyarlanacaktır. Daha sonraki günlerde spot kurun \$1.3000'a futures fiyatın da \$1.2950'ye yükseldiğini düşünelim. Alıcı pozisyonunu kapatırsa bu durumda alıcının hesabı,

$$\text{Marj} = 62.500 \times (1.2950 - \$1.2500) = \$2.812,5$$

$$\text{Kar} = \$2.812,5 - \$1.875 = \$937.5 \text{ olur.}$$

1.4.5. Yeni Türev Araçlar

Piyasaların ihtiyaçları doğrultusunda opsiyon ve swap sözleşmelerinin değişik kullanım şekillerini kapsamına alan yeni türev ürünler ortaya çıkmıştır. Bunlardan opsiyonlarla ilgili olanları faiz oranlarındaki değişikliğin neden olabileceği risklerden korunmak amacı ile geliştirilmiş Faiz Tavanı (Caps), Faiz Tabanı (Floors), Faiz Kuşakları (Collars) ve Faiz Koridorları (Corridors) gibi yeni türev araçlardır.⁹⁶ Bu finansal ürünlerden yararlanan işletmeler kısa vadeli kaynaklar ile finanse edilebilecek orta vadeli işlemlerinde faiz oranlarında ortaya çıkan değişmelerin etkilerinden korunabilirler.

1.4.5.1. Faiz Tavanları

Ödenecek bir faiz borcuna sınırlama getirilmesi amacı ile 1984 yılından itibaren kullanılmaya başlandı. Tezgahüstü faiz opsiyon ürünü olan faiz tavanlarını (caps) satın alan taraf bunu satan bankaya bir prim ödemek sureti ile mevcut değişken faizli bir borcunun ileriye yönelik faiz ödemelerine veya ileride alınması düşünülen bir kredinin faiz oranına bir üst sınır getirebiliyor.⁹⁷ Aslında caps'ler borcun faiz ödeme tarihlerine denk gelen bir Avrupa tipi call opsiyonlar dizisi olarak tanımlanmaktadır.⁹⁸

---

⁹⁶ AKGÜÇ, a.g.e., s.716-718.

⁹⁷ UZUNOĞLU, **Para ve Döviz Piyasaları**, s.106.

⁹⁸ ERSAN, a.g.e., s.183.

Faizlerin kendi lehine değişmesi durumunda cap'i satın alan opsiyonu kullanabileceği gibi vazgeçme hakkına da sahip oluyor. Bu işlemde anaparanın el değiştirmesi söz konusu değildir. Sözleşme sonunda nakit ödeme yapılarak faiz garantisi sağlanıyor.

Caps anlaşmaları ile satıcı belli bir süre ya da tüm vade boyunca faiz oranının kararlaştırılan üst sınırı aşması durumunda aradaki farkı belirlenen dönemlerde alıcıya ödüyor. Bu dönemler genellikle aylık, 3 aylık ve 6 aylık süreler olarak belirlenmektedir.⁹⁹ Alıcı ise bu anlaşmaya karşılık başlangıçta satıcı tarafa belli bir miktar prim ödemesinde bulunuyor. Değişken faiz ile borçlanan işletmeler, faizlerdeki değişmelerin sık olduğu dönemlerde, faiz oranlarının yükseleceği düşüncesi ile riski azaltmak için cap sözleşmelerini yapma gereği duymaktadırlar.¹⁰⁰ Özellikle uzun vadeli değişken faizli borçlanmalarda işletmelerin caps anlaşmalarına gereksinimleri artmaktadır.

Cap'ler belirli bir referans faiz oranı üzerine yazılırlar. Bu faiz oranlarının dayandığı çeşitli endeksler mevcuttur. Bu endeksler, LIBOR, hazine bonoları, finansman bonoları gibi çeşitli araçlar olabilir. Bu sözleşmelerin vadeleri 3 aydan başlayıp 12 yıla kadar uzayabilmektedir.¹⁰¹

Bu tip sözleşmeleri, işletmeler, bankalar ile, banka dışındaki finans kurumları ile, finansal aracılar ile ya da diğer işletmeler ile yapabilirler. Bankalar caps primi için çift fiyat kote ederler.¹⁰² Bunlardan düşük olanı bankaların müşterilerden alacağı fiyatı yüksek olanı ise bankaların müşterilere satacağı fiyatı gösterir, banka aradaki fark kadar kar elde eder.

Caps anlaşmasının işleyişi aşağıdaki örnekte gösterilmiştir:

Örnek: Omega işletmesi, uluslar arası finansa piyasalarından 5 yıl vadeli değişken faizli (LIBOR), 20 milyon dolarlık bir kredi sağlamıştır. Ancak Omega işletmesi kendisini faiz riskinden korumak için Alfa bankası ile 6 aylık faiz ödeme dönemli, %10.00 tavan

---

⁹⁹ WALMSLEY, a.g.e., s.194.

¹⁰⁰ AKGÜÇ, a.g.e., s.716.

¹⁰¹ WALMSLEY, a.g.e., s.194.

¹⁰² ERSAN, a.g.e., s.184.

faiz oranı ve anaparanın %1.0 karşılığında bir tavan faiz anlaşması (caps) yapmıştır. Buna göre faiz oranının %10.0'u aşması durumunda banka, işletmeye her altı ayda bir faiz üst sınırını aşan tutarı ödemek, işletme de kararlaştırılan dönemlerde anaparanın %1.0'i oranında prim ödemek zorundadır. İlk altı aylık dönem sonunda faiz oranı %11.20 olmuştur. İşletme, bankadan ($\%1.20 \times 20.10^6 / 2$) 120.000 dolar faiz farkı alacak buna karşılık 100.000 dolar prim ödeyecektir.

Caps ile işletme, kredinin vadesi içinde faiz oranlarındaki artışa karşı bir sınır getirmiş, buna karşılık da belirli bir miktar prim ödemiş olmaktadır. Kredinin vadesinde faiz oranının sınırı aşmadığı durumda, banka, işletmeye herhangi bir ödemede bulunmaz ancak işletme bankaya primi ödemeye devam eder. Caps anlaşmaları bir tür faiz oranı sigortasıdır.

1.4.5.2. Faiz Tabanları

Faiz tabanları (floors), faizli araçlara yatırım yapan yatırımcılar tarafından elde edilecek faizlere bir alt sınır getirmek amacı ile kullanılıyorlar. Yatırımcı ileride gerçekleşmesi muhtemel faiz düşüşü karşısında bir prim ödeyerek kendisini garanti altına almaktadır. Ancak faizlerin yükselmesi durumunda opsiyondan vazgeçilir ve işlem maliyeti başlangıçta ödenen prim olur.¹⁰³

Floors sözleşmeleri de cap sözleşmeleri gibi belirli bir faiz oranı baz alınarak yapılıyor.¹⁰⁴ Vadeleri 3 aydan 12 yıla kadar değişebiliyor. Aylık, 3 aylık veya 6 aylık periyotlar dahilinde sözleşmede kararlaştırılan faiz oranı ile sözleşmenin dayandığı endeksin faiz oranı ile karşılaştırılıp ödeme yapılıp yapılmayacağı belirleniyor.

Floors anlaşmaları ise şu örnek ile açıklayabiliriz.¹⁰⁵

Örnek: Alfa Holding hazine yetkilisi 3 yıl vadeli, 3'er aylık dönemler itibariyle LIBOR ödemeli \$2.000.000 dolarlık değişken faizli tahvile yatırım yapmıştır. Ancak faiz oranlarının düşmesinden endişe etmektedir. Bu nedenle faiz oranı %10 olan LIBOR

¹⁰³ UZUNOĞLU, Para ve Döviz Piyasası, s.106.

¹⁰⁴ WALMSLEY, a.g.e., s.194.

¹⁰⁵ ERSAN, a.g.e., s.186.

bazlı bir floor sözleşmesi satın alır. Kredinin rollover tarihinde LIBOR %10 veya üstü olursa floor satıcısı herhangi bir ödeme yapmaz. Ancak LIBOR %10'un altında olursa floor satıcısı Alfa Holdinge piyasa faiz oranı ile taban anlaşmasının kullanım oranı arasındaki farka eşit telafi miktarını ödemek durumundadır.

1.4.5.3. Faiz Kuşakları

Caps (faiz tavanları) ve floors (faiz tabanları) anlaşmalarının birleşimine faiz kuşakları (collar) anlaşmalar denilmektedir.¹⁰⁶ Aynı anda bir faiz tavanı alıp faiz tabanı satmak ya da faiz tabanı alıp faiz tavanı satmak suretiyle collar anlaşması yapılır. Bu anlaşmaların kullanım amacı, tek başına caps veya floors anlaşması yaparken ödenen prim maliyetini azaltmaktır. Ancak hak sahipleri bu tür anlaşmalarda değişkenliğin ortaya çıkardığı riske karşı tamamen korunamamaktadır.

Collar'ı şu şekilde açıklayabiliriz. Bir borçlunun şu şartlarla bir collar anlaşma yaptığını varsayalım. 3 aylık \$ LIBOR faizine dayalı 3 yıl vadeli, üçer aylık dönemlerde faiz ayarlamalı, cap kullanım oranı %10 ve floor kullanım oranı %7 olan \$30 milyon dolar itibari değerli ve \$120.000 dolar prim ödemeli bir collar anlaşması yapılsın. Faizin sabitlendiği tarihte 3 aylık LIBOR %7 ile %10 arasında ise satıcı alıcıya herhangi bir ödeme yapmayacak, LIBOR %10'u geçerse satıcı alıcıya telafi ödemesinde bulunacak. LIBOR %7'nin altına inerse alıcı satıcıya telafi edici ödemede bulunacaktır.

1.4.5.4. Faiz Koridorları

Faiz koridorları satın alan taraf, belirli bir kullanma fiyatı (faiz oranı) üzerinden bir Cap satın alıp daha yüksek bir kullanma fiyatı üzerinden bir Cap satıyor. Burada işlemin amacı ödenen primi düşürerek, buna karşılık korunma düzeyine bir üst sınır getirmektir.¹⁰⁷

Faiz koridorlarında, iki faiz düzeyi arasında korunma sağlanmaktadır. Ancak faizler üst sınırı aşarsa bir zarar söz konusu olur. Bu tip sözleşmelere bir örnek verecek

---

¹⁰⁶ AKGÜÇ, a.g.e., s.718.

¹⁰⁷ UZUNOĞLU, Para ve Döviz Piyasaları, s.106.

olursak, % 9 kullanım düzeyli bir cap satın alınırken %11 düzeyinden de bir tane satıldığını varsayalım. Faiz oranları %9'un altında kalırsa iki tarafın bir ödeme yapması söz konusu olmamaktadır. Faiz oranları %9 ile %11 arasında olursa faiz koridoru alıcısı %9'luk cap için telafi edici bir ödeme elde edecek, faiz oranları %11'in üzerine çıkarsa koridor alıcısı satıcıya bir önceki kazancını ortadan kaldıran bir telafi ödemesi yapmak zorunda kalacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜREV ARAÇLAR İLE İLGİLİ MUHASEBE STANDARTLARI

2.1. TÜREV ARAÇLAR İLE İLGİLİ TEMEL MUHASEBE SORUNLARI

Günümüzde giderek büyüyen ve yapıları karmaşık hale gelen işletmelerde başarılı bir yönetim için bazı bilgi ve tekniklerin kullanılması zorunlu hale gelmiştir. İşletmelerin ekonomik ve mali yapılarına ilişkin muhasebe verileri olmadan ve bu veriler yorumlanmadan, işletmeleri etkin bir biçimde yönetme olanağı kalmamıştır.

Muhasebe, mali karaktere sahip olayları para birimi ile ifade ederek sınıflayan, tarih sırası ile kaydeden, raporlayan ve raporları yorumlayan mali sanat olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁸ Muhasebe, işletmelerin mali durumu ile ilgili bilgi verme işlevini yerine getirirken finansal tablolardan yararlanır. Dolayısıyla işletmelerin düzenleyecekleri finansal tablolarda yer alan bilgilerin karar alıcılar tarafından en iyi şekilde ve süratle uygulanabilmesi için bu tabloların anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir olması ve zamanında düzenlenmesi gerekmektedir.¹⁰⁹

Finansal tabloların güvenilir ve karşılaştırılabilir olması için işletmelerin yaptıkları tüm işlemlerin bu tablolarda yer alması zorunludur. Bu nedenle işletmelerin faaliyetleri doğrultusunda karşılaştıkları riskleri azaltmak veya yok etmek için ya da sadece kar elde etme amacı ile taraf oldukları türev araçlara ilişkin bilgilerin de tam, doğru, güvenilir ve zamanında kaydedilmeleri, sınıflandırılmaları ve finansal tablolarda gösterilmeleri gerekir.

---

¹⁰⁸ AKDDOĞAN, Nalan – TENKER, Nejat, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Genişletilmiş 6. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 1998, s.3.

¹⁰⁹ İSMMMO, **Muhasebenin Temel Kavramları ve Tekdüzen Hesap Planı**, İSMMMO Yayınları No:14, 5. Baskı, İstanbul, s.15.

Bilanço dışı araçlar olan türev araçların muhasebeleştirilmesinde bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, türev araçların muhasebe kayıtlarına alınmasında, finansal tablolarda gösteriliş şekillerinde, ilk kayıt sırasında ve sonraki dönemlerde kullanılan değerlendirme ölçülerinde ve türev araçların kayıtdışı bırakılmalarında ortaya çıkmaktadır.

2.1.1. Türev Araçların Muhasebe Kayıtlarına Alınması İle İlgili Sorunlar

Türev araçların muhasebeleştirilmelerinde karşılaşılan ilk sorun bu araçlar ile ilgili işlemlerin muhasebe kayıtlarına nasıl aktarılması gerektiğidir. Bu araçların bir varlık ya da yükümlülük olarak bilançoda yer alıp almayacağı, kaydın ne zaman yapılacağı gibi sorulara yanıt ararken bazı noktalar göz önünde tutulmalıdır. Türev araçları kullanan işletmelerin niteliği yani banka veya ticari bir işletme olup olmaması, bu araçlarla ilgili yapılan sözleşmelerin korunma amaçlı mı yoksa spekülasyon amaçlı mı olduğu, bu araçların muhasebeleştirilmelerine ilişkin yöntemin seçimi ve zamanını etkileyecektir.¹¹⁰

Türev araçların büyük bir bölümü şarta bağlı sözleşmelerdir. Bu nedenle yapılan sözleşmenin aktif veya pasif karakterli bir bilanço hesabında mı gösterileceği ya da bilanço dışı nazım hesaplarda mı gösterileceği konusunu karşımıza çıkarmaktadır.

2.1.2. Türev Araçların Değerleme Sorunları

Türev araçlara ilişkin diğer bir sorun bu araçlara ilişkin sözleşmelerin değerlemelerinin ne şekilde yapılacağı hususudur. Değerleme sorunu iki aşamalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Birincisi türev araçlar muhasebe kayıtlarına alınırken hangi değer kullanılacağı, ikincisi ise sonraki dönemlerde değerlemenin ne şekilde yapılacağıdır.

---

¹¹⁰ BURSAL, Nasuhi, **Yeni Finansal Araçların Muhasebe Sorunları**, Bankacılar, Sayı:9, Temmuz 1992, s.59.

İşletmelerin türev araç sözleşmelerine taraf olmalarındaki temel amaç bu sözleşmelerin vadeleri süresince piyasa değerlerinde meydana gelecek olumlu değişimlerden yararlanmaktır. Bu nedenle bu değişimlerin muhasebe kayıtlarına ne zaman ve nasıl yansıtılacağı önem kazanmaktadır. Hesap dönemlerinde ortaya çıkan kazanç ve kayıplar dönem kar zarar hesabına ne zaman aktarılacağı sorusu da cevaplanması gereken en önemli sorulardan biridir.

Değerleme yöntemlerinden hangisinin kullanılacağına karar, türev araçların türü, cari piyasa fiyatının bulunup bulunmaması ve türev aracın hangi amaç ile kullanıldığına bilinmesi ile yakından ilgilidir. Korunma amaçlı yapılan sözleşmelere ait kazanç ve kayıpların sözleşme sonuna kadar ertelenmesi, kar elde amacıyla yapılan sözleşmelere ait kazanç ve kayıpların ise doğrudan ilgili dönemin kayıtlarına aktarılması yaygın olarak kullanılan uygulamadır.¹¹¹

2.1.3. Türev Araçların Finansal Raporlarda Gösterilmesinde Karşılaşılan Sorunlar

Türev araçların muhasebeleştirilmesindeki sorunlardan biri de bu araçlara ait bilgilerin finansal raporlarda kamuya nasıl açıklanacağına ilişkindir. Türev araçların vadesi sonuna kadar geçen sürede finansal tablolarda bu araçlarla ilgili ne ölçüde bilgi verilmesi gerektiği ve bu araçların hangi özelliklerinin belirtilmesi gerektiği gibi bazı sorulara cevap aranmaktadır.

Bu sorulara cevap verilebilmesi için bu araçlara ilişkin sözleşmelerin muhasebe kayıtlarına ne zaman ve nasıl alındıkları önemli bir ayrıntı olarak görülmektedir. Bazı türev araçların finansal tablolarda gösterilmesi daha kolay iken, sözleşme vadeleri süresince yüksek belirsizlik taşıyan opsiyonlar ve faiz swapları gibi sözleşmelerle ilgili bilgiler finansal tabloların dipnotları bölümünde yer alabilmektedirler.¹¹² Finansal tabloların dipnotlarında türev araçlara ilişkin yapılması gereken açıklamaların bu tabloları kullananları tatmin edecek düzeyde olması ve işletmenin durumunu en iyi biçimde açıklaması gereklidir.

---

¹¹¹ BURSAL, a.g.m., s.60.

¹¹² BURSAL, a.g.m., s.60.

2.2. A.B.D.’DE MUHASEBE STANDARTLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Sermaye piyasalarının en fazla geliştiği ülkelerden biri olan A.B.D.’de muhasebe standartlarının oluşturulmasında kamu ve özel sektör düzenlemelerinin karışımı esasına dayalı bir sistem işlemektedir.¹¹³ Muhasebe standartlarına ilişkin ana düzenleme 1929 yılındaki büyük krizden sonra çıkarılan “1933 Menkul Kıymetler Yasası” ve “1934 Menkul Kıymetler Borsası Yasası”nda yer almaktadır. Amerikan Kongresi muhasebe yükümlülüklerini belirleme yetkisini Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu’na (Securities Exchange Commission – SEC) devretmiştir. SEC 1933 Yasası’nı uygulamak amacıyla kurulmuş olup, 1934 Yasası SEC’ye her iki yasa ile öngörülen finansal raporlamaya ilişkin düzenlemeleri belirleme yetkisini vermiştir.¹¹⁴

SEC kurulduğu tarihten itibaren muhasebe konularında çeşitli yayınlar çıkarmış olmakla birlikte muhasebe standartları belirlemedeki rolünü sadece denetim ve gözetim fonksiyonu ile sınırlandırmış, muhasebe ve bağımsız denetim kurallarının belirlenmesinde özel sektördeki düzenleyici kuruluşların etkili olmasına olanak tanımıştır. Bu kuruluşlardan en önemlisi AICPA (American Institute of Certified Public Accountants)’dır.

ABD’de muhasebe standartları oluşturulmasına yönelik yapılan çalışmaları düzenlemelerde etkili olan kuruluşları gözönünde bulundurarak üç döneme ayırmak mümkündür.¹¹⁵ Bunlar, 1939 ile 1959 yılları arasında AICPA Muhasebe Prosedürleri Komitesi dönemi, 1959 ile 1973 yılları arasında Muhasebe Prensipleri Kurulu (APB) dönemi ile 1973 yılında kurulan ve şu anda Amerika’da muhasebe standartları oluşturma işlevini yerine getiren Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board – FASB) dönemidir.

---

¹¹³ BOSTANCI, Serpil, **Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu**, Mali Çözüm Dergisi Sayı:59, İSMMMO Yayınları, İstanbul, Nisan-Mayıs-Haziran 2002,s.2.

¹¹⁴ SANLI, Nail, **Global Muhasebe Standartları**, Mali Çözüm Dergisi Sayı:60, İSMMMO Yayınları, İstanbul, Temmuz-Ağustos-Eylül 2002, s.3.

¹¹⁵ SANLI, a.g.m., s.3.

2.2.1. Finansal Muhasebe Standartları Kurulu

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB), tam zamanlı olarak çalışan ve muhasebe kökenli olup olmamasına bakılmaksızın atanan 7 üyeden oluşmaktadır. Atanma bağımsız bir organ olan Finansal Muhasebe Vakfı (Financial Accounting Foundation – FAF) tarafından yapılmakta olup üyeler 5 yıllık bir görev süresi için seçilmektedir. Üyelerin ikinci defa seçilmelerinin mümkündür. FAF, FASB ile iş dünyasının iletişiminin sağlanması için bir danışma konseyi de atamaktadır. FASB toplantıları halka açık olarak yapılmaktadır.¹¹⁶

FASB’ın yaptığı çalışmaların amacı ve çerçevesi aşağıdaki gibi sıralanabilir:¹¹⁷

- Finansal muhasebe standartlarının oluşturulması ve yayınlanması,
- Muhasebe standartları ve muhasebe sorunları ile ilgili yorumlar ve değerlendirmeler yapılması,
- Güncel konular üzerine teknik yayınların çıkarılması,
- A.B.D.’deki genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine dayalı olarak geliştirilen teorilerin ve temel kural çerçevesinin geliştirilmesi.

ABD’de muhasebe standartları oluşturulurken izlenen yöntem ve aşamalar ise şu akış içinde olmaktadır:

- i. Düzenleme yapılacak konuların FASB gündemine alınması.
- ii. Standart oluşturma süreci.
  - Ön çalışma grubunun oluşturulması,
  - Çalışma grubunun oluşturulması,
  - Tartışma metninin hazırlanması,
  - Basın toplantısı ile kamuoyuna duyurma,
  - Sözlü ve yazılı önerilerin değerlendirilmesi,

---

¹¹⁶ BOSTANCI, a.g.m., s.2.

¹¹⁷ TAŞ, Oktay, **FASB’ın 133 Sayılı Finansal Türev Ürünler ve Riskten Korunma İşlemlerinin Muhasebesi Adlı Standardının Getirdiği Yeni Kurallar**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi, C:5, Sayı:17, İstanbul, Ocak 2002, s.135.

- FASB toplantıları,
- Son taslağın hazırlanması,
- Nihai metnin hazırlanması.

FASB en sonuncusu Mayıs 2005’de olmak üzere 154 adet standart yayınlamıştır.¹¹⁸ ABD’de FASB’in yaptığı düzenlemeler SEC’in onayından geçmektedir. Ayrıca SEC’in FASB tarafından oluşturulan bir standarda katılmaması ve düzeltilmesini istemesi de mümkündür. SEC, FASB’nin çalışmalarını düzenli olarak izleyerek gerektiğinde tartışmalı konularda muhasebe standartları geliştirilmesine müdahale etmektedir.

FASB son yıllarda IASB ile birlikte çalışmalar yapmaya başlamış ve 18 Nisan 2002’de birbirlerinin çalışmalarını yakınlaştırmak ve uyumlaştırmak üzere taahhütlerini Norwalk Mutabakatı’nı imzalayarak göstermişlerdir.¹¹⁹ Mutabakat ile uluslararası muhasebe standartları ile Amerika’daki genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri arasındaki farklılıkların giderilmesi, mevcut veya gelecekte ortaya çıkabilecek muhasebe ile ilgili meselelere kaliteli ve uyumlu çözümler üretme, kaliteli ve uyumlu standartlar geliştirilmesi için işbirliği yapılması öngörülmüştür. SEC de kendisine bağlı FASB’in IASB ile yaptığı mutabakat çerçevesindeki çalışmaları yakından takip etmektedir. SEC, 2001 yılında üyelerine uluslararası menkul kıymet ihraç işlemlerinde UMS/UFRS’nin kullanılmasını tavsiye edilmesi kararı almıştır.

2.2.2. Finansal Muhasebe Standartları Kurulu’nun Türev Araçlar İle İlgili Yayınladığı Standartlar

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu, ABD’de finansal araçların sayısı ve hacminde görülen artışa bağlı olarak ortaya çıkan muhasebe ve raporlama sorunlarını, 1986 yılından itibaren sorunların görüldüğü alanlarda üç safhalı bir proje çerçevesinde değerlendirmiştir.¹²⁰ Bu projeye göre önce finansal araçların kamuya açıklanması ile

¹¹⁸ <http://www.fasb.org/st/index.shtml>

¹¹⁹ AKDOĞAN, Nalan, **Muhasebe Standartlarına Toplu Bakış, Muhasebe Uygulaması Vergi İlişkisi**, Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu IV Bildirileri, Ankara SMMMO, Ankara, 01-05 Mart 2004, s.11.

¹²⁰ WOODS III, Clifford C. – BULLEN, Halsey G., **An Overview of the FASB’s Financial**

ilgili sorunlar, daha sonra da sırası ile finansal araçların kayıt ve değerlemesi ile borç ve öz sermaye olarak ayrılmasına ilişkin konuların ele alınması öngörülmüştür.

FASB, finansal araçlara kavramsal esasa dayanarak ve global bir açıdan yaklaşım getirmiştir. FASB çalışmalarını birbiri ile ilgili altı amaç etrafında yoğunlaştırmıştır.¹²¹

- Aşağıda belirtilen iki faktörü gözönünde bulundurarak finansal araçlar ve işlemler ile ilgili olarak finansal tablo eklerinde yapılan açıklamaların geliştirilmesi,
  - i. Bilançoda yer alan kalemler,
  - ii. Aktif ve pasif olarak tanımlanamayacak yükümlülükler, taahhütler ve garantiler.
- Finansal varlıklar ile ilgili kaynaklar var ise finansal kaynakların satılıp satılmadığı, finansal yükümlülüklerin varlıkları dengeleyip dengelemediğine bakmak ve finansal varlık ve yükümlülük ile ilgili tanımlamayan problemleri gözönünde bulundurmak,
- Riske karşı korunan kalem ile riske karşı korunma amacı arasındaki ilişkinin nasıl kaydedileceği kadar piyasa riski, kredi riski veya her ikisini azaltma amacı ile kullanılan finansal araçlar ile yapılan işlemlerin nasıl kaydedileceğini dikkate almak,
- Finansal araçların nasıl değerlendirileceğini dikkate almak, örneğin değerlemede piyasa değeri, maliyet değeri veya piyasa veya maliyet değerlerinden düşük olanını kullanmak,
- Hem borç hem de özkaynak yapılı menkul kıymet ihracını gerçekleştirenlerin nasıl kayıt yapacağını belirlemek,

---

Instruments Project Journal of Accountancy, November, 1989, s.43.

¹²¹ OECD, **New Financial Instruments**, Accounting Standard Harmonization No:6, , Paris, 1991, s.13.

- Finansal araçlar ve işlemlerin tanımlanmasında işletmelerin yasal yapılarını gözönünde bulundurmak.

Türev araçların muhasebesine ilişkin olarak FASB çeşitli standartlar yayınlamıştır. FASB'ın 52 no'lu standardı döviz çevrim işlemleri muhasebesini, 80 no'lu standardı futures sözleşmelerinin muhasebesini, 104 no'lu standardı nakit akım tablosu, nakit ödemeler, nakit tahsilatın net raporlanması ve riskten kaçınma işlemleri sonucunda ortaya çıkan nakit akımlarının sınıflandırılmasını, 105 no'lu standart bilanço dışı riskli araçlar ve kredi riskli finansal araçlar hakkındaki bilginin açıklanmasını, 107 no'lu standart finansal araçların gerçek değerleri hakkındaki açıklama ve 115 no'lu standart borç ve varlık değerlerindeki kesin yatırımların muhasebesini açıklar.

FASB 1998 yılında yayınladığı 133 no'lu türev araçların muhasebesi ve korunma faaliyetleri standardı ile finansal araçlarla ilgili çalışmalara devam etmiştir.¹²² Bu standart bazı standartlarda değişiklik yaparken bazılarını ise tamamen yürürlükten kaldırmıştır. Bu standardı takiben bazı yeni düzenlemeler getiren standartlar da yürürlüğe konmuştur. 2000 yılında 138 no'lu “belli türev araçlar ve belli riskten korunma işlemlerinin muhasebeleştirilmesi” standardı yayınlamıştır. Bu standart 133 no'lu standartta bazı değişiklikler yapmıştır. 2003 yılında ise 149 no'lu standart yayınlamıştır. Bu standart da türev araçların muhasebe esaslarına ilişkin ana standart olan FAS 133'te bazı değişiklikler yapmıştır. Son olarak finansal araçlara yönelik olarak 2003 Mayıs ayında 150 no'lu “Borç ve sermaye Özelliği Taşıyan Belirli Finansal Araçların Muhasebesi” standardı yayınlanmıştır.

FASB, çıkardığı standartlarda finansal aracı ya nakit ya da bir işletmede mülkiyet payı belgesi veya iki işletme arasında aşağıdaki yükümlülükleri ve hakları içeren bir sözleşme olarak tanımlamıştır.

- i. Sözleşme bir işletmeyi diğer işletmeye (a) nakit veya başka bir finansal araç teslim etmek veya (b) diğer işletme ile sonucu kendi zararına olabilecek bir finansal araç takası yapmak yükümlülüğü altına sokmaktadır.

---

¹²² KAYGUSUZ, a.g.e., s.19.

- ii. Sözleşme ikinci işletmeye birinci işletmeden (a) nakit veya başka bir finansal araç teslim almak veya (b) birinci işletme ile sonucu kendi yararına olabilecek başka bir finansal araç takası yapma hakkını vermektedir.¹²³

FASB, bu tanımlamayı baz alarak altı temel finansal araç türü belirlemiştir.¹²⁴

- i. Gelecek sözleşmeleri,
- ii. Opsiyonlar,
- iii. Swaplar,
- iv. Vadeli faiz sözleşmeleri,
- v. Sigorta poliçeleri,
- vi. Ticari senetler'dir.

Buraya kadar FASB'ın finansal araçlar ile ilgili ortaya koyduğu temel kavramları ve bu araçlar ile ilgili yaptığı çalışmaları gördük. Bundan sonra FASB'ın finansal araçlara yönelik yayınladığı standartları genel olarak inceleyelim.

2.2.2.1. SFAS 52 Yabancı Para Çevrimleri

Bu standart yabancı para biriminden düzenlenmiş finansal tabloların ve yabancı paralı işlemlerin dönüştürülmesine ilişkin çeşitli kurallar getirmiştir.¹²⁵ Tez çalışmamızın konusu itibariyle bu standardın türev araçlardan forward tabanlı sözleşmeler için getirdiği bazı kurallar incelenecektir.

Forward tabanlı dövizde dayalı işlemler çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Bunları; yabancı para cinsinden mevcut bir alacak veya borcun kur riskinden korunması, yabancı bir para cinsinden kesin bir taahhüdün kur riskinden korunması, yurtdışındaki net bir yatırıma ilişkin kur farkı riskinden korunmak ve kur farkından

---

¹²³ BURSAL, a.g.m., s.57-58.

¹²⁴ LOMAX, David F., **The Importance of New Financial Instruments For Activities of Banks**, New Financial Instruments Disclosure and Accounting, OECD, 1988, s.58.

¹²⁵ FASB, "**Foreign Currency Translation**", Statement of Financial Accounting Standards No:52, Stamford Cam: FASB, December 1981, s.3.

yararlanarak kar elde etmek olarak dört grupta toplayabiliriz.¹²⁶ Bu standart aşağıdaki kriterlerin oluşması neticesinde yapılan sözleşmeleri riskten korunma amaçlı sözleşmeler olarak kabul etmektedir.¹²⁷

- İşletmenin döviz veya faiz riski ile karşı karşıya olması gerekir. Ortaya çıkan risklerin belirlenmesi tek tek işlem bazında olmalıdır.
- Riskten korunma işlemine girilmesinin temel amacı mevcut riskin azaltılması ya da ortadan kaldırılması olmalıdır.
- İşletmenin riskten korunma amacı ile taraf olduğu türev araç sözleşmesinin piyasa değerinde meydana gelen değişikliğin, riskten korunan varlık veya yükümlülüğün piyasa değerinde meydana gelebilecek değişiklikleri takip etmesi yani kazanç ve kayıpların birbirini dengelemesi gerekir.
- Gelecekte gerçekleşmesi beklenen bir işlem riskten korunuyor ise, bu işlemin gerçekleşeceğine ilişkin kesin kanıtlar olmalıdır.

Gerçekleşmesi kesin olan taahhütlere ilişkin olarak yapılan sözleşmeler riskten korunma işlemi sayılırken, gerçekleşmesi kesin olmayan beklenen işlemler için yapıldığında kar elde etme amaçlı işlem niteliği kazanırlar. Belirli bir para cinsinden taahhüdün riskten korunması amacıyla yapılan forward tabanlı sözleşmelerde ortaya çıkacak kazanç ve kayıplar dönemin sonuç hesaplarına aktarılmayıp , taahhüde ilişkin işlemin gerçekleşeceği tarihe kadar ertelenir. Ertelenen sözleşme kazanç veya kayıpları, riskten korunan taahhüdün ticari mal veya hizmet alım satımı ile ilgili olması durumunda bu kalemlerin alış maliyetine ve satış hasılatına eklenir. Yabancı para işlemlerinin riskten korunması için taraf olunan forward tabanlı sözleşmelerde ortaya çıkan prim ve iskonto yabancı paralı işlemin gerçekleşeceği tarihe kadar ertelenmekte veya sözleşme süresince itfaya tabi tutulmaktadır.¹²⁸

---

¹²⁶ BACKER, Richard E. – LENBKE, Valdean C. – KING, Thomas E., **Advanced Financial Accounting**, McGrawHill Inc., U.S.A., 1989, s.635.

¹²⁷ ÖNCE, a.g.e., s.46-47.

¹²⁸ SELVÍ, a.g.e., s.62-63.

Yabancı bir kuruluştaki net yatırımın riske karşı korunması amacıyla yapılan forward tabanlı sözleşmelerde oluşabilecek kazanç ve kayıplar dönemin gelirlerine aktarılmazlar ve bilançoda özkaynaklar arasında gösterilirler. Forward tabanlı sözleşmelere ilişkin prim ve zararlar da dönem sonuç hesaplarına aktarılmayıp sözleşme vadesini sonuna kadar ertelenebilir veya sözleşme dönemi boyunca itfa edilebilirler.

Belirli olmayan bir riski veya yerine getirilmemiş bir yabancı para cinsinden borcu ya da bunların dışında sadece kar elde etme amacıyla yapılmış forward tabanlı sözleşmelerde ortaya çıkan kazanç ve kayıplar cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılmaktadır.

2.2.2.2. SFAS 80 Futures Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi

FASB'ın 80 no'lu standardı¹²⁹ yabancı para futures sözleşmeleri dışında tüm mal ve finansal futures sözleşmelerini kapsamaktadır. Bu standartla getirilen yeni kurallar spekülasyon ve korunma amaçlı işlemler yapan işletmeleri kapsamaktadır. Spekülasyon amaçlı işlemlerin muhasebeleştirilmesi daha kolay olduğundan 80 no'lu standart özellikle hedge (korunma) amaçlı futures sözleşmeler üzerinde durmuştur.¹³⁰ Bu standarda göre, tüm futures sözleşmeleri piyasa fiyatını yansıtmalıdır. Başka bir ifadeyle futures borsalarındaki günlük hesaplaşmalar ile uyumlu olması gerekmektedir. Buna göre, sözleşmenin kar elde etme amaçlı kullanımı durumunda piyasa değerinde meydana gelebilecek artışlar ve azalışlar, gelirlerde gösterilmelidir. Ancak futures sözleşmesi fiyat ya da faiz riskinden korunmak için kullanılıyor ise piyasa değerindeki değişimler genel olarak ertelenmelidir.

Futures sözleşmelerin korunma amaçlı olarak kullanılabilmesi için standarda göre aşağıdaki üç kritere uygun olması gerekmektedir.¹³¹

- Riskten korunacak kalemin işletmeyi fiyat veya piyasa riski karşı karşıya bırakması gerekir.

¹²⁹ FASB, "Accounting for Futures Contracts", Statement of Financial Accounting Standards No:80, Stamford Cam: FASB, August 1984, s.2.

¹³⁰ LOKMAN – TUTAL, a.g.e., s.9.

¹³¹ KPMG, *Solving the Mystery of Derivatives*, U.S.A., December 1994, s.44.

- Futures sözleşmesi karşı karşıya kalınan riski azaltmalıdır. Futures sözleşme değeri ile riskten korunma kalemin fiyatı arasında yüksek bir korelasyon bulunmalıdır.
- Futures sözleşme riskten korunma amacıyla düzenlenmelidir.

FASB'ın 80 no'lu standardında riskten korunma işleminin yapılması sonucu, işletme genelinde bir risk azalması şart koşmakta ve riskten korunma işlemini sözleşme bazında değil işletme bazında değerlemektedir. Buna teşebbüs esası denilmektedir. İşlem esası belirli bir işlemin riskten korunmasını amaçlarken, teşebbüs esasında riskten korunma amacıyla taraf olunan futures sözleşmenin işletmenin genel iş riskini azaltmalıdır.¹³²

Bu standarda ilişkin olarak taraf olunan futures sözleşmeler ile mevcut bir varlık veya yükümlülük, bir işletme taahhüdü ya da ileriye dönük olarak gerçekleşmesi muhtemel işlemlerde oluşabilecek risklerden korunma amacı güdülmektedir.¹³³ Mevcut varlık, yükümlülük veya işletme taahhüdünün futures sözleşme ile korunması durumunda, sözleşme süresince ortaya çıkacak kazanç veya kayıplar ertelenmeli ve korunan kalemin değerinin üzerine eklenmeli ve değerinden düşülmelidir.¹³⁴ Genel olarak riskten korunma varlık veya yükümlülüğü aşan ertelenmiş kazanç veya kayıp tutarları taahhüt işleminin bir parçası olarak kaydedilmezler ve dönemin sonuç hesaplarına aktarılırlar. İleriye dönük işlemler, işletmenin normal faaliyetleri içinde yapacağını düşündüğü işlemlerdir. Bu işlemlerin de riskten korunması mümkündür. Ancak daha önce belirtilen riskten korunma kriterlerine ek olarak aşağıdaki özelliklerin de bu işlemlerde bulunması gerekmektedir. Bunlar, ileriye dönük işlemin gerçekleştirilebilir olması ve bu işlemin önemli özelliklerinin ve beklenen şartlarının tanımlanmasıdır. İleriye dönük işlemlerin korunmasında kullanılan futures sözleşmelerde meydana gelen değişiklikler ertelenerek, ileriye dönük işlemin gerçekleşmesi durumunda bu işlemin bir parçası olarak ilave edilmelidir.

Riskten korunma amacıyla futures sözleşmelere taraf olan işletmeler korunan varlık, yükümlülük, işletme taahhütleri ya da işletmenin ileriye dönük işlemlerinin

---

¹³² ÖNCE, a.g.e., s.47.

¹³³ SELVİ, a.g.e., s.67.

¹³⁴ GÜNDÜZ – TUTAL, a.g.e., s.10.

içeriğini finansal tablolara yansıtmalıdır. Bunun dışında futures sözleşmelerde kullanılan yöntem gösterilmeli ve gelirlerde gösterilecek şekilde piyasa değerinde oluşabilecek değişimlerin nedenleri tanımlanmalıdır.

2.2.2.3. SFAS 105 Bilanço Dışı Risk ve Kredi Riski Taşıyan Finansal Araçlar Hakkındaki Bilgilerin Açıklanması

FASB, 1990 yılında 105 no'lu standardı¹³⁵ yayınlarak, türev araçların finansal tablolarda ve raporlarda açıklanmasına ilişkin genel ilke ve yöntemleri belirlemiştir. Bu standart FASB'in bilanço dışı risk taşıyan finansal araçların ve özellikle kredi riski taşıyan bilanço içi ve dışı finansal araçların bu risklerini kamuya açıklamaları konusundaki ilk çalışmadır.

Kredi riski, sözleşmeye dahil olan taraflardan herhangi birinin yükümlülüğünü yerine getirememesinden doğan riski ifade etmektedir. **Piyasa riski** ise sözleşmenin gelecekteki piyasa fiyatında meydana gelebilecek değişmelerin, sözleşmede değer düşüklüğü yaratması veya sözleşmeyi tamamen değersiz hale getirmesi olasılığı olarak tanımlanmaktadır.¹³⁶

Yayınlanan 105 no'lu standart, bilanço dışı risk taşıyan türev araçlara ait şu bilgilerin finansal tablolarda ya da bunların dipnotlarında gösterilmesini zorunlu kılmaktadır:¹³⁷

- i. Asıl değer, sözleşme ya da varsayımsal anapara.
- ii. Türev araçların kredi ve piyasa riski, nakit ihtiyaçları ile ilgili muhasebe metotları
- iii. Türev araç sözleşmelerinde kredi riskinden doğan zararı, var ise bu zararı karşılayabilecek işletmenin elinde bulunan teminat veya menkul kıymetler.

---

¹³⁵ FASB, "Disclosure of Information About Financial Instruments with Off- Balance-Sheet Risk and Financial Instruments with Concentrations of Credit Risk", Statement of Financial Accounting Standards No:105, Stamford, Com.:FASB, March 1990, s.1-6.

¹³⁶ SELVİ, a.g.e., s.70.

¹³⁷ KPMG, a.g.e., s.65-66.

- iv. İşletmenin türev araç sözleşmesinden doğan kredi riskine karşılık olarak teminat veya başka menkul kıymet isteme politikası, bu teminatları ve menkul kıymetleri işletmenin ne şekilde kullanacağına ilişkin bilgiler.

Bu standart kapsamında oluşturulan ilkeler doğrultusunda işletmeler, türev araçlardan futures, opsiyon ve swap sözleşmelerini veya varsayımsal tutarlarını dipnotlarda açıklamakla yükümlü olmaktadır.¹³⁸

2.2.2.4. SFAS 107 Finansal Araçların Makul Değeri Hakkında Açıklamalar

FASB, türev araçların kamuya açıklanmasına ilişkin olarak Aralık 1991’de 107 no’lu standardı¹³⁹ yayınlamıştır. Bu standart piyasa değeri olan makul değer açıklanması üzerinde durmakta ve yükümlülükler de dahil olmak üzere tüm bilanço içi ve bilanço dışı türev araçların makul değerlerinin finansal raporlarda veya bunların dipnotlarında açıklanmasını şart koşmakta, buna ek olarak makul değer tespitinde kullanılan metotların ve varsayımların açıklanmasını istemektedir.¹⁴⁰

Bu standarda göre **Makul değer** (fair value), “arzu eden alıcı ve satıcı arasında mevcut bir finansal aracın değişiminde tarafların razı oldukları değişim fiyatı” olarak tanımlanmaktadır. Finansal araçların makul değerlerinin belirlenmesi bir veya birden fazla organize bir borsada kote edilmiş olmalarına ya da organize bir borsaya kote edilmemiş olmalarına göre farklılık göstermektedir. Borsaya kote olan finansal araçların makul değer tespitinde;

- i. Tek bir borsada işlem görmesi durumunda, borsaya kote edilmiş fiyatı,
- ii. Birden fazla borsada işlem görmesi nedeni ile oluşabilecek fiyat farklılıklarında, en aktif borsadaki fiyat esas alınacaktır.

---

¹³⁸ JARNAGIN, Bill D., **Financial Accounting Standards: Explanation and Analysis**, CCH Incorporated, Chicago, 1994, s.544-562.

¹³⁹ FASB, “**Disclosures About Fair Value of Financial Instruments**”, Statement of Financial Accounting Standards No:107, Stamford, Com.:FASB, December 1991, s.1-17.

¹⁴⁰ KPMG, a.g.e., s.66.

Borsada işlem görmeyen türev araçlara ilişkin makul değer tespiti işletme tarafından kendisine ek yük getirmeyecek şekilde yapılacaktır. Borsaya kote edilmemiş türev araçların makul değerinin bulunmasında yapılacak tahminlerde kullanılan yöntemler şu şekilde sıralanabilir:¹⁴¹

- i. Benzer nitelikteki diğer menkul kıymetlerin kote edilmiş fiyatları,
- ii. Gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeri,
- iii. Opsiyon fiyatlama modelleri,
- iv. Tahmini yenileme maliyeti,
- v. Broker'lardan alınacak tahmini fiyatlar'dır.

Makul değer tüm çabalara rağmen belirlenemediği durumlarda standarda göre, finansal araçların tutarları, miktarları, geçerli faiz oranları ve vadeleri gibi makul değer tahmin edilebilmesine ya da tahmin edilememesine ilişkin bilgilere dipnotlarda yer verilmelidir.¹⁴²

2.2.2.5. SFAS 115 Borçlanma ve Sermaye Menkul Kıymetlerindeki Kesin Yatırımların Muhasebeleştirilmesi

FASB'ın 15 Aralık 1993 tarihinde yayınlandığı 115 no'lu standart¹⁴³ ile borçlanma ve sermayeye ilişkin menkul kıymetlerin muhasebe esaslarına bazı değişiklikler getirmiştir. Standart çerçevesinde borçlanma ve sermayeye ilişkin menkul kıymetler üç grup olarak sınıflandırılmaktadır.¹⁴⁴ Bunlar;

- i. Satışa hazır menkul kıymetler,
- ii. Satılmak amacıyla alınan pazarlanabilir menkul kıymetler,
- iii. Vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler'dir.

---

¹⁴¹ SELVİ, a.g.e., s.71.

¹⁴² GÜNDÜZ – TUTAL, a.g.e., s.13.

¹⁴³ FASB, “Accounting for Certain Investments in Debt and Equity Securities”, Statement of Financial Accounting Standards No:115, Stamford, Com, FASB, May 1993, s.2.

¹⁴⁴ SELVİ, a.g.e., s.68.

Üç grupta toplanan bu menkul kıymetlerin hangi değer ile finansal tablolara kayıt edileceği ve vadeleri süresince bu menkul kıymetlerin değerlerinde oluşacak değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan kazanç ve kayıpların nasıl muhasebeleştirileceği aşağıda özet olarak gösterilmiştir.

- Satışa hazır ve satılmak amacıyla alınan pazarlanabilir menkul kıymetler makul değerleri ile bilançoda gösterilmelidir. Satılmak amacıyla alınan pazarlanabilir menkul kıymetlerin makul değerlerine ilişkin ortaya çıkan değer artışları cari dönem hesabına aktarılmayıp ayrı bir varlık hesabında gösterilmelidir.
- Vade sonuna kadar elde tutulacak menkul kıymetler ise itfa edilmiş makul değerleri ile bilançoda gösterilmelidir. Vade sonuna kadar elde tutulacak menkul kıymetlerin riskten korunmasına yönelik olarak taraf olunan türev araç sözleşmelerinin piyasa fiyatı ile değerlendirilerek ortaya çıkacak kazanç veya kayıplar ile birlikte cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılmaları gerekmektedir.

2.2.2.6. SFAS 119 Türev Finansal Araçlar ve Finansal Araçların Makul Değerleri Hakkında Açıklama

Finansal araçlar ve türev araçların makul değerlerinin finansal tablolarda kamuya açıklanması ile ilgili olarak 1994 yılında 119 no'lu standart¹⁴⁵ yayınlanmıştır. Bu standart kendisinden önceki 105 ve 107 no'lu standartlarda zorunlu tutulan finansal araçlara ilişkin açıklamaların kapsamını genişletmiş ve daha belirgin hale getirmiştir.

Standart, türev araç sözleşmelerini forward, futures, swap, opsiyon ve benzer nitelikteki diğer finansal araçlar olarak belirleyerek bu araçları kullanan işletmelerin getirilen kurallara uymalarını zorunlu tutmuştur. Özellikle bilanço dışı türev araç

---

¹⁴⁵ FASB, “**Disclosure About Derivative Financial Instruments and Fair Value of Financial Instruments**”, Statement of Financial Accounting Standards No:119, Stamford, Com.:FASB, October, 1994, s.3.

sözleşmelerine ait bilgilerin finansal tablolarda ve dipnotlarda açıklanması üzerinde duran 119 no'lu standart, açıklanmasını istediği bilgileri üç grupta toplamıştır.¹⁴⁶

- i. Spekülatif amaçlı yapılan türev araç sözleşmeleri ile ilgili bilgiler.
- ii. Spekülatif amaçlı olmayan türev araç sözleşmeleri ile ilgili bilgiler.
- iii. Kantitatif bilgiler.

Spekülatif amaçlı yapılan türev araç sözleşmelerinde; vade sonundaki makul değer ile gösterilen varlık ve yükümlülük sözleşmelerinin ayrımının yapılarak ,tüm türev araçların ortalama makul değeri ile sınıflandırmaya bağlı olarak tüm spekülatif amaçlı türev araç sözleşmelerinden elde edilen kazanç ve kayıplar açıklanması gereken hususlardır.

Spekülatif amaçlı olmayan türev araç sözleşmelerinde, türlerine göre sınıflandırılan türev araçlara hangi amaçlarla taraf olunduğu ve izlenen stratejiler açıklanmalıdır. Bunun yanında bu sözleşmelere ait kayda alma ve değerlendirme yöntemleri ile bunlardan kaynaklanan kazanç ve kayıpların finansal tabloların hangi bölümünde raporlandıkları açıklanmalıdır. Ayrıca gerçekleşmesi beklenen işlemlerin riskten korunması amacıyla taraf olunan türev araç sözleşmelerine ait bilgilerin açıklanmasıdır. Standart, türev araç sözleşmelerine ait faiz ve piyasa riskleri ile ilgili bilgilerin de finansal raporlarda açıklanmasını tavsiye etmektedir.

2.2.2.7. SFAS 133 Türev Araçların Muhasebesi ve Korunma Faaliyetleri

Global finansal piyasalardaki değişiklikler ve buna bağlı finansal yenilikler, çeşitli riskleri yönetmek için kullanılan ve geliştirilen yeni türev araçların ortaya çıkmasını sağladı. Türev araçların muhasebeleştirilmesinde karşılaşılan kayda alma, ölçüm, bu ürünlerden kaynaklanan kazanç ve kayıpların ne şekilde finansal tablolara aktarılacağı ve korunma muhasebesinin nasıl uygulanacağı gibi sorunları çözmek adına FASB, Haziran 1998'de 133 no'lu standardı¹⁴⁷ yayınladı. Bu oldukça kapsamlı bir standart olup kendisinden önceki bazı standartlarda değişiklikler yaparken, bazı

¹⁴⁶ KPMG, a.g.e., s.68-70.

¹⁴⁷ FASB, "Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities", Statement of Financial Accounting Standards No:133, Stamford, Com:FASB, June, 1998.

standartları da yürürlükten kaldırmıştır. Türev araçları kullanan bütün işletmeleri etkileyecek çok kapsamlı bir muhasebe standardı olan SFAS 133 dört temel sonuca dayanıyor.¹⁴⁸

- Türev araçlar finansal varlık ve borçların tanımlarını karşılayan hakları ve yükümlülükleri temsil ederler ve bunlar finansal raporlarda belirtilmelidirler. Türev ürünler, nakit olarak ödenebilecek hakları ve yükümlülükleri temsil ettikleri için varlık veya borç yaratırlar.
- Makul değer, finansal araçlar için en uygun ve türev araçlar için tek uygun ölçüm aracıdır. Türev araçlar makul değer ile ölçülmeli ve korunankalemlerin taşıdıkları değere ait düzeltmeler, korunma işlemi etkin iken ortaya çıkan, korunan riske atfolunabilecek makul değerdeki değişiklikleri yansıtmalıdır.
- Sadece varlık ve borç kalemleri finansal tablolara yansıtılmalıdır. Türev araçlar finansal varlık ya da borçtur. Ancak türev araçların makul değerlerindeki değişmelerden kaynaklanan kazanç ve kayıplar ayrı bir varlık veya borç olmadığından finansal tablolarda ayrı olarak gösterilmemelidir.
- Riskten korunma muhasebesi sadece gerekli şartları taşıyan kalemler için sağlanmalıdır. Şartın bir safhası, korunan riskin korunma dönemi süresince makul değerlerindeki veya nakit akışlarındaki değişmelerin etkin olarak dengelenmesi olmalıdır.

Standartta, türev araçların üç özelliği taşıması gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁹ Buna göre bir **türev araç**;

---

¹⁴⁸ PWC, **A Guide to Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities Understanding & Implementing Statement of Financial Accounting Standards No:133**, Pricewaterhousecoopers, July 1998, s.1.

¹⁴⁹ TROMBLEY, a.g.e., s.9.

- i. (a) Bir veya birden fazla fiyat ya da değere dayanan (underlying) ve (b) Bir veya birden fazla türev araç tutarı (notional amount) veya ödeme karşılığı olan,
- ii. Başlangıçta net bir yatırım gerektirmeyen ya da benzer nitelikteki sözleşmelere göre başlangıçta daha az bir net yatırım gerektiren,
- iii. Taraflar arasında (a) Nakit ödeme veya (b) Başka bir türev araç veya nakde kolayca çevrilebilecek bir varlığın teslimi ile hesaplaşmaya imkan veren sözleşmedir.

FAS 133, bütün işletmelerin türev araçları varlıklar ve borçlar olarak finansal tablolarda kayda alıp sonradan makul değer ile değerlendirilmelerini standart hale getirmektedir. Standart **makul değeri**, istekli taraflar arasında gerçekleştirilecek alımı veya satımı yapılabilecek olan işlemlerden varlığın el değiştirmesine veya yükümlülüğün yerine getirilmesinde esas teşkil edecek meblağı belirtmektedir. Makul değer belirlenmesinde öncelikle ilgili işlemin borsa değeri mevcut ise o değer esas alınacak, borsa değerinin mevcut olmadığı durumda ise değerlendirme gününde mevcut verilerle hesaplanabilecek tahmini en iyi alım satım değeri göz önünde bulundurulacaktır.¹⁵⁰

İşletmeler sahip oldukları türev araçları hak ve yükümlülük olmalarına göre onları finansal tablolarına kaydederler. Bütün türev araçlar makul değerleri ile kaydedilmek zorundadır. Gerekli şartlar karşılandığı takdirde, işletmeler türev araçları dört grup içinde göstermeyi seçebilirler.¹⁵¹

- i. **Riskten Korunma Aracı Olarak Düzenlenmeyenler**; işletmenin türev araç sözleşmesine spekülasyon amaçlı taraf olması,

---

¹⁵⁰ ZENGİN, Sait, **Futures Piyasalar ve İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003, s.72.

¹⁵¹ PWC, **A Guide to Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities Understanding & Implementing Statement of Financial Accounting Standards No:133**, s.1.

- ii. **Makul Değer Korunması;** (a) Kayıt altına alınan bir varlık veya borçtaki ya da (b) Kayıt altına alınmamış bir işletme taahhüdünün, makul değerinde maruz kalınan değişikliklerin (belirli bir risk ile bağlantılı) korunması,
- iii. **Nakit Akış Korunması;** (a) Kayıtlı bir varlık veya borcun ya da (b) Tahmin edilen bir işlemin nakit akışlarında maruz kalınan değişkenliğin(belirli bir risk ile bağlantılı) korunması,
- iv. **Yabancı Para Korunması;** (a) Kayıt edilmeyen bir işletme taahhüdü, (b) Satışa hazır bir menkul kıymet, (c) Tahmin edilen bir işlem ya da (d) Yabancı bir faaliyetteki net bir yatırımın maruz kaldığı kur riskine karşı korunması.

İşletmeler türev araçları hangi amaçla kullandıklarına göre muhasebeleştirirler. İşletme türev araçları riskten korunma aracı olarak kullanıyorsa riskten korunma muhasebesini uygulayabilir. Riskten korunma muhasebesinin en önemli amacı riskten korunan kalemin makul değerindeki veya nakit akışlarındaki değişimler ile riskten korunma işlemine konu türev aracın makul değerindeki değişimlerin birbirini etkin bir biçimde dengelemeleridir.

Riskten korunma aracı olarak düzenlenmeyen türev araç sözleşmelerinde ortaya çıkan kazanç veya kayıplar gerçekleştikleri cari dönemin sonuç hesaplarına kaydedilirler.¹⁵² Makul değer riskten korunması amacıyla taraf olunan türev araç sözleşmelerinde oluşacak kazanç veya kayıplar ile riskten korunan kalemin makul değerinde oluşan kazanç veya kayıplar cari dönemin sonuç hesaplarına birbirlerini dengeleyecek biçimde kaydedilirler. Nakit akışının riskten korunmasında, kullanılan türev araçların etkin oranındaki kazanç veya kayıplar öz sermaye hesaplarında gösterilir ve riskten korunan kalemin sonuç hesaplarını etkilediği dönemde sonuç hesaplarına aktarılırlar. Türev araçtaki kazanç veya kayıplarda etkin olmayan bir kısmın olması durumunda ortaya çıkan miktar cari dönemin sonuç hesaplarında gösterilir.

---

¹⁵² SFAS 133, a.g.e., par.18, s.10.

Yabancı paranın riskten korunmasında, yabancı para cinsinden kayıtlı varlıklarda, borçlarda, satışa hazır menkul kıymetlerde veya işletme taahhütlerinde oluşan kazanç ve kayıplar ile korunma işleminde ortaya çıkan kazanç ve kayıplar cari dönemde birbirini dengeleyecek biçimde kaydedilirler. Yabancı para cinsinde olan tahmini işlemlerin riskten korunmasında ortaya çıkacak kazanç ve kayıpların etkin kısmı öz sermaye hesaplarında gösterilir ve sonuç hesaplarını etkilediği dönemde sonuç hesaplarına gönderilir. Etkin olmayan kısım ise cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır. Yabancı işletmelerde yapılan net yatırımların riskten korunmasında türev araçlarda ortaya çıkacak kazanç ve kayıplar öz sermaye hesaplarına kaydedilirler.

Riskten korunma işlemlerinin başlangıcında bazı resmi belgelerin oluşturulması gereklidir.¹⁵³ Bu belgelerde, korunan kaleme risk arasındaki ilişki, işletmenin risk yönetim politikasının hedefi ve stratejisi, riskten korunan kaleme ilişkin bilgiler, riskten korunma aracına ilişkin bilgiler, korunan riskin ne olduğu ve koruma etkinliğinin nasıl tespit edileceği gibi hususların belirtilmeleri gerekmektedir.

FAS 133'de riskten korunma muhasebesi için gerekli yeterlilik kriterlerinden birisi de riskten korunan kalem ile korunma aracı olarak kullanılan türev araç arasındaki ilişkidir. Bu ilişkide korunan risk nedeniyle makul değerde veya nakit akışlarında gerçekleşen dengelenmenin yüksek bir etkinlikte olması zorunludur.¹⁵⁴FAS 133, riskten korunma işleminde beklenen yüksek etkinliğin ölçülmesinde tek bir yöntem belirlememiştir. Ancak işletmelerden genelde aynı tür riskten korunma işlemlerinde aynı ölçme yönteminin kullanılması beklenmektedir.¹⁵⁵Riskten korunma işleminde etkinliğin ölçülmesinde regresyon analizi ya da fiyat modelleri gibi istatistiksel teknikler kullanılabilir. FASB, yüksek etkinlik ile ilgili herhangi bir oran aralığı belirlememiştir. Ancak IASC'nin kullandığı %80 ile %120 aralığı Amerika'daki genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinde de yer almaktadır.¹⁵⁶

---

¹⁵³ SFAS 133, a.g.e., par.28(a), s.18.

¹⁵⁴ ITTOOP, Vinita – KAWALLER, Ira G., **Implementing Fas 133: From Theory to Practice**, Treasury Management Association Journal, Vol.19, Issue5, September/October 1999, s.10-11.

¹⁵⁵ SIEGEL, Joel G., **GAAP Handbook of Policies and Procedures 2001**, Prentice Hall Inc., U.S.A., 2001, s.909.

¹⁵⁶ DELANEY, Patrick R. v.d., **GAAP 2002 – Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles**, John Wiley & Sons Inc., Canada, s.180.

İşletmeler, riskten korunma muhasebesi devam ederken aşağıdaki durumlardan birinin meydana gelmesi durumunda riskten korunma muhasebesini sona erdirirler.¹⁵⁷

- Riskten korunma muhasebesi için gerekli şartlar sağlanmadığında,
- Riskten korunma aracı olarak kullanılan türev aracın satılması, süresinin dolması ya da uygulanması durumunda,
- İşletme makul değerini ya da nakit akışının riskten korunması muhasebesi uygulamasından vazgeçmesi durumunda.

FAS 133 dipnotlarda işletmelerin türev araçlar ile ilgili kullanım amaçlarını, bu amaca yönelik stratejilerini, hangi korunma muhasebesini kullandığını, işletmenin riskten korunma politikasını, hangi türev aracı kullandığını ve riskten korunan kalemleri de belirtmelerini istemektedir.¹⁵⁸

2.3. ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI KURULU'NUN ÇALIŞMALARI

Uluslararası muhasebe standartlarını düzenlemek üzere 29 Haziran 1973 tarihinde on ülkenin¹⁵⁹ muhasebe birliklerinin anlaşması sonucu Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee - IASC) kurulmuştur. Bu on ülke aynı zamanda IASC'nin yönetim kurulunu oluşturmuşlardır.

Muhasebe birliklerinin uluslararası profesyonel faaliyetleri 1977 yılında Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) çatısı altında toplanmış ve 1981 yılında da IFAC ve IASC'nin anlaşması neticesinde, IASC'nin uluslararası muhasebe standartları oluşturma ve muhasebe sorunlarına ilişkin yayınlar yapmada özerkliği sağlanmıştır. Böylece IFAC ve IASC aynı çatı altında biraraya gelerek IASC, IFAC bünyesinde bağımsız ve özerk çalışan bir komite halini almıştır.¹⁶⁰Bununla birlikte IFAC üyelerinin aynı zamanda IASC üyeleri olduğu kabul edilmiştir.

¹⁵⁷ SFAS 133, a.g.e., par.32, s.22.

¹⁵⁸ DELANEY, v.d., a.g.e., s.221. – SEİGEL, v.d., a.g.e., s.909.

¹⁵⁹ IASC, Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika Hollanda, İngiltere, İrlanda ve ABD'nin muhasebe mesleği ile ilgili önde gelen özel sektör kuruluşlarının katılımıyla kurulmuştur.

¹⁶⁰ DURMUŞ, Ahmet Hayri, **Uluslar arası Muhasebe Standartları (1 – 31)** (Derleme), Türkiye

Bu komitenin amacı uluslararası muhasebe standartlarını (International Accounting Standards – IAS) üreterek ve kullanımını yaygınlaştırarak muhasebe mesleğinin uluslararası alanda sağlıklı bilgiler üreten bir yapıya kavuşmasını sağlamaktır. Uluslararası Muhasebe Standartları 1973 yılından 2000 yılına kadar IASC tarafından çıkarılmıştır. Bu süre içinde toplam 41 adet uluslararası muhasebe standardı (UMS-IAS) yayınlamıştır.

IFAC'ın bir kolu gibi çalışan IASC, 2000 yılında Edinburg'da yapılan genel kurul toplantısında bağımsız bir kuruluş haline gelmiştir. Yeni düzenleme ile IASC kuruluşunun iki temel organı bulunmaktadır. Bunlar 14 vekilden (Trustee) oluşan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ve Standart Tavsiye komitesi ile birlikte Uluslararası Finansal Raporlarını Yorumlama Komitesi (SIC)'dir. IASC Mütevellileri IASB üyelerini atama, üst gözetim yapma ve gerekli mali kaynakları yaratma fonksiyonlarını yerine getirirken IASB ise muhasebe standartları oluşturma sorumluluğunu kendi üstüne almıştır.

IASB, mütevellilerin atadığı 12'si tam zamanlı ve 2'si yarı zamanlı olmak üzere 14 üyeden oluşmaktadır. IASB üyesi olabilmenin en önemli şartı teknik uzmanlığın yeterli olmasıdır. Bu nedenle Kurul'un en az beş üyesinin uygulamacı denetçi olarak, en az üçünün mali tabloların hazırlanmasında, en az üçünün mali tablo kullanıcıları olarak ve en az bir üyenin de akademik olarak geçmişi bulunmalıdır. IASC mütevellileri tam zamanlı üyelerden birini başkan olarak birini de başkanın bulunmadığı zamanlarda toplantılara başkanlık etmesi için başkan yardımcısı olarak atar. IASB üyeleri en fazla beş yıllık bir süre için atanırlar. Hiçbir üye hem mütevelli hem de IASB üyesi olamaz.

2.3.1. Uluslararası Muhasebe Standartlarından Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Geçiş

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, Nisan 2001 tarihinde yaptığı ilk toplantısında, daha önce çıkarılmış olan tüm uluslararası muhasebe standartlarını ve bunların yorumlarını onaylamış, bu tarihten sonra Kurul tarafından çıkarılacak tüm

muhasebe standartlarının Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS-IFRS) olarak adlandırılacağını hükme bağlamıştır.¹⁶¹ Karara göre söz konusu tarihten önce çıkarılmış standartlar eski isimleri ile (UMS-IAS 32 gibi), sonra çıkarılacak tüm standartlar ise UFRS (UFRS-IFRS 5 gibi) olarak anılacaktır. Muhasebe standartlarının tümü ise uluslararası muhasebe standartları olarak adlandırılacaktır.

UFRS literatüründe şu anda toplam 41 adet IFRS (IAS) bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak SIC tarafından standartların daha iyi anlaşılması ve uygulanması için 33 adet çıkarılmış yorum bulunmaktadır. Kurul, Nisan 2001 tarihinden bugüne kadar beş adet UFRS (IFRS) yayınlamıştır.

2.3.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun Türev Araçlar İle İlgili Muhasebe Standartları

Türev araçların muhasebeleştirilmesine yönelik standartlarla ilgili 1989 yılından itibaren çalışmalara başlanmış ve Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun yeni oluşumundan önce IASC tarafından finansal araçların raporlanmasına ilişkin olarak iki ayrı düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerde finansal araçların içinde önemli bir yere sahip olan türev araçlarla ilgili düzenlemelerde bulunmaktadır.

Düzenlemelerden ilki 1995 yılının Haziran ayında yayınlanan 32 no'lu "**Finansal Araçlar: Açıklama ve Sunum**" başlıklı standarttır. Diğeri ise 1998 yılında yayınlanan "**Finansal Araçlar: Tanımlama ve Ölçüm**" başlıklı standarttır. Her iki standart da türev araçların muhasebeleştirilmesi ile ilgili yeni düzenlemeler getirmiştir. Aşağıda bu standartlarla ilgili sadece genel açıklamalara değinilmiş olup çalışmamızın diğer bölümlerinde her iki standart da detaylı olarak ele alınacaktır.

---

¹⁶¹ AKSOY, Tamer, **AB ile Uyum Süreci ve Uluslar arası Gelişmeler Işığında UFRS'nin İlk Kez Uygulanışına İlişkin 1 no'lu UFRS Standardı(first time adoption Standard) Üzerine Birkaç Söz**, Bülten Dergisi, Ankara SMMM Odası, Yıl:14, Sayı: 158, Ocak-Şubat 2005, s.17-20.

2.3.2.1. UMS 32 – Finansal Araçlar: Açıklama ve Sunum

Bu standardın amacı, bilanço ve bilanço dışı finansal araçların işletmenin finansal durumu, performansı ve nakit akımları üzerindeki etkilerinin daha iyi açıklanmasının sağlanmasıdır. Bu amaca yönelik olarak standart, hem bilançoda yer alacak hem de bilanço dışında tutulacak finansal araçlar için yapılması gereken açıklamaları ve bilançoda yer alacak olan finansal araçların sunumu için belirli gereklilikleri tanımlar.

Standartta göre finansal araçlar hem alacaklar, borçlar ve tahviller gibi temel finansal araçları hem de forward, futures, swap ve opsiyonlar gibi türev araçları içermektedir.¹⁶² Standartın dokuzuncu ve onuncu paragrafları çerçevesinde türev araçlar standart kapsamına alınmış ve türev araç sözleşmeleri belirli bir finansal araç üzerindeki bir veya birkaç finansal riskin taraflar arasında değişimini sağlayacak hak veya yükümlülük sözleşmeleri olarak tanımlanmıştır.¹⁶³ Standart ile ilgili detaylı açıklamalara üçüncü bölümde yer verilecektir.

2.3.2.2. UMS 39 – Finansal Araçlar: Tanımlama ve Ölçüm

Bu standardın amacı, bir işletmenin finansal tablolarında finansal araçlar hakkında kayda alma, değerlendirme, kayıt dışı bırakma ve açıklanacak bilgiler konusundaki prensipleri oluşturmaktır. Standart, satın alındıkları tarihten itibaren bazı finansal varlıkların amaçlarına göre sınıflandırılmasını ve bu sınıflandırmaya bağlı olarak da değişik yöntemlerle değerlemesini öngörmektedir. Bu sınıflandırmanın doğru yapılması büyük önem arz etmektedir çünkü standart sınıflandırmalar arasında yapılacak transferlere bazı önemli kısıtlamalar getirmektedir.¹⁶⁴

---

¹⁶² IASC, **International Accounting Standard IAS 32 Financial Instruments: Disclosure and Presentation**, IASC, London, June 1998, par.9., s.724.

¹⁶³ IAS 32, a.g.e., A9, s.757.

¹⁶⁴ PERİ, Esra, **UMS 39: Finansal Enstrümanların Muhasebeleştirilmesi ve Ölçümü**, Active Bankacılık ve Finans Makaleleri – IV, Active Line Yayıncılık, 2000, s.39.

Bu standart uyarınca tüm varlık ve yükümlülükler, türev araçlar dahil olmak üzere bilançoda gösterilmelidir. Bilançoda ilk kayıt değeri maliyet değeri olup söz konusu varlığı veya yükümlülüğü elde etmek ödenen veya alınan bedelin makul değerinden oluşmaktadır. Standartta ayrıca riskten korunma muhasebesi uygulamasına da yer verilmiş olup, bununla ilgili gereken şartlar ve nasıl uygulanacağı gibi hususlar belirtilmiştir.

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ MUHASEBE STANDARTLARI ÇALIŞMALARI

Dünya genelinde gözlenen küresel muhasebe standartlarına yönelik eğilimine paralel düzenlemeler genişleme ve bütünleşme sürecinde bulunan Avrupa Birliği bünyesinde de gözlenmektedir. AB, üye devletlerin şirketleri ile ilgili kanunları uyumlu hale getirmek üzere zorunlu bir programı yürürlüğe koymuş ve buna yönelik direktifler hazırlayarak üye ülkelere göndermiştir.

Finansal raporlama ve muhasebe standartları konusunda UMS ile uyumlu olmasına yönelik tercihin temelleri AB Konseyi tarafından çıkarılan 4. ve 7. direktiflerle atılmıştır.¹⁶⁵ Bu direktifler ile borsada işlem gören şirketler için şeffaflığa da oldukça önem verilmiş ve bu sebeple borsada işlem gören şirketlerin finansal tablolarının UMS/UFRS'ye uyumlu olması zorunlu kılınmıştır.

AB Komisyonu tarafından “AB'nin Mali Raporlama Stratejisi: İleriye Gitmek” başlıklı tebliğ yayınlanarak, 2005 yılından itibaren banka ve sigorta şirketleri de dahil borsalar ve teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören halka açık şirketlere ait konsolide mali tabloların UMS/UFRS ile uyumlu hazırlanması ve muhasebe standartlarının tüm üye ülkelerde aynı biçimde uygulanması yönünde karar alındı.

Tüm bu gelişmeler neticesinde getirilen pek çok düzenleme ile UMS/UFRS Avrupa Birliği bünyesinde uygulanacak ortak muhasebe standartları seti olarak genel

---

¹⁶⁵ AKSOY, Tamer, **Finansal Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS/UFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi**, Mali Çözüm Dergisi Yıl:15 Sayı:71, İSMMO Yayınları, Nisan-Mayıs-Haziran 2005, s.190.

kabul görmüştür. Buna bağlı olarak 01.01.2005 tarihinden itibaren AB bünyesinde borsaya kayıtlı şirketlerin konsolide finansal tabloları UFRS'ye göre hazırlamaları zorunlu hale getirilmiştir.¹⁶⁶

2.5. DİĞER KURULUŞLARIN MUHASEBE STANDARTLARI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI

Uluslararası alanda faaliyet gösteren kuruluşların uluslararası kabul görmüş standartlarla uyumlu olarak faaliyet göstermesi, farklı ülkelerde yapılan işlemlerde benzer finans dilinin kullanılması, bir başka deyişle, aynı finansal tablonun farklı yerlerde benzer şekilde yorumlanabilmesi anlamına geleceğinden uluslararası alanda faaliyet gösteren kişi/kuruluşların karşı karşıya kaldıkları riskler belli bir oranda azalacaktır.

Uluslararası geçerliliği olan standartların oluşturulması ekonomide karar alma süreçlerini iyileştirmeye katkı sağlayıp uluslararası finansal sistemi güçlendirdiğinden, uluslararası kamuoyu tarafından çeşitli alanlarda standartlar geliştirilmesi amacıyla uluslararası kuruluşlara çağrılar yapılmıştır. Bu kuruluşlar ilgili oldukları konularda ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarını ortadan kaldırarak bir örnek ve kaliteli bilgi/belge sunumunu sağlayacak standartların oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapmaktadırlar.

Uluslararası faaliyet gösteren işletmeler, bankalar ve diğer kuruluşlar yıllardır değerlendirme yaparken muhasebeleştirme kaynaklı farklılıkları gidermeye yönelik çalışmalar yapmakta, dünya çapında uygulanabilecek standartların oluşturulmasına yönelik çalışmalara destek vermektedirler.

Uluslararası kamuoyu, UN, IMF, BIS, IASB, SEC, FASB ve diğer standart belirleyici kurumları veri dağıtımı, parasal ve finansal şeffaflık, banka gözetim ve denetimi, muhasebe, denetim gibi alanlar da dahil olmak üzere ekonomik ve finansal konularda standart geliştirmeye davet etmiştir. Bu kurumlardan öne çıkanlar ise uluslararası bir kuruluş olan IASB ve ABD'den FASB olmuştur.

---

¹⁶⁶ YALKIN, Yüksel Koç, **AB ve ABD'de UFRS'nin Uygulanmasına Geçiş Çalışmaları**, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz 2003, s.19.

2.5.1. Resmi Kuruluşlar

2.5.1.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletlerin (BM), uluslararası muhasebe standartları konusundaki çalışmalarını iki ayrı evrede incelenebilir. 1970’li yıllarda Uluslararası Muhasebe ve Raporlama Standartları Uzmanlar Grubu oluşturularak özellikle gelişmekte olan ülkelerde iş yapan çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin daha iyi gözlenmesine yönelik olarak detaylı muhasebe ve raporlama sisteminin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır.¹⁶⁷ Uzmanlar grubunun yaptığı çalışmalar neticesinde hazırladığı nihai raporda konu şu başlıklar altında incelenmiştir.¹⁶⁸ Bunlar;

- Finansal tablolarda bulunması gereken bilgiler,
- Açıklanması gerekli muhasebe yöntem ve politikaları,
- Şirketin grup üyelerine ilişkin bilgiler,
- Coğrafi ve sektörel dağılım esasına dayalı kısmi raporlama
- Yıllık faaliyet raporlarında verilmesi gereken istihdam durumu, araştırmave geliştirme giderleri ve çevre kirlenmesini önlemeye yönelik tedbirlere ilişkin bilgilerdir.

Yapılan bu çalışmada belirtilen başlıklardan çoğunun açıklanması gerekli görülmeyen kalemler olması ve Birleşmiş Milletlerin muhasebe standartları konusunda bir yaptırım gücü olmamasından dolayı tavsiye edilen standartlar pek çok sanayileşmiş ülke tarafından reddedildi. Yakın zamanlarda ise Birleşmiş Milletler, daha az tartışmalı bir rol oynamaktadır. Özellikle muhasebe standartlarının uyumlaştırılmasında tartışmalara katılarak ve IASC’nin yayınladığı standartlar gibi en iyi uygulanabilen standartlara destek vererek konuya olan ilgisini sürdürmektedir.

---

¹⁶⁷ SAUDAGARAN, Shahrokh M., **International Accounting: A User Perspective**, South-Western College Publishing, U.S.A., 2001, s.41.

¹⁶⁸ ÇOBAN, Metin, **Uluslararası Muhasebe Standartları 32 ve 39’un Türkiye’ye Uygulanabilirliği ve Muhasebe İşlemleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon, Eylül 2001, s.14.

2.5.1.2. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), dünya üzerindeki mal ve hizmetlerin üçte ikisini üreten A.B.D., İngiltere, Kanada ve Japonya gibi gelişmiş ülkeler ile Türkiye ve Meksika gibi gelişmekte olan ülkelerin yer aldığı bir örgüttür. Paris'te genel sekreterliği bulunan örgüt, üye devletlerin hükümetlerine ekonomik konularla ilgili bilgi ve analizlerini göndermektedir.

OECD'nin muhasebe alanında yaptığı çalışmaları iki başlık altında toplamak mümkündür.¹⁶⁹

- Uluslararası, bölgesel ve ulusal nitelikte muhasebe uyumlaştırılması için yapılan çalışmaları desteklemek,
- Birleşmiş Milletlerin muhasebe ve raporlama standartlarına ilişkin çalışmaları ile ilgili görüş alış verişinde bulunma işlevini yerine getirmek.

2.5.1.3. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu

Dünya Bankası (World Bank) ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found - IMF) kendilerinden borç talebinde bulunan ülkelerin finansal raporlarının uluslararası muhasebe standartları ve uluslararası finansal raporlama standartlarına tam uygunluğunu arayacağını beyan etmiştir.¹⁷⁰

2.5.2. Özel Kuruluşlar

2.5.2.1. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonu Örgütü

Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonu (IOSCO), 1983 yılında oluşturuldu. Dünyanın çeşitli ülkelerinden 115'ten fazla menkul kıymet düzenleyici kuruluşu

¹⁶⁹ SAUDAGARAN, a.g.e., s.42.

¹⁷⁰ CHAMISA, E., *The Relevance and Observance of the IASC Standards in Developing Countries and the Particular Case of Zimbabwe*, The International Journal of Accounting, Vol.35, No:1, 2000, s.273-274.

bünyesinde toplamıştır. Bu kuruluşlar dünya sermaye piyasalarının %90'ını temsil etmektedir. IOSCO'nun hedefleri şu şekilde özetlenebilir:¹⁷¹

- Doğru, etkin ve sağlam piyasaların varlığı için yasal düzenlemelerin standartlarını yükseltmek.
- Uluslararası menkul kıymet işlemleri ile ilgili standartlar oluşturmak ve etkin bir biçimde denetimin sağlamak.
- Standartların özenli bir biçimde uygulanması ile piyasaların bütünlüğünü sağlamak.

IOSCO, muhasebe standartları konusunda 1995 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komisyonu ile işbirliği yapma konusunda anlaşma sağladı. Buna göre IASC, dünya üzerindeki menkul kıymetler ile ilgili yasal düzenleyici kuruluşlar tarafından kabul görececek bir iş planı üzerinde çalışmaya başladı. Bu iş planına göre IASC **temel standartlar** (core standards) adı verilen yüksek kaliteli muhasebe standartları üreteceğini belirtmiştir. IOSCO ve IASC temel standartların 1999 yılına kadar tamamlanması konusunda görüş birliğine varmışlardır. 1998 yılının Aralık ayında 39 no'lu standardın da kabulü ile temel standartlar üretme süreci tamamlanmış oldu.

IOSCO yaptığı incelemeler sonucu Mayıs 2000 tarihinde uluslararası menkul kıymet ihraç işlemlerine uygulanmak üzere, IASB tarafından çıkarılan muhasebe standartları setini onaylayarak kendisine üye olan ülkelere 2005 yılı başından itibaren uluslararası muhasebe standartlarının uygulanması konusunda tavsiye kararı almıştır.

2.5.2.2. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi

Basel Komitesi, G-8 ülkelerinin merkez bankası yöneticilerince 1975 yılında kurulan ve bankacılık faaliyetlerinin gözetim ve denetimiyle yetkili idarelerden oluşan bir komitedir. Komite, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin merkez bankaları ve

---

¹⁷¹ SAUDAGARAN, a.g.e., s.40.

bankacılık faaliyetlerinin gözetim ve denetimiyle yetkili idarelerinin üst düzey temsilcilerinden oluşur.

Basel Komitesi türev araçlarla ilgili olarak 1999 tarihinde “Bankaların ve Aracı Kurumların Türev İşlemlerinin Kamuya Açıklanmasına İlişkin Öneriler” başlıklı bir rapor hazırlayarak ilgili tarafların görüşlerine sunmuştur. Yayınlanan raporda yer alan önerileri şu şekilde özetlenebilir:¹⁷²

- Türev işlemler hakkında nicelik ve nitelik bakımından anlamlı özet bilgiler sunulmalıdır.
- İşletmeler türev işlemlere ilişkin kredi riski, piyasa riski, likidite riski, operasyonel risk ve düzenleme riski gibi önemli risklere ait bilgileri açıklamalıdır.
- Açıklanan bilgilerin miktarı, işletmenin genel faaliyet yapısı ve risk profili açısından önemi ile orantılı olmalıdır.
- İşletmeler ticari ve ticari olmayan türev işlemlerine yönelik kullanılan muhasebe politikalarını ve gelir kaydetme yöntemlerini tanımlamamalıdır.
- Mali tabloların dönemler arasında karşılaştırılabilir olmasının sağlanmasına yönelik muhasebe politikalarında olabilecek önemli değişikliklerin belirtilmesi ve yeni bir muhasebe kuralının kabul edilmesinin planlanması durumunda yeni kuralın ve bunun finansal tablolar üzerindeki potansiyel etkisinin açıklanması gereklidir.

Basel Komitesi bunun yanısıra IASB'nin yaptığı çalışmalara da destek vermektedir. Bankacılık sektörüne ilişkin sakıncaları nedeniyle tamamı uygulanamasa da Basel Komitesi, uluslararası muhasebe standartları ve uluslararası finansal raporlama standartlarından 15 adedinin üzerinde durmuş ve bunların uygulanmalarını önermiştir.¹⁷³

---

¹⁷² AKALIN, Nevruz, **Türev Araçların Taşıdığı Risklerin Ortaya Konmasında Kamuyu Aydınlatma Düzenlemelerinin Yeri ve Önemi**, Yeterlilik Etüdü, SPK, 1999, s.30-35.

¹⁷³ AKSOY, Tamer, **Finansal Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS/UFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi**, s.189.

Komitenin üzerinde çalıştığı standartlardan ilki banka ve benzeri finansal kurumların finansal tablolarının açıklanmasına ilişkin UMS 30'dur. Komite standardın piyasa uygulamalarındaki gelişimi en iyi şekilde yansıtacak biçimde nasıl değiştirilebileceğine dair bazı öneriler sunmaktadır. Komite pek çok bankanın aktif ve pasiflerinin muhasebesini içine alan "Finansal Araçlar: Tanımlama ve Ölçüm" ile ilgili UMS 39'a önemli bir zaman ayırmıştır. IASC, Komite temsilcilerini, banka ve IASC temsilcileri ile UMS 39'u tartışmaya davet etmiş; yapılan tartışmalar neticesinde uygulama için önemli adımlar atılmıştır.

2.6. TÜRKİYE'DE MUHASEBE STANDARTLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye'de muhasebenin standartlaştırılmasıyla ilgili çalışmalarda bugün gelinen noktayı değerlendirebilmek ve geleceği ile ilgili söz söyleyebilmek için öncelikle Türkiye'de muhasebenin gelişimine kısaca bir göz atmak yararlı olacaktır.

Cumhuriyet dönemine kadar Türkiye'de muhasebe basit kayıt usullerine dayandırılmış ve uygulama daha çok devlet sektöründe görülmüştür.¹⁷⁴ Türkiye'de muhasebenin gelişimi, özellikle çeşitli ülkelerden hemen hemen aynen aktarılan yasaların etkisinde kaldığından, 1960 yılına kadar muhasebeye önce Fransız mevzuatı ve yayınlarının daha sonra da Alman mevzuatı ve yayınlarının etkisi hakim olmuştur.¹⁷⁵ Sümerbank için hazırlanan muhasebe sistemi İktisadi Devlet Teşekküllerinin çoğu tarafından benimsenip uygulanmıştır. 1972 yılından itibaren de Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Tek Düzen Muhasebe Sisteminin uygulanmasına geçilmiştir.¹⁷⁶

Sermaye Piyasası Kurulu, kendine tabi işletmeler için 1983 yılı başında Mali Tablo Formları ve 1984 yılı başında Genel Hesap Planı yayınlamıştır. Böylece muhasebede tek düzene doğru bir adım atılmıştır. Muhasebe uygulamalarındaki çok

---

¹⁷⁴ KIZIL, Ahmet: **Genel Muhasebe : Dönem İçi ve Dönem Sonu İşlemleri**, Der Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1996, s.5.

¹⁷⁵ ARIKAN, Yahya: **Uluslar arası Muhasebe Standartları Türkiye Uygulaması**, Mali Çözüm Dergisi Sayı 36, İSMMMMO Yayınları, İstanbul,

¹⁷⁶ KIZIL, a.g.e., s.5.

seslilik 1994 yılında uygulamaya konulan ‘Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile büyük ölçüde önlenmiştir.

Türkiye’de muhasebe uygulamalarını genelde Türk Ticaret Kanunu ile Vergi Usul Kanunu’ndaki hükümler yönlendirirken, bu hükümlerin ihtiyaca cevap vermediği veya uygun bulunmadığı durumlarda yasal statüye sahip kuruluşlar kendi etki alanlarına giren işletmeler için kendi ihtiyaçlarına uygun muhasebe standartları ortaya çıkarıyorlar. Bu kuruluşlardan önemli olanları şu şekilde sıralayabiliriz:

- i. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu,
- ii. Sermaye Piyasası Kurulu,
- iii. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu,
- iv. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu.

2.6.1. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu’nun Yaptığı Çalışmalar

Türkiye’deki muhasebe sisteminin uluslararası arenada geçerli uygulamaları tamamen içermemesi sebebiyle bu açığın kapatılmasına yönelik muhasebe meslek üst birliği olan TÜRMOB tarafından muhasebe standartlarına duyulan ihtiyacı gidermek amacıyla muhasebe ilgi gruplarının temsilcilerinin (meslek mensupları, mali tablo uygulayıcıları ve kullanıcıları, devlet, özel sektör, üniversiteler vd.) katılımıyla ve uluslararası muhasebe standartları ile de uyumlu standartlar üretmek üzere Şubat 1994 tarihinde TМУDESK (Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu) kurulmuştur.¹⁷⁷

TМУDESK, TÜRMOB desteği ile çalışmalarını sürdüren özerk bir kuruluş olarak bünyesinde oluşturduğu çalışma komisyonları ile pek çok çalışmada bulunarak uluslararası muhasebe standartlarını temel alan 19 adet Türkiye Muhasebe Standardı

---

¹⁷⁷ TМУDESK, 37 kurum ve kuruluşa tabi 60 kurucu üye ile kurulmuştur.

(TMS) yayımlamıştır.¹⁷⁸ Ancak bu standartlar, yaptırım zorunluluğu olmadığından yeterli kullanım alanı bulamamışlardır.

2.6.2. Sermaye Piyasası Kurulu'nun Yaptığı Çalışmalar

Sermaye Piyasası Kurulu, 1981 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulan yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici bir kamu otoritesidir. Kurul'un görevi; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını sağlamak olarak özetlenebilir.

Kurul, Bakanlar Kurulu kararı ile atanan 7 üyeden oluşur. Üyeler, ilgili bakanlıkların ve meslek kuruluşlarının aday gösterdiği kişiler arasından seçilir. Bakanlar Kurulu, adaylardan birini başkan olarak atar. Kurul Başbakanın teklifi ile üyelere birini ikinci başkan seçer. Kurul üyeleri bu görevleri dışında resmi veya özel başka görevlerde yer alamazlar. Başkan ve üyelerin görev süresi 6 yıldır. Süresi bitenler yeniden atanabilirler. Başkan dışındaki üyelerin üçte biri 2 yılda bir yenilenir. Kurul, Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Organizasyonuna (IOSCO) üyedir. OECD ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarla işbirliği içinde bulunur.

Sermaye piyasalarını kanunen kendisine verilen yetkiler çerçevesinde düzenleyen Kurul, sermaye piyasalarının daha etkin bir biçimde çalışması için çeşitli konularda tebliğler yayımlamıştır. Seriler şeklinde yayınlanmakta olan tebliğlerden, Seri XI Tebliği sermaye piyasalarında uygulanacak muhasebe standartları ile ilgilidir. Bu bağlamda sermaye piyasalarında türev araçlara ilişkin muhasebe standartları üç tebliğ ile düzenlenmiştir. Bunlardan Seri:XI No:19 sayılı "Vadeli İşlemler ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ"¹⁷⁹ bu konudaki ana düzenlemeyi oluştururken, türev araçların değerlendirilmesi Seri XI, No:1 sayılı "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ"¹⁸⁰ ile düzenlenmiştir. Kurul, 2003 yılında Seri XI, No.25 sayılı "Sermaye

---

¹⁷⁸ <http://www.turmob.org.tr>

¹⁷⁹ 27.08.2001 tarih ve 24506 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁸⁰ 29.01.1989 tarih ve 20064 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Piyasası Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ¹⁸¹ yayınlanmıştır. Bu tebliğ uluslararası muhasebe standartlarına uyumlu olarak hazırlanmıştır. Tebliğin on birinci kısmı finansal araçlar ile ilgili olup, UMS 32 ve UMS 39'dan uyarlanmıştır. Daha sonra Seri XI, No:25 sayılı tebliğde bazı değişiklikler yapılmasını öngören Seri XI, No:27 sayılı tebliğ¹⁸² yayınlanmıştır. Kurul'un türev araçlara ilişkin yayınladığı Seri XI, No:19 sayılı tebliğin konu başlıkları Tablo-7'de özet olarak verilmiştir.

Tablo-7: Sermaye Piyasası Kurulu'nun Türev Araçlarla İlgili Tebliği.

Konu Başlıkları	SPK Seri XI Tebliğ 19 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar
Bazı Tanımlar	<ul style="list-style-type: none"> • Makul Değer;¹⁸³ bilgili ve istekli taraflar arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağdır. • İşletmeler; ortaklık, aracı kuruluşlar ve diğer sermaye piyasası kurumlarıdır.
Vadeli Sözleşmeler Ve Opsiyonların Kullanım Amacına Göre Muhasebe Uygulamaları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Riskten Korunma Amaçlı Kullanımın Muhasebeleştirilmesi. 2. Spekülasyon Amaçlı Kullanımın Muhasebeleştirilmesi.

¹⁸¹ 15.11.2003 tarih ve 25290 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁸² 21.12.2004 tarih ve 25677 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁸³ UMS'de kullanılan "fair value" ifadesi bu tebliğde "makul değer" olarak tanımlanmıştır.

<p>Spekülatif Amaçlı Kullanılan Türev Araçların Muhasebesi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Türev araç sözleşmelerinden doğan kazanç ve kayıplar gerçekleştikleri dönemin gelir ve gider hesaplarına kaydedilir.
<p>Riskten Korunma Muhasebesi İçin Gereken Şartlar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Riskten korunmada riskin niteliği, işletmelerin risk yönetim stratejisi, riske karşı korunma ilişkisi, korunma aracının niteliği ve korunmada etkinliğin nasıl değerlendirileceği yetkili organ tarafından belgeye dayandırılmalı. 2. Hem korunma önlemi oluşturulurken hem de korunma ilişkisi sürdürülürken, riske karşı korunma ilişkisi korunma işleminin belirlendiği dönemde rayiç değer ve nakit akışı değişikliklerini dengelemede etkin olmalıdır. 3. Belirli bir amacı elde etmek üzere, risk ve getirileri arasında önemli ölçüde korelasyon bulunan farklı türede ve vadedeki türev sözleşmelerin piyasa değerinde meydana gelen değişiklikler birbiri ile mahsup edilerek, tek bir kalem olarak gelir tablosu veya bilanço kalemleri ilişkilendirilir. 4. Korunması amaçlanan varlık, yükümlülük, taahhüt veya tahmini işlem, işletmeyi döviz kuru, fiyat ve faiz oranı riskine maruz bırakmalıdır.
<p>Riskten Korunma Muhasebesi Çeşitleri</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Makul Değerin Riskten Korunması. 2. Nakit Akışlarının Riskten Korunması.

<p>Riskten Korunan Kalemler</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Makul değerin riskten korunmasında korunan kalemler; <ul style="list-style-type: none"> i. Mevcut varlık veya yükümlülük ya da bunların özel bir bölümü veya benzer kalemlerden oluşturulan bir portföy ii. İşletme taahhütleri ya da bunların özel bir bölümü veya benzer kalemlerden oluşturulan bir portföy. • Nakit akışların riskten korunmasında korunan kalemler; <ul style="list-style-type: none"> i. Mevcut varlık veya yükümlülük ya da bunların özel bir bölümü veya benzer kalemlerden oluşturulan bir portföy. ii. Tahmini işlemler. • Benzer kalemlerden oluşturulan portföydeki kalemler arasında yüksek korelasyon olmalıdır.
<p>Etkinliğin Belirlenmesi</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Riskten korunma önlemi oluşturulurken ve korunma ilişkisi sürdürülürken, riske karşı korunma ilişkisi korunmanın belirlendiği dönemde makul değer ve nakit akışı değişikliklerini dengelemede etkin olmalıdır. 2. Korunmada etkinliğin nasıl değerlendirileceği yetkili organlar tarafından belgeye dayandırılmalı. 3. Benzer riskten korunma araçları için etkinlik benzer yöntemlerle değerlendirilmelidir. Etkinliği değerlendirme yönteminde değişiklik yapılması durumunda mevcut riskten korunma ilişkisi sona erdirilir ve seçilen yeni yöntem ile ileriye dönük riskten korunma ilişkisi yeniden kurulur.
<p>Makul Değerin Riskten Korunması</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Riskten korunma aracının değerinde meydana gelen değişiklikler cari dönemin gelir tablosuna yansıtılır. 2. Riskten korunma işlemine konu edilen kaleme ilişkin olarak ortaya çıkan kar ya da zarar bu kalemin defter değerine yansıtılır ve cari dönemin kar zarar tablosuna kaydedilir. 3. Taahhütlerin makul değerinin riskten korunması söz konusu olduğunda, taahhütlerin değerinde meydana gelen değişme mali tablolara yansıtılmalıdır.

<p>Nakit Akışlarının Riskten Korunması</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Riske karşı korunma aracının değerinde meydana artış veya azalışların riski dengelemekte etkin kısmı ilk olarak kısa veya uzun pozisyon alınmasına göre bilançoda bu sözleşmelerden kaynaklanan ertelenmiş gelir/gider olarak yedekler hesabı içerisinde muhasebe kayıtlarına alınır ve riske karşı korunan kalemin sonuç hesaplarını etkilediği dönem ya da dönemlerde gelir tablosuna yansıtılır. 2. Dengelenmekte olan riskle ilgili olarak riske karşı korunma aracının değerindeki kümülatif değişme, korunan kalemin veya işlemin makul değerindeki kümülatif değişmeden farklılaştığı zaman, riske karşı korunma aracının değerindeki değişimin etkisiz kalan kısmı gelir tablosuna yansıtılır. 3. Tahmini işlemin gerçekleşmemesi veya gerçekleşmeyeceği ihtimalinin ortaya çıkması sonucu nakit akış riskine karşı yapılan korunma işlemi sona ererse sözleşmelerden kaynaklanan ertelenen gelir/gider kalemi altında kaydedilen tutar gelir tablosuna aktarılır. 4. Tahmini işlemin gerçekleşme ihtimali kuvvetli olmalı ve şartları belirlenmiş olmalı.
<p>Riskten Korunma Muhasebesine Son Verilmesi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Riske karşı korunma muhasebesine, riskten korunma şartlarına uyulmadığında, riskten korunma amacıyla kullanılan sözleşme ters pozisyon ile kapatıldığında veya vadesi sona erdiği durumlarda devam edilmez.
<p>Dipnotlarda Yapılacak Açıklamalar</p>	<ul style="list-style-type: none"> • İşletmeler, kullandıkları sözleşmelerin cinsi, kullanım amacı, risk çeşidi, risk yönetim stratejisi, riskten korunma ilişkisi, işletmenin mali durumuna etkileri, korelasyonun belirlenmesine ilişkin esaslar hakkında mali tablo dipnotlarında ve açıklamalarında gerekli bilgiyi vermeye yükümlüdürler.

Kaynak: Sait Zengin, **Futures Piyasalar ve İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.s.152-158'deki tablodan yararlanılarak oluşturuldu.

2.6.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Yaptığı Çalışmalar

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu hazırladığı, bankaların hesap ve kayıt düzeninde saydamlık ve yeknesaklığın sağlanması, işlemlerin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir biçimde muhasebeleştirilmesi, mali tabloların zamanında ve doğru biçimde hazırlanması, bu raporların bağımsız denetime tabi tutulması, raporlanması ve yayımlanmasına ilişkin ilkeleri belirleyen, Bankalar Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca Muhasebe Uygulama Yönetmeliği Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Muhasebe Uygulama Yönetmeliği'ne ilişkin olarak 19 adet tebliğ bulunmaktadır. Bu tebliğler ile belirlenen muhasebe standartları kapsamında varlık ve yükümlülüklerin değerlendirme, sınıflandırma ve muhasebeleştirilmesiyle gelir ve gider unsurlarının muhasebeleştirilmesini, konsolidasyon ve enflasyon muhasebesi uygulamasına ve kamuya açıklanacak mali tablolara ilişkin esaslar bulunmaktadır. Bu kapsamda Muhasebe Uygulama Yönetmeliği'ne ilişkin 1 Sayılı Tebliğ¹⁸⁴ ile Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı yayınlanmıştır. Bu tebliğin amacı, finansal tablolarda yer alan varlık ve yükümlülüklerin muhasebeleştirilmesi, değerlemesi ve dipnotlarda yapılması gereken açıklamaların ilkelerini ortaya koymaktır.

1 Sayılı Tebliğ, 39 numaralı uluslararası muhasebe standardına paralel nitelikte hazırlanmış olup bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Bu bağlamda tebliğ ile UMS arasındaki farklardan biri, bazı durumlarda hem özkaynak unsuru hem de gelir unsuru olarak tanımlanabilen ve UMS'de buna dair opsiyon sunulan birtakım varlıkların değerlendirme farklarının, sistemde uygulama birliği sağlaması amacıyla ve ihtiyatlılık prensibi dikkate alınarak sadece özkaynak unsuru olabileceğine dair getirilen bir kısıtlamadır. Bunun dışında 39 numaralı uluslararası muhasebe standardının bütün temel yapısı olduğu gibi korunarak 1 Sayılı Tebliğ'e alınmıştır. Tebliğin ana başlıkları aşağıda Tablo-8'de özet olarak gösterilmiştir.

---

¹⁸⁴ 22.06.2002 tarihinde 24793 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Tablo-8: BDDK'nın Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Tebliği.

Konu Başlıkları	BDDK Tebliğ 1 Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı
Bazı Tanımlar	<ul style="list-style-type: none"> • Finansal Araç; taraflardan biri için finansal varlık, diğeri için finansal yükümlülük veya sermaye aracı oluşturan sözleşme. • Finansal Varlıklar; nakit mevcudunu, sözleşmeden doğan ve karşı taraftan nakit veya başka bir finansal varlık edinme veya karşılıklı olarak finansal araçları değiştirme hakkı ya da karşı tarafın sermaye aracıdır. • Finansal Yükümlülük; sözleşmeden doğan ve karşı tarafa nakit veya başka bir finansal varlık devretme veya karşılıklı olarak finansal araçları değiştirme yükümlülüğüdür. • Elde Etme Maliyeti; işlem maliyetleri dahil, varlıkların edinilmesinde katlanılan her türlü maliyet unsurudur. • Rayiç Değer;¹⁸⁵ sözleşmeye konu varlığın bilgili ve istekli taraflar arasında muvazaadan ari olarak el değiştirmesine veya yükümlülüğün yerine getirilmesine esas olmak üzere öncelikle ilgili varlığın borsa değerini, borsa değerinin oluşmaması durumunda ise değerlendirme gününde bu tanıma uygun alım-satım değeridir. • İşlem Tarihi; alım veya satım taahhüdüne girilmesine esas sözleşme tarihidir. • Teslim Tarihi; alım-satıma konu finansal aracın teslim edildiği veya teslim alındığı tarihtir.

¹⁸⁵ UMS'de kullanılan "fair value" ifadesi bu tebliğde "rayiç değer" olarak tanımlanmıştır.

Bazı Tanımlar	<ul style="list-style-type: none"> • Türev Finansal Araç; belirli bir faiz oranında, teminat bedelinde, döviz kurunda, fiyat veya oran endeksinde, bir kredi değerlendirmesinde veya kredi endeksinde veya benzer bir değişkende meydana gelen değişikliğe karşılık değeri değişen net bir başlangıç yatırımı gerektirmeyen veya benzer nitelikteki sözleşme türlerine göre daha az başlangıç yatırımı gerektiren ve takas işlemi ileri bir tarihte gerçekleşecek olan finansal araçtır. • Vadeli İşlem Sözleşmesi;¹⁸⁶ belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyattan standart miktar ve nitelikte sermaye piyasası aracını, ticari malı, kıymetli madeni, döviz veya endeksi alma veya satma hak ve yükümlülüğünü veren ve sözleşmenin yapılması sırasında söz konusu varlıkların taraflar arasında değişimine neden olmayan, vade sonunda da sözleşmeye konu varlıkların fiziki teslimatın zorunlu olduğu durumlar hariç, taraflar arasında değişimini öngörmeyen sözleşmelerdir. • Opsiyon Sözleşmesi;¹⁸⁷ belirli bir vadede veya belirli bir vadeye kadar önceden belirlenen fiyattan standart miktar ve nitelikteki sermaye piyasası aracını, ticari malı, kıymetli madeni, döviz veya endeksi lehara alma (alım opsiyonu) veya satma satım opsiyonu hakkı veren, keşidecisini bu yükümlülük altına sokan sözleşmelerdir. • Opsiyon Primi; opsiyon sözleşmesinde alım-satım esnasında, opsiyon sözleşmesini alan tarafın opsiyon sözleşmesini satan tarafa, sözleşmede yer alan haklar karşılığında yaptığı ödeme olarak tanımlanır.
---------------	---

¹⁸⁶ 31.12.2002 tarih ve 24980 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan tebliğ ile değiştirilmiştir.

¹⁸⁷ 31.12.2002 tarih ve 24980 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan tebliğ ile değiştirilmiştir.

<p>Finansal Varlıkların ve Yükümlülüklerin Sınıflandırılması</p>	<p>Finansal varlıklar dört grupta sınıflandırılır:</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Alım-satım Amaçlı Finansal Varlıklar ii. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar iii. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar iv. Banka Kaynaklı Krediler ve Alacaklar <p>Finansal yükümlülükler iki grupta sınıflandırılır:</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Alım-satım Amaçlı Finansal Yükümlülükler ii. Alım-satım Amaçlı Olmayan Finansal Yükümlülükler
<p>Finansal Varlıkların ve Yükümlülüklerin Kayıtlara Alınma Zamanı</p>	<p>Finansal varlıklar;</p> <ul style="list-style-type: none"> • İşlem tarihinde muhasebeleştirme • Teslim tarihinde muhasebeleştirme
<p>Finansal Varlıkların ve Yükümlülüklerin İlk Kayıtları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Finansal varlıkların ve yükümlülüklerin kayda alınmasında elde etme maliyeti kullanılır. Bu değer rayiç değer olarak kabul edilir. Rayiç değer olarak piyasa fiyatı alınır. • Piyasa fiyatının güvenilir ve tutarlı bir şekilde belirlenemediği durumlarda gelecekteki nakit akışlarının iskonto edilmiş değeri rayiç değer olarak hesaplanır.

<p>Finansal Varlıkların ve Yükümlülüklerin Değerlemesi</p>	<p>Finansal Varlıklar;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alım-satım amaçlı Finansal Varlıklar, • Satışa Hazır Finansal Varlıklar, rayiç değer ile değerlendirilir. • Banka Kaynaklı Krediler ve Alacaklar, • Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar, • Rayiç Değeri Güvenilir Olarak Bulunamayanlar, iskonto edilmiş bedel üzerinden değerlendirilir. <p>Finansal Yükümlülükler;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alım-satım Amaçlı Finansal Yükümlülükler • Türev Araç Yükümlülükleri rayiç değer ile değerlendirilir. • Alım-satım Amaçlı Olmayan Finansal Yükümlülükler iskonto edilmiş bedel üzerinden değerlendirilir.
<p>Finansal Varlıkların Kayıttan Çıkarılması</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bankanın finansal varlıkların konu olduğu sözleşmeden doğan haklar üzerindeki kontrolünü kaybetmesi, hakların gelire dönüşmesi, hakkın zaman aşımına uğraması veya haktan vazgeçilmesi durumunda finansal varlıklar kayıt dışı bırakılır.
<p>Finansal Yükümlülüklerin Kayıttan Çıkarılması</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yükümlülük, alacaklı tarafa; <ul style="list-style-type: none"> i. Nakit ii. Diğer bir finansal varlık ya da hizmet verilmesi, iii. Kanun yoluyla ya da alacaklı tarafından hukuken serbest bırakılması veya zaman aşımına uğraması nedeniyle sözleşme yükümlülüklerinin ortadan kalkmasıyla kayıtdışı bırakılır.

<p>Spekülatif Amaçlı Kullanılan Türev Araçların Muhasebesi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Türev araç sözleşmelerinden doğan kazanç ve kayıplar gerçekleştikleri dönemin gelir ve gider hesaplarına kaydedilir.
<p>Riskten Korunma Muhasebesi İçin Gereken Şartlar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Riskten korunmada riskin niteliği, işletmelerin risk yönetim stratejisi, riske karşı korunma ilişkisi, korunma aracının niteliği ve korunmada etkinliğin nasıl değerlendirileceği yetkili organ tarafından belgeye dayandırılmalı. 2. Hem korunma önlemi oluşturulurken hem de korunma ilişkisi sürdürülürken, riske karşı korunma ilişkisi korunma işleminin belirlendiği dönemde rayiç değer ve nakit akışı değişikliklerini dengelemede etkin olmalıdır. 3. Riskten korunma aracının bir kısmı için riskten korunma ilişkisi tayin edilebilir. Ancak bu riskten korunma ilişkisi riskten korunma aracının vadesinin sadece bir bölümünü kapsayacak şekilde tayin edilemez. 4. Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, faiz riskine karşı riskten korunamaz. Ancak kur veya kredi risklerine karşı korunabilir. 5. Nakit akış riskinden korunma işleminde tahmini işlemin gerçekleşme ihtimali yüksek olmalı ve nakit akışlarındaki değişiklikler işletmenin net kar ya da zararını etkileyebilme potansiyeline sahip olmalıdır.
<p>Riskten Korunma Araçları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yazılı opsiyonlar haricindeki türev finansal araçlar 2. Kur riskinden korunma amaçlı kullanılan türev finansal araç olmayan finansal varlık veya yükümlülükler.

Riskten Korunan Kalemler	<ul style="list-style-type: none"> i. Kayıtlı bir varlık, ii. Kesin bir taahhüt, iii. Gerçekleşmesi muhtemel gelecekteki bir işlem, iv. Benzer risk özellikleri taşıyan bir grup varlık, yükümlülük, kesin taahhüt veya gerçekleşmesi beklenen bir işlem.
Riskten Korunma Muhasebesi Çeşitleri	<ul style="list-style-type: none"> 1. Rayiç Değerin Riskten Korunması 2. Nakit Akışlarının Riskten Korunması, 3. Yabancı para Cinsinden Yapılan İştirak Yatırımlarının Riskten Korunması
Etkinliğin Belirlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> 1. Riskten korunma etkinliğinin belirlenmesi için benimsenecek yöntem o işletmenin risk yönetim stratejisine dayanmalıdır. Riskten korunma aracının ve riskten korunma işlemine konu edilen varlık ve yükümlülüğün ana unsurları aynı ise rayiç değerde ve nakit akışlarda meydana gelen değişiklikler riskten korunma boyunca tamamen dengelenmelidir. 2. Riskten korunma aracı, korunulan riskin sadece bir kısmını dengeleyebiliyor ise etkin değildir. Bir riskten korunma işleminin, riskten korunma muhasebesi hükümlerine tabi olabilmesi için işletmenin tüm genel iş riskleri ile değil sadece özel olarak tanımlanmış bir riskle ilişkilendirilmesi ve işletmenin kar/zarar hesaplarını etkilemesi şarttır.
Rayiç Değerin Riskten Korunması	<ul style="list-style-type: none"> 1. Riskten korunma aracının değerinde meydana gelen değişiklikler cari dönemin gelir tablosuna yansıtılır.

<p>Rayiç Değerin Riskten Korunması</p>	<p>2. Riskten korunma işlemine konu edilen kaleme ilişkin olarak ortaya çıkan kar ya da zarar bu kalemin defter değerine yansıtılır ve cari dönemin kar zarar tablosuna kaydedilir.</p> <p>3. Taahhütlerin rayiç değerinin riskten korunması söz konusu olduğunda, taahhütlerin değerinde meydana gelen değişme mali tablolara yansıtılmalıdır.</p>
<p>Nakit Akışlarının Riskten Korunması</p>	<p>1. Etkin olarak nitelendirilen bir riskten korunma işlemine ait kazanç ve kayıplar ana sermaye ve katkı sermaye değişim tablosu aracılığı ile doğrudan öz kaynak kalemlerine dahil edilir.</p> <p>2. Riskten korunma işleminin etkin olarak nitelendirilmeyen kısmı ile ilgili kazanç ve kayıplar kar/zarar hesabına aktarılmalıdır.</p> <p>3. Riskten korunan taahhüdün veya gelecekteki tahmini bir işlemin, bir varlık veya yükümlülük haline gelmesiyle özkaynak kalemleri arasında izlenen bu işlemlerle ilgili kazanç ve kayıplar, bu kalemlerden alınarak sözkonusu varlık ve yükümlülüğün elde etme maliyetine veya defter maliyetine eklenir.</p> <p>4. Tahmini işlemin veya taahhüdün gerçekleşmemesi durumunda özkaynaklar kaleminde biriktirilen tutarlar gelir tablosuna aktarılır.</p>

<p>Yabancı Para Üzerinden Yapılan İştirak Yatırımlarının Riskten Korunması</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Etkin olarak nitelendirilen riskten korunma aracına ait kazanç ve kayıplar özkaynak kalemlerine kaydedilir. • Riskten korunma işleminin etkin olmayan kısmına ilişkin kazanç veya kayıplar kar/zarar hesabına aktarılmalıdır.
<p>Riskten Korunma Muhasebesine Son Verilmesi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Türev araçlar, zaman aşımına uğraması, satılması, sona erdirilmesi, yenilenmesi, başka bir riskten korunma aracına aktarılması, riskten korunma muhasebesi için gerekli kriterleri sağlayamaması veya taahhüt edilen ya da gelecekte olması muhtemel işlemlerin gerçekleşmesinin beklenmediği durumlardan birinin oluşması halinde nakit riskinden korunma muhasebesine son verilmelidir. İşletmenin riskten korunma stratejisinde belirtilmiş olması şartıyla riskten korunma aracının yenilenmesi veya süresinin uzatılması sona erme anlamına gelmez.
<p>Dipnotlarda Yapılacak Açıklamalar</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bankalar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile ilgili olarak ayrı ayrı, sözleşme cinsi bazında ilgili miktarlar da belirtilmek suretiyle sözleşmelerin cinsi, yapılış amacı, riskin niteliği, risk yönetim stratejisi, riske karşı korunma ilişkisi, bankanın mali durumuna muhtemel etkileri, nakit akışının zamanı, önceden gerçekleşeceği tahmin edilen ve bu tahmine göre muhasebeleştirilen, ancak gerçekleşmeyeceği anlaşılan işlemlerin gerçekleşmemesinin nedenleri, sözleşmeler nedeniyle cari dönemde gelir tablosu ile ilişkilendirilmeyen gelir ve giderler, korelasyonun belirlenmesine ilişkin esaslar hakkında mali tablolara ilişkin açıklama ve dipnotlarda yeterli bilgiyi vermekle yükümlüdürler.

Kaynak: Sait Zengin, **Futures Piyasalar ve İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.s.152-158'deki tablodan yararlanılarak oluşturuldu.

2.6.4. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun Yaptığı Çalışmalar

Türkiye'de muhasebede standartlaşma eksikliğini giderecek, uluslararası platformda geçerli olacak muhasebe standartlarını üretecek ve uygulanmasını sağlayacak , devlet desteğinde yaptırım gücü olan kuruluşa duyulan gereksinimin giderilmesi amacıyla 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanun ile eklenen Ek-1 madde uyarınca Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur.¹⁸⁸ Böylece Türkiye'de muhasebe standartları çıkarma yetkisi tek bir kuruluşa verilerek bu konuda önemli bir adım atılmıştır. Kurul, kamu tüzel kişiliğine haiz olup, idari ve mali özerkliğe sahiptir.

TMSK, kuruluş gerekçesini, denetlenmiş finansal tabloların sunumunda; finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir, ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayımlamak olarak belirtmiştir. Kurul, ilgili bakanlıklar ile ilgili özel ve kamu kurumların belirlediği toplam dokuz üyeden oluşmaktadır. Üyelerin görev süresi üç yıl olup, görev süresi dolmadan ayrılan üyenin yerine ilgili Kurum yeni bir üye seçer.

Kurul muhasebe standartlarını belirlerken, uluslararası muhasebe standartlarını da gözönünde bulundurmakta ve uluslararası muhasebe standartlarına paralel standartlar çıkarmaktadır. Bu bağlamda 31.12.2005 tarihinden sonraki hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 16 adet muhasebe standardı yayınlamıştır. Ancak türev araçların da dahil olduğu finansal araçlarla ilgili bir standart henüz yayınlanmamıştır. TMSK'nın yayınladığı standartlar Ekler-IV'de gösterilmiştir.

---

¹⁸⁸ http://www.tmsk.org.tr/genel_bilgiler.html.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜREV ARAÇLARIN UMS 32 VE UMS 39 KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI

3.1. UMS 32 FİNANSAL ARAÇLAR : AÇIKLAMA VE SUNUM

Uluslararası finansal piyasaların dinamik yapısı, geleneksel finansal araçlardan türev araçların çeşitli biçimlerine kadar sıralanan çok çeşitli finansal araçların kullanılmasına yol açmıştır. Bu sebeple Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (yeni haliyle IASB) UMS 32'yi yayımlamıştır. Bu standardın amacı finansal tablo kullanıcılarının bir işletmenin finansal durumuna, çalışmasına, nakit akışlarına etki eden bilanço içi ve bilanço dışı finansal araçlara ilişkin bilgilerini arttırmak olarak belirlenmiştir. Buna göre kaydedilmiş ya da kaydedilmemiş bütün finansal araçlara ait bilgilerin açıklanması ve kamuya ilanında uygulanması gerekli bütün hususlar standartta belirtilmiştir.

Standart kendi içinde iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde finansal araçların finansal tablolarda nasıl sunulacağına ilişkin ilkeler belirtilmiştir. Bu bağlamda finansal araçların ve bunlara ait kazanç ve kayıpların nasıl sınıflandırılacağı, finansal varlıklar ile finansal borçların hangi durumlarda netleştirileceğine ilişkin ilkelere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise finansal araçlar ile ilgili finansal tablolarda ve dipnotlarında yapılması gereken açıklamalar gösterilmiştir. Buna göre finansal araçlara uygulanan muhasebe politikaları, bu araçların niteliği, büyüklüğü, işletme için hizmet ettikleri amaçları, içerdikleri riskler ve risklerin kontrol edilmesinde kullanılan işleme politikalarının nasıl açıklanacağı hakkındaki ilkeler belirtilmiştir.

Bu standart, UMS 27, UMS 17, UMS 37, UMS 22 kapsamına girenler hariç olmak üzere bütün işletmeler tarafından tüm finansal araçlara uygulanır. Ayrıca iklim, jeolojik ve diğer fiziksel değişkenlere bağlı bir ödeme gerektiren sigorta sözleşmeleri

ile işletmenin olağan faaliyetleri konusunda yapılan ve teslimle sonuçlanacak mal sözleşmeleri de kapsam dışında tutulmuştur.

3.1.1. Finansal Araçlar İle İlgili Çeşitli Kavramlar

UMS 32 finansal araçlarla ilgili bazı kavramları detaylı olarak tanımlamıştır. Bu standarda göre **bir finansal araç**, bir işletmenin finansal varlığında buna karşılık diğer işletmenin finansal borcunda veya özsermaye araçlarında artışa neden olan bir sözleşmeyi ifade etmektedir. Bu tanım içinde geçen finansal varlık, finansal borç ve özsermaye kavramları ise ayrıca tanımlanmıştır.¹⁸⁹

Bir **finansal varlık**; nakit, başka bir işletmeden sözleşmeden doğan bir hak nedeniyle alınacak nakit veya varlık, işletmenin muhtemelen lehine olan şartlar altında başka bir işletme ile finansal varlıkların değişimini sağlayan sözleşmeye dayalı hak ya da başka bir işletmenin hisse senetleri gibi çeşitli şekillerde olabilir. **Bir finansal borç** sözleşmeye dayalı zorunluluktan doğar ve bir nakdi veya finansal varlığı diğer bir işletmeye teslim etmek ya da işletme aleyhine olabilecek şartlar altında diğer bir işletme ile finansal araç değişimini içerir. **Özsermaye** ise bir işletmenin bütün borçları çıkarıldıktan sonra kalan varlıklarını belirtir. Tanımlarda geçen **işletme** terimi ise kişileri, ortaklıkları, birleşik kuruluşları ve devlet teşekküllerini kapsar.

Makul Değer, karşılıklı pazarlık ortamında alıcı ile satıcı arasında bir varlığın el değiştirmesi veya bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkan değerdir. **Piyasa Değeri**, bir finansal aracın piyasadaki satış ya da elde etme değeridir.

Standartta **sözleşmeler**, iki ya da daha fazla taraf arasında belirli bir ekonomik sonuç doğuran ve her iki tarafın da kanunen uymak zorunda olduğu anlaşmalar olarak tanımlanmıştır. Sözleşmeler yazılı olabilecekleri gibi yazılı olmayan sözleşmeler de bu standart kapsamındadır.

Finansal araçlar hem alacaklar, borçlar ve hisse senetleri gibi temel araçları hem de opsiyon, futures, forward, faiz ve döviz swap sözleşmelerini kapsar. Standart,

---

¹⁸⁹ IAS 32, a.g.e., par.5-17, s.722-725.

kaydedilmiş olsun veya olmasın türev finansal araçları da kapsamı içine almıştır., bu standardın konusunu oluştururlar. Türev finansal araçlar, iki taraf arasında ticarete konu temel finansal araca ait finansal risklerin transferini doğuran borçlara ve haklara neden olurlar. Bu araçlar sözleşmenin yapıldığı anda veya vadesinde ticarete konu esas varlığın teslimini gerektirmezler.

Demirbaşlar, arsalar binalar ve teçhizatlar gibi maddi duran varlıklar ile patentler ve ticari markalar gibi maddi olmayan duran varlıklar finansal varlıklar kapsamında değerlendirilmezler. Her ne kadar bu tür maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, nakit akışı ya da bir varlık değişimine sebep olsalar da başka finansal varlıklar veya nakit alma hakkına yol açmadıklarından finansal varlık olarak değerlendirilmezler. Yine peşin ödenen giderler de finansal varlıkların kapsamına girmezler. Çünkü, onlarla ilgili gelecekteki ekonomik etkisi nakit veya finansal varlıkla ödemekten ziyade hizmetlerin veya malların dağıtımı şeklindedir. Bir finansal varlığın transferini gerektirmeyen sözleşmeye dayalı haklar veya yükümlülükler, finansal araç tanımına uygun değildir. Örneğin bir mal futures kontratı ile ortaya çıkan sözleşmeye dayalı haklar veya yükümlülükler sadece finansal olmayan varlıkların alımı ya da ödenmesi ile yerine getirilebilir. Benzer bir şekilde, maddi bir varlığın kullanımı için bir işletme kirası altında ortaya çıkan sözleşmeye dayalı haklar veya yükümlülükler sadece hizmetlerin alımı ya da teslimi ile ödenebilir. Her iki durumda da taraflardan birinin finansal olmayan bir mal ya da hizmet alım hakkı ile diğer tarafın karşı zorunluluğu her iki taraf için de finansal varlık değişimi verme ya da alma hakkı veya zorunluluğu oluşturmaz.

Sözleşmeden doğan bir hakkı kullanma ya da sözleşmeye dayalı bir zorunluluğu yerine getirme kesin olabileceği gibi gelecekteki bir olaya da bağlı olabilir. Örneğin finansal garanti, borçlu ödemedede bulunmaz ise alacaklıya garantörden nakit para alma hakkı veren ve garantöre de alacaklıya ödeme zorunluluğu yükleyen sözleşmeye dayalı bir haktır. Sözleşmeye dayalı hak ya da zorunluluk geçmiş bir işlem ya da oluşumdan dolayı olabilir. Şarta bağlı bir hak ve zorunluluk, finansal tablolarda tanımlanmamış olsa bile, finansal borç ve varlık tanımını karşılar. Bir işletmenin kendi özsermaye araçlarını piyasaya sürmesi (hisse senedi opsiyonu ve varant gibi) bir özsermaye ile finansman aracıdır, finansal borç değildir. Çünkü işletme nakit ya da herhangi bir finansal varlık vermek zorunda değildir. Benzer bir şekilde işletme karşı taraftan kendi

özsermaye unsurlarını yeniden elde etmeye yönelik bir hakkı satın almak için yüklenmiş olduğu maliyet, finansal varlık değil özsermayesinden bir çıkarımdır.

Bir işletmenin bilançosuna bağlı ortaklığın bilançosu ile konsolide edilmesinden yansıyan azınlık hissesi, o işletmenin özsermaye aracı veya finansal yükümlülüğü değildir. Konsolide edilmiş finansal tablolarda, bir işletme bağlı ortaklıkların gelirlerinde ve özsermayelerindeki karşı tarafın hisselerini UMS 27'ye göre gösterir. Buna göre bu araç ana kuruluş tarafından kendi hissedarların özsermayesinden ayrı azınlık hissesi olarak konsolide tablolarda gösterildiğinde veya ana kuruluş tarafından elde tutulduğunda konsolide anında elimine edilir. Bağlı ortaklık tarafından finansal borç olarak sınıflandırılan finansal araç, konsolide edilmiş bilançosunda bir borç olarak kalır. Ana kuruluşun konsolide işleminde uygulamış olduğu muhasebe uygulamaları, bağlı ortaklık tarafından kendi finansal tablolarında yapılan bildirim esaslarını etkilemez.

3.2.2. Finansal Araçların Finansal Tablolarda Sunumu

3.2.2.1. Borç ve Özkaynak Ayrımı

Bir finansal aracı piyasaya süren, bu finansal aracı sözleşmedeki düzenlemelerin özüne uygun olarak borç veya özkaynak olarak sınıflandırmalıdır. Bir finansal aracın yasal biçiminden ziyade özü, onu piyasaya çıkaranın bilançosundaki sınıflandırmayı etkiler. Öz ve yasal biçim genellikle tutarlı olmakla birlikte bazı durumlarda bu farklılık gösterebilir. Bazı finansal araçlar özkaynağın yasal biçimini alırlar fakat diğerleri finansal borç ve özkaynak araçları ile ilgili özellikleri bünyesinde taşıyabilirler. Bir aracın sınıflandırılması, ilk defa kayıtlara alınırken özünün sunduğu değerlendirme esasına göre yapılır. Bu sınıflandırma, müteakip bilanço tarihlerinde finansal araç işletmenin bilançosundan çıkarılıncaya kadar devam eder.¹⁹⁰

Finansal bir borcu özsermaye aracından ayıran en önemli özellik, finansal aracı piyasaya çıkaranın sözleşmeden doğan bir zorunluluk olarak nakit ödeme ya da başka

---

¹⁹⁰ IAS 32, a.g.e., par.18-22., s.726-727.

bir finansal varlık verme veya ihraç eden işletmenin aleyhine olabilecek şekilde bir finansal değer değiş tokuş yükümlülüğüdür. Sözleşmeye dayalı bir zorunluluk olduğunda bu araç, borcun yerine getirileceği ortam göz önünde bulundurulmaksızın bir finansal borç olarak adlandırılır. Döviz transferinin kısıtlanması veya ödeme gücündeki azalma gibi bazı sınırlandırmalar aracı piyasaya çıkarmanın borcunu veya alıcının alım hakkını ortadan kaldırmaz. Bir finansal araç, o aracı piyasaya sürene nakit para ödeme veya başka bir finansal değer aktarma ya da bir başka finansal aracın değişimi zorunluluğunu yüklediğinde bu bir özkaynak aracıdır. Özkaynak aracını elinde bulduran, kar ve diğer özkaynak dağıtımlarından pay alabilme hakkı olmasına rağmen aracı piyasaya çıkarmanın böyle bir dağıtım yapması için sözleşmeye dayalı bir yükümlülüğü yoktur.

İmtiyazlı hisse senedi, hisse senedini piyasaya çıkarana belirli bir zaman içinde veya sonunda sabit ya da gelecekte belirlenecek bir tutar üzerinden geri alma zorunluluğunu sağlıyor ise bu bir finansal borç olarak sınıflandırılır. Benzer bir şekilde bir finansal araç, onu elinde buldurana gelecekte belirli bir getiriyle geri verme tercihi sunuyorsa, bunu ilk tanımlamaya bağlı olarak finansal borç şeklinde sınıflandırma aracın özünü yansıtır.

3.2.2.2. Birleşik Araçların Sınıflandırılması

Hem borç hem de özkaynak özelliği içeren bir finansal aracı piyasaya çıkarana işletme, aracın unsurlarını ayrı ayrı gösterir. Bir bono ya da hisse senetleri bu tipe bir örnek olarak gösterilebilir. Piyasaya çıkarana açısından bu araçlar iki unsurdan oluşur. Bunlar finansal borç ve özkaynak unsurlarıdır. Bu tip bir aracı piyasaya çıkarmanın ekonomik etkisi, esas olarak aynı anda erken ödemeli bir borç aracını ya da hisse senedi karşılığı opsiyonları piyasaya sürmekle aynıdır. Bu nedenle, bütün durumlarda ihraççı bilançosunda borç ve özkaynak unsurlarını ayrı ayrı göstermelidir.¹⁹¹

Bir finansal araç, onu piyasaya çıkarmanın ne finansal borçlarını ne de özkaynak araçlarını içerebilir. Mesela bir araç, sahibine finansal olmayan bir değeri alma ve bu

---

¹⁹¹ IAS 32, a.g.e., par.25-29., s.727-729.

hakkı karşı tarafın hisseleri ile değiştirme hakkı verebilir. Piyasaya çıkararak işletme borçlar finansal olsun ya da olmasın, bileşik aracın borçla ilgili unsurlarını zkaynak araçlarından ayrı olarak tanımlar ve açıklar.

zkaynak işletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyeyi ifade etmektedir. Bundan dolayı bir bileşik aracın ilk kayıtlı değeri borç ve zkaynak unsurlarına ayrıştırıldığında, sermaye unsuru bir bütün olarak finansal araç değerinden borç unsuru için ayrı olarak belirlenen tutarın düşülmesinden sonraki bakiye kayıtlı değerdir. Buna göre hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihracısı ilk olarak herhangi bir zkaynak unsuru içermeyen benzer bir borcun makul değerini ölçerek, borç unsurunun kayıtlı değerini tespit eder. Böylece değiştirme opsiyonu ile temsil edilen hisse senetlerinin kayıtlı değeri, birleşik aracın bir bütün olarak değerinden finansal borcun kayıtlı değerinin düşülmesiyle bulunur.

3.2.2.3. Geri Alınan Hisse Senetleri

Bir işletmenin kendi hisse senetlerini tekrar ele geçirmesi halinde geri alınan hisse senetlerinden oluşan finansal araç özkaynaktan indirilir. Bir işletmenin kendi hisse senetlerini satın alması, satması, ihraç etmesi ya da iptal etmesi ile ilgili olarak gelir tablosunda herhangi bir kazanç ve kayıp gösterilmez. Ödenen veya alınan tutar doğrudan zkaynak ile ilişkilendirilir.¹⁹²

3.2.2.4. İşletmenin Kendi Hisse Senetlerine Dayalı Türev Araçlar

Opsiyon, varant veya forward gibi türev araç sözleşmeleri, sadece bu tür sözleşmelerin nakit veya diğer finansal varlıkların sabit bir parasal tutar karşılığında işletmenin belirli sayıdaki kendi hisse senetleri değiştirilerek kapatılabilmesi halinde zkaynak olarak sınıflandırılır. Opsiyon veya varantlar için alınan primler özkaynağa eklenirken, satın alınan bir opsiyon için ödenen primler özkaynaktan indirilir. Sermaye olarak sınıflandırılan bir türev araç sözleşmesinin makul değerinde meydana gelen değişiklikler mali tablolara alınmaz.

---

¹⁹² IAS 32, a.g.e., par.29A, s.729.

Bir işletmenin kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki bir veya birden fazla temel değışkende (belirli bir faiz haddi, mal veya menkul kıymet fiyatı, döviz kurları, fiyat veya oran endeksleri ya da kredi derecelendirmeleri gibi.) meydana gelen değışikliklere bağılı olarak makul değeriinde kısmen veya tamamen değışmeler görülen bir türev araç sözleşmesi, işletmenin bu tür bir sözleşmeyi kendi hisse senetleri ile kapatma hakkı ve zorunluluğı olsa bile özkaynak olarak sınıflandırılmaz. Bu tür bir sözleşme, işletmeyi kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki değışkenlerde potansiyel olarak lehte ve aleyhte meydana gelebilecek değışikliklere maruz bırakması nedeniyle türev araca dayalı bir varlık ya da borçtur.

3.2.2.5. Faiz, Temettü, Kazançlar ve Kayıplar

Bir finansal araçla ilgili faiz, temettü, kazanç ve kayıplar gelir doğrudan gelir tablosunda belirtilmelidir. Özkaynak aracı olarak sınıflandırılan bir finansal araçla ilgili aracı elide bulundurana yapılacak ödemeler doğrudan özkaynak hesabından indirilmelidir.¹⁹³

Bilançoda finansal bir aracın sınıflandırılması, o araçla ilgili faiz, temettü, kar ve zararların masraf ya da gelir olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğı ve gelir tablosunda gösterilip gösterilmeyeceğini belirler. Bu nedenle borç olarak sınıflandırılan hisse senedine ait temettü ödemeleri bir tahvilin faizinde olduğu gibi gider olarak sınıflandırılır. Benzer bir şekilde borç olarak sınıflandırılan bir aracın geri ödemesi ya da yeniden finansal değerinin belirlenmesi ile ilgili kar ve zararlar gelir tablosunda gösterilir. Fakat piyasaya çıkaran işletme tarafından özkaynak olarak sınıflandırılan araçların geri ödemeleri ya da yeniden finansal değerinin belirlenmesi, özkaynaktaki hareketler olarak kabul edilirler.

Masraf olarak gösterilen temettü gelir tablosunda diğer borçlardaki faizlerle birlikte ya da ayrı bir hesap altında gösterilir. Bazı durumlarda faiz ve temettü aralarındaki farklılıklar yüzünden vergi oranı indirimi olabileceğinden gelir tablosunda ayrı ayrı belirtmek gerekir.

---

¹⁹³ IAS 32, a.g.e., par.30-32., s.729-730.

3.2.2.6. Bir Finansal Varlık ve Bir Finansal Borcun Netleştirilmesi

UMS 32 bir finansal varlık ve finansal borcun aşağıdaki koşulların yerine getirilmesi durumunda net tutarın finansal tablolara alınmasını istemektedir.¹⁹⁴

- i. Kayıtlı tutarı netleştirmek için yasal olarak uygulanabilecek bir hakka sahip ise,
- ii. Finansal varlık ile finansal borcu netleştirmek suretiyle kapatmak veya borcun ödenmesi ile varlığın finansal tablolara alınmasını aynı zamanda yapma niyetinde ise.

İki finansal aracın eşzamanlı ödemesi organize borsadaki takas merkezi aracılığı ile ya da yüz yüze değişim ile gerçekleşebilir. Bu durumda nakit akışları tek bir miktara eşittir ve bir kredi ya da likidite riski yoktur. Diğer durumlarda işletmenin borç ve alacağı hem kredi hem de likidite riskine maruzdur. Maruz kalınan bu tür risk nispeten az olsa bile önemli olabilir. Buna göre bir varlığın satılması ile bir borcun ödenmesi işlemleri aynı anda yapılıyor ise eşzamanlı olarak kabul edilirler.

3.2.3. Finansal Araçlar İle İlgili Finansal Tablolarda Yapılacak Açıklamalar

Bu standart tarafından gerekli görülen açıklamalar, bir işletmenin bu araçlarla ilgili gelecek nakit akışlarının kesinliği, zamanı, miktarı, performansı ile bilanço içi ve bilanço dışı finansal varlıkların öneminin anlaşılması hakkında bilgi sağlamasını amaçlamaktadır. İşletmelerin kullandığı finansal araçların işletmenin hangi amacına hizmet ettiği, bunlarla ilgili riskleri ve risklerin kontrol edilmesindeki yönetim politikalarını açıklanmalıdır. UMS 32 çerçevesinde ifade edilen riskler, fiyat riski, kredi riski, likidite riski, nakit akış riskidir.¹⁹⁵ Söz konusu riskler kısaca şu şekilde tanımlanabilir:

---

¹⁹⁴ IAS 32, a.g.e., par.33-39., s.730-732.

¹⁹⁵ IAS 32, a.g.e., par.42-43., s.734-735.

Fiyat Riski: Fiyat riski, kur riski, faiz oranı riski ve piyasa riskini içerir. Kur riski, kurlardaki değişikliğin finansal araçların değerine yapacağı olumsuz etkidir. Faiz oranı riski piyasa faiz oranlarındaki değişikliğin finansal araçların değerinde yapacağı olumsuz etkidir. Piyasa riski piyasanın finansal araçların değerine yapacağı olumsuz etkidir.

Kredi Riski: Sözleşmeye taraf olan işletmelerden birinin borçlarını yerine getirememesi nedeniyle diğer işletmenin finansal kayba uğraması riskidir.

Likidite Riski: Bir işletmenin finansal araçla ilgili taahhütlerini karşılamak için fon bulmada yaşayabileceği sıkıntıdan doğan risktir.

Nakit Akış Riski: Bir işletmenin finansal aracı ile ilgili gelecekteki nakit akışlarının dalgalanma riskidir.

3.2.3.1. Risk Yönetimi Politikalarının Açıklanması

Bir işletme riskten korunma politikası dahil finansal risk yönetiminin amaç ve politikalarını açıklamalıdır. Standart açıklanması gereken bilgilerin ne şekilde olacağı ve nereye sunulacağına dair bir açıklama getirmemiştir. Finansal araçlarla ilgili verilmesi gereken bilgiler bu araçların işletme açısından taşıdıkları önem ile paralellik arz etmektedir. Finansal tabloları kullananlara yardımcı olmayan ayrıntıların finansal tablolarda gösterilmesi gereksizdir. İşletme finansal araçlarla ilgili sözleşmeye taraf olduğunda sadece gerekli bilgileri vermesi esastır. Öte yandan bu finansal araç işletmenin sermaye yapısı içinde çok önemli bir yere sahip ise ayrıntılı bilgi verilebilir.¹⁹⁶

İşletme yönetimi sunulacak bilgiyi finansal araçların yapısına uygun olarak sınıflandırır. Bu sınıflandırma yapılırken finansal aracın karakteristik özellikleri, kaydedilmiş olup olmadığı ve kaydedilmiş ise uygulanan ölçüleri göz önünde bulundurulur. Genellikle bu sınıflandırma maliyet değeri ve gerçeğe uygun değer

---

¹⁹⁶ IAS 32, a.g.e., par.44-46., s.735-736.

esasına göre yapılır. Bu değer bilanço dipnotları şeklinde ya da tanımlanmış borç veya varlıklarla ilgili ek finansal tablolarda açıklandığında, bilançodaki kalemlerle ilgili verilen bilgilerde tam bir uyum sağlanmış olur. İşletme bu standardın konusu dışındaki bir finansal araca taraf olduğunda, finansal borç ve varlıkların sınıflandırılmasını bu standardın belirlediği şekilden farklı olarak yapabilir.

3.2.3.2. Muhasebe Politikalarının Açıklanması

Bir işletme ister kaydedilmiş isterse de kaydedilmemiş olsun finansal varlık, finansal borç ve özkaynağın her biri için aşağıdaki hususları açıklamalıdır.¹⁹⁷ Bunlar:

- Gelecekteki nakit akışlarının miktarını, zamanını ve kesinliğini etkileyebilecek olan finansal araçların şartlar ve vadeler dahil yapısı ve büyüklüğü hakkındaki bilgi,
- Uygulanan değerlendirme esasları dahil muhasebe yöntem ve politikaları'dır.

Bir finansal aracın sözleşmeye dayalı vade ve şartları, o araçla ilgili gelecekteki nakit ödeme ve tahsilatların zamanını, kesinliğini ve miktarını etkileyen önemli bir faktördür. Finansal araç kendi başına ya da toplu olarak bir işletmenin mevcut finansal yapısı veya gelecekteki nakit akışı üzerinde önemli derecede bir etkiye sahip ise buna ilişkin vade ve şartlar da açıklanır. Finansal araç tek başına işletmenin gelecekteki nakit akışı içinde önemli bir yere sahip değil ise sınıflandırma benzer araçlarda olduğu gibi yapılır.¹⁹⁸ Finansal aracın bilançodaki açıklamasının yasal olarak izin verileden farklı olduğu zaman bu aracın yapısı finansal tablolarda dipnotları şeklinde açıklanır. Bir finansal aracın yapısı ve büyüklüğü ile ilgili bilgiler genişletilebilir. Ancak finansal araç bu işletmenin gelecekteki nakit akımlarının kesinliği, zamanı ve miktarını etkileyebilecek olan diğer türev araçlar arasındaki ilişkilere ışık tutmalıdır. İşletmeler türev araçlarını farklı değerlendirme ölçeklerine tabi tutabilmektedir. Bunun sonucu olarak işletmeler finansal varlıkların transferini hangi amaçla yaptıklarını veya riskten korunma amacıyla yapılan işlemlerin elde edilmesi ve satılması durumunu açıklamalıdır.

¹⁹⁷ IAS 32, a.g.e., par.47., s.736.

¹⁹⁸ IAS 32, a.g.e., par.48-51., s.736-738.

Finansal tabloları kullananların, varlık ve borçların değerlendirme esaslarını anlamalarını sağlamak amacı ile muhasebe politikalarının açıklanması gerekir. Bu durum, sadece maliyet, makul değer veya diğer bir değerlendirme esaslarının belirli finansal borç ve varlık sınıfına uygulanıp uygulanmadığını değil aynı zamanda bu yöntemin uygulanma esasını da gösterir. Örneğin maliyet esasına göre değerlendirilen finansal araçlar için bir işletme aşağıdaki hususların nasıl hesaplandığını açıklamalıdır.¹⁹⁹ Bunlar:

- Satın alma ve satış maliyeti,
- Parasal finansal varlık ve borçlardaki artış ve azalışlar,
- Parasal finansal araçlarla bağlantılı gelecekteki nakit akışlarının miktarındaki değişiklikler,
- Finansal varlığın değerinin makul değer altına düşmesi,
- Yenilenmiş finansal borçlar'dır.

Bir işletme, finansal varlık ve borçlarla ilgili olan gerçekleşmiş ve gerçekleşmemiş kar veya zararlarını, yatırım gelir ve harcama kalemlerini gelir tablosunda açıklar. Bu açıklama korunma amaçlı elde tutulan finansal araçlardan doğan harcama ve gelirlerin tanımlandığı esaslar hakkındaki bilgiyi de içerir.²⁰⁰

3.2.3.3. Faiz Oranı Riski İle İlgili Açıklamalar

İşletme, finansal araçların her sınıfı için maruz kaldığı faiz oranı riski ile ilgili olarak, sözleşmeye dayalı yeniden fiyatlandırma veya vade tarihini ve uygulanan etkin faiz oranını açıklamalıdır.²⁰¹

Bir işletme finansal varlık ve borçlarından hangisinin;

- Sabit oranlı faiz taşıdığını,
- Nakit akışlarının faiz riskine maruz kaldığını, örneğin piyasa faiz oranlarındaki dalgalanmaların finansal varlık ve borç üzerindeki etkisini,

¹⁹⁹ IAS 32, a.g.e., par.54., s.739-740.

²⁰⁰ IAS 32, a.g.e., par.55., s.740.

²⁰¹ IAS 32, a.g.e., par.56-62., s.740-742.

- Faiz oranı riskine maruz kalmadığını açıklamalıdır.

Bu şartlar paranın zaman değerini yansıtan, piyasaya çıkarana ekonomik olarak belirli bir ödeme zorunluluğu yükleyen ve elinde bulundurana bir getiri sağlayan bono, tahvil ve benzeri parasal finansal araçlara uygulanır. Bu esas belirlenebilir etkin faiz oranı taşımayan ve parasal olmayan türev ürünlerine uygulanmaz. Örneğin swaplar, forward faiz anlaşmaları ve opsiyonlar dahil piyasa faiz oranı değişikliklerinden nakit akış ya da fiyatlandırma olarak etkilenen türevlerin maruz kaldığı etkin faiz oranının açıklanması gereksizdir.

3.2.3.4. Kredi Riski İle İlgili Açıklamalar

İşletme, kayıtlı olan veya olmayan her türlü finansal varlığının maruz kaldığı kredi riski ile ilgili bilgileri açıklar.²⁰² Bunun yanısıra işletme bilanço tarihinde maruz kalınan kredi riskini azami ölçüde gösteren miktarı ve kredi riskinin önemli yoğunluğunu da açıklamalıdır.

Bu tür bilgiye işletme, karşı tarafın borçlarını yerine getirememesinin bilanço tarihindeki nakit akış miktarını ne derecede azalttığını bilanço kullanımların anlamasını sağlamak için yer vermektedir. Bu tür kredi riski işletmenin gelir tablosunda kayıtlı zararını artırır. Yine bu tür bilgi finansal tabloları kullananlara maruz kalınan kredi riski için objektif bir ölçü vermek için de kullanılır.

Kredi riskine maruz kalan kayıtlı finansal varlıklar olması durumunda, bilançodaki varlıkların kayıtlı değeri genellikle kredi riskine maruz kalan miktarı gösterir. Örneğin makul değeri gösteren bir faiz oranı swapı var ise bilanço tarihinde zarara maruz kalacak maksimum tutar maliyetini temsil ettiği için varlığın kayıtlı değeridir. Çünkü bu tutar ödeyememe durumunda swapı karşılayacak tutardır. Bu durumlarda bilançolardaki açıklamaların dışında başka açıklama yapmaya gerek yoktur. Öte yandan bir işletmenin kayıtlı finansal varlıklardan doğacak muhtemel maksimum

---

²⁰² IAS 32, a.g.e., par.66-69., s.744-745.

kaybı, kayıtlı ve bilançoda açıklanan makul değerden farklı olabilir. Bu durumda gerekleri yerine getirmek için ek bilgi gerekir.

3.2.3.5. Makul Değer İle İlgili Açıklamalar

Bir işletme, kayıtlı olsun veya olmasın finansal varlık ve borçlar için makul değer hakkındaki bilgiyi açıklamalıdır. Finansal varlık ve borçların zaman ve maliyet açısından makul değerini belirleme güvenilir olmadığı zaman, bu varlık ya da borçların esas nitelikleri ile ilgili bilgi açıklanmalıdır. Makul değer bir işletmenin tüm finansal durumunu belirleme ve tek tek finansal araçlar hakkında karar verme amacıyla kullanılır. Makul değer finansal varlığı elde etme, satma, elde tutma ya da finansal borç ödeme ve borçlanma kararları üzerindeki yönetim kararlarını etkiler. Bir işletme finansal borç veya varlıklarını bilançoda makul değerde göstermez ise ek bilgiler yolu ile makul değer hakkında bilgi verir.²⁰³

Bir varlığın veya borcun makul değeri genel olarak kabul edilmiş metotlardan birisi ile belirlenebilir. Makul değer belirlenmesi bir varsayımdır. Bu varsayıma göre bir işletme herhangi bir nakit ihtiyacı ve amacı olmaksızın faaliyette bulunan başarılı olumsuz dönemlerde dahi borçlarını yerine getiren ve çalışma ölçeği maddi olarak dahi azalmayan bir işletmedir. Bu nedenle makul değer, bir işletmenin zorunlu işlemlerden, irade dışı finansal sıkıntı anında yapılan satışlardan elde edilen tahsilatların miktarı değildir. Fakat işletme, finansal varlıkların ve borçların makul değerini belirlemede içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurur. Bir işletme hemen peşin olarak satmaya karar verdiği bir finansal varlığının makul değerini böyle bir satıştan almayı umduğu değerle belirler. Hemen satıştan elde edilecek nakdin miktarı mevcut nakit ve o varlığın piyasa değeri gibi faktörlerce etkilenir.

Bir finansal araç aktif bir piyasada işlem gördüğünde bu fiyat onun makul değeri ifade etmektedir. Elde bulundurulacak bir finansal varlık veya piyasaya sunulacak bir finansal borç için belirlenmiş uygun piyasa fiyatı genellikle herhangi bir açık arttırma anında teklif edilecek muhtemel fiyattır. Finansal varlığın ya da borcun belirlenen

---

²⁰³ IAS 32, a.g.e., par.77-87., s.748-751.

piyasa fiyatı mevcut teklif edilen veya istenen fiyattır. Böyle bir fiyatlandırma modeli olmadığı durumlarda bilanço tarihi ile işlem tarihi arasında ekonomik durumlarda önemli bir değişme olmaz ise en son yapılan işlemin fiyatı makul değer olarak alınır. Şirketin eş varlık ya da borç durumu olduğunda makul değer belirlenmesi için ortalama piyasa fiyatı baz olarak kullanılabilir.

Piyasadaki işlem hacmi az olduğu, tam piyasa şartlarının oluşmadığı ya da değeri belirlenecek finansal aracın alınıp satılan birimlerin sayısına göre küçük miktarların işlem gördüğü durumlarda belirlenecek piyasa fiyatı o aracın makul değerini yansıtmayabilir. Bu gibi ve belirlenmiş piyasa fiyatının mevcut olmadığı durumlarda, makul değeri bulmak için tahmin teknikleri güvenli bir şekilde kullanılabilir. Finansal piyasada iyi bir şekilde oluşturulan teknikler esas itibari ile aynı olan diğer finansal araçların piyasa değerlerinin belirlenmesinde referans olarak kullanılır. Bu teknikler indirgenmiş nakit akışı analizi ve alternatif fiyatlama modelleridir. İndirgenmiş nakit akış analizinin uygulanmasında bir işletme borçlunun kredi değerliliği dahil olmak üzere, esas itibari ile aynı özellik ve dönemlere sahip olan finansal araçlar için süregelen piyasa faiz oranına eşit bir indirgeme kullanılır. Bir işletmenin finansal varlığının veya borcunun makul değeri, piyasa değerinden veya o finansal aracın ödenmesinde ya da değiştirilmesinde elde edilecek maliyetlerde indirgeme yapılmaksızın belirlenir.

Bir araç organize bir finansal piyasada işlem görmez ise işletmenin o araç için tek bir değer belirlemesi uygun olmaz. Bunun yerine o aracın makul değeri için mantıklı olduğuna inanılan alt ve üst sınırları açıklamak daha yerinde olur. Makul değer güvenilir bir şekilde belirlememesinden dolayı ihmal edilmesi durumunda finansal tabloları kullananlara kendi kararlarını vermeleri için bu varlık veya borçların taşıdığı değer ile makul değer arasındaki farklılıkları görmelerine yardımcı olacak bilgiler sunulur. Bilançoda bu ihmalin sebepleri ve pazar hakkında da bilgi verilir. Bu tür bir davranışa girmek için mantıklı bir nedeni olan yönetim, makul değerini belirleyemediği finansal varlık ve borçların taşıdığı değer ile makul değer arasındaki ilişkiye dair görüşlerini belirtir. Normal ticarete konu olan finansal varlığın taşıdığı tarihi maliyet değeri yaklaşık olarak makul değeri yansıtır. Benzer bir şekilde, belirlenmiş bir vadesi olmayan borcun makul değeri bilanço tarihinde talep edilen ödenebilir miktardır.

Makul değerinden daha fazla değerle bilançoda gösterilen bir finansal varlık ve borç ile ilgili makul değer bilgisi, söz konusu değer ile taşınan değer arasında bir karşılaştırmayı mümkün kılar. Buna göre kayıtlara alınmış finansal borçlar ve varlıkların makul değerleri sınıflara ayrılır. Kaydedilmemiş finansal varlık ve borçların makul değerleri, kaydedilmiş kalemlerden ayrı olarak sınıflandırılır.

3.2.3.6. Beklenen Gelecek İşlemlerin Korunmaları İle İlgili Açıklamalar

Bir işletme finansal araç için gelecek işlemlerle ilgili riskten korunma işlemi yaptığında bazı hususları açıklamalıdır.²⁰⁴ Bunlar:

- Gerçekleşmesi beklenen işlemin zamanı dahil olmak üzere beklenen işlemin tanımı,
- Korunma araçlarının tanımı,
- Herhangi bir ertelenmiş ya da kayıtdışı bırakılmış kar veya zarar ile gelir veya gider olarak kayıtlara alınması beklenen zamanının açıklanmasıdır.

Bir işletmenin muhasebe politikaları, finansal aracın riskten korunma olarak muhasebeleştirildiği durumları ve o araca uygulanan özel ölçme ve tanımlama yöntemlerinin özünü gösterir. İşletme finansal tablolarını kullananlara gelecek işlemlerinin riski azaltmanın etkisi ve yapısını anlamalarına yardımcı olur. Bir pozisyon birkaç gelecek işlemde oluştuğunda bu bilgi bütün olarak sunulabilir.

3.2.3.7. Dipnotlarda Yapılacak Diğer Açıklamalar

Finansal tablo kullanıcılarının finansal araçları anlamalarına yardım edecek ek bilgilerin açıklanması da uygun olabilir. Bu bilgiler şunlar olabilir.²⁰⁵

- Dönem için gelir ya da harcama olarak tanımlanan finansal borç ve varlıkların makul değerindeki değişikliklerin toplam miktarı,

²⁰⁴ IAS 32, a.g.e., par.91-93., s.752-753.

²⁰⁵ IAS 32, a.g.e., par.94., s.753.

- Korunan araçların ertelenmiş veya kayıtlara alınmamış kar ya da zararlarının toplam miktarı,
- Tanımlanmış finansal varlık ve borçların yıl boyunca taşıdığı değer'dir.

3.2. UMS 39 FİNANSAL ARAÇLAR : KAYDA ALMA VE ÖLÇÜM

UMS 39'un amacı, işletmelerin finansal tablolarında yer alan finansal araçlar ile ilgili işlemlerin muhasebeleştirilmesi, değerlendirilmesi ve açıklanması için gerekli ilkeleri ortaya koymaktır. Bu bağlamda standart iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm finansal araçların finansal tablolara alınması olup, finansal varlık ve borçların ilk defa finansal tablolara alınması, finansal tablolardan çıkarılması gibi hususlarla ilgili ilkeler açıklanmıştır. İkinci bölüm ise finansal araçların değerlemesine ilişkin olup, finansal varlıkların ve borçların ilk defa değerlendirilmesi, müteakip değerlendirilmesi, varlıklardaki değer düşüklüğü, kazanç ve kayıplar ile korunma muhasebesi hakkında ilkeler belirtilmiştir.

Bu standart, UMS 17, UMS 19, UMS 22, UMS 27, UMS 28, UMS 31, UMS 37, kapsamına girenler hariç olmak üzere bütün işletmeler tarafından tüm finansal araçlara uygulanır. Ayrıca iklim, jeolojik ve diğer fiziksel değişkenlere bağlı bir ödeme gerektiren sigorta sözleşmeleri ile işletmenin olağan faaliyetleri konusunda yapılan ve teslimle sonuçlanacak mal sözleşmeleri de kapsam dışında tutulmuştur.

3.2.1. Finansal Araçlar İle İlgili Çeşitli Kavramlar

UMS 32'de tanımları yapılan bazı kavramlar UMS 39'da da aynı şekilde tanımlanmıştır. Bunlar finansal araç, finansal varlık, finansal borç, özkaynak, makul değer ve işletme kavramlarıdır. Bunun yanında UMS 39'a bazı kavramlar eklenmiş ve bunlar detaylı olarak tanımlanmıştır. Standart, **türev araçları** şu şekilde tanımlanmıştır.²⁰⁶

---

²⁰⁶ IAS 39, a.g.e., par.10., s.1049-1051.

- i. Değeri, belirli bir faiz oranı, hisse senedi fiyatı, mal fiyatı, döviz kuru oranı, fiyatlar veya oranlar endeksi, kredi derecelendirmesi veya kredi endeksi ya da benzer değişkenlere bağlı olarak değişen,
- ii. Piyasadaki değişikliklerden benzer bir şekilde etkilenen diğer sözleşmelere göre daha düşük başlangıç yatırımı gerektiren veya hiç başlangıç yatırımı gerektirmeyen,
- iii. Gelecekte bir tarihte ödenecek olan finansal araçlardır.

Forward, futures, swap ve opsiyon sözleşmeleri türev araçların tipik örnekleridir.²⁰⁷ Türev araçlar genellikle para tutarı, hisse senedi sayısı, ağırlık veya hacim birimlerinin sayısı veya sözleşmede belirtilen diğer birimler gibi kavramsal bir tutarı içerir. Ancak bu kavramsal tutarın sözleşmenin başlangıcında ihraççı veya elinde bulunduran tarafından yatırılması veya alınmasını gerektirmez. Bir seçenek olarak türev araçlar gelecekteki bazı olayların sonucu olarak kavramsal tutarla ilgisi olmayan sabit ödemeler gerektirebilir. Mesela bir sözleşme yıllık faiz hadlerinde belirli bir artış görülmesi halinde sabit bir ödeme tutarı gerektirebilir. Bu tür bir sözleşme kavramsal tutarı belirlenmemiş olsa bile bir türev araçtır. Finansal araç kapsamı içinde olan nakit veya diğer bir finansal araçla netleştirilmek suretiyle kapatılabilen finansal olmayan kalemlere ilişkin alım satım sözleşmeleri de türev araç niteliğindedir. Türev araçların tanımlayıcı özelliklerinden biri de başlangıçta hiç yatırım gerektirmemesi ya da piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer tepki veren diğer sözleşme çeşitlerine göre daha az bir başlangıç yatırımı gerektirmesidir. Bu bağlamda bir opsiyon sözleşmesi bu tanıma karşılık. Çünkü opsiyon primi opsiyona konu olan finansal aracın elde edilebilmesi için gerekli yatırım tutarından azdır. Eşit makul değerleri olan farklı para birimindeki tutarların ilk değişimini gerektiren döviz swaplarında da ilk yatırım tutarının sıfır olması nedeniyle bu tanım içinde yer alır.

UMS 39 finansal varlıkları kendi içinde sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Buna göre **finansal varlıklar** dört grupta sınıflandırılmıştır.

- i. Ticari Amaçlı Elde Tutulan Finansal Varlık veya Yükümlülükler
- ii. Vadeye Kadar Elde Tutulan Yatırımlar

---

²⁰⁷ IAS 39, a.g.e., par.13-16., s.1052-1053.

- iii. İşletme Kaynaklı Krediler ve Alacaklar
- iv. Satışa Hazır Finansal Varlıklar

Bu sınıflandırmaya göre korunma amaçlı olarak kullanılmayan türev araçlar ticari amaçlı elde tutulan finansal varlık veya yükümlülükler içinde yer alırlar. Diğer taraftan korunma amaçlı olmayan türev araç kaynaklı borçlar kısa süreli borçlar içinde yer alır.

Bazen bir türev araç hem türev hem de işletme sözleşmesini kapsayan bileşik finansal aracın unsuru olabilir. **Bileşik türevler** olarak adlandırılan bu türler, bazı nakit akışlarını tek bir türev aracının etkisine benzer şekilde etkilerler. Bir bileşik türev, sözleşme belirli bir faiz oranı, hisse senedi fiyatı, mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksine veya diğer değişkenlere bağlı olarak değişen nakit akışlarına neden olur.²⁰⁸ Bir bileşik türev, aşağıdaki şartların tamamını karşılıyor ise işletme sözleşmesinden ayrılmalı ve bu standarda göre bir türev olarak finansal tablolara alınmalıdır. Bunlar;

- Bileşik türevin ekonomik özellikleri ve risklerinin işletme sözleşmesi ile benzer olmaması,
- Bileşik türevle aynı koşullarda olan farklı bir aracın türev tanımını karşılaması,
- Bileşik (karma) araç, net kar ve zarar hesabına kaydedilen makul değerdeki değişiklikleri ile birlikte tekrar makul değer ile değerlendirilmez.

Bazı durumlarda bileşik türevin ekonomik özelliklerinin ve risklerinin işletme sözleşmesi ile ilişkili olduğu kabul edilmez. Bu şartlarda işletme bu standarda göre bileşik türevleri şirket sözleşmesinden ayrı olarak muhasebeleştirir. Aşağıda bununla ilgili örnek verilmiştir.

- Bir işletme tarafından elde bulundurulmuş bir özkaynak aracı üzerine yazılı satım opsiyonu işletme sözleşmesi ile yakın ilişkili değildir.

---

²⁰⁸ IAS 39, a.g.e., par.22-26, s.1055-1058.

- Bir işletme tarafından elde bulundurulmuş öz kaynak aracı üzerine yazılı bileşik alım opsiyonu hamili açısından işletme sözleşmesi ile yakın ilişkili değildir.
- Borcun vade tarihini uzatan bir opsiyon, bütün süresi boyunca piyasa faiz oranına uygun bir ayarlama yok ise işletme tarafından elde tutulan bir borç sözleşmesi ile yakın ilişkili değildir.
- Faiz ya da anapara ödemeleri hisse senedinin değerine endekslenmiş olduğunda, bu ödemeler borç aracı veya sigorta sözleşmeleri ile yakın ilişkili değildir. Çünkü işletme sözleşmesi ile bileşik türevlerin içerdiği risk benzer değildir.
- Faiz ve anapara ödemeleri bir malın fiyatına endekslenmiş olduğunda bu ödemeler, borç aracı veya sigorta sözleşmeleri ile yakın ilişkili değildir. Çünkü sözleşme ile bileşik türevin içerdiği riskler aynı değildir.

Diğer taraftan işletme sözleşmesinin ve bileşik türevlerin ekonomik özelliklerinin ve risklerinin yakından ilgili olduğu durumlar da mevcuttur. Bu gibi durumlarda işletme bileşik türevleri işletme sözleşmesinden ayırmaz ve bunu bileşik türev olarak muhasebeleştirmez. Bu durumlarla ilgili örnekler ise şu şekildedir.

- Borçlanma aracına bağlı faiz oranı swap sözleşmesi.
- Enflasyon endeksine bağlı kiralama sözleşmeleri.
- Bir satış veya alış sözleşmesinde faiz tavanı veya faiz tabanı sözleşmeleri.
- İşletmelerin yerel para birimlerinden ödemeler ile sonuçlanan bir döviz forward sözleşmesi.

3.2.2. Finansal Araçların Kayıtlara Alınması

3.2.2.1. Finansal Araçların İlk Defa Finansal Tablolara Alınması

Bir işletme finansal varlık ve yükümlülüğü sadece finansal araç ile ilgili sözleşmelere taraf olduğunda bilançosunda göstermelidir.²⁰⁹ Bir işletme türev ürünleri ile ilgili sözleşmeye dayalı tüm hak ve borçlarını varlık ya da borç olarak bilançosunda gösterir. Aşağıda bununla ilgili çeşitli örnekler verilmiştir.

- İşletme bir sözleşmeye taraf olduğunda, bunun sonucu olarak alacak için yasal bir hakkı ya da ödemek için bir yasal yükümlülüğü var ise, şarta bağlı olmayan alacak ve borçları, bir varlık ya da borç olarak kayıtlara geçirir.
- Bir varlık elde etme hakkı ya da ödeme yükümlülüğü gibi sözleşme gerekleri, en azından tarafların birisi tarafından yerine getirilmedikçe mal ya da hizmetleri satma veya satın alma hususundaki işletme taahhütleri mevcut muhasebe uygulamalarına göre kayıtlara alınmazlar. Örneğin, bir işletme diğer bir işletmeden sipariş aldığı anda taahhüdün verildiği tarihte bunu muhasebeleştiremez. Siparişi veren de bunu bir borç olarak muhasebeleştiremez. Kayıt mal ve hizmet siparişi gönderilinceye, teslim edilinceye veya kiralanıncaya kadar ertelenir.
- Bir forward sözleşme, finansal araçların satılması ya da satın alınması için verilen taahhütler, tarafların borçlarını yerine getirinceye kadar beklemek yerine taahhüt verildiğinde bir varlık ya da borç olarak kayıtlara geçirilebilir.
- Elde bulunduran veya düzenleyen bir sözleşmeye taraf olduğunda, finansal opsiyonlar varlık ya da borç olarak kayıtlara geçirilirler.

²⁰⁹ IAS 39, a.g.e., par.27-29, s.1059-1060.

- Bilanço tarihi itibari ile bir işletme, türev işlemleri dışındaki nedenlerle ortaya çıkan gelecekteki alacağı veya varlık teslimini bir sözleşmeye taraf olmadığı sürece, ne kadar muhtemel olduğuna bakılmaksızın, işletmenin varlık veya borçları olarak değerlendiremez.

3.2.2.2. İşlem Tarihi ve Hesaplaşma (Teslim) Tarihi

Finansal varlıkların satın alınmasında işlem tarihi ile teslim tarihi muhasebesi yöntemlerinden hangisinin kullanılarak kayıt yapılacağı önemli bir husustur.²¹⁰ Uygulanan yöntem dört grup finansal varlığın her biri için uygun bir şekilde kullanılmalıdır. Finansal varlıkların satışında ise teslim tarihi muhasebesi kullanılarak kayıtlara aktarılması gerekir. Genellikle piyasa düzenlemeleri ile belirlenen bir çerçevede teslimi gereken finansal varlıkların alışı ve satışı için yapılan sözleşme bu standartta tanımlanmış olan bir finansal araçtır. İşlem tarihi ile teslim tarihi arasındaki sabit fiyat anlaşması türev tanımını karşılar. Bu bir forward sözleşmedir. Yine de taahhüt süresinin kısa olması yüzünden bu standarda göre böyle bir sözleşme bir türev finansal araç olarak muhasebeleştirilmez.

İşlem tarihi işletmenin varlığı satın almayı taahhüt ettiği tarihtir. İşlem tarihi muhasebesi, satın alınacak varlığın ve bu varlık için ödenecek olan borcun işlem tarihinde kaydedilmesini ifade etmektedir. Mülkiyet hakkı karşı tarafa geçtiğinde varlık veya borcun değerinde hesaplaşma tarihine kadar genellikle bir artış olmaz.

Teslim tarihi ise varlığın işletmeye teslim edildiği tarihtir. Teslim tarihi muhasebesi, varlığın işletmeye teslim edildiği gün kaydedilmesini ifade eder. Teslim tarihi muhasebesi uygulandığında işletme, işlem tarihi ile teslim tarihi arasındaki süre boyunca elde edilecek olan varlığın değerindeki değişimleri bu standarda göre elde edilen varlığı muhasebeleştirdiği gibi muhasebeleştirecektir. Yani maliyet bedeli veya amortisman tabi maliyet değeri ile kaydedilmiş varlıklar için değer değişimleri muhasebeleştirilmez. Ticari amaçlı elde bulundurulmuş varlık olarak sınıflandırılan varlıklar için bu değer değişimi net kar ve zararda kaydedilir. Satış amacıyla elde

²¹⁰ IAS 39, a.g.e., par.30-34, s.1060-1061.

bulundurulan varlıklar içinde bu gerçeğe uygun değer değişimi net kar ve zararda ya da özkaynakta kaydedilir.

3.2.2.3. Finansal Araçların Kayıtdışı Bırakılması

3.2.2.3.1. Bir Finansal Varlığın Kayıtdışı Bırakılması

Bir işletme finansal varlığı veya bir bölümünü sadece bu varlığın üzerindeki sözleşmeye bağlı haklarının kontrolünü kaybettiğinde kayıtdışı bırakmalıdır.²¹¹ İşletme sözleşmede belirlenen şartlara bağlı haklarını yerine getirir ise, hakları sona erer ise veya bu haklarından feragat eder ise kontrolü kaybetmiş olur. Ancak finansal varlık başka bir işletmeye transfer edilmiş, fakat transfer kayıtdışı bırakma şartlarına uymuyor ise transferi yapan (devreden) işletme işlemi teminatlı borç olarak kaydeder. Bir işletmenin finansal varlık üzerindeki kontrolünü kaybedip kaybetmediğine karar verilmesini hem transfer yapan (devreden) işletmenin hem de transfer eden (devredilen) işletmenin durumuna bağlıdır. Sonuç olarak iki işletmeden herhangi birisinin durumu transferi yapan (devreden) işletmenin kontrolü elinde bulundurduğunu gösteriyor ise satan veya devreden varlığı bilançosundan çıkarmamalıdır. Transferi yapan (devreden) işletme, kontrolünü kaybetmemiş ise varlık kayıt dışı bırakılamaz. Transfer yapan (devreden) işletme varlık piyasada kolayca elde edilemez veya geri alma tarihindeki değeri makul değere eşit değil ise varlığı yeniden elde etme hakkı vardır. Transfer yapan (devreden) işletme varlığı sabit fiyata yeniden satın alma hakkına haiz ise ve varlık piyasadaki kolayca elde edilemez ise transfer edilen varlık kayıt dışı bırakılamaz. Çünkü sabit fiyat kesin olarak yeniden elde etme tarihindeki makul değer değildir. Örneğin alacaklısına (devredenine) aynı kredileri sabit bir fiyata tekrar elde etme hakkı veren bir grup ipotekli kredilerin transferi kayıt dışı bırakma ile sonuçlanmaz.

Transfer yapan (devreden) işletme, bir forward satın alma sözleşmesi, yaklaşık aynı kullanma fiyatına sahip satın alma opsiyonuna yazma veya satma opsiyonu olarak ve diğer bir şekilde bir varlığı bedelini ödeyerek yeniden geri alma veya yeniden satın alma hakkına haiz olabilir. Yine de hiç birisi satın alma fiyatı yeniden satın alma tarihinde makul değerde ise varlık üzerinde kontrolü sürdürmede yeterli değildir.

---

²¹¹ IAS 39, a.g.e., par.35-43., s.1064-1066.

Transfer eden (devredilen) varlıktan faydalanabiliyor ise transfer yapan (devreden) işletme varlık üzerindeki kontrolünü kaybeder. Kendisine devredilen işletme aşağıdakileri yapar ise bunu ispat eder.

- Kendisine devredilen işletme, bu varlığı yaklaşık makul değeri ile rehin vermekte veya satmakta özgür ise,
- İzin verilebilir faaliyetleri sınırlı bir işletme ise ve bu işletmenin kendisi veya çıkar grupları söz konusu varlığın tüm yararlarını elde edebiliyor ise bu ispatlanır.

Kayıtdışı bırakmada diğer bir işletmeye transfer edilen varlığın kayıtlı değeri ile özsermayede muhasebeleştirilen varlığın makul değerini yansıtan önceki düzeltmeler ve alınan ve alınabilecek gelir tutarı arasındaki fark o dönemin net kar veya zarar dahil edilmelidir.

3.2.2.3.2. Bir Finansal Borcun Kayıtdışı Bırakılması

Bir işletme finansal yükümlülüğü veya bir bölümünü sadece borç ortadan kalktığına bilançodan çıkarmalıdır. Bu da sözleşmede belirtilen borcun ödenmesi, iptal edilmesi veya sona ermesi ile mümkündür.²¹² Belirtilen şartlar aşağıdaki kriterlerin karşılanması ile oluşur:

- Borçlu, kredi verene nakit, mal, hizmet ya da diğer finansal varlıklarla ödeme yaparak borcundan kurtulur ise,
- Borçlu yasal olarak esas borçlarından ya kanun gereği ya da kredi veren tarafından kurtarılır ise (Borçluya bir garantinin verilmiş olması bu şartın yerine getirildiği anlamına gelmez).

Yasal bir iptal olmadığı durumlarda, üçüncü kişilere yapılan ödemeler borçlunun borçlarından kurtulmasını sağlamaz. İster yasal yolla isterse kreditor tarafından olsun borçlardan kanunen kurtulma, borcun kayıtdışı bırakılması sonucunu doğuracaktır.

---

²¹² IAS 39, a.g.e., par.57-65., s.1071-1073.

Fakat işletme, transferi yapılan maddi olmayan finansal varlıklar için yukarıdaki kayıtdışı bırakma kriterleri yerine getirmemiş ise yeni bir yükümlülüğü kaydetmek zorunda kalabilir. Bu kriterler karşılanmaz ise transferi gerçekleşmiş olan varlıklar transfer yapanın (devreden) bilançosundan çıkarılmaz. Ayrıca transfer eden transfer edilmiş finansal varlıklarla ilgili kayıtdışı bırakılmış borca eşdeğer yeni borç kaydeder. Mevcut borç araçlarının alıcısı ile veren arasında önemsenecek derecede farklı şartlarla değişimi eski borcun kayıtdışı bırakılması ve yeni borcun kaydedilmesi sonucunu doğurur. Benzer bir şekilde mevcut borç aracının dönemlerindeki önemli değişimler eski borcun sona ermesi olarak muhasebeleştirilmelidir.

Yeni koşullar altında nakit akışlarının iskonto edilmiş mevcut değeri, alınan ücretlerden ödenenlerin çıkarılması sonucu kalan miktar da dahil olmak üzere başlangıçtaki borç aracının kalan nakit akışlarının iskonto edilmiş mevcut değerinden %10 oranında bir farklılık göstermesi halinde koşullar esas itibari ile farklı olur. Borç araçlarının değişimi ya da şartların değişimi bir itfa olarak muhasebeleştirilir ise, ortaya çıkan maliyetler ya da ücretler itfa üzerinde kar ve zararın bir parçası olarak kaydedilirler. Bu değişiklikler bir itfa olarak kaydedilmez ise ortaya çıkan maliyet ve ücretler borcun kayıtlı değerinin denkleştirmesi olarak algılanır ve borcun kalan süresi boyunca amortismanına tabi tutulurlar.

İlgili amorti edilmemiş maliyetler de dahil olmak üzere itfa edilmiş ya da karşı tarafa transfer edilmiş bir borcun kayıtlı değeri ile bunun için ödenen miktar arasındaki fark o dönem içinde net kar ya da zarara dahil edilmelidir.

Bazı durumlarda kredi veren borçluyu mevcut ödeme yapma borcundan kurtarır fakat ödeme borcunu üzerine alan taraf da ödemede başarısız olur ise borçlu ödeme yapma zorunluluğunu kabul eder. Bu durumda borçlu:

- Garanti için borcunun makul değerine dayalı olarak yeni bir finansal borcu kaydeder.
- Başlangıçtaki finansal borcun kayıtlı değeri ile elde ettiği kazançlar arasındaki farktan yeni finansal borcun makul değeri çıkarıldıktan sonra kalan miktarı kar ya da zarar olarak kaydeder.
-

3.2.3. Değerleme

3.2.3.1. Finansal Varlık ve Borcun İlk Değerlemesi

Bir finansal varlık ya da borç başlangıç olarak makul değerini gösteren maliyet değeri ile değerlendirilmelidir. İşlem maliyetleri bütün finansal varlık ya da borçların başlangıç değerlemesine dahildir. Makul değer, normal olarak işlem fiyatı ya da diğer piyasa fiyatları referans alınarak saptanabilir. Piyasa fiyatları güvenilir olarak saptanamıyor ise makul değer piyasa faiz oranları ile, gelecekte yapılacak olan nakit ödemeler, iskontolar ve gelirlerin toplamı gözönüne alınarak ya da benzer bir kredi ölçüğü ile piyasaya sunulan benzer bir araç için yapılan hesaplamalar doğrultusunda belirlenebilir. Ayrıca ilgili bazı korunan varlıkların maliyetine korunma işleminden doğan kazanç ve kayıplar da başlangıç değerlemesine dahil edilir.²¹³

3.2.3.2. Finansal Varlıkların Sonraki Değerlemesi

Bu standart, finansal varlıkları ilk kayıttan sonraki değerlemesinde dört grupta sınıflandırmaktadır.²¹⁴ Bunlar;

- i. İşletme kaynaklı ve ticari amaçlı olmayan krediler ve alacaklar,
- ii. Vadeye kadar elde tutulan yatırımlar,
- iii. Satışa hazır finansal varlıklar,
- iv. Ticari amaçlı elde tutulan finansal varlıklar'dır.

Başlangıç kaydından sonra bir işletme, varlık olan türev araçlar da dahil olmak üzere finansal varlıkları işlem maliyetlerini düşmeksizin makul değer ile kaydetmelidir. Fakat bu değerlemede aşağıdaki finansal varlıklar hariç tutulur. Bunlar;

- İşletme kaynaklı ve ticari amaç ile elde tutulmayan krediler ve alacaklar,
- Vadeye kadar elde tutulan yatırımlar,

²¹³ IAS 39, a.g.e., par.66-67., s.1074.

²¹⁴ IAS 39, a.g.e., par.68-78., s.1074-1078.

- Aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı olmayan ve makul değeri güvenilir olarak belirlenemeyen finansal varlıklar.

Makul değerin en fazla satışa hazır veya ticari amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılan finansal varlıklar için güvenilir şekilde belirlenebileceği varsayılmaktadır. Fakat bu varsayım belirli bir piyasa fiyatı olmayan ve diğer makul değeri uygun şekilde belirleme yöntemi uygulanamayan özkaynak araçlarına yapılan yatırımlar için sözkonusu olmayabilir. Bir finansal varlığın makul değerde değerlendirilmesi gerekiyor ve bu değer sıfırın altında ise işletme bunu finansal borç olarak muhasebeleştirir.

Makul değerlemenin dışında kalan ve sabit bir vadeye sahip finansal varlıklar, efektif faiz oranı yöntemi kullanılarak amortisman tabii maliyet üzerinden değerlendirilmelidir. Sabit bir vadesi olmayanlar da amortisman tabii maliyet değeri ile değerlendirilmelidir. Bütün finansal varlıklardaki değer azalışları için yeniden gözden geçirilmelidir.

Belirlenmiş bir faiz oranı olmayan kısa vadeli alacaklar, belirlenecek faizin önemli bir etkisinin olmaması durumunda, orijinal fatura bedeli üzerinden değerlendirilir. İşletme kaynaklı ve kısa vadeli olmayan alacaklar, işletmenin onları vadeye kadar elde tutma niyetine bakılmaksızın amortisman tabii maliyet değeri ile değerlendirilir.

Değişken faiz oranlı finansal araçlar için piyasa faiz oranlarındaki değişiklikler bu finansal varlığın getirisini değiştirir. Nakit akışlarındaki bu tür değişimler, varlığın kalan süresi boyunca kaydedilir. Varlık piyasada yeniden fiyatlandırılıyor ise ertesi dönemdeki yeniden fiyatlama döneminde kayıtlara geçirilir. Değişken faiz oranlı bir finansal varlığın başlangıçtaki kaydı vadesinde ödenecek tutarı ile yapılmış olması durumunda gelecek faiz ödemelerinin yeniden tahmini varlığın kayıtlı değeri üzerinde önemli bir etkiye sahip değildir.

3.2.3.3. Finansal Borçların Sonraki Değerlemesi

İlk defa finansal tablolara alındıktan sonra finansal borçlar ve türev araç borçları dışındaki tüm finansal borçlar etkin faiz yöntemi kullanılarak itfa edilmiş maliyet üzerinden değerlendirilir. Maliyetleri üzerinden değerlendirilen ve makul değeri güvenilir olarak ölçülemeyen kote edilmemiş hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araç borçları hariç olmak üzere türev araç borçları ve ticari amaçlı finansal borçlar ilk defa finansal tablolara alındıktan sonra makul değer üzerinden değerlendirilir.²¹⁵

3.2.3.4. Makul Değerin Ölçülmesi

Bir finansal varlığı makul değeri, tahmini makul değer alt ve üst sınırları arasındaki fark ilgili finansal araç için önemli değil ise ve kullanılan yöntemler makul değer tahmininde uygulanıyor ve saptanabiliyor ise güvenli şekilde ölçülebilir. Makul değer güvenli ölçülebilmesi şu durumlarda mümkündür:²¹⁶

- Faaliyette bulunan menkul kıymet piyasasında yayınlanmış fiyatları olan finansal araçlar,
- Bağımsız bir kredi derecelendirme kuruluşunun belirlediği ve nakit akışı makul olarak tahmin edilen borç aracının,
- Uygun değerlendirme modeline ilişkin bilgileri aktif piyasada bulunan finansal aracın makul değeri güvenilir şekilde ölçülebilir.

Makul değer tanımının altında yatan varsayım, likidite ihtiyacı veya niyeti olmaksızın faaliyetlerinin derecesini azaltmaksızın ve başka bir işlem üstlenmeksizin devan eden bir işletmedir. Bu nedenle makul değer finansal olarak zor durumdaki işletmenin likidite ya da borca karşılık yaptığı satış sonucu ulaşılan değer değildir. Örneğin bir işletmenin yakın bir gelecekte nakit için satmaya karar verdiği finansal varlığın makul değeri böyle bir satıştan elde etmeyi düşündüğü değerdir. Bir finansal

²¹⁵ IAS 39, a.g.e., par.93-94., s.1081.

²¹⁶ IAS 39, a.g.e., par.95-102., s.1082-1084.

aracın bütünü değil bazı parçaları için piyasa fiyatı sözkonusu ise makul değer ilgili piyasa fiyatları esas alınarak belirlenir.

3.2.3.5. Makul Değer İle Yeniden Değerlenmesinde Kazanç ve Kayıplar

Ticari amaçlı elde tutulan bir finansal varlık veya borcun sonucu elde edilen kar ya da zarar tahakkuk ettiği dönemin net kar ya da zararı içinde yer almalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus korunma amaçlı olmayan türev araçlardan elde edilen kazanç ve kayıplarda tahakkuk ettiği dönemin net kar veya zararına aktarılmalıdır. Satışa hazır bir finansal varlığın kar veya zararı ise ya tahakkuk ettiği dönemin net kar veya zararı içinde ya da finansal varlık satılana kadar doğrudan özsermaye hesaplarında kayıtlara geçirilmelidir. Özsermayenin içinde gösterilen varlıkla ilgili kümülatif kazanç ve kayıplar da ilgili döneme eklenmelidir.²¹⁷

3.2.3.6. Finansal Varlıkların Değer Düşüklüğü ve Tahsil Edilememesi

Bir finansal varlığın kayıtlı değeri; tahmini geri kazanılabilir değerinden büyük ise finansal varlıkta değer düşüklüğü vardır. Bir işletme, her bir bilanço tarihinde finansal varlığında değer düşüklüğü olduğuna dair objektif bir kanıt olup olmadığını değerlendirmelidir. Bu şekilde bir delil var ise işletme o varlıkların geri kazanılabilir değerini tahmin etmeli ve değer düşüklüğü kaybını kayıtlara geçirmelidir. Bir finansal varlığın değer düşüklüğünü ya da tahsil edilemez duruma geldiğini şu durumlar gösterir.²¹⁸

- İhraç edenin önemli finansal zorlukları,
- Faiz veya anapara ödemelerinde borcunu yerine getirememesi ya da borçlarının ödenmemesi gibi nedenlerle sözleşme şartlarının yerine getirilmemesi,
- İhraç edenin iflası,
- Bir önceki bilanço döneminde varlığın eksilme kaydının yapılması,

²¹⁷ IAS 39, a.g.e., par.103-104., s.1084.

²¹⁸ IAS 39, a.g.e., par.109-110., s.1086.

- Borç alanın, alacaklıya daha önce vermeyi düşünmeyeceği imtiyazı vermesi,
- Alacağın miktarının borçlunun varlığını aşması,
- Bir konsensüs sağlanarak borçlunun finansal zorluğu ile ilgili ekonomik ya da yasal sebeplerle borç verenin alacağını bağışlamasıdır.

Fakat bir işletmenin hisse senetlerinin halka satılmamasından dolayı piyasasının olmaması değer düşüklüğünün bir kanıtı değildir. Bir işletmenin kredi notunun düşürülmesi tek başına değer düşüklüğü kanıtı sayılmaz.

3.2.3.7. Riskten Koruma

Riskten korunma bir veya birden fazla korunma amaçlı aracın makul değer ve nakit akışlarındaki değişikliklerin korunan bir kalemin makul değeri ve nakit akışlarındaki değişiklikleri kısmen veya tamamen karşılaması amacıyla yapılan işlemlerdir.

3.2.3.7.1. Riskten Korunma Araçları

Bu standart gerekli şartların karşılanması halinde bazı yazılı opsiyonlar hariç koruma muhasebesi amacı ile türevlerin koruma aracı olarak oluşturulmasına sınırlama getirmez.²¹⁹ Yine de sadece döviz riskine karşı koruma sağlamak amacı ile türev olmayan finansal varlık ve borç riskten koruma aracı olarak düzenlenebilir. Bu sınırlama türev araçlar ile türev olmayan araçların değerlemesindeki farklılıktan kaynaklanır. Bu standarda göre türev araçların daima riskten korunma veya ticari amaçlı olarak elde tutulduğu kabul edilir. Bu neden ile araç nakit akışına riskten korumaya yönelik ise bu türev araçları özkaynakta net kar veya zarardaki değişiklikler ile birlikte makul değerde yeniden değerlendirilir. Öte yandan bazen türev olmayanlar amortismanına tabi maliyet değeri ve makul ile değerlendirilebilirler. Bir işletmenin hisse senetleri kendi finansal borç ve varlıkları olmadığı için riskten koruma aracı değildirler. Amorti edilmiş

---

²¹⁹ IAS 39, a.g.e., par.122-126., s.1089-1090.

maliyet ile kayıtlı olan vade tarihine kadar elde tutulan yatırımlar döviz kurundaki değişiklikler ile ilgili olarak etkin bir koruma aracı olabilirler. Aşağıdaki durumlar hariç makul değeri doğru olarak ölçülemeyen finansal borç ve varlıklar bir riskten koruma aracı olamazlar.

- Yabancı para birimi ile ifade edilen,
- Yabancı para biriminin riskten korunması olarak düzenlenen,
- Yabancı para birimi unsuru güvenli olarak ölçülebilen.

3.2.3.7.2. Riskten Korunan Kalemler

Riskten korunan bir kalem kaydedilmiş varlık ya da borç, kaydedilmemiş işletme taahhüdü, gelecekte olması kuvvetle muhtemel işlem olabilir.²²⁰ İşletmenin kendi verdiği kredi ve alacaklarının aksine vadeye kadar elde tutulan yatırım, faiz oranı riskinden korunan kalem olamaz. Çünkü bir yatırımın vadeye kadar elde tutulan olarak düzenlenmesi, faiz oranındaki değişiklikler ile ilgili muhasebeleştirilmeyi kapsamaz. Yine de vadeye kadar elde tutulan bir yatırım kredi ve döviz kuru, kredi riskinden korunan bir kalem olabilir. Riskten korunan kalem, finansal bir borç ve alacak ise bu kalem makul değer veya nakit akışlarının bir bölümü ile ilgili risklerden korunan bir kalem olabilir. Riskten korunan kalem finansal olmayan bir borç ve alacak ise aşağıdaki risklere istinaden koruma kalemi olarak düşünülebilir.²²¹

- i. Yabancı para birimi riski,
- ii. Yabancı para birimi risklerinin ayrılması ve değerlemesindeki zorluklar nedeni ile tüm riskleri için.

Çünkü döviz riskinden başka belirli risklere bağlı makul değer değişikliklerinin ya da nakit akışlarının miktarını değerlemek veya bunları birbirinden ayırmak zordur. Bir riskten koruma aracı aşağıdaki şartları sağlaması durumunda birden fazla riske karşı koruma aracı olarak düzenlenebilir.²²² Bunlar:

²²⁰ IAS 39, a.g.e., par.127., s.1090-1091.

²²¹ IAS 39, a.g.e., par.128-129., s.1091.

²²² IAS 39, a.g.e., par.131., s.1091.

- Etkisinden korunulan riskler açık bir şekilde belirlenebildiğinde,
- Riskten korumanın etkinliği gösterildiğinde,
- Farklı risk durumlarının ve özel bir aracının oluşturulmasını sağlamanın mümkün olmasıdır.

Benzer varlık ve borçlar bir grup olarak toplanarak riskten korunmaya çalışılır ise grup içinde her bir varlık ve borç ayrı ayrı korunma sağlanacak riskin etkisini paylaşacaktır. Ayrıca her bir kalem için korunan riske bağlı makul değer değişikliği bütün grubun korunan riskine bağlı toplam makul değerdeki değişikliklere yaklaşık olarak eşit olacaktır.²²³

Koruma etkinliği, koruma aracının ve kalemin nakit akışı veya değerindeki değişikliği karşılaştırarak ölçülmesi gerekir. Bu neden ile, koruma aracının belirli bir korunan kalemden ziyade toplam net bir pozisyon ile karşılaştırılması koruma muhasebesi niteliği kazanmaz. Fakat bu tür koruma ilişkisi için koruma muhasebesinin net kar veya zararı üzerindeki aynı etki belirli kalemlerin bir bölümü ile elde edilebilir. Örneğin bir bankanın şartları ve risk yapısı itibari ile benzer olan 100 varlığı ve 90 borcu olsun. 10 neti riskten korumak ister ise bu 10 varlık riskten koruma kalemi olarak düşünülebilir. Bu varlık veya borçlar sabit faizli ise ifade edilen işlem kullanılabilir. Çünkü bu makul değeri korumaya örnektir. Varlık ve borcun her ikisi de değişken oranlı ise nakit akışını koruma örneği olur. Benzer bir şekilde, bir işletmenin 100 birim yabancı parayı satın alma ve 90 birim yabancı parayı satmaya yönelik bir taahhüdü var ise net 10 birimi bir türev ürünü elde ederek riskten koruyabilir. Bunu yaparken bu türev ürününü 100 birimlik satın alma taahhüdünün 10 birimi ile ilgili bir koruma aracı yapar.²²⁴

Riskten korunma muhasebesi amaçları için işletme ile yabancı tarafın dahil olduğu türev ürünler bir riskten koruma aracı olarak düzenlenebilir. Konsolide edilmiş gruptaki işletmeler kendi başlarına veya bölümleri gruptaki başka bir işletme veya bölümleri ile riskten koruma işlemine girebilmelerine rağmen, bu tür işlemlerdeki kar

---

²²³ IAS 39, a.g.e., par.132., s.1091.

²²⁴ IAS 39, a.g.e., par.133-135., s.1092.

veya zarar konsolidasyonda elimine edilir. Bu neden ile bu şekilde bir riskten koruma işlemi konsolidasyonda riskten korunma muhasebesi olarak değerlendirilmez.

Bir işletme birleşmesinde, işletmeyi elde etmeye yönelik firma taahhüdünden döviz kuru riski ile alakalı olanlar hariç, riskten korunan kalem olamazlar. Çünkü koruma sağlanan diğer riskler açık olarak belirlenemez ve değerlendirilemezler. Bu genel iş riskinin korunmasıdır.

3.2.3.7.3. Riskten Korunma Muhasebesi

Riskten koruma muhasebesi, koruma aracının ve korunan kalemin makul değerindeki değişikliklerden kaynaklanan net kar veya zararın etkisini simetrik olarak dengelemek olarak tanımlanır. Riskten korunma üç şekilde olmaktadır. Bunlar:²²⁵

- i. Makul değeri riskten koruma: Kaydedilmiş bir varlık ya da borcun makul değerindeki değişikliklerin korunması,
- ii. Nakit Akışlarının Riskten Korunması: Kaydedilmiş varlık ve borç ile tahmini bir işlem ile alakalı özel risklere sahip nakit akışlarındaki değişkenliğin korunması,
- iii. Yabancı Bir İşletmedeki Net Yatırımın Riskten Korunması'dır.

Makul değeri riskten korumaya bir örnek, faiz oranlarındaki değişikliklerin bir sonucu olarak sabit oranlı bir borcun makul değerinde meydana gelen değişikliklerin korunmasıdır. Bu tür bir koruma işlemine hem piyasaya çıkarılan hem de elinde bulunduran ile girilebilir. Nakit akışlarının riskten korumaya ise değişken oranlı bir borcun sabit oranlı bir borca dönüştürme örnek olarak verilebilir.²²⁶

Bir işletmenin kendi yerel para birimindeki bir taahhüdün riskten korunması, makul değerdeki değişmelerden ziyade nakit akımlarının riske karşı korunmasıdır. Bu tür bir işlem bu standarda göre nakit akışı koruma olarak muhasebeleştirilir. Buna göre

---

²²⁵ IAS 39, a.g.e., par.136-137., s.1092-1093.

²²⁶ IAS 39, a.g.e., par.138-142., s.1093-1094.

bu riskten koruma ilişkisi sadece aşağıdaki şartları karşılıyor ise özel koruma muhasebesi olarak değerlendirilir.

- Koruma işleminin başlangıcında, işletmenin risk yönetim amacı, stratejisi ve koruma ilişkisinin resmi bir belgesi ise,
- Riskten koruma işleminin risk yönetim stratejisi ile tutarlı olmak üzere oldukça etkin olması bekleniyor ise,
- Nakit akışının korunması için, koruma işleminin amacını oluşturan gelecekteki tahmini işlemin gerçekleşme ihtimali yüksek ise ve raporlanan kar veya zararı etkileyecek nakit akışındaki bir değişimi gösteriyor ise,
- Koruma işleminin etkinliği doğru olarak ölçülebiliyorsa. Bu korunan kalemin nakit akışlarının ya da makul değerinin ve sözkonusu işlemde kullanılan aracın makul değerinin doğru olarak ölçülebilmesidir,
- Koruma işlemi sürekli olan bir esasta değerlendiriliyor ve finansal raporlama dönemi boyunca oldukça etkili olduğu belirlenebiliyor ise.

Bütünü ile düşünüldüğünde bir koruma aracı için tek bir makul değer ölçüğü vardır ve bu değerde değişikliğe neden olan faktörler birbirine bağımlıdır. Bu yüzden işletme bir koruma aracı için sadece bir koruma ilişkisi açıklar. İzin verilen istisnalar şunlardır.²²⁷

- Bir opsiyonun makul değeri ile zaman değerinin ayrılması ve opsiyonun zaman değeri hariç tutulmak sureti ile sadece makul değerdeki değişikliklerin gösterilmesi,
- Bir forward sözleşmesindeki faiz ile spot fiyatın ayrılmasıdır.

---

²²⁷ IAS 39, a.g.e., par.144., s.1095.

3.2.3.7.4. Riskten Koruma Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Bir koruma işleminin başlangıcında ve süresi boyunca korunan kalemin nakit akışları veya makul değerindeki değişikliklerin, koruma aracının nakit akışları veya makul değerindeki değişiklikleri karşılayacağı işletme tarafından tahmin ediliyor ve gerçek sonuçlar %80 ile %125 aralığında ise işlem oldukça etkin olarak kabul edilir.²²⁸

Bir işletmenin koruma işleminin etkinliğini belirlemek için uyguladığı yöntem onun risk yönetim stratejisine bağlıdır. Bazı durumlarda işletme farklı koruma türleri için farklı yöntemler takip edebilir. Korunan borcun, varlığın veya tahmini işlemin ana dönemleri aynı ise koruma işlemi hem başlangıçta hem de sonunda koruma sağlanılmaya çalışılan riskin etkisine karşı dengelemede tam bir başarı kazanılır. Örneğin korunan kalem ve koruma aracı için anapara ve nominal değer miktarları, dönemi, yeniden fiyatlandırma tarihi, faiz ve anapara ödemelerinin tarihleri ve faiz oranını ölçme esasları aynı ise faiz oranı swap'ı muhtemelen etkin bir koruma olacaktır.

Öte yandan bazen koruma aracı, etkisinden korunmaya çalışılan riskin sadece bir kısmını karşılayabilir. Örneğin koruma aracı ile korunan kalem farklı para birimleri ile ifade ediliyor ve her iki para birimi aynı yönde hareket etmiyor ise koruma işlemi tam etkili olmayacaktır. Ayrıca türev aracın makul değerindeki değişikliğin bir kısmı karşı tarafın kredi riskinden kaynaklanıyor ise faiz oranı riskinden korunmada türev araçların kullanılması da tam etkili bir koruma sağlamayacaktır. Özel koruma muhasebesini kullanmak için koruma işlemi işletmenin tüm iş riskleri ile değil açık bir şekilde tanımlanmış ve belirlenmiş risk ile ilgili olmalıdır. Yine koruma işlemi işletmenin net kar veya zararını etkilemelidir. Fiziki varlığın eskimesine veya hükümet tarafından özel bir mülkiyetin kamulaştırma riskine karşı koruma muhasebesini kullanmak uygun olmayacaktır. Etkinlik, bu riskler doğru olarak ölçülemediği sürece belirlenemeyecektir.

Bir özkaynak yatırımı, makul değer korunmasında korunan kalem olamaz. Çünkü bu yöntem makul değer değişikliklerinden ziyade yatırımcının birleşilen işletmedeki payında meydana gelen net kar veya zarar artışını ifade eder. Özkaynak yatırımı korunan bir kalem olsa idi hem makul değer hem de kar veya zarardaki artışlar

---

²²⁸ IAS 39, a.g.e., par.146-152., s.1095-1098.

ayarlanırdı. Bu durum çifte ayarlama ile sonuçlanacaktı. Çünkü makul değer değişiklikleri kar veya zarardaki artışı da kapsamaktadır. Benzer bir neden ile konsolide edilmiş bağlı şirketteki yatırım makul değer korunmasında korunan bir kalem olamaz. Çünkü konsolidasyon makul değer değişikliklerinden ziyade ana şirketin bağlı ortaklıktaki payındaki kar veya zararında meydana gelen artışı öngörmektedir. Fakat yabancı bir bağlı ortaklığa yapılan net yatırımın korunması farklıdır. Burada çifte ayarlama yoktur. Çünkü bu yatırımın değerindeki değişikliğin korunması bir makul değer korunması değil, maruz kalınan yabancı para riskinin korunmasıdır.

Bu standart koruma işleminin etkinliğinin belirlenmesinde tek bir yöntem belirtmez. Bir işletmenin koruma stratejisinin belgesi etkinliğin ölçülmesinde bir yöntem olarak kabul edilir. Bu yöntemler değerlemenin koruma aracı üzerindeki tüm kar veya zararı kapsayıp kapsamayacağını ve aracın zaman değerinin kapsam dışı bırakılıp bırakılmayacağını açıklayacaktır. Etkinlik asgari olarak işletmenin yıllık veya ara finansal raporlarını hesapladığı dönemlerde belirlenir. Koruma aracının, tüm korunan varlık veya borçların ya da korunan tahmini işlemlerin önemli şartları aynı ise işletme bu durumdan etkisinden korunacak riske karşı makul değer ve nakit akışlarının başlangıçta ve süre boyunca tam olarak koruma sağlamasını bekleyecektir. Örneğin, işletme aşağıdaki şartlar gerçekleşir ise kar veya zararın belirlenmesinde tam bir etkinliği mal alımına yönelik bir forward sözleşmenin tam bir koruma sağlayacağını düşünebilir.

- Forward sözleşmesi, aynı malın, aynı kalitesinin, aynı zaman ve aynı mekanda gelecekte korunulan satın alma ise,
- Forward sözleşmesinin makul değeri başlangıçta sıfır ise,
- Hem forward sözleşmesindeki prim veya iskontodaki değişiklikler etkinliğin hesaplanmasından çıkarılmış ve doğrudan kar veya zarara dahil edilmiş, hem de tahmini işlem üzerinde beklenen nakit akışlarındaki değişiklik malın forward fiyatına dayanır ise.

Bir koruma işleminin etkinliğinin belirlenmesinde işletmenin genellikle paranın zaman değerini gözönüne alması gerekir. Korunan kalem üzerindeki sabit oranın makul değeri koruma amacı ile düzenlenen swap üzerindeki sabit oranı tam olarak göstermesi gerekli değildir. Bir varlığın ya da borcun taşıdığı faizin bir nakit akışını koruma amacı ile düzenlenen swap işlemindeki gibi değişen oranlı olması gerekmez. Bir swap işleminin makul değeri, onun net ödemesinden kaynaklanır. İkisi de aynı miktar tarafından değişiyor ise swap işlemi üzerinde sabit ya da değişken oranlı faiz olması net ödemeyi etkilemeksizin değişebilir.

3.2.3.7.5. Makul Değerin Riskten Korunması

Makul değeri koruma işlemi, finansal raporlama dönemi boyunca gerekli şartları karşılıyor ise aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmelidir.²²⁹

- Koruma aracının makul değerde yeniden değerlendirilmesi ile elde edilen kar veya zarar net kar veya zarar hesabına kaydedilmeli,
- Etkisinden korunmaya çalışılan riske ilgili korunan kalemdaki kar veya zarar bu kalemin kayıtlı değerini ayarlamalı ve sonuç net kar veya zararda kayıt altına alınmalıdır. Korunan kalemin değerindeki değişiklikler makul değerle kayıtlara alınsa bile bu makul değerdeki değişimler doğrudan özkaynağa kaydedilir. Ayrıca bu korunan kalem maliyet bedeli ölçüğü ile değerlendirilebilir.

Bir işletme aşağıdaki şartlardan herhangi birisinin olması durumunda korunma muhasebesinden vazgeçmelidir.²³⁰

- i. Korunan araç amorti edilir, satılır veya uygulanır ise,
- ii. Koruma işlemi için gerekli şartlar korunma muhasebesinin ölçülerini artık karşılamıyor ise.

²²⁹ IAS 39, a.g.e., par.153., s.1098.

²³⁰ IAS 39, a.g.e., par.155-157., s.1099-1100.

Faiz taşıyan ve korunan bir finansal aracın makul değerinin kayıtlı değerine indirilmesi sonucu oluşan fark, kar veya zarar hesabına aktarılmalıdır. Amortisman ayırmaya korunan kalemin makul değerinde meydana gelen değişikliklerin düzeltilmesi sona ermeden başlanmalıdır. İndirgeme vadeye kadar tamamen amorti edilmelidir.

3.2.3.7.6. Nakit Akışlarının Riskten Korunması

Nakit akımını riskten koruma işlemi finansal raporlama döneminde gerekli şartlar sağlanıyor ise aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmelidir:²³¹

- Koruma aracı üzerindeki kar veya zararın etkili olarak korunacağına karar verilen kısmı özkaynak değişim tablosu ile doğrudan özkaynağa kaydedilmelidir.
- Etkin olmayan pay aşağıda olduğu gibi kaydedilmelidir;
  - i. Koruma aracı bir türev araç ise net kar veya zarar hesabına kaydedilir,

Daha açık bir ifade ile söylemek gerekirse bir nakit akışı koruma işlemi aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:²³²

- Riskten korunan kalem ile özkaynağın farklı unsurları aşağıda i ve ii'deki değerlerden daha düşük olanına indirgenir,
  - i. Riskten koruma işleminin başlangıcından itibaren, korunan kalem ile ilgili gelecekte tahmin edilen nakit akışlarındaki toplam değişikliği dengelemek için gerekli olan koruma araçlarının toplam kar veya zararından, bu durum için etkisiz kısım hariç tutulur.
  - ii. Koruma işleminin başlangıcından itibaren, korunan kalem ile beklenen gelecek nakit akışlarının toplam değişikliklerinin makul değerinden,

²³¹ IAS 39, a.g.e., par.158., s.1100.

²³² IAS 39, a.g.e., par.159., s.1101.

- Koruma aracının kalan karı veya zararı (etkin bir koruma olmayan) ya net kar veya zarara ya da doğrudan özkaynağa kaydedilir.

Korunan işletme taahhütleri ya da tahmini işlem, bir varlık ya da borç olarak kaydediliyor ise doğrudan özkaynağa kaydedilen bu varlık ya da borcun kar veya zararı özkaynaktan çıkarılmalıdır. Bu tutar varlığın veya borcun ilk kayıtlı değerine veya maliyet bedeline eklenmelidir.²³³

Varlık ya da borç net kar veya zararı etkilediğinde (bu zaman amortisman, faiz gelir ve giderleri ve satışların maliyeti kaydedilir), varlığın veya borcun kayıtlı değerine ya da maliyet bedeline dahil edilen koruma aracının kar veya zararı, sonradan kar veya zarar hesabına eklenir.²³⁴ Doğrudan özkaynakta kayıtlı bulunan miktarlar aynı dönemde net kar veya zarara dahil edilmelidir. Bu dönemde tahmini bir satış gerçekleştiğinde riskten korunan işletme taahhüdü ya da tahmini işlem net kar veya zararı etkiler.

Bir işletme aşağıdakilerden birisi gerçekleşir ise nakit akışlarını koruma muhasebesini uygulamaktan vazgeçer:²³⁵

- Koruma aracı satılır, uygulanır, süresi bitirilir veya süresi dolar ise. Etkin koruma olduğunda başlangıçta doğrudan özkaynağa kayıt edilen toplam kar veya zarar tahmini işlem gerçekleşinceye kadar özkaynakta kalmalıdır.
- Artık koruma işlemi gerekli koruma muhasebesi ölçülerini karşılamaz ise. Bu durumda etkin olduğu için başlangıçta kar veya zarar hesabına kaydedilen koruma aracının toplam kar veya zararı taahhüt edilmiş veya tahmini işlem gerçekleşene kadar özkaynak hesabında kalmalıdır.

---

²³³ IAS 39, a.g.e., par.160., s.1101.

²³⁴ IAS 39, a.g.e., par.161., s.1101.

²³⁵ IAS 39, a.g.e., par.163., s.1102.

- Taahhüdün ya da tahmini işlemin gerçekleşmesi artık beklenmiyor ise, bu durumda doğrudan özkaynakta kayıtlı bulunan toplam net kar ya da zarar süresi boyunca net kar veya zarar hesabına kaydedilir.

İşletme, koruma işlemine tabi tutulan varlık satılır ise , süresi dolar ise veya atık tahmini işlemin gerçekleşme ihtimali kalmamış ise koruma muhasebesi uygulamasından vazgeçer. Bu durumda sözkonusu kar veya zarar, kar veya zarar hesabına aktarılır.

3.2.3.7.7. Yabancı Bir İşletmedeki Net Yatırımın Riskten Korunması

Yabancı bir ortaklıktaki net yatırımın riskten korunması nakit akışının korunmasına benzer şekilde muhasebeleştirilmelidir.²³⁶

- Etkin bir koruma sağlanacağına karar verilen koruma aracının kar veya zararının etkin kısmı özkaynak değişim tablosu vasıtası ile doğrudan özkaynağa kaydedilir.
- Etkin olmayan kısım şu hesaplara kaydedilir;
  - i. Koruma aracı bir türev ürün ise hemen net kar veya zarar hesabında,
  - ii. UMS 21’de koruma aracının türev olarak değerlendirilmediği sınırlı durumlarda.

3.2.3.7.8. Korunma Muhasebesi İçin Gerekli Koşulları Taşımayan Durumlar

Bir koruma işlemi gerekli kriterleri sağlayamadığından dolayı özel koruma muhasebesi için uygun değil ise ilk değerlemeden sonra makul değer ile değerlendirilen sözkonusu aracın makul değerindeki değişikliklerden kaynaklanan kar veya zararlar iki yoldan birisi ile kaydedilir. Türev araç olan bir koruma aracının makul değer düzenlemeleri net kar veya zarar hesabına kaydedilir.²³⁷

²³⁶ IAS 39, a.g.e., par.164., s.1103.

²³⁷ IAS 39, a.g.e., par.165., s.1103.

3.2.4. Dipnotlarda Yapılacak Açıklamalar

Finansal tablolara, taşıdığı makul değerin açıklanması için ek bilgiler gerektiren finansal varlık ve borçlar hariç olmak üzere UMS 32 tarafından gerek duyulan bütün açıklamalar dahil edilmelidir. Aşağıdaki hususlar da UMS 32 öngörülen açıklamaların bir parçası olarak işletmenin muhasebe politikalarında yer almalıdır.²³⁸

- Makul değer ile kaydedilen finansal varlık ve borçların bu değerinin tahmininde kullanılan önemli varsayımlar ve yöntemler,
- Başlangıç değerlemesinden sonra makul değer ile değerlendirilen, satış amacı ile elde bulundurulmuş finansal varlıkların makul değerindeki değişimlerden kaynaklanan kar veya zararın dönem süresince net kara veya zarara dahil edilip edilmediği ya da bunların finansal varlık elden çıkarılıncaya kadar doğrudan özkaynakta kaydedilip kaydedilmediği,
- Dört sınıf finansal varlığın her biri için finansal varlığın satın alınmasında işlem tarihi ve ödeme tarihi muhasebesinden hangisinin kullanıldığıdır.

Bir işletme faiz ya da indirim oranlarını, tahmini kredi zararlarını ve ön ödeme oranlarını açıklamalıdır. Finansal tablolar riskten koruma işlemi ile ilgili aşağıdaki ek bilgilerin tamamını içermelidir.²³⁹

- İşletmenin finansal risk yönetim amaç ve politikalarının tanımlanması, Örneğin gelecek satışlar ile ilgili risklerin korunması durumunda bu tanımlama etkisinden korunulan riskin doğal yapısını, umulan gelecek satışların yaklaşık kaç yıl veya kaç aydan beri koruma işlemine tabi tutulduğunu ve bu yıl ve aylarda satışların yaklaşık yüzdesini gösterir.

²³⁸ IAS 39, a.g.e., par.165-166, s.1103-1104.

²³⁹ IAS 39, a.g.e., par.168-169., s.1104.

- Yabancı bir kuruluştaki yatırımların, nakit akışlarının ve makul değerin korunması için aşağıdakilerin ayrı ayrı açıklanması,
  - i. Koruma işleminin tanımlanması,
  - ii. Koruma aracı olarak oluşturulan finansal araçların bir tanımı ve bilanço tarihindeki makul değerlerinin belirlenmesi,
  - iii. Etkisinden korunulan riskin doğal yapısının belirlenmesi,
  - iv. Tahmini işlemlerin riskten korunması için bu işlemlerin olmasının beklendiği dönemler, net kar veya zararın belirlenme zamanı, koruma muhasebesince önceden kullanılan fakat artık olmasının beklenmediği tahmini işlemi tanımlama,

- Nakit akışlarının korunmasında koruma aracı olarak oluşturulan türev ve türev olmayan finansal varlık ve borçların kar veya zararı özkaynak değişim tablosu vasıtası ile doğrudan özkaynağa kaydediliyor ise aşağıdakiler açıklanmalıdır;
  - i. Cari dönem boyunca özkaynağa kaydedilen miktarın belirlenmesi,
  - ii. Özkaynaktan çıkarılan ve dönem içinde net kar veya zarara aktarılan miktarın belirlenmesi,
  - iii. Cari dönem boyunca tahmini işlemlerin korunmasında kullanılan varlık ya da borcun özkaynaktan çıkarılan başlangıçta kayıtlı değerine veya elde edilme değerine eklenen miktarın belirlenmesidir.

Finansal tablolar finansal araçlar ile ilgili olarak aşağıdaki ek bilgilere de yer vermelidir:

- Makul değer ile değerlendirilen satış amacı ile elde bulundurulmuş varlıkların yeniden değerlemesinden kaynaklanan kar ya da zarar özkaynak değişim tablosu yardımı ile doğrudan özkaynakta kaydedilir ise aşağıdakiler açıklanmalıdır;
  - i. Cari dönem boyunca özkaynağa kaydedilen değer,
  - ii. Kalan süresi içerisinde itfa edilecek olan net kar veya zararda raporlanan ve özkaynaktan çıkarılan değer,

- İşletme satışa hazır ya da ticari amaçlı elde bulundurulmuş tüm finansal varlıkların makul değerin doğru olarak ölçülemeyeceğini varsayıyor ve bu yüzden varlığı amortismanına tabi değer ile değerliyor ise finansal varlığın tanımını ile birlikte kayıtlı değeri, neden makul değerin doğru olarak tespit edilemediğinin açıklamasını yapmalıdır. Ayrıca mümkün ise makul değerin hangi şartlarda gerçekleşme ihtimali olduğunu da açıklaması gerekir. Ek olarak makul değeri doğru olarak ölçülemeyen finansal varlık satılır ise bu tür varlığın satış zamanındaki kayıtlı değeri ve kaydedilen kar veya zararın miktarı da açıklanmalıdır.
- Önemli harcama ve gelir kalemleri, finansal borç ve varlıklardan kaynaklanan karların, zararların, net kar veya zarar hesabına mı yoksa özkaynak hesabına mı kaydedildiği açıklanmalıdır. Bu amaç ile;
  - i. Toplam faiz geliri ve gideri ayrı olarak açıklanmalı,
  - ii. İlk elde edilmeden sonra makul değere indirgenen satışa hazır finansal varlıklar ile ilgili olarak dönem süresince net kar ya da zarar dahil edilen bu tür finansal varlıkların kayıtdışı bırakılmasından kaynaklanan kar veya zararlar, dönem boyunca net kar veya zarara dahil edilen kaydedilmiş varlıkların ve borçların makul değere indirgenmesinden kaynaklanan toplam karlar ya da zararlardan ayrı olarak raporlanmalıdır.
  - iii. İşletme henüz nakit olarak tahsil edilmeyen faiz gelirlerinin miktarını açıklamalıdır.
- İşletme geri satın alma anlaşmasına girmiş ise önceki finansal raporlama dönemlerinden elinde kalan faizleri ve cari finansal raporlama döneminde olan bu tür işlemler için aşağıdakileri ayrıca açıklamalıdır:
  - i. Bu tür işlemlerin miktarını ve doğal yapısını,
  - ii. Finansal varlığın kayıtdışı bırakılıp bırakılmadığını,
- Bir işletme finansal varlığı makul değer ile değil de amortismanına tabi değer ile raporlayarak yeniden sınıflandırıyor ise bu yeniden sınıflandırmanın nedenini açıklar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜREV ARAÇLARIN 32 VE 39 NO'LU ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI'NA GÖRE MUHASEBE UYGULAMALARI

4.1. TÜREV ARAÇLARIN 32 VE 39 NO'LU ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE MUHASEBE İŞLEMLERİ

İşletmeler, mal fiyatlarında, döviz kurlarında ya da faiz oranlarında meydana gelen dalgalanmalardan korunmak ya da bu dalgalanmalardan kar elde etmek amacıyla türev araçları kullanmaktadırlar. İşletmeler türev araçları kullanarak maruz kaldıkları riskler nedeniyle oluşabilecek zararları azaltabilir veya tamamen yok edebilirler. Bilançodışı araçlar olarak bilinen türev araçların kayıt edilmesi, bunlara ait kar veya zararların hesaplanması, finansal tablolarda gösterilmesi ve kayıtdışı bırakılması özellikli işlemler olduğundan, türev araçların işletmeye ek yük getirmeyecek şekilde muhasebe kayıtlarına alınması büyük önem arz etmektedir.

Bazı muhasebe kavramları, türev araçların muhasebeleştirilmesine yön vermeleri açısından oldukça önemlidirler. Bu kavramlar şunlardır:¹⁹¹

- **Özün Önceliği Kavramı:** Bu kavram işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında biçimleri yerine özlerinin esas alınmasını ifade eder. Bu durumda türev araçlarla ilgili işlemlerde amaçlar gözönünde bulundurularak işlemin esas unsurlar kayıtlara yansıtılmalıdır.

---

¹⁹¹ KAYGUSUZ, a.g.e., s.26-27.

- İşletmenin Sürekliliği Kavramı: Bu kavram, işletmelerinin faaliyetlerinin belirli bir süreye bağlı olmaksızın süreceğini ifade eder. İşletmenin faaliyetlerinin gelecekte de devam edeceği varsayımı altında muhasebeleştirme yapılır. Riskten korunan kalem ile riskten korunma aracı olarak kullanılan türev araç arasında ilişki açısından bu kavram önem taşımaktadır.
- Dönemsellik Kavramı: İşletmelerin sınırsız olarak tanımlanan yaşamı belirli dönemlere ayrılarak, her döneme ait faaliyet sonuçları diğer dönemlerden bağımsız olarak belirlenir. Türev araçlarla ilgili işlemlerin sonuçlarının dönem itibari ile nasıl yapılacağı konusunda bu kavram esas alınmaktadır.
- Tutarlılık Kavramı: Bu kavram ile muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanmasını ifade eder. Bu kavram ile işletmelerin mali durumlarının dönemler itibari ile karşılaştırılabilir olması amaçlanmaktadır. Türev araçların tanımlanması, kayıt edilmesi ve değerlendirilmesi için kullanılan kriterler işlemin amacı ile çelişmemeli.
- İhtiyatlılık Kavramı: Bu kavram, muhasebe olaylarında temkinli davranılmasını ve karşılaşılabilecek risklerin gözönünde bulundurulmasını ifade etmektedir. Bu kavramın sonucu olarak işletmeler olası gider ve zararları için karşılık ayırırken, olası gelir ve karlarla ilgili gerçekleşme dönemine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar.

Türev araç işlemlerine ilişkin sonuçların muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolara aktarılmasında bazı önemli hususlar mevcuttur. Buna göre UMS 32 ve UMS 39 türev araç sözleşmelerinin muhasebe kayıtlarına alınmasında nazım hesapların kullanılması yerine bunların doğrudan asli hesaplarda gösterilmesini istemektedir. Ancak Türkiye’de Tekdüzen Hesap Planına göre bu araçların nazım hesaplarda gösterilmesi daha uygundur. Türev araçlar riskten korunmak ya da kar elde etmek

amacıyla kullanılabilir. Bu durum türev araçların muhasebe kayıtlarının da farklı yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türev araçlar, sözleşmenin yapıldığı tarihte veya teslim tarihinde muhasebe kayıtlarına alınabilirler. Muhasebe kayıtlarının işlem tarihinde (sözleşme tarihi) yapılması esas kullanıldığında, işletme ilk kaydı sözleşme değerine göre yapar. Sözleşme tarihi ile teslim tarihi arasında meydana gelen değer değişimleri dönem sonunda ilgili düzeltme kayıtları ile düzeltilir. Teslim tarihi (hesaplaşma tarihi) esasının kullanılması durumunda işletmeler, elde edilen varlıkları teslim tarihindeki değere göre muhasebe kayıtlarına alacaklardır. Bu esasta işlem tarihi ile teslim tarihi arasındaki sürede varlığın değerinde meydana gelen değişimler dikkate alınmazlar.

Kar elde etme amacıyla taraf olunan türev araç sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde, türev araç organize bir borsada işlem görüyor ve türev aracın makul değeri belirlenebiliyor ise, bu araçla ilgili değer düzeltme kaydı yapılarak ortaya çıkan kar veya zarar ait olduğu dönemin sonuç hesaplarına aktarılır. Türev araç sözleşmesi sona erdiğinde, satıldığında ya da uygulandığında muhasebe kayıtlarından çıkarılır. Ancak türev aracın tezgahüstü piyasada işlem görmesi ve makul değerinin tam olarak belirlenemediği durumlarda kar ve zarar ilişkin kayıtlar vade sonuna kadar ertelenir, türev araç sözleşmesinin koşullarının yerine getirilmesinden sonra uygun değerlendirme tekniği kullanılarak değerlendirilir ve gerekli muhasebe kayıtları yapılır.

Korunma amaçlı türev araç sözleşmelerinde fiyat riskine karşı korunma amacı güdülüyorsa bu işleme yönelik muhasebe kayıtları spekülasyon işlemlerinin muhasebe kayıtları ile paralellik gösterir. Nakit akış riskinden korunma amaçlı işlemlerin muhasebeleştirilmesinde ise bazı farklılıklar vardır.¹⁹² Nakit akış riskinden korunma amaçlı işlemlerde elde edilen kazançlar ortaya çıktığı dönemin kar zarar hesabına değil, ilgili dönemin ayırıcı ve özkaynak hesaplarına kayıt edilirler. Bu işlemlerden zarar edilmesi durumunda ise bu zarar ilgili dönemin kar zarar hesabına kayıt edilir.

---

¹⁹² ÖRTEN, Remzi, **Finansal Türev Ürünler ve Muhasebe İlkeleri**, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Sayı:2, Haziran 2000, s.8.

Korunma işlemi bir varlığın riskten korunması için yapıldığında dönem sonunda kazanç yeniden hesaplanarak kayıtlardaki tutarlar düzeltilmelidir. Korunulan varlığın değer azalışları için ayrılacak karşılık tutarının hesaplanmasında kümülatif kazanç göz önünde tutulmalıdır. Değer azalması kazancı aşmıyor ise aşan kısım için karşılık ayrılmalıdır. Daha önce karşılık ayrılmış ise, riskten korunma işlemi sonucunda ortaya çıkan kazanç karşılık giderlerine alacak yazılarak gider düzeltilmesine gidilmelidir. Varlıklardaki değer azalışlarını aşan riskten korunma kazancı, işlemin sonunda kar yazılır.

Riskten korunma işlemi bir borcun maliyetinden korunmak için yapıldığında riskten korunma işlemi sonucunda elde edilen kazanç ilgili faiz giderlerinde kaynağın kullanım süresi dikkate alınarak indirilmelidir. Korunma işleminde bir zarar sözkonusu olduğunda, zarar korunan kaynağın kullanım süresi dikkate alınarak dönem giderlerine eklenmelidir. Korunma işlemi sonucunda elde edilen kar veya zarar kesinleştiği zaman, dönem ayırıcı hesaplar yardımıyla ilgili dönemlere aktarma yapılmalıdır.

Ticari amaçla elde tutulan bir finansal varlık veya borç sonucu elde edilen gelir ya da gider tahakkuk ettiği dönemin net karı veya zararı içinde yer almalıdır. Satışa hazır bir finansal varlığın kar veya zararı ise ya tahakkuk ettiği dönemin net kar veya zararı içinde ya da finansal varlık satılincaya kadar özkaynak değişim tablosu yapılıncaya kadar doğrudan özkaynakta kayıtlara geçirilmeli. İşletmeler muhasebe politikası olarak bunlardan birisini seçmeli ve satışa hazır finansal varlıklarının tamamına bu politikayı uygulamalıdır. Bu konuda bir türev korunma aracı olarak tanımlanmadıkça daima ticari amaçla elde tutulan varlık olarak dikkate alınmalıdır.

Türev araçların kayıt altına alınması ve kayıtdışı bırakılmasında alınan veya verilen teminatlar da göz önünde bulundurulur. Normal şartlarda teminatı verenin bunu geri alma hakkı var ve teminatı alanın da bunu satma ya da rehin verme hakkı yok ise teminatın türüne göre asli veya nazım hesaplarda kayıt edilirler. Ancak teminatı verenin onu geri alma hakkının olmadığı ve teminatı alanın da bunu satma ve rehin verme hakkının var olduğu durumlarda borçlunun teminat olarak verdiği varlığı diğer varlıklardan ayırması ve bunu alacak olarak kaydetmesi, alacaklının ise teminat olarak aldığı varlığı kendi varlıklarından ayırarak bir borç olarak kayıtlara alması gerekir.

UMS 39'a göre türev araçların değerlemesinde şu ilkeler gözönünde bulundurulmalıdır. Kar elde etme amacıyla taraf olunan finansal varlıklarla ilgili türev araçların dönemsonu değerlemesinde makul değerinin belirlenip belirlenememesi önem taşımaktadır. Çünkü organize bir borsada işlem gören türev araçların makul değeri ilgili borsadaki fiyattır. Bu fiyatta ortaya çıkan artışlar dönemin gelirin kaydedilir. Buna karşılık sözleşme tezgahüstü piyasada işlem gören bir türev araç ise ve makul değeri belirlenemiyor ise bu durumda cari değer ile değerlendirme yapılmaz. **Risken korunma amaçlı** türev araçların değerlemesi de kar elde etme amaçlı türev araçların değerlemesi gibi yapılır.¹⁹³ Korunma amaçlı türev araçlar cari değer ile değerlendirilir. Diğer taraftan değerlendirme yapıldıktan sonra ortaya çıkan olumlu fark dönem ayırıcı hesaplar ve özkaynak hesapları yardımı ile sonuç hesaplarına aktarılır, doğrudan kar zarar hesabına aktarılmazlar. Yapılan türev işlem yabancı bir para birimini içeriyor ise dönemsonu değerlemesinde kambiyo muhasebesi ile ilgili değerlendirme ilkeleri gözönünde bulundurulur.

Finansal borç olarak finansal tablolara alınan türev araçların dönemsonu değerlendirme işlemleri ile ilgili olarak makul değeri belirlenemeyen finansal borçlar, kar elde etme amaçlı finansal borçlar ve türev nitelikli finansal borçlar **maliyet değerleri** ile, finansal borç özelliğine sahip türev araçlar, ticari amaçlı finansal borçlar ile risken korunma amaçlı türev araç sözleşmelerine ait borçlar **makul değerleri** (cari değer) ile kayıtlara alınır.¹⁹⁴

4.1.1. Forward Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri

Forward sözleşmeler iki taraf arasında belirlenen koşullarla yapılan ve organize bir borsada işlem görmeyen sözleşmeler olduğundan sözleşmenin günlük olarak güncellenmesi de yapılmamaktadır. Sözleşmenin başlangıcında taraflar arasında teminat ya da prim adı altında herhangi bir ödeme yapılmadığı için vadeden önce herhangi bir nakit akışı da sözkonusu değildir. Bu sebeple kar veya zarar sözleşmenin vadesi sonunda belli olur.

---

¹⁹³ ÖRTEN, a.g.m., s.10.

¹⁹⁴ ÖRTEN, Remzi – ÖRTEN, İpek, **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001, s.524.

Forward sözleşme süresi içinde taraflar herhangi bir olumsuz sonucun meydana gelmesi olasılığı nedeniyle karşılık ayırabilirler.¹⁹⁵ Karşılık ayrılması için vade sonunun beklenmesine gerek yoktur. Olumsuz farkın gerçekleşme olasılığı belirmiş ise dönem sonunda karşılık ayrılabilir.

Forward sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi, bu sözleşmelerin kullanım amaçlarına göre değişmektedir. Kar elde etme ya da riskten korunma amacıyla yapılan forward sözleşmelerin muhasebeleştirilmesinde farklılıklar olacaktır.

Mal forward sözleşmelerinde belirlenen fiyat mal alış veya satış fiyatı olarak kabul edilir. Forward sözleşmelerle ilgili giderler mal alış veya satış gideri olarak işlem görür.¹⁹⁶

Döviz forward sözleşmeleri, yabancı bir para biriminden bir borç ve alacağın, kesin bir döviz taahhüdün, yabancı bir faaliyetteki net yatırımın korunması ya da kar elde etme amacıyla düzenlenebilir.¹⁹⁷ Dövizle ilgili bir borç ve alacağın korunmasında forward sözleşme kullanılması halinde, sözleşme dönemi içindeki finansal tablo düzenleme dönemlerindeki değerlendirme işlemlerinde forward prim ya da iskontosunun ilgili döneme düşen kısmı esas alınır.

Kesin bir döviz taahhüdünü korunması için yapılan döviz forward sözleşmeleri muhasebeleştirilirken, sözleşmenin sona ermesine kadar herhangi bir işlem yapılmaz. Sözleşme döviz taahhüdü ile ilgili işlem gerçekleşmeden sona ermesi durumunda sözleşmeden elde edilen kazançlar “**Gelecek Aylara/Yıllara Ait Gelirler**”, kayıplar ise “**Gelecek Aylara/Yıllara Ait Giderler**” hesabına kayıt edilir ve taahhüt gerçekleştiğinde sözkonusu işleme ilişkin kazanç ve kayıplar satış veya maliyet tutarlarının düzeltilmesinde kullanılır.¹⁹⁸ Yabancı bir faaliyetteki net yatırımın korunması amacıyla yapılan döviz forward sözleşmelerinde, dönem sonu işlemlerinin sözleşme dönemi içinde yapılması halinde o döneme ilişkin prim ya da iskonto,

---

¹⁹⁵ ÇOBAN, a.g.e., s.184.

¹⁹⁶ PARLAKKAYA, Raif, **Forward Kontratlar ve Muhasebeleştirilmesi II**, Mükellefin Dergisi Sayı:77, Mayıs 1999, s.131.

¹⁹⁷ KAYGUSUZ, a.g.e., s.36.

¹⁹⁸ PARLAKKAYA, a.g.m., s.131

sözleşmenin sona ermesi durumunda sözleşme kazanç veya kaybı özkaynakta bir düzeltme olarak kayıt edilir.

Spekülasyon amacıyla taraf olunan döviz forward sözleşmelerinde, sözleşmenin sona ermesi durumunda gerçekleşen kazanç “**Diğer Olağan Gelir ve Karlar**” hesabına, kayıplar ise “**Diğer Olağan Gider ve Zararlar**” hesabına kaydedilerek gerçekleştiği dönemin gelir veya giderleri arasında gösterilir.

Faiz forward sözleşmelerine bir borcun maliyet artış riskinden veya faiz gelirlerinde azalma riskinden korunmak amacıyla taraf olunabilir. Bu sözleşmelerde anapara sadece faizin hesaplanmasında kullanılan varsayımsal bir tutar olduğundan gelecekte bir borç ve alacak ilişkisi doğurmaz. Faiz forward sözleşmelerinin değeri vade sonunda belirlenebilir. Bu nedenle sözleşme süresince değer düzeltme işlemi yapılmaz.¹⁹⁹

Bir borcun maliyet artışından korunmak için taraf olunan faiz forward sözleşmelerinde elde edilen kazanç borcun faiz giderinden indirilir. Sözleşmeden zarar edilmesi durumunda, bu zarar faiz giderlerine eklenir.

Faiz gelirlerinin azalma riskinden korunmak için girilen sözleşmelerde elde edilen kazanç faiz gelirlerine eklenir, zarar edilen tutar faiz gelirlerinden indirilir. Forward faiz sözleşmesinde elde edilen kazanç ya da kayıplar faiz dönemi başında tahsil edilmekte veya ödenmektedir. Faiz dönemi başında yapılacak tahsilat “**Gelecek Aylara/Yıllara Ait Gelirler**” ödeme ise “**Gelecek Aylara/Yıllara Ait Giderler**” hesaplarına kaydedilerek esas borcun ya da yatırımın faiz dönemlerinde itfa edilir.

4.1.2. Futures Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri

Futures sözleşmeler organize borsalarda işlem gören standart sözleşmelerdir. Bu sözleşmelere taraf olunması için teminat yatırılır ve bunlara ait kazanç ve kayıplar

---

¹⁹⁹ TENKER, Nejat, **Finansal Muhasebe**, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999, s.367.

günlük olarak belirlenerek hesaplara geçilir. Futures sözleşmeler ile ilgili değerlendirme günlük olarak yapılmaktadır.

Futures sözleşmelere ilişkin muhasebe kayıtları sözleşmenin kar elde edilmesi, makul değer riskten korunması, nakit akış riskinden korunması ve yabancı paralı net yatırımın riskten korunması amacıyla yapılmasına göre değişmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ortaya çıkan kazançlar için ilgili varlık hesapları borçlandırılır. İşlem sırasına göre **gelir hesapları**, **pasifte dönem ayırıcı hesaplar** veya **özkaynak hesapları** alacaklandırılır. Ortaya çıkan kayıplar ise ilgili varlık ya da borç hesapları alacaklandırılarak kaydedilir. Sözleşmenin yapılış amacına bağlı olarak **aktifte dönem ayırıcı hesaplar** borçlandırılır, **gelir hesapları** ya da **özkaynak hesapları** alacaklandırılır.²⁰⁰

UMS 39'a göre riskten korunma amacıyla sözleşme yapıldığında elde edilen kar ya da zarar sözleşmenin vadesine göre itfa edilirler. Fakat spekülasyon amaçlı sözleşme alınıp satılmış ise elde edilen kar ya da zarar doğrudan gider hesaplarına kaydedilir.

Fiyat riskine karşı korunmak için yapılan işlemler ile kar elde amaçlı yapılan işlemlerin muhasebe kayıtları benzerdir. Nakit akış riskinden korunmak için yapılan işlemlerde ise dönem içinde ortaya çıkan kazançlar **pasifte dönem ayırıcı hesaplarda** ya da **özkaynak hesaplarında** izlenir. Dönem içinde oluşan kayıplar ise **aktif dönem ayırıcı hesaplarda** veya ilgili **gider hesaplarına** kayıt edilirler.

Yabancı para birimine dayalı futures sözleşmelerinde dönem içinde ortaya çıkan kazançlar **pasifte dönem ayırıcı hesaplar** ya da **özkaynak hesapları** aracılığı ile kaydedilirler. Diğer taraftan ortaya çıkan kayıplar ise **aktifte dönem ayırıcı hesaplar** veya ilgili **gider hesaplarında** izlenirler. Bir başka önemli nokta da yabancı para biriminin değerinde meydana gelen artış ya da azalışlara ilişkin kayıtların da yapılması zorunluluğudur.

Korunma işlemleri bir varlık, bir borç, taahhüt edilen bir işlem ya da gelecekte olması beklenen tahmini bir işlem için yapılabilmektedir. Korunma işlemi bir varlığın

---

²⁰⁰ ÇOBAN, a.g.e., s.183.

korunması için yapılırsa her ay sonunda elde edilen kazancın yeniden gözden geçirilmesi suretiyle kayıtlarda görünen tutarlar düzeltilir. Korunan varlığın değer azalışları için ayrılacak karşılık miktarının hesabında kümülatif korunma kazancı gözönünde tutulur ve değer azalmasının korunma kazancını aşması durumunda aşan miktar için karşılık ayrılır. Korunma işlemi sonunda ortaya çıkan korunma kazancı karşılık giderlerine alacak yazılarak gider düzeltmesine gidilir. Varlıkların değer azalmalarını aşan korunma kazançları işlemin sonunda kar olarak yazılır.²⁰¹

Korunma işlemi bir borcun maliyet artışından korunmak için yapıldığında korunma kazancı ilgili faiz giderinden kaynağın kullanılma süresine yayılarak indirilir. Korunma kaybı olduğu zaman, kaynağın kullanılma süresine yayılarak indirilir ve faiz giderlerine eklenir. Korunma kazancı kesinleştiğinde “**Gelecek Aylara Ait Gelirler**” ve korunma kaybı kesinleştiğinde “**Gelecek Aylara Ait Giderler**” hesaplarına alınarak bu hesaplardan ilgili dönemlerde aktarma yapılır.²⁰²

Futures sözleşmelere ilişkin şartlar yerine getirildiğinde başlangıçta ödenen teminata ait kapanış kayıtları ve sözleşmenin iptaline ilişkin kayıtlar yapılır. Yabancı para biriminden yapılan sözleşmelerde kambiyo muhasebesi işlemleri gözönünde bulundurulur.

4.1.3. Swap Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri

Swap sözleşmelerinin muhasebe kayıtlarına alınmasında bu sözleşmelerin hangi amaçla kullanıldığı ve swap sözleşme türlerinden hangisinin kullanıldığı önem arz etmektedir.

Kar elde etme amacıyla girilen swap işlemlerinde, işlem sonuçlarının değerlendirilmesinde piyasa değerini esas alan yaklaşım uygulanır. Spekülasyon amaçlı faiz ve döviz swap işlemleri bilançoya kaydedilir ve sözleşmelerin değerindeki değişimler, değişimin gerçekleştiği anda gelir ya da gider olarak kayıtlara geçirilir.

---

²⁰¹ PEKDEMİR, Recep, **Türev İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul 1999, s.10.

²⁰² YÜCEL, Göksel, **Türev Ürünler İle İlgili Temel Bilgiler ve Muhasebeleştirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul 2001, s.4.

Riske karşı korunma amacıyla yapılan swap işlemlerinde kazanç ve kayıpların korunan kalemin riske bağlı bulunduğu olayın yarattığı akımların veya yapılan değerlemenin düzeltilmesinde kullanılması esastır. Bu sebeple yabancı para cinsinden borçlar da dahil olmak üzere yabancı para cinsinden bir pozisyonun korunması ile yabancı bir ülkede bulunan net yatırımların korunması amacıyla taraf olunan döviz swap sözleşmelerinden elde edilecek kazançlar ve kayıplar özkaynakta bir düzeltme olarak işlem görürler.²⁰³

Swap işleminin kazanç ve kayıplarının dönemlerle ilgilendirilmesinde düzeltme yapılan gelir ve giderlerin dönemleri esas alınır. Faiz swaplarında kazanç ve kayıplar peşin tahsil edilmiş gelir veya peşin ödenmiş gider olarak hesaplarda bekletilir. Korunan kalemin giderinin kayıt edildiği dönemde düzeltme yapılmak üzere bu hesaptan aktarılır. Ayrıca faiz swaplarında, swap ödemeleri ilgili bulunduğu dönemler itibariyle tahakkuk ettirilir.

Yabancı para cinsinden bir taahhüdün korunması amacıyla yapılan swap işleminde kazanç ve kayıplar peşin tahsil edilmiş gelir veya peşin ödenmiş gider olarak hesaplarda bekletilir ve yabancı para cinsinden işlemlerin değerlendirilmesine dahil edilir. İlgili iki döviz türünün faiz oranlarındaki farklılıklara ait periyodik ödemeler ilgili bulunduğu dönemler itibariyle tahakkuk ettirilir ve bu ödemeler faiz giderlerinde bir düzeltme olarak kabul edilir. Swap işlemleri için bir aracı kuruma komisyon ödenmesi durumunda, ödenen komisyon swap maliyetini arttıran bir gider olarak işleme tabi tutulur.

4.1.4. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri

Opsiyon sözleşmeleri organize borsalarda ve tezgahüstü piyasalarda işlem gören ve alıcısının ödediği prim karşılığında bir hak elde ettiği sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler organize borsada işlem görüyorsa borsada belirlenen standartlar çerçevesinde muhasebe kayıtları yapılacaktır. Buna karşılık tezgahüstü piyasalarda işlem gören opsiyon sözleşmelerinde şartlar tarafların karşılıklı anlaşmaları doğrultusunda belirlendiğinden,

---

²⁰³ TENKER, a.g.e., s.377.

bu opsiyon sözleşmelerinin değerlemesinde belirli bazı fiyatlama modelleri uygulanmalıdır.²⁰⁴

Opsiyon sözleşmeleri kesin bir taahhüt olmayıp potansiyel bir taahhüt niteliğindedir. Bu sözleşmelerde elde edilen kar veya zararın tespitinde prim esas kriterdir. Opsiyon sözleşmesi için alıcı tarafından ödenen prim muhasebe kayıtlarına alınırken opsiyon alıcısı ile opsiyon satıcısı için farklılık gösterir. Opsiyon alıcısı için prim gider, satıcı için ise gelirdir. Opsiyon alıcısının ödediği prim muhasebeleştirilirken dönemsellik ilkesine uyulması gerekir. Bu sebeple alıcı açısından ödediği prim **aktifte dönem ayırıcı hesaplarda**, satıcı açısından ise **pasifte dönem ayırıcı hesaplarda** takip edilir.²⁰⁵ Sözleşmenin vadesinde veya sona erdirilme tarihinde ilgili gelir ve gider hesaplarına aktarılır. IAS 39'a göre primin cari döneme ait olmayan kısmı dönemsellik ilkesi gereği gelecek aylara ait gider ve gelecek aylara ait gelir şeklinde kaydedilmelidir.

Korunma amaçlı yapılan opsiyon sözleşmelerinde muhasebe ilkeleri korunan kalemin türüne göre değişmektedir. Korunma işlemi bir varlığın korunması için yapıldığında dönem sonlarında organize borsalarda oluşan fiyatlara göre korunma işlemi sonuçları yeniden hesaplanarak kayıtlardaki tutarlar düzeltilir. Korunan varlığın değer azalışları için ayrılacak karşılık miktarının hesabında kümülatif korunma kazancı gözönünde tutulur ve değer azalmasının korunma kazancını aşması durumunda, aşan miktar için karşılık ayrılır. Korunma işleminin sonunda ortaya çıkan korunma kazancı karşılık giderlerine alacak yazılarak gider düzeltmesi yoluna gidilir. Korunma işleminin sonunda ortaya çıkan korunma kazancı karşılık giderlerine alacak yazılarak gider düzeltmesi yoluna gidilir.²⁰⁶ Varlıkların değer azalmalarını aşan korunma kazancı işlemin sonunda kar yazılır.²⁰⁷

Korunma işlemi bir borcun maliyetinin artışından korunmak için yapıldığında korunma işleminden doğan kazanç ilgili faiz giderinden sözkonusu yabancı kaynağın kullanılma süresine yayılarak indirilir. Korunma işleminden doğan kazanç

---

²⁰⁴ KAYGUSUZ, a.g.e., s.44.

²⁰⁵ ÇOBAN, a.g.e., s.184.

²⁰⁶ TENKER, a.g.e., s.360.

²⁰⁷ PEKDEMİR, a.g.e., s.16.

kesinleştğinde “**Gelecek Aylara Ait Giderler**” hesabına alınarak daha sonra ilgili dönemlerden aktarma yapılır.²⁰⁸

Korunma işlemi bir alacağın korunması için yapıldığında korunma kazanç ve kayıpları alacağın bağlı olduğu işlemin kar veya zararı ile ilişkilendirilir. Spekülasyon amaçlı yapılan opsiyon sözleşmelerinde, işlem kazancı veya prim kaybı kesinleştiği anda gelir veya gider hesaplarına alınır.

Opsiyonlarda tahsil edilen primler bilançoda varlık hesabına borç olarak kaydedilirler. Teminat ise bilançoda ayrı olarak verilen depozito ve teminatlar hesabında gösterilir. Değişim teminatı işlemlerin kontrolünün sağlanması amacıyla bilançoda ayrı bir hesapta gösterilebilir.²⁰⁹

4.2. TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMALAR

4.2.1. Forward Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Örnek Uygulamalar

- i. Döviz Forward Sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

C İşletmesi otomotiv sektörü için elektrik aksamları üreten ve satan bir işletme olup, piyasaya diğer alternatiflerinden daha ucuz ve güvenli olması düşünülen yeni elektrik aksamları üretmeyi planlamaktadır. C İşletmesinin yönetimi üretimi Haziran 2002’de başlatmayı düşünüyor. Bu nedenle işletmenin Mayıs 2002’de hammadde alması gerekiyor. Hammadde için İspanya’dan A işletmesi ile anlaşan C işletmesi 31.08.2002’de ödenecek 50.000 adet hammaddeyi birim başına 5 EURO’dan satın alıyor. 01.02.2002’de işletme bu gerçekleşmesi beklenen işlemi döviz riskinden korunmak amacıyla Y Bankası ile bir döviz forward sözleşmesine taraf oluyor.

---

²⁰⁸ YÜCEL, a.g.e., s.10.

²⁰⁹ KARACAER, Semra, **Opsiyon İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları**, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Sayı:1 Nisan 1999, s.78.

Sözleşme şartlarına göre 1 EURO'nun fiyatı 1.6180 TL olarak belirlenmiştir. Bu sırada cari piyasada 1 EURO = 1.6050'dir. Forward sözleşmenin vadesi sonunda ise 1 EURO'nun cari fiyatı spot piyasada 1.6270 olmuştur. Forward sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükler vade sonunda taraflarca yerine getirilmiştir.

C İşletmesinin muhasebe kayıtları şu şekildedir: (000.000 eklenerek)

----- 01.02.2002 -----	
910 FORWARD SÖZLEŞMEDEN ALACAKLAR HESABI	404.500
911 FORWARD SÖZLEŞMEDEN BORÇLAR HESABI	404.500

Döviz Forward sözleşmesinin yapılması.

----- 01.02.2002 -----	
180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	3.250
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI 329.01 Y Bankası	3.250

(1.6180 - 1.6050 = 0.0130 TL)
250.000 EURO x 0.0130 TL = 32.500 TL
Sözleşmenin cari kur ile değerlemesi sonucu gider oluşması.

----- 01.02.2002 -----	
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI 127.01 Y Bankası	5.500
646 KAMBIYO KARLARI HESABI	5.500

(1.6270 - 1.6050 = 0.0220 TL)
250.000 EURO x 0.0220 TL = 55.000
Sözleşmenin cari kur ile değerlemesi sonucu gelir elde edilmesi.

----- 31.08.2002 -----	
659 DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR HESABI	3.250
180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	3.250

Oluşan giderin dönem giderine dönüştürülmesi.

----- 31.08.2002 -----

100 KASA HESABI	406.750
100.03 EURO Kasası	
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI	3.250
329.01 Y Bankası	
100 KASA HESABI	404.500
100.01 TL Kasası	
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	5.500
127.01 Y Bankası	

EURO'nun satın alınması ve hesapların kapatılması.

----- 31.08.2002 -----

911 FORWARD SÖZLEŞMEDEN BORÇLULAR HESABI	404.500
910 FORWARD SÖZLEŞMEDEN ALACAKLILAR HESABI	404.500

Döviz forward sözleşmesinin sona ermesi.

ii. Faiz Forward Sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

T işletmesi 01.07.2003 tarihinde 250.000 (000.000 eklenerek) TL'lik, yıllık faiz oranı TÜFE + %5 olan altı ayda bir faiz ödemeli bir tahvili vardır. İşletme faiz oranında meydana gelebilecek düşüğe karşı tahvil getirisini riskten korumak amacıyla 01.07.2003 tarihinde J işletmesine yıllık %70 faizli, 250.000 (000.000 eklenerek) TL tutarında ve 31.12.2003 vadeli altı aylık bir faiz forward sözleşmesi satmıştır. 6 ayın sonunda yıllık TÜFE %55 olarak gerçekleşmiştir.

T İşletmesinin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir: (000.000 eklenerek)

----- 01.07.2003 -----

910 FORWARD SÖZLEŞMEDEN ALACAKLAR HESABI	1
920.01 J Firması	
911 FORWARD SÖZLEŞMEDEN BORÇLAR HESABI	1

Faiz forward sözleşmesinin kaydı.

----- 01.07.2003 -----	
100 KASA HESABI	7.500
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI	7.500
(250.000 x 60 x 6/12000 = 7.500 TL) Tahvil faiz gelirinin tahsili.	
----- 01.07.2003 -----	
180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	7.500
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI	7.500
(250.000 x 60 x 6/12000 = 7.500 TL) Faiz forward sözleşmesinin faiz gideri.	
----- 31.12.2003 -----	
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	8.750
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI	8.750
(250.000 x 70 x 6/12000 = 8.750 TL) Faiz forward sözleşmesinin faiz geliri.	
----- 31.12.2003 -----	
921 FORWARD SÖZLEŞMEDEN BORÇLAR HESABI 921.01 T İşletmesi	1
920 FORWARD SÖZLEŞMEDEN ALACAKLAR HESABI 920.01 J İşletmesi	1
Faiz forward sözleşmesinin kapatılması.	

4.2.2. Futures Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Örnek Uygulamalar

- i. Ticari Mal Futures sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

Un üretimi konusunda faaliyet gösteren F İşletmesi, hammadde olarak kullandığı buğdayın fiyatının yükseleceğini düşünerek vadeli piyasada 6 aylık bir buğday futures

sözleşmesi satın almak istemiştir. 01.03.2004 tarihinde aracı kuruma başvurarak futures sözleşme için %0.1 komisyon ve %10 başlangıç teminatını peşin ödemiştir. Aracı kurum aldığı teminat doğrultusunda bir adet 6 ay vadeli buğday futures sözleşmesini 01.03.2004 tarihinde 6.000 TL'ye (000.000 eklenerek) satın almıştır. Sözleşmenin sürdürme seviyesi %80'dir. Buğday futures sözleşmesine ait 6 aylık cari fiyat değişimleri şu şekildedir.

Dönem	01.03.2004	01.04.2004	01.05.2004	01.06.2004
Fiyat	6.000	6.200	6.400	6.100
Dönem	01.07.2004	01.08.2004	01.09.2004	
Fiyat	5.800	6.800	7.200	

F İşletmesinin muhasebe kayıtları şu şekildedir: (000.000 eklenerek)

----- 01.03.2004 -----

653 KOMİSYON GİDERLERİ
HESABI 6

100 KASA HESABI 6

Aracı kuruma komisyon ödenmesi.

----- 01.03.2004 -----

126 VERİLEN DEPOZİTO VE
TEMİNATLAR HESABI 600

100 KASA HESABI 600

Aracı kuruma sözleşme için teminat yatırılması.

----- 01.03.2004 -----

920 FUTURES SÖZLEŞMEDEN
ALACAKLAR HESABI 6.000

921 FUTURES SÖZLEŞMEDEN
BORÇLAR HESABI 6.000

Futures sözleşmesinin yapılması.

----- 01.04.2004 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR
HESABI 200

380 GELECEK AYLARA AİT
GELİRLER HESABI 200

Futures sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.

----- 01.05.2004 -----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	200	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		200
Futures sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.		
----- 01.06.2004 -----		
180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	300	
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI		300
Futures sözleşmenin fiyatının azalmasından doğan giderin kaydı.		
----- 01.07.2004 -----		
180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	300	
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI		300
Futures sözleşmenin fiyatının azalmasından doğan giderin kaydı.		
----- 01.08.2004 -----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	1.000	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		1.000
Futures sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.		
----- 01.09.2004 -----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	400	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		400
Futures sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.		
----- 01.09.2004 -----		
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI	800	
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR HESABI		1.800
Elde edilen gelirin dönem gelirine dönüştürülmesi.		

----- 01.09.2004 -----	
100 KASA HESABI	600
126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	600
Futures sözleşme için yatırılan teminatın geri alınması.	
----- 01.09.2004 -----	
921 FUTURES SÖZLEŞMEDEN BORÇLULAR HESABI	6.000
920 FUTURES SÖZLEŞMEDEN ALACAKLILAR HESABI	6.000
Futures sözleşmenin sona ermesi nedeniyle kayıtların kapatılması.	
-----	

ii. Döviz Futures sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

Y işletmesi gelecekte USD kurunun artacağını tahmin etmekte ve kar elde etme amacıyla 6 ay vadeli 5 adet USD futures sözleşmesi satın almak istemektedir. Bu nedenle X aracı kurumuna 650 (000.000 eklenerek) TL komisyon ödeyerek ve 65.000 (000.000 eklenerek) TL başlangıç teminatını nakit olarak yatırarak 01.03.2002 tarihinde 1\$ = 1.3000 TL'den herbiri 100.000 USD'lik beş adet döviz futures sözleşmesi satın almıştır. İşletme vade sonunda futures sözleşmesini, farkı tahsil ederek kapatmıştır. Sözleşmenin sürdürme seviyesi %80'dir. Sözleşmede bir tik = 5 USD'dir. Döviz futures sözleşmesinin 6 aylık piyasa değeri aşağıdaki gibi olmuştur.

Dönem	Tik Değeri	Dönem	Tik Değeri	Dönem	Tik Değeri
01.03.2002		01.05.2002	200 tik azalmış	01.07.2002	150 tik azalmış
01.04.2002	100 tik artmış	01.06.2002	250 tik artmış	01.08.2002	300 tik artmış

Y İşletmesinin muhasebe kayıtları şu şekildedir: (000.000 eklenerek)

----- 01.03.2002 -----	
653 KOMİSYON GİDERLERİ HESABI	65.000
100 KASA HESABI	65.000

Aracı kuruma komisyon ödenmesi.

----- 01.03.2002 -----

126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	650	
100 KASA HESABI		650

Aracı kuruma futures sözleşme için teminat yatırılması.

----- 01.03.2002 -----

920 FUTURES SÖZLEŞMEDEN ALACAKLAR HESABI	650.000	
921 FUTURES SÖZLEŞMEDEN BORÇLAR HESABI		650.000

Futures sözleşmenin satın alınması.

----- 01.04.2002 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	3.250	
646 KAMBİYO KARLARI HESABI		3.250

(100 Tik x 5 USD = 500 USD)

(500 USD x 1.30 x 5 = 3.250 TL)

Futures sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.

----- 01.05.2002 -----

656 KAMBİYO ZARARLARI HESABI	6.500	
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI		6.500

(200 tik x 5 USD = 1000 USD)

(1000 USD x 1.30 x 5 = 6.500 TL)

Futures sözleşmenin fiyatının azalmasından doğan giderin kaydı.

----- 01.06.2002 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	8.125	
646 KAMBİYO KARLARI HESABI		8.125

(250 tik x 5 USD = 1.250 USD)

(1.250 USD x 1.30 x 5 = 8.125 TL)

Futures sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.

----- 01.07.2002 -----

656 KAMBİYO ZARARLARI HESABI	4.875	
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI		4.875

(150 tik x 5 USD = 750 USD)

(750 USD x 1.30 x 5 = 4.875 TL)

Futures sözleşmenin fiyatının azalmasından doğan giderin kaydı.

----- 01.08.2002 -----
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 9.750
HESABI

646 KAMBİYO KARLARI HESABI 9.750

(300 tik x 5 USD = 1.500 USD)
(1.500 USD x 1.30 x 5 = 9.750 TL)
Futures sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.

----- 03.08.2002 -----

100 KASA HESABI 650

126 VERİLEN DEPOZİTO VE 650
TEMİNATLAR HESABI

Futures sözleşme için yatırılan teminatın geri alınması.

----- 03.08.2002 -----

921 FUTURES SÖZLEŞMEDEN 650.000
BORÇLULAR HESABI

920 FUTURES SÖZLEŞMEDEN 650.000
ALACAKLILAR HESABI

Futures sözleşmenin sona ermesi nedeniyle kayıtların kapatılması.

iii. Faiz Futures sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

D İşletmesi, H Bankası ile 01.03.2003 tarihinde yaptığı görüşme sonucunda 01.06.2003 tarihinde 3 ay vadeli, vade sonunda faiz ödemeli, TEFE oranına endeksli 600.000 TL (000.000 eklenerek) tutarlı bir kredi alma konusunda anlaşmıştır. D İşletmesi kredi tarihine kadar TEFE’de meydana gelebilecek artış riskinden korunmak için 01.03.2003’te 200.000 TL(000.000 eklenerek) faize esas değerli TEFE faiz oranına endeksli, 3 ay vadeli üç adet faiz futures sözleşmesi satın almıştır. İşletme futures sözleşme ile ilgili olarak 30.000 TL(000.000 eklenerek) başlangıç teminatı ile 1.800 TL (000.000 eklenerek) aracı kurum komisyonunu ödemiştir. Sözleşme sürdürme seviyesi %80’dir. 01.06.2003’te TEFE %55 olmuştur.

D İşletmesinin muhasebe kayıtları şu şekildedir; (000.000 eklenerek)

----- 01.03.2003 -----

920 FUTURES SÖZLEŞMEDEN ALACAKLAR HESABI	1	
921 FUTURES SÖZLEŞMEDEN BORÇLAR HESABI		1

Faiz futures sözleşmesinin yapılması.

----- 01.03.2003 -----

126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	30.000	
100 KASA HESABI		30.000

Aracı kuruma futures sözleşme için teminat yatırılması.

----- 01.03.2003 -----

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	600	
100 KASA HESABI		600

Futures sözleşme için aracı kuruma ödenen komisyonun kaydı.

----- 01.06.2003 -----

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	7.561	
100 KASA HESABI		7.561

(200.000 x 3 x (%55-%60) x 92/365 = 7561 TL)

Futures sözleşmenin fiyat azalışından doğan kaybın kayıt edilmesi.

----- 01.06.2003 -----

921 FUTURES SÖZLEŞMEDEN BORÇLAR HESABI	1	
920 FUTURES SÖZLEŞMEDEN ALACAKLAR HESABI		1

Futures sözleşmenin sona ermesinin kaydı.

----- 31.10.2000 -----

100 KASA HESABI	30.000	
126 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI		30.000

Futures sözleşme için yatırılan teminatın geri alınmasının kaydı.

----- 30.11.2000 -----		
100 KASA HESABI	600.000	
300 BANKA KREDİLERİ HESABI		600.000
Bankadan kredi alınması.		
----- 31.10.2000 -----		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	83.178	
381 GİDER TAHAKKUKLARI HESABI		83.178
(600.000 x %55 x 92/365 = 83.178 TL) Bankadan alınan krediye faiz tahakkuk ettirilmesi.		
----- 31.10.2000 -----		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	8.161	
180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI		8.161
Futures sözleşmeden doğan zararın ilgili hesaba aktarılması.		

4.2.3. Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Örnek Uygulamalar

- i. Döviz Swap sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

D İşletmesinin ticari faaliyetlerinden sağlamış olduğu 100.000 EURO'su vardır. İşletme gelecek üç ay içindeki işlemler için 100.000 EURO'ya eşdeğer tutarda USD'ye gereksinim duymaktadır. Bu nedenle USD ihtiyacını karşılamak amacıyla Z İşletmesi ile 01.05.2004 tarihinde bir döviz swap işlemine girmiştir. Bu işleme H Bankası aracılık yapmıştır.

Sözleşmeye göre D İşletmesi 01.05.2004 tarihinde Z İşletmesine verilmek üzere aracı bankaya 100.000 EURO yatıracak, bu bankaya kendisine verilmek üzere Z İşletmesi tarafından yatırılan 120.000 USD'yi alacaktır. Her iki işletme de aracı

bankaya %0.1 komisyon ödeyecektir. Döviz swap sözleşmesinde uygulanacak değişim kuru USD için 1.3000 TL, EURO için 1.5800 TL'dir. Sözleşmede USD yıllık faiz oranı %8.5, EURO yıllık faiz oranı %7 olarak belirlenmiştir.

Z İşletmesi USD aldığı için USD olarak hesaplanan aylık faizin TL karşılığını D İşletmesine, Z İşletmesi ise EURO için hesaplanan aylık faizin TL karşılığını D İşletmesine içinde bulunulan ayın son gününde karşılıklı olarak ödeyecektir. Sözleşmeye göre dövizlerin geri iade edilmesinde kullanılacak kur başlangıç belirlenen kur olacaktır. Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarının sonunda USD ve EURO'nun cari alış ve satış kurları şu şekilde gerçekleşmiştir.

Tarih	Döviz Cinsi	Cari Alış Kuru	Cari Satış Kuru
31.05.2004	USD	1.3050 TL	1.3100 TL
	EURO	1.5680 TL	1.5720 TL
30.06.2004	USD	1.3130 TL	1.3180 TL
	EURO	1.5780 TL	1.5816 TL
31.07.2004	USD	1.3200 TL	1.3240 TL
	EURO	1.5850 TL	1.5880 TL

D İşletmesinin muhasebe kayıtları şu şekilde olacaktır; (000.000 eklenerek)

----- 01.05.2004 -----	
653 KOMİSYON GİDERLERİ HESABI	156
100 KASA HESABI	156
(100.000 EURO x 0.001 = 100 EURO) (100 EURO x 1.5600 = 156 TL) Aracı bankaya döviz swap sözleşmesi için komisyon ücretinin ödenmesi.	
----- 01.05.2004 -----	
930 SWAP SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HESABI	156.000
931 SWAP SÖZLEŞMESİNDEN BORÇLAR HESABI	156.000
(100.000 EURO x 1.5600 TL = 156.000 ve 120.000 x 1.3000 = 156.000 TL) Döviz swap sözleşmesinin yapılması.	

----- 01.05.2004 -----

100 KASA HESABI	156.000
100.01 USD Kasa Hesabı	
100 KASA HESABI	156.000
100.02 EURO Kasa Hesabı	

(100.000 EURO x 1.5600 = 156.000 TL ve 120.000 USD x 1.3000 = 156.000 TL)
Döviz swap sözleşmesi gereğince anaparaların değişimi.

----- 31.05.2004 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	1.113
100 KASA HESABI	1.113

(120.000 USD x 0.085/12 = 849,996 USD)
(849,996 USD x 1.3100 = 1.113 TL)
Döviz swap sözleşmesi gereğince USD'nin Mayıs dönemi faiz giderinin ödenmesi.

----- 31.05.2004 -----

100 KASA HESABI	917
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI	917

(100.000 EURO x 0.07/12 = 583,33 EURO)
(583,33 EURO x 1.5720 = 917 TL)
Döviz swap sözleşmesi gereğince EURO'nun Mayıs dönemi faiz gelirinin tahsil edilmesi.

----- 30.06.2004 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	1.120
100 KASA HESABI	1.120

(120.000 USD x 0.085/12 = 849,996)
(849,996 USD x 1.3180 = 1120 TL)
Döviz swap sözleşmesi gereğince USD'nin Haziran dönemi faiz giderinin ödenmesi.

----- 30.06.2004 -----

100 KASA HESABI	923
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI	923

(100.000 EURO x 0.07/12 = 583,33 EURO)
(583,33 EURO x 1.5816 = 923 TL)
Döviz swap sözleşmesi gereğince EURO'nun Haziran dönemi faiz gelirinin tahsil edilmesi.

----- 31.07.2004 -----	
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	1.125
100 KASA HESABI	1.125
(120.000 USD x 0.085/12 = 849,996 USD) (849,996 USD x 1.3240 = 1.125 TL) Döviz swap sözleşmesi gereğince USD'nin Temmuz dönemi faiz giderinin ödenmesi.	
----- 31.07.2004 -----	
100 KASA HESABI	926
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI	926
(100.000 EURO x 0.07/12 = 583,33 EURO) (583,33 EURO x 1.5880 = 926 TL) Döviz swap sözleşmesi gereğince EURO'nun Temmuz dönemi faiz gelirinin tahsil edilmesi.	
----- 01.04.2001 -----	
100 KASA HESABI	156.000
100.02 EURO Kasa Hesabı 100.000	
100 KASA HESABI	156.000
100.01 USD Kasa Hesabı 120.000	
Döviz swap sözleşmesi gereğince değiştirilen anaparaların iade edilmesi.	
----- 08.04.2001 -----	
931 SWAP SÖZLEŞMESİNDEN BORÇLAR HESABI	156.000
930 SWAP SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HESABI	156.000
Döviz swap sözleşmesinin sona ermesi.	
-----	

ii. Faiz Swap sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

G İşletmesi otomotiv yedek parça üretimi yapan bir işletmedir. Kredi değerliliği yüksek olan işletme piyasadan düşük maliyetle fon bulabilmektedir. Buna karşılık L İşletmesi sabit ve değişken faizli kredileri daha yüksek maliyetle elde etmektedir. G İşletmesi faizlerin düşeceğini tahmin ettiğinde değişken faizle borçlanmak istemektedir. L İşletmesi ise sabit faiz ile borçlanmak istemektedir. Her iki işletme de T Swap

Bankası ile anlaşarak swap işlemine girmişlerdir. G İşletmesi 01.07.1999 tarihinde bir yıl vadeli, %60 sabit faizli, 600.000 (000.000 eklenerek) TL kredi almıştır. Aynı anda L İşletmesi de TEFE + %10 değişken faizli 600.000 (000.000 eklenerek) TL krediyi elde etmiştir. Kredi faizleri altı aylık dönemlerde ödenecektir.

Yapılan swap sözleşmesi gereğince her iki işletme birbirlerinin faizlerini ödeyeceklerdir. Bunun yanısıra L İşletmesi G İşletmesine her altı aylık dönem için %7 oranında bir faiz ödeyecektir. Her iki işletme de T Swap Bankası'na 3.000 (000.000 eklenerek) TL komisyon ücreti ödeyecektir. Yıllık TEFE oranı 31.12.1999 tarihinde %40, 30.06.2000 tarihinde ise %35 olmuştur.

G İşletmesinin muhasebe kayıtları şu şekildedir: (000.000 eklenerek)

----- 01.07.1999 -----

100 KASA HESABI	600.000
300 BANKA KREDİLERİ HESABI	600.000

Bankadan kredinin alınması.

----- 01.07.1999 -----

930 FAİZ SWAP SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HESABI	600.000
931 FAİZ SWAP SÖZLEŞMESİNDEN BORÇLAR HESABI	600.000

Faiz swap sözleşmesinin yapılması.

----- 31.12.1999 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	180.000
100 KASA HESABI	180.000

(600.000 TL x 0.3 = 180.000 TL)

Temmuz - Aralık 1999 dönemi faiz ödemesi.

----- 31.12.1999 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	150.000
100 KASA HESABI	150.000

(600.000 TL x (%40+%10)/2 = 150.000 TL)

Faiz swap sözleşmesi gereği L İşletmesinin kredisine ait faizin ödenmesi.

----- 31.12.1999 -----

100 KASA HESABI	210.000
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI	210.000

(600.000 TL x %60/2 = 180.000 TL)

(600.000 TL x %5 = 30.000 TL)

G İşletmesinin kendi kredi faizi ile %5 oranındaki faiz farkının ödenmesi.

----- 01.07.2000 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	240.000
100 KASA HESABI	240.000

(600.000 TL x (% 35 + %5) = 240.000 TL)

L İşletmesinin kredi faizinin ödenmesi.

----- 01.07.1996 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	180.000
300 BANKA KREDİLERİ HESABI	600.000
100 KASA HESABI	780.000

(600.000 TL x (%60/2) = 180.000 TL)

Alınan kredinin faizi ile anaparanın geri ödenmesi.

----- 01.07.2000 -----

100 KASA HESABI	210.000
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI	210.000

(600.000 TL x (%60/2) = 180.000 TL)

(600.000 TL x %5 = 30.000 TL)

G İşletmesinin kendi kredi faizi ile %5 oranındaki farkın ödenmesi.

----- 01.07.1997 -----

931 FAİZ SWAP SÖZLEŞMESİNDEN BORÇLAR HESABI	600.000
930 FAİZ SWAP SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HESABI	600.000

Faiz swap sözleşmesinin sona ermesi.

4.2.4. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Örnek Uygulamalar

i. Döviz Opsiyon sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

H İşletmesi gelecekte USD kurunun artacağını düşünerek kar elde etmek amacıyla 100.000 USD değerinde 6 ay vadeli bir adet opsiyon sözleşmesi satın almak istemektedir. 01.03.2003 tarihinde USD'nin cari piyasadaki alış kuru 1.3220 TL, satış kuru ise 1.3280 TL'dir. İşletme aracı kuruma %0.1 komisyon ve %5 opsiyon primini nakit olarak ödeyerek 01.03.2003 tarihinde 1\$ = 1.3200 TL'den bir adet opsiyon sözleşmesi satın almıştır. Sözleşmenin sürdürme seviyesi %80'dir. Sözleşmelerde değişim aralığı olan 1 tik = 2 USD'dir. H İşletmesi vade sonunda opsiyon sözleşmesini nakit tahsilat yoluyla kapatmıştır. Sözleşmenin 6 aylık cari piyasa değerleri şu şekildedir:

Dönem	Tik Değeri	Dönem	Tik Değeri	Dönem	Tik Değeri
01.04.2003	110 tik artmış	01.06.2003	170 tik azalmış	01.08.2003	165 tik artmış
01.05.2003	225 tik artmış	01.07.2003	125 tik azalmış	01.09.2003	75 tik azalmış

H İşletmesinin muhasebe kayıtları şu şekilde olacaktır: (000.000 ilave edilerek)

----- 01.03.2003 -----	
653 KOMİSYON GİDERLERİ HESABI	132
100 KASA HESABI	132
Aracı kuruma komisyon ödenmesi.	
----- 01.03.2000 -----	
180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	6.600
100 KASA HESABI	6.600
Aracı kuruma opsiyon priminin ödenmesi.	

----- 01.03.2003 -----	
940 OPSİYON SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HESABI	132.000
941 OPSİYON SÖZLEŞMESİNDEN BORÇLAR HESABI	132.000
Döviz opsiyon sözleşmesinin satın alınması.	
----- 01.04.2003 -----	
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	290
646 KAMBİYO KARLARI HESABI	290
(110 tik x 2 USD = 220 USD)	
(1.3200 x 220 USD = 290 TL)	
Opsiyon sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.	
----- 01.05.2003 -----	
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	594
646 KAMBİYO KARLARI HESABI	594
(225 tik x 2 USD = 450 USD)	
(1.3200 x 450 USD = 594 TL)	
Opsiyon sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.	
----- 01.06.2003 -----	
656 KAMBİYO ZARARLARI HESABI	448
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI	448
(170 tik x 2 USD = 340 USD)	
(1.3200 x 340 USD = 448 TL)	
Döviz opsiyon sözleşmesinde oluşan fiyat azalışı.	
----- 01.07.2003 -----	
656 KAMBİYO ZARARLARI HESABI	330
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI	330
(125 tik x 2 USD = 250 USD)	
(1.3200 x 250 USD = 330 TL)	
Döviz opsiyon sözleşmesinde oluşan fiyat azalışı.	

----- 01.08.2003 -----	
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	435
646 KAMBİYO KARLARI HESABI	435
(165 tik x 2 USD = 330 USD) (1.3200 x 330 USD = 435 TL) Opsiyon sözleşmenin fiyat artışından doğan gelirin kaydı.	
----- 01.09.2003 -----	
656 KAMBİYO ZARARLARI HESABI	198
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HESABI	198
(75 tik x 2 USD = 150 USD) (1.3200 x 150 USD = 198 TL) Döviz opsiyon sözleşmesinde oluşan fiyat azalışı.	
----- 01.09.2003 -----	
941 OPSİYON SÖZLEŞMESİNDEN BORÇLAR HESABI	132.000
940 OPSİYON SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HESABI	132.000
Opsiyon sözleşmesinin sona ermesi.	
-----	
659 DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR HESABI	132
180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI	132
Opsiyon priminin dönem giderine devri.	
-----	

ii. Faiz Opsiyon sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnek.

F İşletmesi 01.04.2003 tarihinde S Bankasından TEFE + %5 değişken faizli 300.000 (000.000 eklenerek) TL tutarlı, 9 aylık bir kredi almıştır. İşletme bu kredinin değişken faiz oranındaki artış riskinden korunmak amacıyla 01.04.2003 tarihinde yıllık %40 faiz oranlı 300.000 (000.000 eklenerek) TL tutarlı 9 ay vadeli bir Avrupa tipi tezgahüstü faiz opsiyon sözleşmesini satın almıştır. Aracı bankaya 300 (000.000

eklenerek) TL komisyon ve 9.000 (000.000 eklenerek) TL prim F İşletmesi tarafından nakit ödenmiştir. 9 aylık dönemde piyasada yıllık TEFE şu şekildedir.

Dönem	01.04.2003	30.04.2003	31.05.2003	30.06.2003	31.07.2003
Yüzde (%)	40	40	45	47	50
Dönem	31.08.2003	30.09.2003	31.10.2003	30.11.2003	31.12.2003
Yüzde (%)	58	55	60	62	65

F İşletmesinin muhasebe kayıtları şu şekildedir: (000.000 eklenerek)

----- 01.04.2003 -----

100 KASA HESABI 300.000
300 BANKA KREDİLERİ HESABI 300.000

Bankadan kredi alınması.

----- 01.04.2003 -----

653 KOMİSYON GİDERLERİ HESABI 300
100 KASA HESABI 300

Aracı kuruma komisyon ödenmesi.

----- 01.04.2003 -----

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI 9.000
100 KASA HESABI 9.000

Aracı kuruma opsiyon priminin ödenmesi.

----- 01.04.2003 -----

940 OPSİYON SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HESABI 1
941 OPSİYON SÖZLEŞMESİNDEN BORÇLAR HESABI 1

Opsiyon sözleşmesinin satın alınması.

----- 30.04.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	1.250
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI	1.250

(300.000 x (%45-%40))/12 = 1250 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 30.05.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	2.500
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI	2.500

(300.000 x (%50-%40))/12 = 2.500 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 30.06.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	3.000
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI	3.000

(300.000 x (%52-%40))/12 = 3.000 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 30.06.2003 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	47.250
100 KASA HESABI	47.250

(300.000 x 0.63 x 3/12 = 47.250 TL)
Banka kredisinin faiz ödemesi.

----- 30.06.2003 -----

380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI	6.750
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI	6.750

Opsiyon sözleşmesinden kaynaklı dönem ayırıcı hesabın kapatılması
ve kazancın ilgili gelir hesabına aktarılması.

----- 31.07.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	3.750	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		3.750

(300.000 x (%55-%40))/12 = 3.750 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 31.08.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	3.250	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		3.250

(300.000 x (%53-%40))/12 = 3.250 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 30.09.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	2.500	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		2.500

(300.000 x (%50-%40))/12 = 2.500 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 30.09.2003 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	45.000	
100 KASA HESABI		45.000

(300.000 x 0.60 x 3/12 = 45.000 TL)
Banka kredisinin faiz ödemesi.

----- 30.09.2003 -----

380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI	9.500	
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI		9.500

Opsiyon sözleşmesinden kaynaklı dönem ayırıcı hesabın kapatılması
ve kazancın ilgili gelir hesabına alınması.

----- 31.10.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	1.250	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		1.250

(300.000 x (%45-%40)/12 = 1.250 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 30.11.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	3.250	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		3.250

(300.000 x (%53-%40)/12 = 3.250 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 31.12.2003 -----

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HESABI	3.750	
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI		3.750

(300.000 x (%55-%40)/12 = 3.750 TL)
Opsiyon sözleşmesinin fiyat artışından doğan gelir.

----- 31.12.2003 -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	52.500	
100 KASA HESABI		52.500

(300.000 x 0.70 x 3/12 = 52.500 TL)
Banka kredisinin faiz ödemesi.

----- 31.12.2000 -----

380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HESABI	8.250	
642 FAİZ GELİRLERİ HESABI		8.250

Opsiyon sözleşmesinden kaynaklı dönem ayırıcı hesabın kapatılması
ve kazancın ilgili gelir hesabına aktarılması.

----- 01.12.2000 -----

659 DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR HESABI 9.000

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER HESABI 9.000

Opsiyon priminin gider olarak kaydedilmesi.

----- 01.12.2000 -----

941 OPSİYON SÖZLEŞMESİNDEN BORÇLAR HESABI 1

940 OPSİYON SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HESABI 1

Opsiyon sözleşmesinin sona ermesi.

SONUÇ

Son yıllarda küreselleşme hareketleri sonucunda mal ve sermaye akımları inanılmaz bir dolaşım hızına ulaşmıştır. Teknolojik alandaki gelişmeler tüm ülkelerin birbirleri ile iletişimini kolaylaştırarak sadece sosyal ve kültürel ilişkilerin değil ekonomik ilişkilerin boyutunu da değiştirmiştir. Bunun sonucunda ülkeler arasındaki ekonomik sınırlar kalkmakta ticaret daha serbest hale gelmektedir. Ticaretin bu kadar yoğunlaşması ile işletmeler en iyiyi, en ucuza üreterek daha fazla tüketiciye ulaşabilmek adına oldukça zorlu rekabet ortamına girmişlerdir.

Rekabet koşullarının ağırlaştığı günümüzde işletmeler faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli düşük maliyetli finansman kaynaklarına ulaşmak zorundadırlar. Gerekli kaynağın sağlanması için işletmeler çeşitli finansal piyasalarda fon aramaktadırlar. İşletmeler sadece küreselleşmenin getirdiği yoğun rekabet ile değil finans piyasalarında ortaya çıkan çeşitli zorluklarla da mücadele etmektedirler.

Bretton Woods sisteminin 1973 yılında çökmesi ile birlikte işletmeler fiyat, kur ve faiz oranı riskleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu risklerin azaltılması veya tamamen yok edilmesi ya da bu risklerin üstlenilmesi sonucunda kar elde etme amacına yönelik çeşitli finansal teknikler geliştirilmiş ve buna bağlı olarak işletmelerin kullanabileceği yeni finansal araçlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni finansal araçlara geleneksel araçlardan türetildikleri için türev araçlar adı verilmiştir. Türev araç piyasalarında yapılan işlemler yatırımcıya etkin risk yönetimi imkanı vererek piyasada gerçekleşen olaylar karşısında yeni yatırım stratejileri geliştirilmesine yardımcı olmakta ve spot piyasalara derinlik kazandırarak işlem hacimlerinin artmasına paralel olarak piyasaların etkin bir biçimde çalışmasına olumlu katkılar yapmaktadır.

Finansal risk, işletmenin finansal yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. Türev araç piyasaları bu tür riskleri azaltmak ya da ortadan kaldırmak amacıyla işletmelerin kullandığı piyasalardır. Türev araç piyasalarının oluşması için bazı koşulların oluşması gereklidir. Bunların başında da bu piyasalarda işlem yapacak farklı beklentilere sahip

yatırımcıların olması gerekliliğidir. Ancak bu şekilde risk transferi gerçekleştirilir ve bu piyasalar etkin bir biçimde çalışır.

Riskten korunmanın amacı belirli bir dönemde işletmenin varlık veya borçları ilgili olarak ters yönde olabilecek fiyat, kur ve faiz dalgalanmaları neticesinde oluşacak zarar riskini azaltmak veya ortadan kaldırmaktır. Bu amaçla işletmeler türev araçları kullanarak hem bu risklere karşı kendilerini korumakta hem de fon maliyetlerini düşürme, değişik finansal piyasalarda işlem yapma ya da kar elde etme gibi avantajlar yaralanmaktadırlar.

Riske karşı korunmak veya kar elde etme amacıyla etkin bir araç olarak işletmelerce kullanılan türev araçların muhasebede gösterilmesinde çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Türev araçlar muhasebeleştirilirken bunların kullanım amaçları muhasebe kayıtlarına alınma yöntemlerini de etkilemektedir. Bu nedenle türev araç piyasalarının bulunduğu ülkelerde bunlarla ilgili gerekli muhasebe standartları oluşturulması için çalışmalar yapılmaktadır. Farklı ülkelerde farklı çalışmaların yapılması finansal tablo kullanıcıları açısından çeşitli sorunlar doğurmakta sağlıklı bilgi edinilmesini engellemektedir.

Finansal piyasaların en çok geliştiği ülkelerden biri olan A.B.D.'de muhasebe standartları konusunda yetkili organ SEC olup bu kuruluş sadece gözetim ve denetim fonksiyonlarını yerine getirmekte, standart oluşturma ve hazırlama işini özel sektör temsilcilerinin de olduğu FASB yerine getirmektedir. A.B.D.'de türev araçlara ilişkin olarak çeşitli standartlar yayınlanmıştır. FASB'in yayınladığı 52, 80 ve 115 no'lu standartlar muhasebe kayıtlarına alınma ile ilgili kuralları belirlerken 105, 107 ve 119 no'lu standartlar bu sözleşmelerin raporlanma ile ilgili kuralları gösterilmiştir. Ancak bu standartlar yeterli olmadığı görüldüğünden FASB, 133 no'lu standardı yayınlayarak türev araçlarla ilgili muhasebe ilkelerini kapsamlı olarak belirlemiştir. Bu standart kendisinden önceki bazı standartları ya tamamen kaldırmış ya da standartlarda önemli değişiklikler yapmıştır.

SFAS 52'de sadece döviz üzerinden yapılan forward sözleşmelerine ilişkin muhasebe ilkeleri belirtilmiştir. SFAS 80 ile de döviz futures sözleşmeleri dışındaki

futures sözleşmelere ilişkin muhasebe esasları ele alınmıştır. Döviz futures sözleşmeleri için SFAS 52'ye atıfta bulunulmuştur. SFAS 133 ise türev araçlarla ilgili oldukça geniş kapsamlı bir standarttır.

Sermaye hareketlerinin artması, uluslararası ticaretin yoğunluk kazanması Çok Uluslu Şirketlerin sayısındaki artış yeni finans tekniklerinin geliştirilmesi ve bunların kullanılmasındaki gereklilik, her ülkede farklı olan muhasebe uygulamalarının uluslararası alanda uyumlaştırılmasını kaçılmaz hale getirmiştir. Bu amaca yönelik olarak birçok uluslararası kuruluş çalışmalar yapmaktadır. Muhasebenin uyumlaştırılması çalışmalarında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu son yıllarda öne çıkmıştır. Kurul, küresel olarak kullanılabilir muhasebe standartları seti oluşturma amacını taşımaktadır. Kurul'un yayınladığı standartlar arasında türev araçların da dahil olduğu finansal araçlarla ilgili 32 ve 39 no'lu iki adet kapsamlı standart vardır.

Muhasebe standartları konusunda çeşitli kuruluşlar da çalışmalar yapmaktadır. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Basel Bankacılık Gözetleme ve Denetleme Komitesi, Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonu Örgütü, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü gibi pekçok resmi ve özel kuruluş muhasebe standartları konusunda çalışmalara katılmışlardır. Ancak bu kuruluşlar kendi alanlarına yönelik çalışmalarını sürdürürken Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun yaptığı çalışmaları yakından takip etmişler ve sonuç olarak bu Kurul'un yayınladığı standartları destekleme kararı almışlardır.

Bunu yanında Avrupa Birliği de kendi standartlarını oluşturmak yerine uluslararası muhasebe standartlarını kabul ederek üye devletlerin borsaya kayıtlı işletmelerinin 01.01.2005 tarihinden itibaren UMS/UFRS'ye uyumlu finansal tablolar yayınlaması konusunda karar almıştır.

Türkiye'de türev araçların muhasebeleştirilmesi konusunda SPK, BDDK, TMSK gibi kurumlar yayınladıkları tebliğler ile yol göstermeye çalışmışlardır. SPK ve BDDK'nın yayınladıkları standartlar dünyadaki trende uygun olarak Uluslararası

Muhasebe Standartları Kurulu'nun yayınladığı standartlara paralel şekilde hazırlanmıştır.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun UMS 32 ve UMS 39'u yayınlaması ile işletmelerin kullandıkları finansal araçların finansal tablolarda bu standartlara uygun olarak gösterilmesi durumunda, finansal tablo kullanıcılarının işletmelerin durumları ile ilgili daha anlamlı ve doğru bilgiler edineceği açıktır.

UMS 32 finansal araçların açıklanması ve finansal tablolarda kamuya sunulması ile ilgilidir. UMS 32 gereğince öncelikle finansal araçlar sınıflandırılmalıdır. Buna göre finansal borç ve özkaynak ayrımı çok iyi yapılmalıdır. Finansal araçlarla ilgili faiz, temettü, kazanç ve kayıplar doğrudan gelir tablosunda gösterilmelidir. bir finansal varlık finansal borç karşılaştırılmalı ve gerekli şartlar sağlandığı takdirde netleştirme yapılarak, bu net tutar bilançoda gösterilmelidir. Bu standart tarafından işletmelerin finansal tablolarda kamuya çeşitli açıklamalar yapması gerektiği belirtilmiştir. Bu açıklamalar öncelikle işletmelerin muhasebe ve riskten korunma politikalarının açıklanmasıdır. Bunun yanı sıra işletmeler kullandıkları finansal araçlardan dolayı maruz kaldıkları kredi, faiz oranı ve makul değer riskleri ile ilgili bilgileri de açıklamak durumundadır.

UMS 39 ise finansal araçların değerlemesi ve raporlanmasına ilişkin çeşitli ilkeler getirmiştir. Standart türev araçları; değeri mal fiyatlarına, döviz kurlarına, faiz oranlarına, fiyat veya oran endekslerine ya da kredi derecelendirmelerine göre değişen, piyasadaki benzer nitelikteki sözleşmelere göre daha az başlangıç yatırımı gerektiren ya da hiç yatırım gerektirmeyen, gelecekteki bir tarihte ödenecek finansal araçlar olarak tanımlamaktadır. Forward, futures, swap ve opsiyon sözleşmeleri ise türev araçların temel örnekleri olarak nitelendirilmektedir.

UMS 39 finansal varlıkları, ticari amaçlı elde tutulan varlıklar, işletme kaynaklı krediler ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulan yatırımlar ile satışa hazır diğer finansal varlıklar olmak üzere dört grupta sınıflandırmaktadır. Buna göre ticari amaçlı elde tutulan varlıklardan işletmenin kısa süre içinde kar amacıyla elde tuttuğu türev araçlar da dahil olmak üzere finansal varlıklar anlaşılır. Mesela kısa süreli hisse senedi

alınması, veya kar amaçlı mal, döviz, faiz ve hisse senedi endeksi anlaşmaları bunlara örnektir. İşletme kaynaklı krediler ve alacaklardan, diğer işletmelerden olan senetli veya senetsiz alacaklar ve verilen borçlar anlaşılır. Vadeye kadar elde tutulan yatırımlardan, işletmenin döviz, faiz ve fiyat riskinden korumaya çalıştığı varlıklar anlaşılmalıdır. Mesela özel veya kamu kesimi tahvilleri, hisse senedi, hazine bonosu ya da varlığa dayalı menkul kıymetler gibi. Satışa hazır diğer finansal varlıklardan ise diğer üç sınıf içinde yer almayan varlıklar anlaşılabilir. Mesela bağlı ortaklıklar, iştirakler ve bağlı menkul kıymetler örnek verilebilir. UMS 39 finansal borçları ise iki başlık altında toplamaktadır. Bunlardan ilki ödeme borçları diğeri ise türev sözleşmelerden kaynaklanan borçlardır.

UMS 39'a göre bir işletme finansal varlık veya yükümlülüğü sadece finansal araçlar ilgili sözleşmelere taraf olduğunda bilançosunda göstermelidir. Buna göre işletme herhangi bir ekonomik değer hareketinin sözkonusu olduğu işlemleri kaydetmeli ve bilançosunda göstermelidir. İşletme yapmış olduğu bir sözleşmeden kaynaklanan bir alacağı ya da borcu sözkonusu ise kayıtlarına geçirir. Aksi takdirde işletmenin vermiş olduğu bir sipariş ekonomik değer hareketine sebep olmadığından kayıtlara geçirilmesine gerek yoktur.

Bir işletme, finansal varlığı veya bir bölümünü sadece bu varlığın üzerindeki sözleşmeye bağlı haklarının kontrolünü kaybettiğinde kayıtlarından çıkarmalıdır. İşletmenin sözleşmeden kaynaklanan hakları borçlu tarafından getirilirse, hakları sona ererse veya bu haklardan feragat ederse kontrolünü kaybetmiş olur. Başka bir ifade ile işletme sözleşmeden kaynaklanan haklarını alır veya bu haklardan vazgeçerse daha önce kaydettiği alacaklarını hesaplarından çıkarır. Ayrıca işletme finansal yükümlülüğü ve bir bölümünü sadece borç sona erdiğinde kayıtlarından çıkarmalıdır. Bu da sözleşmede belirtilen sorumluluğun ifası, iptal edilmesi veya sona ermesi ile mümkündür.

UMS 39'a göre finansal varlıklar maliyet ve makul değerleri ile değerlendirilmektedir. Buna göre, işletme kaynaklı krediler ve alacaklar ile vadeye kadar elde tutulan yatırımlar maliyet değerleri, ticari amaçlı elde tutulan yatırımlar ile satışa hazır diğer finansal varlıklar makul değer (cari değer) ile değerlendirilmelidir. UMS 39'a göre borsaya kayıtlı olmayan hisse senetleri maliyet bedeli ile, kayıtlı olanlar ise makul

değer ile değerlendirilmektedir. Finansal borçlardan kar elde etme amacıyla yapılan türev araç sözleşmelerinden kaynaklanan borçlar, türev sözleşme kaynaklı finansal borçlar, yabancı kaynaklı finansal borçlar makul değer ile diğerleri ise maliyet değeri ile değerlendirilmektedir.

UMS 39 ticari amaçlı elde tutulmayan türev araçların, riskten korunma amaçlı araçlar olarak riskten korunma muhasebesi kapsamında değerlendirilmesini öngörmektedir. Buna göre bazı yazılı opsiyonlar hariç olmak üzere tüm türev araçlar korunma muhasebesinde kullanılabilir. Bir işletmenin çıkarmış olduğu hisse senetleri kendi finansal borç ve varlıkları olmadığı için riskten korunma aracı değildirler. Çünkü çıkarılan hisse senetlerini işletmenin geri alma yükümlülüğü yoktur. Bunlar işletmenin bir varlığı ya da borcu değildir.

Riskten korunan kalemler olarak, işletmenin kayıtlı varlık ya da borçları, kayıtlara geçmemiş işletme taahhüdü veya gelecekte olması kuvvetle muhtemel işlemler gösterilebilir. Standart riskten korunma muhasebesinin üç şekilde olabileceğini belirtmiştir. Buna göre işletmeler finansal varlık ya da borçlarla ilgili olarak, makul değerlerinin, nakit akışlarının ya da yabancı bir işletmedeki net bir yatırımın korunması için riskten korunma işlemlerine girmektedirler.

Kar elde etme amaçlı türev araçlar makul değer ile değerlendirilir ve ortaya çıkan kazanç veya kayıplar ilgili dönemin sonuç hesaplarına aktarılır. Riskten korunma amaçlı sözleşmelerde ortaya çıkan kazanç veya kayıplar ise muhasebenin dönemsel ilkesi gereğince kaydedilirler. Bu nedenle kar veya zarar ilgili olduğu dönemin hesaplarına aktarılır. Riskten korunma amaçlı işlemlerde oluşan kazanç ve kayıplar meydana geldiği dönemin kar veya zarar hesabına değil ilgili dönem ayırıcı veya özkaynak hesaplarına kaydedilir. Çünkü korunma amaçlı sözleşmeler genellikle uzun vadeli yapılmaktadırlar. Her bir riske ait korunma işleminin kazanç ve kayıpları ayrı hesaplarda tutulmalı ve diğer işlemle karıştırılmamalıdır.

Türev araç sözleşmelerinden kaynaklanan zararlar için dönem sonunda karşılık ayrılabilir. Ertesi dönem bu gider ortadan kalktığında veya ulaşılan gelir toplamı gider

toplamını karşıladığında ayrılan karşılık hesabı kapatılır. Elde edilen kümülatif gelir kümülatif giderin bir kısmını karşılıyor ise karşılanan kısma ait karşılık hesabı kapatılır.

Borsa dışı opsiyon sözleşmelerinde kar ve zarar, forward sözleşmelerde olduğu gibi sözleşmenin vade tarihinde belirlenir. Opsiyonlarda tahsil edilen primler bir gelir olarak kaydedilirken, verilen teminat ayrı bir alacak hesabında gösterilir. Ancak sürdürme teminatı ise yönetim işlemlerinin kontrolünü sağlamak amacıyla teminatın izlendiği hesabın dışındaki başka bir hesapta kaydedilir.

Riskten korunma muhasebesine tabi türev araçlar gerekli şartları sağlayamadığı zaman, bu araçlar riskten korunma muhasebesi kapsamında çıkarılırlar ve makul değerlerinden kaynaklanan değişimler ya ilgili dönemin sonuç hesaplarına aktarılırlar ya da özkaynak hesaplarında tutularak riskten korunma işleminin gerçekleştiği dönemin hesaplarına aktarılırlar.

UMS 39 finansal tabloların dipnotlarında UMS 32'deki açıklamalar da dahil olmak üzere bazı açıklamaları yapmakla yükümlüdür. Buna göre makul değer tahmininde kullanılan yöntemler, işlem tarihi veya teslim tarihi muhasebesinden hangisinin kullanıldığı açıklanmalıdır. Ayrıca bir işletme faiz veya indirim oranları ile tahmini kredi zararlarını da açıklamalıdır. İşletme finansal risk yönetim amaç ve politikaları hakkında da bilgi vermelidir.

Özetle UMS 32 ve UMS 39 türev araçların da dahil olduğu finansal araçlarla ilgili oldukça önemli ilkeler getirmiştir. Her iki standart da kapsamlı olduklarından uygulamada bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu standartlar borsaya kayıtlı olan ve belirli bir sermaye büyüklüğü olan işletmelerde uygulanabilirken özellikle KOBİ'lerin oldukça karmaşık olan bu standartları uygulamasında zorluklarla karşılaşılabilir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu bu standartlarla ilgili çalışmalarına devam etmekte ve ortaya çıkan sorunlarla ilgili yeni ilkeler geliştirmektedir.

EKLER

EK – I**YAYINLANMIŞ ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI**

STANDART IAS (UMS)	BAŞLIK / İÇERİK
IAS 1	MALİ TABLOLARIN SUNULMASI
IAS 2	STOKLAR
IAS 7	NAKİT AKIM TABLOSU
IAS 8	NET DÖNEM KARI / ZARARI, MUHASEBE POLİTİKALARINDAKİ TEMEL HATALAR VE DEĞİŞİKLİKLER
IAS 10	BİLANÇO TARİHİNDEN SONRAKİ OLAYLAR
IAS 11	İNŞAAT SÖZLEŞMELERİ
IAS 12	GELİR VERGİLERİ
IAS 14	BÖLÜMLERE GÖRE RAPORLAMA
IAS 15	FİYAT DEĞİŞİMLERİNİN ETKİLERİNİ YANSITAN BİLGİLER
IAS 16	MADDİ DURAN VARLIKLAR
IAS 17	KİRALAMA SÖZLEŞMELERİ
IAS 18	GELİRLER
IAS 19	ÇALIŞANLARIN HAKLARI
IAS 20	TEŞVİKLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ, DEVLET YARDIMLARININ AÇIKLANMASI
IAS 21	DÖVİZ KURLARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLERİN AÇIKLANMASI
IAS 22	TİCARİ BİRLEŞMELER

IAS 23	BORÇLANMA MALİYETLERİ
IAS 24	İLGİLİ KURULUŞ İŞLEMLERİNİN AÇIKLANMASI
IAS 26	EMEKLİLİK HAKLARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE AÇIKLANMASI
IAS 27	KONSOLİDE MALİ TABLOLAR
IAS 28	İŞTİRAKLER, MALİ YATIRIMLAR
IAS 29	YÜKSEK ENFLASYONLU EKONOMİLERDE FİNANSAL RAPORLAMA
IAS 30	BANKALAR VE DİĞER FİNANSAL KURULUŞLARIN FİNANSAL RAPOR AÇIKLAMALARI
IAS 31	ORTAK GİRİŞİMLERDEKİ KATILIM PAYLARININ AÇIKLANMASI
IAS 32	FİNANSAL ARAÇLAR : AÇIKLAMALARI VE SUNUMLARI
IAS 33	HİSSE BAŞINA KAR
IAS 34	ARA DÖNEM MALİ TABLOLAR
IAS 35	DURDURULAN FAALİYETLER
IAS 36	VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ
IAS 37	KARŞILIKLAR ŞARTA BAĞLI YÜKÜMLÜLÜKLER VE VARLIKLAR
IAS 38	MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR
IAS 39	FİNANSAL ARAÇLAR : TANIMLANMASI VE ÖLÇÜMÜ
IAS 40	YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER
IAS 41	TARIM

EK – II**YAYINLANMIŞ ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA
STANDARTLARI**

STANDART IFRS (UFRS)	BAŞLIK / İÇERİK
IFRS 1	UFRS'NİN İLK KEZ UYGULANMASI
IFRS 2	HİSSEYE DAYALI ÖDEME
IFRS 3	İŞLETME BİRLEŞMELERİ
IFRS 4	SİGORTA SÖZLEŞMELERİ
IFRS 5	SATIŞ İÇİN ELDE TUTULAN CARİ OLMAYAN VARLIKLAR VE DURDURULAN FAALİYETLER

EK – III**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU’NUN
MUHASEBE UYGULAMA YÖNETMELİĞİ’NE İLİŞKİN
YAYINLADIĞI MUHASEBE STANDARTLARI**

TEBLİĞ NO	BAŞLIK	IAS’DEKİ KARŞILIĞI
1	Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 32 IAS 39
2	Maddi Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 16
3	Maddi Olmayan Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 38
4	Kiralama İşlemlerine İlişkin Muhasebe Standardı	IAS 17
5	Bankanın Dahil Olduğu Risk Grubuyla Yaptığı İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi Standardı	
6	Banka Birleşme ve Devirleri İle Bankalarca İktisap Edilen Ortaklıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 22
7	Varlıklardaki Değer Azalışının Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 36
8	Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 37
9	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Dipnotlarda Açıklanması Standardı	IAS 20
10	Banka Çalışanlarının Haklarının Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 19

11	Kur Değişim Etkilerinin Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 21
12	Dönem Net Kar/Zararı, Temel Hatalar ve Muhasebe Politikalarında Yapılan Değişikliklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 8
13	Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Hususların Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 10
14	Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı	IAS 29
15	Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklık, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı	IAS 27 IAS 28 IAS 31
16	Nakit Akım Tablosunun Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı	IAS 7
17	Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar İle Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı	IAS 1 IAS 30 IAS 32
18	Vergilerin Muhasebeleştirilmesi Standardı	
19	Özel Finans kurumlarınca Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı	

EK – IV**TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI KURULU’NUN YAYINLADIĞI
STANDARTLAR**

TMS STANDART NO²¹⁰	BAŞLIK	IAS’DEKİ KARŞILIĞI
1	Finansal Tabloların Sunuluşu ²¹¹	IAS 1
2	Stoklar ²¹²	IAS 2
7	Nakit Akış Tabloları ²¹³	IAS 7
8	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar ²¹⁴	IAS 8
10	Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar ²¹⁵	IAS 10
11	İnşaat Sözleşmeleri ²¹⁶	IAS 11
16	Maddi Duran Varlıklar ²¹⁷	IAS 16
18	Hasılat ²¹⁸	IAS 18
20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımları ²¹⁹	IAS 20

²¹⁰ Standartların yürürlüğe giriş tarihi Resmi Gazete’de yayımlandıkları günden itibaren geçerli olmak üzere 31.12.2005 tarihinden sonraki hesap dönemleridir.

²¹¹ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 16.01.2005 – 25702.

²¹² Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 15.01.2005 – 25701.

²¹³ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 18.01.2005 – 25704.

²¹⁴ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 20.10.2005 – 25972.

²¹⁵ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 20.10.2005 – 25972.

²¹⁶ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 26.10.2005 – 25978.

²¹⁷ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 31.12.2005 – 26040.

²¹⁸ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 09.12.2005 – 26018.

21	Kur Değişiminin Etkileri ²²⁰	IAS 21
23	Borçlanma Maliyetleri ²²¹	IAS 23
24	İlişkili Taraf Açıklamaları ²²²	IAS 24
27	Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar ²²³	IAS 27
28	İştiraklerde Yatırımlar ²²⁴	IAS 28
29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama ²²⁵	IAS 29
31	İş Ortaklıklarındaki Paylar ²²⁶	IAS 31

---

²¹⁹ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 01.11.2005 – 25983.

²²⁰ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 31.12.2005 – 26040.

²²¹ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 09.11.2005 – 25988.

²²² Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 31.12.2005 – 26040.

²²³ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 17.12.2005 – 26026.

²²⁴ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 27.12.2005 – 26036.

²²⁵ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 31.12.2005 – 26040.

²²⁶ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı : 31.12.2005 – 26040.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AICPA : **Derivatives – Current Accounting and Auditing Literature**, American Institute of Certified Public Accountants Inc., New York, 1994.
- AKALIN, Nevruz : **Türev Araçların Taşıdığı Risklerin Ortaya Konmasında Kamuyu Aydınlatma Düzenlemelerinin Yeri ve Önemi**, Yeterlilik Etüdü, SPK, 1999.
- AKDOĞAN, Nalan – TENKER, Nejat : **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Genişletilmiş 6. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 1998.
- AKGÜÇ, Öztin : **Finansal Yönetim**, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:65, Yenilenmiş 7. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1998.
- AKSEL, H. Ayşe Eyüboğlu : **Risk Yönetim Aracı Olarak Futures Piyasalar**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:21, İstanbul, 1995.
- BACKER, Richard E. – LENBKE, VALDEAN C. – KING, Thomas E. : **Advanced Financial Accounting**, McGrawHill Inc., U.S.A., 1989.
- BAŞOĞLU, Ufuk – CEYLAN, Ali – PARASIZ, İlker : **Finansal Teori Kurum Uygulama**, Etkin Kitabevi, Bursa, 2001.
- CEYLAN, Ali : **Finansal Teknikler**, Ekin Kitabevi, Bursa, 1998.
- CEYLAN, Ali – KORKMAZ, Turhan : **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi Finansal Kurumlar, Finansal Araçlar, Portföy Yönetimi, Türev Ürünler, Riskin Değeri, Menkulleştirme**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000.
- DELANEY, Patrick R. v.d. : **GAAP 2002 – Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles**, John Wiley & Sons Inc., Canada, 2002.
- DURMUŞ, Ahmet Hayri : **Uluslararası Muhasebe Standartları (1-31)** (Derleme), Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayınları Yayın No:7, 1992.
- ERDEM, Yusuf : **Vadeli İşlem Piyasaları ve Türkiye’de Oluşumunun Ekonomik Şartları**, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 1993.

- EROL, Ümit : **Vadeli İşlem Piyasaları: Teori ve Pratik**, İMKB Yayınları, İstanbul, 1999.
- ERSAN, İhsan : **Finansal Türevler Futures & Options & Swaps**, Literatür Yayınları No:18, 3. Basım, İstanbul, Ocak 2003.
- GÜNDÜZ, Lokman – TUTAL, Mehmet : **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi; Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri**, Bankalar Birliği Yayınları Yayın No:193, İstanbul, 1995.
- GÜMÜŞELİ, Saniye : **Döviz Kuru ve Faiz Oranı Risklerinden Korunma Teknikleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:179, Ankara, 1994.
- HENREY, Robert J. E. : **Taxation in Major Countries, Swap Finance Volume 1**, Edited by ANTL., Euromoney Pub., London, 1986.
- IASC (International Accounting Standards Committee) : **International Accounting Standards; EXPLAINED**, John Wiley & Sons LTD, U.K., 2000.
- İSMMMO : **Muhasebenin Temel Kavramları ve Tek Düzen Hesap Planı**, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları No:14, 5. Baskı, İstanbul, 2003.
- İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) : **Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu**, 18. Basım, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, İstanbul, 2003.
- JARNAGIN, Bill D. : **Financial Accounting Standards: Explanation and Analysis**, CCH Incorporated, Chicago, 1994.
- KARAN, Mehmet Baha : **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2001.
- KAYGUSUZ, Sait Yüksel : **Finansal Türev Ürünlerinde Muhasebe Esasları**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:113, İstanbul, Şubat 1998.
- KIZIL, Ahmet : **Genel Muhasebe “Dönem İçi ve Dönem Sonu İşlemleri”**, Genişletilmiş 2. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 1996.
- KPMG : **Solving the Mystery of Derivatives**, U.S.A., December 1994.
- LOMAX, David F. : **The Importance of New Financial Instruments For Activities of Banks**, New Financial Instruments Disclosure and Accounting, OECD, 1988.
- MARSHALL, John F. – KAPNER, Kenneth R. : **Understanding Swaps**, John Wiley & Sons Inc., U.S.A., 1993.

- O'BREIN, Thomas J. : **Global Financial Management**, John Wiley & Sons Inc., U.S.A., 1996.
- OECD : **New Financial Instruments**, Accounting Standard Harmonization No:6, Paris, 1991.
- ÖRTEN, Remzi – ÖRTEN, İpek : **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.
- ÖNCE, Saime : **Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirilme Şekilleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:192, İstanbul, 1995.
- PARLAKKAYA, Raif : **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.
- PEKDEMİR, Recep : **Türev İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul, 1999.
- PRICEWATERHOUSECOOPERS : **A Guide to Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities Understanding & Implementing Statement of Financial Accounting Standards No:133**, Pricewaterhousecoopers, July 1998.
- PRICEWATERHOUSECOOPERS : **International Accounting Standards: Financial Instruments; Understanding IAS 39**, U.K., 2000.
- PRICEWATERHOUSECOOPERS : **Financial Instruments Under IFRS : Revised IAS 32 and IAS 39; A guide through the maze**, U.K., 2004.
- SAUDAGARAN, Shahrokh M. : **International Accounting: A User Perspective**, South-Western College Publishing, U.S.A., 2001.
- SHAPIRO, Alan C. : **Multinational Financial Management**, Sixth Edition, John Wiley & Sons, Inc., U.S.A., 1999.
- SIEGEL, Joel G. : **GAAP Handbook of Policies and Procedures 2001**, Prentice Hall Inc., U.S.A., 2001.
- TANÖR, Reha : **Türk Sermaye Piyasası 1. Cilt "Taraflar"**, Beta Basım Yayın Dağıtım Yayın No:907 İşletme-Ekonomi Dizisi:89, İstanbul, 1999.
- TENKER, Nejat : **Finansal Muhasebe**, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999.
- TİNER, John I. – CONNEELY, Joe M. : **Accounting For Treasury Products – A Practical Guide to Accounting, Tax and Risk Control**, 2. Edition, Woodhead-Faulkner, Cambridge, U.K., 1989.

- TROMBLEY, Mark A. : **Accounting for Derivatives and Hedging**, McGraw-Hill/Irwin, U.S.A., 2003.
- UZUNOĞLU, Sadi : **Yeni Finansman Teknikleri**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Strata Training & Consulting, İstanbul, 1998.
- UZUNOĞLU, Sadi : **Para ve Döviz Piyasaları**, 1. Basım, Strata Training & Consulting, İstanbul, 2000.
- YÜCEL, Göksel : **Türev Ürünler İle İlgili Temel Bilgiler ve Muhasebeleştirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul, 2001.
- YÜKÇÜ, Süleyman – YÜCEL, Tülay : **Bankacılıkta Türev Ürünlerinin Muhasebeleştirilmesi, Bugünkü Durum ve Yapılması Gerekenler**, Türkiye Bankalar Birliği, İzmir, 1995.
- WALMSLEY, Julian : **New Financial Instruments**, 2. Edition, John Wiley & Sons Inc., U.S.A., 1998.
- WILLIAMS, Jan R. : **2000 MILLER GAAP GUIDE : Restatement and Analysis of Current FASB Standards**, Harcourt Professional Publishing, U.S.A., 2000.

MAKALELER

- AKDOĞAN, Nalan : **Muhasebe Standartlarına Toplu Bakış, Muhasebe Uygulaması Vergi İlişkisi**, Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu IV Bildirileri, Ankara SMMM, Ankara 01-05 Mart 2004.
- AKSOY, Tamer : **AB ile Uyum Süreci ve Uluslararası Gelişmeler Işığında UFRS'nin İlk Kez Uygulanışına İlişkin 1 No'lu UFRS Standardı (first time adoption Standard) Üzerine Birkaç Söz**, Bülten Dergisi, Ankara SMMM Odası, Yıl:14, Sayı:158, Ocak-Şubat 2005.
- AKSOY, Tamer : **Finansal Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS / UFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi**, Mali Çözüm Dergisi Sayı:71, İSMMM Yayınları, İstanbul, Nisan-Mayıs-Haziran 2005.
- ARIKAN, Yahya : **Uluslararası Muhasebe Standartları Türkiye Uygulaması**, Mali Çözüm Dergisi Sayı:36, İSMMM Yayınları, İstanbul, Mayıs-Haziran 1996.

- ASLAN, Sinan : **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları İle Getirilen Yeni Düzenlemeler: IFRS 1-5**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi Sayı:13, TÜRMOB Yayınları, Eylül 2004.
- BAYAZITLI, Ercan : **TMS-12 Kur Değişiminin Etkilerinin Muhasebeleştirilmesi Standardına Göre Yabancı Para Birimine Dayalı İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi Sayı:8, TÜRMOB Yayınları, Ocak 2003.
- BOSTANCI, Serpil : **Küreselleşen Muhasebe Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu**, Mali Çözüm Dergisi Sayı:59, İSMMMO Yayınları, İstanbul, Nisan-Mayıs-Haziran 2002.
- BURSAL, Nasuhi : **Yeni Finansal Araçların Muhasebe Sorunları**, Bankacılar Dergisi Sayı:9, Temmuz 1992, s.57-63.
- CHAMISA, E. : **The Relevance and Observance of the IASC Standards in Developing Countries and the Particular Case of Zimbabwe**, The International Journal of Accounting Vol:35, No:1, 2000.
- DELİKANLI, İhsan Uğur : **Forward Döviz Swap İşlemleri Vasıtasıyla Mevduat Faiz Gelirinin Peçelenmesi**, Vergi Dünyası Dergisi Sayı:200, Nisan 1998.
- FROOT, Kenneth A. – SCHARFSTEIN, David S. – STEIN, Jeremy C. : **Risk Management: Coordinating Corporate Investment and Financing Policies**, The Journal of Finance Vol:XLVIII No:5, December 1993.
- GIDDY, Ian H. : **Foreign Exchange Options**, The Journal of Futures Market, Vol:3 No:2, 1983, s.143-166.
- ITTOOP, Vinita – KAWALLER, Ira G. : **Implementing FAS 133: From Theory to Practice**, Treasury Management Association Journal, Vol:19 Issue:5, September-October, 1999.
- KARACAER, Semra : **Opsiyon İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları**, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Sayı:2, Nisan 1999., s.73-100.
- KAYMAZ, Ali Rıza - ELİTAŞ, Cemal - KULA, Veysel : **Nazım Hesaplar ve Muhasebeleştirilmesi**, Mali Çözüm Dergisi Sayı:71, İSMMMO Yayınları, İstanbul, Nisan-Mayıs-Haziran 2005.
- ÖRTEN, Remzi : **Finansal Türev Ürünler ve Muhasebe İlkeleri**, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Sayı:2, Haziran 2000., s.1-14.
- ÖZTÜRK, Veli : **Swap İşlemleri, Türk Banka İşletmelerinde Uygulanması ve Muhasebeleştirilmesi**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi Sayı:5, TÜRMOB Yayınları, Ekim 2001.

- ÖZTÜRK, Veli : **Yeni Türev Ürünlerden Faiz Tavan Sözleşmesi (CAPS), Faiz Taban Sözleşmesi (FLOORS) İşlemleri ve Türk Banka İşletmelerinde Uygulanması**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi Sayı:7, TÜRMOB Yayınları, Ekim 2002.
- PARLAKKAYA, Raif : **Forward Kontratlar ve Muhasebeleştirilmesi II**, Mükellefin Dergisi Sayı:77, Mayıs 1999.
- PERİ, Esra : **UMS 39: Finansal Enstrümanların Muhasebeleştirilmesi ve Ölçümü**, Active Bankacılık ve Finans Makaleleri – IV, Active line Yayıncılık, 2000.
- SANLI, Nail : **Global Muhasebe Standartları**, Mali Çözüm Dergisi Sayı:60, İSMMMO Yayınları, İstanbul, Temmuz-Ağustos-Eylül 2002.
- TAŞ, Oktay : **FASB'ın 133 Sayılı Finansal Türev Ürünler ve Riskten Korunma İşlemlerinin Muhasebesi Adlı Standardının Getirdiği Yeni Kurallar**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi, C:5, Sayı:17, İstanbul, Ocak 2002.
- ULUSAN, Hikmet : **Menkul Kıymet Borsalarına Kayıtlı Şirketlerde IAS/IFRS'nin Kabulü veya IAS/IFRS'ye Uyum**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi Sayı:15, TÜRMOB Yayınları, Mayıs 2005.
- WOODS III, Clifford C. – BULLEN, Halsey G. : **An Overview of the FASB's Financial Instruments Project**, Journal of Accountancy, November, 1989, s.42-47.
- YALKIN, Yüksel Koç : **AB ve ABD'de UFRS'nin Uygulamasına Geçiş Çalışmaları**, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz 2003.
- YILMAZ, Asuman : **Avrupa Birliği Bilanço Hukuku'nda IAS Tüzüğü'nün Yaptığı Değişiklikler ve Türkiye'deki Durum**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi Sayı:10, TÜRMOB Yayınları, Eylül 2003.
- YÜCEL, Göksel : **Vadeli Döviz İşlemlerinde Finansal Raporlama Sorunları**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi Cilt:22 Sayı:1, Nisan 1993, s.89-100.

TEZLER

- BÜYÜKİŞİK, Reşit Emre : **Türev Ürünleri ve Türev Ürünlerinin Muhasebeleştirilmesine Yönelik Bir Araştırma**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

- ÇOBAN, Metin : **Uluslararası Muhasebe Standartları 32 ve 39'un Türkiye'ye Uygulanabilirliği ve Muhasebe İşlemleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İşletme Programı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon, 2001.
- SELVİ, Yakup : **Finansal Araçlardan Türev Ürünler: Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye'de Uygulanmasına Yönelik Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe – Denetim Bilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, 1998.
- SEYİDZADE, Samir : **Türev Ürünlerine Dayalı İşlemler ve Tek Düzen Hesap Planına Göre Muhasebeleştirilmesi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.
- ZENGİN, Sait : **Futures Piyasalar ve İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

STANDARTLAR

- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : **“Foreign Currency Translation”**, Statement of Financial Accounting Standards No:52, FASB December 1981.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : **“Accounting for Futures Contracts”**, Statement of Financial Accounting Standards No:80, FASB, August 1984.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : **“Disclosure of Information About Financial Instruments with Off Balance Sheet Risk and Financial Instruments with Concentrations of Credit Risk”**, Statement of Financial Accounting Standards No:105, FASB, March 1990.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : **“Disclosures About Fair Value of Financial Instruments”**, Statement of Financial Accounting Standards No:107, FASB, December 1991.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : **“Accounting for Certain Investments in Debt and Equity Securities”**, Statement of Financial Accounting Standards No:115, FASB, May 1993.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : **“Disclosure About Derivative Financial Instruments and Fair Value of Financial Instruments”**, Statement of Financial Accounting Standards No:119, FASB, October 1994.

- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : “**Accounting For Derivative Instruments and Hedging Activities**”, Statement of Financial Accounting Standards No:133, FASB, June 1998.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : “**Accounting For Certain Derivative Instruments and Certain Hedging Activities - An Amendment Of SFAS 133**”, Statement of Financial Accounting Standards No:138, FASB, June 2000.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : “**Amendment of Statement 133 on Derivative Instruments and Hedging Activities**”, Statement of Financial Accounting Standards No:149, FASB, April 2003.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB) : “**Accounting for Certain Financial Instruments with Characteristics of Both Liabilities and Equity**” Statement of Financial Accounting Standards No:150, FASB, May 2003.
- INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (IASB) : “**IAS 32 – Financial Instruments: Disclosure and Presentation**”, International Accounting Standards Board, June 1995.
- INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (IASB) : “**IAS 39 – Financial Instruments: Recognition and Measurement**”, International Accounting Standards Board, March 1999.

KANUN, YÖNETMELİK, TEBLİĞ VE DİĞERLERİ

- BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU : **Muhasebe Uygulama Yönetmeliği** (22.06.2002 tarih ve 24793 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)
- BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU : Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 1 Sayılı Tebliğ “**Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı**” (22.06.2002 tarih ve 24793 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)
- SERMAYE PİYASASI KURULU : Seri XI, No:1 Sayılı “**Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ**” (29.01.1989 tarih ve 20064 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)
- SERMAYE PİYASASI KURULU : Seri XI, No:19 Sayılı “**Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ**” (27.08.2001 tarih ve 24506 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)

- SERMAYE PİYASASI KURULU : Seri XI, No:25 Sayılı “**Sermaye Piyasası Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ**” (15.11.2003 tarih ve 25290 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)
- SERMAYE PİYASASI KURULU : Seri XI, No:27 Sayılı “**Sermaye Piyasası Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ**” (21.12.2004 tarih ve 25677 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)

İNTERNET

- BDDK, <http://www.bddk.gov.tr/mevzuat/>
- FASB, <http://www.fasb.org>
- İASB, <http://www.iasb.org.uk>
- SİSTEMS, http://www.sistems.org/depo/meslek/UMS_v5.11.pdf
- SPK, <http://www.spk.gov.tr/mevzuat/>
- TMSK, <http://www.tmsk.org.tr/mevzuat/>

SÖZLÜKLER

- DOYRANGÖL, Nuran Cömert : **Glossary of English – Turkish / Turkish – English Financial Terms “İngilizce – Türkçe / Türkçe – İngilizce Finansal Terimler Sözlüğü”**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1996.
- REDHOUSE: **İngilizce – Türkçe Türkçe – İngilizce**, Milliyet Yayınları, 1996.
- TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI KURULU : **Birleştirilmiş Temel Muhasebe Terimleri Taslağı**, 2005.